

คำนำ

รายงานฉบับสมบูรณ์นี้ คณะผู้วิจัยได้จัดทำผลการศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลสู่สังคมปลอดคอร์รัปชันในจังหวัดนครราชสีมา กรณีศึกษา ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนิน ตำบลพระพุทธ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา” ตามสัญญารับทุนอุดหนุนวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) สัญญาเลขที่ SRI62X0607 วันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2562 ถึงวันที่ 15 กันยายน พ.ศ.2563

รายงานฉบับนี้มีสาระสำคัญประกอบด้วย บทที่ 1 นำเสนอหลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอบเขตการวิจัย บทที่ 2 นำเสนอแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการคอร์รัปชัน การใช้หลักธรรมาภิบาล การใช้หลักการมีส่วนร่วมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ส่วนบทที่ 3 นำเสนอวิธีดำเนินการวิจัยใช้ลักษณะการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ร่วมกับประชาชนเป็นงานวิจัยที่ชุมชนเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ที่ขึ้นมาจากปัญหาที่ยังขาดหายไป และการยกระดับการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลที่มีอยู่เดิมขององค์กรให้สูงขึ้น และบทที่ 4 นำเสนอผลการศึกษาซึ่งนำไปสู่การอภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะในบทที่ 5

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมที่ได้ให้ทุนสนับสนุนการทำวิจัยนี้เป็นอย่างยิ่ง อีกทั้งขอขอบคุณผู้ช่วยนักวิจัยซึ่งเป็นตัวแทนของชุมชนในพื้นที่ศึกษาทั้ง 2 ชุมชนและคณะกรรมการธรรมาภิบาลชุมชนตำบล รวมทั้งขอขอบคุณประชาชนทุกคน คณะครูและนักเรียน ผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องที่ที่มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลและการร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวทีต่าง ๆ จนทำให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยฉบับนี้ ธรรมนูญชุมชนตำบลและนิทานคุณธรรมจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลสู่สังคมปลอดคอร์รัปชันโดยมีส่วนร่วมในการจัดการของประชาชนเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ที่ขึ้นมาจากปัญหาที่ยังขาดหายไปและยกระดับการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลที่มีอยู่เดิมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สูงขึ้นต่อไป

คณะผู้วิจัย

ตุลาคม 2564

บทสรุปผู้บริหาร

งานวิจัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นต่อยอดมาจากงานวิจัยเรื่อง “โครงการประชาสังคมกับการเสริมสร้างธรรมาภิบาลท้องถิ่นเพื่อพัฒนาระบบและกลไกในการป้องกันการทุจริตคอร์รัปชัน กรณีศึกษาจังหวัดนครราชสีมา ในปีพุทธศักราช 2560” ในระยะที่ 1 ที่ผ่านมามีผลศึกษาในภาพกว้างที่ยังไม่สามารถสร้างธรรมาภิบาลได้อย่างเป็นรูปธรรมรวมถึงพื้นที่ในการศึกษาทั่วและมีหลากหลายจึงยังไม่อาจมองเห็นรูปธรรมความสำเร็จที่ชัดเจน ดังนั้นโครงการวิจัยระยะที่ 2 กระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลสู่สังคมปลอดคอร์รัปชันในจังหวัดนครราชสีมา กรณีศึกษา ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนิน และตำบลพระพุทธร อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา คณะผู้วิจัยจึงจะทำการศึกษาเชิงลึกซึ่งต้องทำในพื้นที่เป้าหมายที่ชัดเจนเพื่อค้นหาองค์ความรู้ใหม่ที่ยังขาดหายไป เช่น ความรู้ในการแก้ปัญหาด้วยตนเองของชุมชน ความรู้ในการจัดการตนเองและความรู้ในการพัฒนาความเป็นพลเมืองต้นรู้ ความรู้ในการยกระดับธรรมาภิบาลขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาที่มีอยู่เดิมให้สูงขึ้นและแนวทางการสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาซึ่งองค์กรเหล่านี้จะเป็นผู้ค้นหาความรู้ด้วยตนเองโดยได้รับความช่วยเหลือของทีมวิจัยซึ่งเน้นการสร้างช่องทางในการกำกับดูแลติดตามและตรวจสอบของประชาชน (Citizen feedback)

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลที่เข้มแข็ง รวมถึงปัจจัยที่เป็นแรงผลักดันและแรงต้าน 2) เพื่อพัฒนารูปแบบปฏิบัติการเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาล การติดตามป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันที่ปฏิบัติได้จริงสู่สังคมปลอดคอร์รัปชันในจังหวัดนครราชสีมา 3) เพื่อพัฒนาและทดสอบประสิทธิภาพรูปแบบปฏิบัติการเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลที่เข้มแข็งเป็นรูปธรรม ปฏิบัติการได้จริง ที่เกิดจากชุมชนเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ขึ้นมา โดยอาศัยการมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบล โรงเรียน และภาคประชาสังคม พื้นที่วิจัย คือ ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนิน และตำบลพระพุทธร อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา ใช้วิธีการเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง ประกอบด้วย ผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้บริหารและบุคลากรโรงเรียนชินวงศ์อุปถัมภ์และโรงเรียนบ้านกันผม ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และกลุ่มประชาชน (ประชาอาสา)

วิธีดำเนินการศึกษาดำเนินการทั้งทางตรงและทางอ้อม **ทางตรง**ผ่านการทำงานร่วมกับทีมวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เติมรูปแบบตามกระบวนการวงจรคุณภาพ PDCA และใช้กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลตามรูปแบบของ CIPP Evaluation Model เพื่อนำไปสู่การกำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีประสิทธิภาพและความยินดีร่วมมือจากพื้นที่ ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยจึงอยู่ที่กระบวนการและผลลัพธ์ที่ต้องให้ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์จากงานวิจัยได้จริงและมีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน ชุมชน รวมทั้งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและการพัฒนาท้องถิ่นจริง ซึ่งต้องอาศัยเวทีการประชุมเชิงปฏิบัติการ การพูดคุยชวนคิดชวนคุยเป็นวิธีการได้มาซึ่งปัญหาที่ชัดเจนของชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนทั้งชาวบ้าน ประชาอาสา ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ ครู นักเรียนเยาวชน หรือกลุ่มคนอื่น ๆ เข้ามาใช้ปัญหาหรือภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อร่วมคิดและร่วมหาทางออกการแก้ปัญหาาร่วมกันที่ได้มาจากการบอกเล่าของประชาชนที่ไม่ยึดติดกับแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวประชาชนในท้องถิ่นโดยประชาชนและเพื่อประชาชนเพื่อแก้ปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept interview) ของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สภาท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ผู้บริหารสถานศึกษา ครู อาจารย์ นักเรียน ภาคประชาสังคมและประชาชน มีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระเบียบ มีการหาข้อมูลก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูลจากการสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์โดยการหาบุคคลสำคัญ (key person) และทำการแนะนำบุคคลสำคัญต่อกันไป (snowball) เพื่อให้ได้เหตุการณ์ใหญ่โตขึ้นจนกลายเป็นเหตุการณ์ที่สำคัญที่ประชาชนมีความต้องการการแก้ไขปัญหาร่วมกัน และจากเวทีการระดมสมองของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ออกแบบระบบและกลไกการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล การจัดทำแนวทางการเสริมสร้างและการพัฒนาพลเมืองตื่นรู้ และดำเนินการทดลอง และประมวลผลข้อมูลจากการทดลองและนำข้อเสนอแนะในการพัฒนา **ส่วนทางอ้อม** จะดำเนินการประมวลผลจากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างจากหน่วยงานต่าง ๆ ในภาคีเครือข่ายที่ได้ในงานวิจัยระยะที่ 1 วิเคราะห์โครงข่าย (Network Analysis) การทำงานของหน่วยงานต่าง ๆ ในภาคีเครือข่ายการเสริมสร้างธรรมาภิบาลและสร้างแนวทางการทำงานของเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพ จากนั้นนำผลการศึกษาที่ได้มาจัดเวทีสาธารณะ นำเสนอรูปแบบปฏิบัติการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลและแนวทางการแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันที่เป็นรูปธรรม ปฏิบัติการได้จริง ที่เกิดจากเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาที่ชุมชนเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ขึ้นมาและนำเสนอผ่านสื่อต่าง ๆ เพื่อรับรู้ในวงกว้างต่อไป

ผลการศึกษาสามารถสรุปได้ว่าทำให้ทราบสถานการณ์เชิงลึกทั้งด้านที่เป็นปัญหาปัจเจกบุคคล ปัญหาของชุมชน สาเหตุและปัจจัยที่ก่อให้เกิดธรรมาภิบาลหรือการทุจริตคอร์รัปชัน สภาพปัจจุบัน และปัญหาของกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วน

ท้องถิ่นและสถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลที่เข้มแข็งที่พบว่าสภาพสังคมชุมชนเป็นชุมชนเกษตรกรรมแบบชนบทที่ยังคงต้องการได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตจากองค์การบริหารส่วนตำบล เช่น การทำกิน โดยเฉพาะในเรื่องของน้ำสำหรับการอุปโภคบริโภคและการเกษตรกรรม การสร้างอาชีพและการเมืองที่มีความโปร่งใสและเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการของประชาชนทั้งนี้อาจเป็นเพราะวิถีชุมชนเกษตรกรรมแบบชนบททั่วไปจะมีความสนใจในปัญหาที่เป็นเรื่องใกล้ตัวก่อนจะเกี่ยวข้องกับเรื่องปากท้องความเป็นอยู่ การทำมาหากินและอาจจะมองเป็นประเด็นปัญหาที่ชุมชนเห็นร่วมกันว่าเป็นเรื่องที่มีความเป็นไปได้ในการที่จัดการและแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาได้ ก่อนรวมทั้งมีแหล่งงบประมาณและทรัพยากรสนับสนุนจากท้องถิ่นและหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ

2. ปัจจัยที่สำคัญที่เป็นแรงผลักดันการเสริมสร้างธรรมาภิบาลที่เข้มแข็ง คือ 1) การได้รับความร่วมมือของผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องที่ 2) ประชาชนให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม 3) ความศรัทธาและความสามัคคีร่วมมือกันระหว่างผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ ผู้นำชุมชนและภาคประชาสังคม 4) บทบาทของผู้นำที่ตระหนักในปัญหาของชุมชนร่วมกัน 5) การได้รับการสนับสนุนและความร่วมมือจากองค์การบริหารส่วนตำบลและหน่วยงานต่าง ๆ 6) ทุนติดตัวตนเอง เช่น ความรู้ ความถนัดทำกินและการแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องและเพื่อนำไปสู่แนวทางการขยายผลจึงควรมอบให้หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาที่มีหน้าที่หลักในการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของภาคีเครือข่ายความร่วมมือในท้องถิ่นผ่านเวทีการประชุมเชิงปฏิบัติการของงานวิจัย การประชุมกลุ่มย่อย เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการถอดบทเรียนทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชนในแต่ละพื้นที่เพื่อสร้างจิตสำนึกของคนในตำบล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษาให้เห็นความสำคัญของการมีธรรมาภิบาลและเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตนเอง อันนำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด

3. ปัจจัยที่สำคัญที่เป็นแรงต้านในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลที่เข้มแข็ง ได้แก่ 1) ปัญหาเรื่องการทำมาหากินและการสร้างรายได้ที่นำไปสู่ความขัดแย้งกันที่มีเงินและผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง 2) ปัญหาการบริหารจัดการเป็นแบบสั่งการ (Top down) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและชุมชนที่ขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน 3) การสื่อสารไม่ทั่วถึงไม่เข้าใจไม่รับรู้ 4) กฎระเบียบของท้องถิ่นที่ไม่ได้เปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และเพื่อนำไปสู่แนวทางการขยายผลจึงควรมอบให้หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดให้มีกิจกรรมทำร่วมกับภาคีเครือข่ายเพื่อระดมความคิดเห็นที่เชื่อมโยงทุกปัญหาเพื่อหาทางออกของปัญหาที่เกิดขึ้น โดยใช้การมีส่วนร่วมในการจัดการของประชาชน จัดเวทีประชุมพูดคุยอยู่เป็นประจำเปิดพื้นที่แสดงความคิดเห็นและรับฟังเพื่อสร้างความรู้จักคุ้นเคยได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันทำให้เกิดความยืดหยุ่น

ไม่ติดกับความเป็นทางการและเห็นศักยภาพของตนเองและผู้อื่นและให้ความร่วมมือสนับสนุนช่วยเหลือกันอันนำไปสู่การลดความขัดแย้งที่มีต่อกันได้ในที่สุด

4. รูปแบบปฏิบัติการเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาล การติดตามป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันที่ปฏิบัติได้จริงสู่สังคมปลอดคอร์รัปชันในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า เป็นรูปแบบการขับเคลื่อนงานที่มีนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ใหญ่บ้านเป็นแกนหลักในการเชื่อมประสานคนหลายภาคส่วนมาทำงานร่วมกัน เกิดจากองค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่ 1) ได้รับความร่วมมือจากผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และกลุ่มประชาอาสา 2) การกำหนดแผนการสร้างเครือข่าย โดยการจัดทำธรรมนูญชุมชนตำบลและนิทานคุณธรรม 3) นำประเด็นปัญหาและข้อเสนอเพื่อกำหนดเป็นธรรมนูญชุมชนตำบลเป็นเสมือนข้อตกลงร่วมกันที่เป็นเจตนารมณ์ร่วมและพันธะร่วมกันให้สามารถใช้อ้างอิงสำหรับการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อกำหนดทิศทาง เป้าหมายอย่างชัดเจน 4) ศักยภาพชุมชนที่เพียงพอต่อการพัฒนาธรรมนูญชุมชน ได้แก่ 1) ผู้นำชุมชน 2) วัฒนธรรมการมีส่วนร่วมของประชาชน 3) ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างท้องถิ่น (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) ท้องที่ (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) ชุมชนและประชาอาสา และเพื่อนำไปสู่การขยายผลจึงควรให้ประชาชน ชุมชน หน่วยงานรัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคีเครือข่ายนำกระบวนการไปปรับใช้ในการทำงานด้านการมีส่วนร่วมและสร้างเครือข่ายความร่วมมือสร้างความสัมพันธ์เพิ่มขึ้นขยายวงกว้างออกไปเพื่อการติดต่อประสานงานและประสานประโยชน์ให้เกิดขึ้นครอบคลุมทุกกลุ่มองค์กรและสามารถจัดทำข้อเสนอให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอันนำไปสู่การกำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่นที่ชัดเจนและตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง

3. พัฒนาและทดสอบประสิทธิภาพรูปแบบปฏิบัติการเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลที่เข้มแข็งเป็นรูปธรรม ปฏิบัติการได้จริง ที่เกิดจากชุมชนเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ขึ้นมา พบว่าการมีธรรมนูญชุมชนตำบลที่ถือว่าเป็นข้อตกลงร่วมปฏิบัติเฉพาะพื้นที่ การตั้งคณะกรรมการธรรมนูญชุมชนตำบลถือว่าเป็นการจัดระบบการบริหารจัดการโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นและสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐและชุมชนในพื้นที่ในระดับตำบล รวมถึงมีการนำเสนอร่างธรรมนูญชุมชนตำบลต่อนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อนำไปประกาศใช้ต่อไปและได้รับข้อเสนอแนะจากเวทีคืนข้อมูลสู่ชุมชนในการใช้ธรรมนูญชุมชนควรเป็นช่วงหลังการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลแล้วเสร็จเพื่อเป็นการเริ่มสิ่งดี ๆ ใหม่ ๆ ให้มีธรรมาภิบาลในตำบลเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืนต่อไป

หัวข้อวิจัย กระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วน
ท้องถิ่นและสถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลสู่สังคมปลอดคอร์รัปชัน
ในจังหวัดนครราชสีมา กรณีศึกษาตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนิน และตำบลพระพุท
ธ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา

ได้รับทุนอุดหนุนวิจัย ประจำปีงบประมาณ 2562 จำนวน 1,495,300.00 บาท
ระยะเวลาทำการวิจัย 1 ปี ตั้งแต่วันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2562 ถึงวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2563

ผู้วิจัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิมพ์จี บรรจงปรุ และคณะ

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของกระบวนการขับเคลื่อน
เครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษาในการเสริมสร้าง
ธรรมาภิบาลที่เข้มแข็ง รวมถึงปัจจัยที่เป็นแรงผลักดันและแรงต้าน 2) เพื่อพัฒนารูปแบบปฏิบัติการ
เครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษาในการเสริมสร้าง
ธรรมาภิบาล การติดตามป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันที่ปฏิบัติได้จริงสู่สังคมปลอดคอร์รัปชันใน
จังหวัดนครราชสีมา 3) เพื่อพัฒนาและทดสอบประสิทธิภาพรูปแบบปฏิบัติการเครือข่ายการมี
ส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลที่
เข้มแข็งเป็นรูปธรรม ปฏิบัติการได้จริง ที่เกิดจากชุมชนเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ขึ้นมาโดยอาศัยการ
มีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบล โรงเรียน และภาคประชาสังคม พื้นที่วิจัย คือ ตำบล
มะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนิน และตำบลพระพุทธ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา ใช้
วิธีการเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง ประกอบด้วย ผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่น
ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้บริหารและบุคลากรโรงเรียนชินวงศ์อุปถัมภ์และโรงเรียนบ้าน
กันผม ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และกลุ่มประชาชน (ประชาอาสา)

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัจจุบันและปัญหาของกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลที่เข้มแข็ง พบว่า มีสภาพสังคม
ชุมชนเป็นชุมชนเกษตรกรรมแบบชนบทที่ยังคงต้องการได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตจากองค์การ
บริหารส่วนตำบล เช่น การทำกิน โดยเฉพาะในเรื่องของน้ำสำหรับการอุปโภคบริโภคและการ
เกษตรกรรม การสร้างอาชีพและการเมืองที่มีความโปร่งใสและเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วม
ของประชาชน

2. ปัจจัยที่สำคัญที่เป็นแรงผลักดันการเสริมสร้างธรรมาภิบาลที่เข้มแข็ง ได้แก่ 1) การให้ความ

ร่วมมือของผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องที่ 2) ประชาชนให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม 3) ความศรัทธาและความสามัคคีร่วมมือกันระหว่างผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ ผู้นำชุมชนภาคประชาสังคม 4) บทบาทของผู้นำที่ตระหนักในปัญหาของชุมชนร่วมกัน 5) การได้รับการสนับสนุนและความร่วมมือจากองค์การบริหารส่วนตำบลและหน่วยงานต่าง ๆ 6) ทุนิตัตว์ตนเอง เช่น ความรู้ ความถนัดทำกินและการแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง

3. ปัจจัยที่สำคัญที่เป็นแรงต้านในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลที่เข้มแข็ง ได้แก่ 1) ปัญหาเรื่องการทำมาหากินและการสร้างรายได้ที่นำไปสู่ความขัดแย้งกันที่มีเงินและผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง 2) ปัญหาการบริหารจัดการเป็นแบบสั่งการ (Top down) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและชุมชนที่ขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน 3) การสื่อสารไม่ทั่วถึงไม่เข้าใจไม่รับรู้ 4) กฎระเบียบของท้องถิ่นที่ไม่ได้เปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

4. รูปแบบปฏิบัติการเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาล การติดตามป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันที่ปฏิบัติได้จริงสู่สังคมปลอดคอร์รัปชันในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า เป็นรูปแบบการขับเคลื่อนงานที่มีนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ใหญ่บ้านเป็นแกนหลักในการเชื่อมประสานคนหลายภาคส่วนมาทำงานร่วมกันเกิดจากองค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่ 1) **ได้รับความร่วมมือ**จากผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และกลุ่มประชาอาสา 2) **การกำหนดแผนการสร้างเครือข่าย** โดยการจัดทำธรรมนูญชุมชนตำบลและนิทานคุณธรรม 3) **นำประเด็นปัญหาและข้อเสนอ**เพื่อกำหนดเป็นธรรมนูญชุมชนตำบลเป็นเสมือนข้อตกลงร่วมกันที่เป็นเจตนารมณ์ร่วมและพันธะร่วมกันให้สามารถใช้อ้างอิงสำหรับการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อกำหนดทิศทาง เป้าหมายอย่างชัดเจน 4) **ศักยภาพชุมชน**ที่เพียงพอต่อการพัฒนาธรรมนูญชุมชน ได้แก่ 1) ผู้นำชุมชน 2) วัฒนธรรมการมีส่วนร่วมของประชาชน 3) ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างท้องถิ่น (องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น) ท้องที่ (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) ชุมชนและประชาอาสา

5. พัฒนาและทดสอบประสิทธิภาพรูปแบบปฏิบัติการเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลที่เข้มแข็งเป็นรูปธรรม ปฏิบัติการได้จริง ที่เกิดจากชุมชนเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ขึ้นมา พบว่ามีการนำเสนอร่างธรรมนูญชุมชนตำบลต่อนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อนำไปประกาศใช้ต่อไปและการใช้ธรรมนูญชุมชนควรเป็นช่วงหลังการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลแล้วเสร็จเพื่อเป็นการเริ่มสิ่งดี ๆ ใหม่ ๆ ในตำบล ซึ่งการมีส่วนร่วมของผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ และชุมชน คือ ปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของโครงการ

คำสำคัญ การขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม ธรรมนูญชุมชน นิทานคุณธรรม

ABSTRACT

The objectives of this study were: 1) to study the current state and problems of the process of driving networks of civil society participation, local government organizations, and educational institutions in strengthening good governance, including repulsion and resistance factors; 2) to develop an operating model for networks of participation in civil society, local government organizations, and educational institutions in enhancing good governance, monitoring and preventing corruption that is practical to a corruption-free society in Nakhon Ratchasima, and 3) to develop and test the effectiveness of a network operating model for participation in civil society, local administrative organizations, and educational institutions in enhancing good governance that is strong, concrete, and actionable, and community-initiated, through the participation of the sub-district administrative organization, schools, and civil society. Research areas were in Maklua Mai Sub-district, Sung Noen District, and Phra Phut Subdistrict, Chaloem Phra Kiat District, Nakhon Ratchasima. The target group was selected using a purposive sampling method, consisting of local administrators and members of the local council, village headmen, village committees, administrators and personnel of Chinwong Upatham School and Ban Kan Khan School, village health volunteer chairpersons, and public volunteer groups.

The study revealed the following results.

1. For current conditions and problems of the process of driving network participation in civil society, local government organizations, and educational institutions in strengthening good governance, it was found that the community was a rural farming community that still needs to improve the quality of life from the sub-district administrative organization, such as farming, especially in terms of water for consumption and agriculture, building a career, and politics with transparency and the importance of public participation.

2. Key factors driving strong governance included: 1) the cooperation of local and local leaders; 2) people's value of participation; 3) faith and co-operation among local leaders, community leaders, and civil society; 4) the role of leaders who are aware of common community problems; 5) receiving support and cooperation from sub-district administrative organizations and other agencies; and 6) self-capital, such as knowledge, aptitude for work and continuous pursuit of knowledge.

3. The key factors that are counterproductive to strengthening good governance included: 1) livelihood and income problems that lead to conflicts with money and benefits; 2) the top-down management problems, lack of mutual trust in the relationship between leaders and the community; 3) the low coverage of communication within the community; and 4) local regulations that do not allow communities to participate in decision-making.

4. For network operation model for participation in civil society, local administrative organizations, and educational institutions in enhancing good governance, practical anti-corruption monitoring towards a corruption-free society in Nakhon Ratchasima, it was found that the model was a work-driven model with the president of the sub-district administrative organization and the village headman as the main core to connect people from different sectors to work together. It was formed from four elements: 1) the cooperation of the local administrators and members of the local council, the village headman, the village committee, and the people's volunteer groups; 2) determining network building plans by creating a community constitution and moral tales; 3) taking issues and proposals to formulate a district community constitution as a collective agreement that represents common intentions and commitments, and can be used as a reference for local development for clearly defined goals; and 4) the community potential sufficient for the development of the community constitution, namely: (1) community leaders, (2) people's participation culture, (3) good relations between localities (local administrative organization), locality (the head of sub-district, the village headmen), community, and people volunteers.

5. For the development and the effectiveness testing of the network operation model for participation in civil society, local government organizations, educational institutions in enhancing good governance that is concrete, practical, that originated from the community, it was found that the sub-district community constitution was presented to the president of the sub-district administrative organization for further promulgation. The implementation of the community constitution should be after the election of the sub-district administrative organization president and the sub-district administrative council members, to start something new in the district, with the participation of local leaders, local leaders, and the community as a key factor for the success of the project.

Keywords: Driving of civil society participation networks, Community statutes, Moral tales

สารบัญ

	หน้า
คำนำ.....	ก
บทสรุปผู้บริหาร.....	ข
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ฉ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ช
สารบัญ.....	ญ
สารบัญตาราง.....	ฐ
สารบัญภาพ.....	ท
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 หลักการและเหตุผล.....	1
1.2 คำถามในการวิจัย.....	8
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	9
1.4 ขอบเขตของการศึกษาวิจัย.....	9
1.4.1 วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.....	10
1.4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลตามแบบ CIPP Model.....	11
1.5 แนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการในพื้นที่.....	12
1.6 กรอบแนวคิดเชิงกระบวนการ.....	14
1.7 ผลที่คาดว่าจะได้รับเมื่อสิ้นสุดการวิจัย.....	15
1.8 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	16
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	17
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการคอร์รัปชัน.....	17
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับธรรมาภิบาล.....	21
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม.....	35
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายความร่วมมือ.....	44
2.5 แนวคิดเกี่ยวกับธรรมูญชุมชน.....	54
2.6 แนวคิดเกี่ยวกับนิทานคุณธรรม.....	61
2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	76

สารบัญ (ต่อ)

		หน้า
บทที่ 3	ระเบียบวิธีวิจัย.....	84
3.1	บทนำ.....	84
3.2	การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.....	85
3.2.1	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	90
3.2.2	เครื่องมือในการวิจัย.....	91
3.2.3	วิธีการเก็บข้อมูล.....	99
3.2.4	การวิเคราะห์ข้อมูล.....	100
บทที่ 4	ผลการวิจัย.....	101
4.1	บทนำ.....	101
4.2	ขั้นที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของกระบวนการ ขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลที่ เข้มแข็ง รวมถึงปัจจัยที่เป็นแรงผลักและแรงต้าน.....	103
4.2.1	ผลลัพธ์ของกิจกรรมการจัดเวทีเปิดตัวโครงการและการ ประชุมเชิงปฏิบัติการ ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนิน จังหวัด นครราชสีมา.....	104
4.2.2	ผลลัพธ์ของการจัดเวทีเปิดตัวโครงการและการประชุมเชิง ปฏิบัติการ ตำบลพระพุท อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัด นครราชสีมา.....	118
	ขั้นที่ 2 เพื่อพัฒนารูปแบบปฏิบัติการเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาค ประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษาในการ เสริมสร้างธรรมาภิบาล การติดตามป้องกันการทุจริตคอร์รัปชัน ที่ปฏิบัติได้จริง สู่สังคมปลอดคอร์รัปชันในจังหวัดนครราชสีมา.....	139
	ผลลัพธ์ของกิจกรรม.....	
	ขั้นที่ 3 การสร้างต้นแบบร่างธรรมนูญชุมชนและนิทานคุณธรรม.. ธรรมนูญชุมชนตำบลมะเกลือใหม่.....	146

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ธรรมนูญชุมชนตำบลพระพุทธ.....	159
นิทานคุณธรรมโรงเรียนชินวงศ์อุปถัมภ์.....	167
นิทานคุณธรรมโรงเรียนกันผม.....	169
ขั้นที่ 4 เพื่อพัฒนาและทดสอบประสิทธิภาพรูปแบบปฏิบัติการ เครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น สถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลที่เข้มแข็ง เป็นรูปธรรมปฏิบัติการได้จริงที่เกิดจากชุมชนเป็นผู้สร้างองค์ ความรู้ขึ้นมา การทดลองปฏิบัติการพร้อมทั้งประมวลผล ความสำเร็จและอุปสรรคในการดำเนินการเสริมสร้างธรรมาภิบาล การติดตาม ป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันรวมถึงทำการเรียนรู้และ จัดกิจกรรมในพื้นที่ร่วมกับทีม SIAM Lab.....	169
ผลลัพธ์ของกิจกรรม.....	170
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	175
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	175
5.2 อภิปรายผล.....	177
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	181
บรรณานุกรม.....	184
ภาคผนวก.....	185
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง.....	
ภาคผนวก ข รายชื่อผู้เข้าร่วมเปิดตัวโครงการวิจัย.....	
ภาคผนวก ค รายชื่อผู้เข้าร่วมเวทีกลุ่มย่อยตำบลมะเกลือใหม่.....	
ภาคผนวก ง รายชื่อผู้เข้าร่วมเวทีกลุ่มย่อยตำบลพระพุทธ.....	

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
3.1	กลุ่มตัวอย่าง.....	94
3.2	ตัวอย่างข้อคำถามที่ใช้ในการอบรมเชิงปฏิบัติการและการสัมภาษณ์เชิงลึก.....	95
4.1	ตารางผลลัพธ์ของกิจกรรมตำบลมะเกลือใหม่.....	109
4.2	ตารางผลลัพธ์ของกิจกรรมตำบลพระพุทธ.....	124
4.3	ตารางผลลัพธ์กิจกรรมการพัฒนาารูปแบบปฏิบัติการเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาล.....	144
4.4	ผลลัพธ์กิจกรรมการสร้างต้นแบบร่างธรรมนูญชุมชนตำบลและนิทานคุณธรรม.....	151
4.5	ผลลัพธ์การพัฒนาและทดสอบประสิทธิภาพรูปแบบปฏิบัติการเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลที่เข้มแข็งเป็นรูปธรรม ปฏิบัติการได้จริงที่เกิดจากชุมชนเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ขึ้นมา.....	175

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1.1	กรอบแนวคิดเชิงกระบวนการ.....	14
4.1	ทุนทางสังคมตำบลมะเกลือใหม่.....	113
4.2	แรงผลักดันและแรงบันดาลใจตำบลมะเกลือใหม่.....	114
4.3	การบรรยายพิเศษ (Siam Lab).....	115
4.4	การสัมภาษณ์เชิงลึก หมู่ 1 บ้านมะเกลือใหม่.....	116
4.5	การบริหารโรงเรียนชินวงศ์อุปถัมภ์.....	117
4.6	การจัดการเรียนโรงเรียนชินวงศ์อุปถัมภ์.....	118
4.7	การสัมภาษณ์เชิงลึก หมู่ 5 บ้านใหม่สันติ.....	120
4.8	การระดมความคิดเห็นคนตำบลมะเกลือใหม่.....	122
4.9	การประชุมเชิงปฏิบัติการคนตำบลพระพุทธ.....	123
4.10	การระดมสมองคนตำบลพระพุทธ.....	133
4.11	การทำฝ่ายหินที่บ้านหมูสี.....	135
4.12	การสัมภาษณ์เชิงลึก หมู่ 1 บ้านกันผม.....	136
4.13	การสัมภาษณ์เชิงลึก หมู่ 5 บ้านพระพุทธ.....	137
4.14	การสัมภาษณ์คณะครูโรงเรียนบ้านกันผม.....	139
4.15	กิจกรรม Experience learning Design.....	142
4.16	ชุมชนตำบลพระพุทธ.....	149
4.17	เตรียมร่างธรรมนูญชุมชน.....	151
4.18	การเผยแพร่เวทีสาธารณะ.....	151
4.19	เตรียมร่างนิทานคุณธรรม.....	151
4.20	วัดธรรมจักรเสมาราม ตำบลเสมา อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดนครราชสีมา....	155
4.21	ก่อร่าง สร้างและขับเคลื่อนธรรมนูญชุมชน.....	156
4.22	ธรรมนูญชุมชนตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดนครราชสีมา....	163

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
4.23	ธรรมเนียมชุมชนตำบลพระพุทธ อำเภอนครราชสีมา.....	170
4.24	นิทานกระรอกด่อนซีตื้อ.....	
4.25	นิทานปลายทางพลาสติก.....	
4.26	นิทานเด็กชายเปา.....	
4.27	นิทานฝันเล็ก ๆ ของเด็กกันผม.....	
4.28	นิทานหมู่บ้านปูนา.....	
4.29	เวทีคืนข้อมูลสู่ชุมชน.....	178

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในประเทศไทยเป็นปัญหาที่รุนแรงเรื้อรัง คุกคามความมั่นคงของประเทศทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาและความเจริญของประเทศ การทุจริตคอร์รัปชันเป็นการกระทำผิดกฎหมายและความเสียหายจากการทุจริตคอร์รัปชันได้ทำลายระบบและกลไกการแข่งขัน รวมถึงสร้างแรงจูงใจที่ผิดพลาดให้กับการทำธุรกิจของประเทศ ในแง่เศรษฐศาสตร์เกิดเป็นปัญหาพฤติกรรมสังคมที่เปลี่ยนไปเพราะการบังคับใช้กฎหมายของประเทศอ่อนแอจากอิทธิพลของระบบอุปถัมภ์และการเมืองจนสร้างแรงจูงใจที่ผิดพลาดให้กับคนในสังคม และมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและพัฒนาการทุจริตคอร์รัปชันตามกาลเวลาที่เหนือชั้นด้วยประสบการณ์ที่เชี่ยวชาญ มีทั้งทักษะ กลยุทธ์อันแยบยล ล้ำหน้า ในการแสวงหาและการสร้างโอกาสในการทุจริตคอร์รัปชันตั้งแต่ระดับรากหญ้าจนถึงระดับประเทศซึ่งเป็นการยากที่องค์กรหรือหน่วยงานใดจะจับทุจริตคอร์รัปชันได้ทัน

อีกด้านหนึ่งปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันยังได้สะท้อนวิกฤติปัญหาธรรมาภิบาลของภาครัฐที่ส่งผลให้การทุจริตคอร์รัปชันเพิ่มมากขึ้น ซึ่งหากภายใต้อิทธิพลของเงื่อนไขธรรมาภิบาลและปัจจัยด้านการเมืองและเศรษฐกิจที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาอาจทำให้การทุจริตคอร์รัปชันลดลงได้ แต่จะไม่หมดโดยสิ้นเชิงเช่นเดียวกับในบางช่วงเวลาและภายใต้เงื่อนไขบางประการการคอร์รัปชันอาจจะเติบโตขึ้นมาได้อีก อย่างไรก็ตามประชาชนส่วนใหญ่ก็พร้อมที่จะมีส่วนร่วมในการป้องกันต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชันและให้เบาะแสกับภาครัฐเมื่อมีการคอร์รัปชันเกิดขึ้นซึ่งชี้ให้เห็นว่าประชาชนยังคาดหวังและต้องการให้รัฐบาลที่ดียื่นมือแก้ปัญหาคอร์รัปชัน (สังคีต พิริยะรังสรรค์)¹

ในระยะหลายปีที่ผ่านมารัฐบาลไทยได้พยายามปรับตัวเข้าสู่ระบบการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อพยายามแก้ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันอย่างเห็นได้ชัด อาจจะอยู่ในรูปแบบนโยบายหรือระเบียบการบริหารราชการต่าง ๆ เช่น รัฐธรรมนูญ 2560 หมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา 65 รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกันเพื่อให้เกิดเป็นพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายของการเป็นประเทศที่มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน และกรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะเวลา 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) กำหนดยุทธศาสตร์ชาติ 6 ด้าน ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 6 การปรับสมดุลและพัฒนากระบวนการบริหารภาครัฐกำหนดให้มีการดำเนินงานที่สำคัญคือ การต่อต้านการ

¹ สังคีต พิริยะรังสรรค์. (2549). *คอร์รัปชันแบบเบ็ดเสร็จ*. กรุงเทพฯ: ร่วมด้วยช่วยกัน.

ทุจริตและประพฤติมิชอบและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาในช่วง 5 ปี (พ.ศ. 2560-2564) เป็นยุทธศาสตร์ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพและธรรมาภิบาลของภาครัฐมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การบริหารจัดการภาครัฐมีความโปร่งใส มีประสิทธิภาพ มีความรับผิดชอบและตรวจสอบได้อย่างเป็นธรรม รวมทั้งประชาชนมีส่วนร่วม มีการกระจายอำนาจและแบ่งภารกิจรับผิดชอบที่เหมาะสมระหว่างราชการส่วนกลาง ราชการส่วนภูมิภาค และราชการท้องถิ่น นอกจากนี้การลดการทุจริตคอร์รัปชันด้วยการบริหารจัดการที่ดี (SDG16 : Peace, Justice and Strong Institutions) ยังเป็นเป้าหมายในการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goal : SDG) ที่ประเทศไทยรับเป็นเป้าหมายหนึ่งของการพัฒนาประเทศ 15 ปี (ค.ศ. 2016 - 2030)

หน่วยงานภาครัฐจึงจำเป็นต้องยึดถือปฏิบัติให้สอดคล้องและเป็นไปตามแนวทางรัฐธรรมนูญโดยเฉพาะการที่หน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐมีหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายเพื่อรักษาประโยชน์ส่วนรวม อำนาจความสะอาดและให้บริการแก่ประชาชน รวมถึงการที่รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน มีการก่อตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อที่จะกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นและจัดทำหลักเกณฑ์การบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล ส่งผลให้ประชาชนได้รับการบริการสาธารณะของรัฐที่มีคุณภาพที่ตรงกับความต้องการของตนอย่างแท้จริง มีการปรับลดขนาดของหน่วยราชการ การปรับปรุงระบบการให้บริการประชาชนพึงพอใจ ไม่แพ้อค์การเอกชน การพัฒนาและคัดเลือกองค์การและบุคลากรในองค์การให้มีคุณภาพและผลงาน ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นดังกล่าวข้างต้นล้วนมีผลกระทบในทางที่ดีโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตประชาชนในแนวทางที่เป็นความหวังของประชาชนและประเทศชาติด้วยการบริหารอย่างโปร่งใส เป็นธรรมมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล สนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน มีความรับผิดชอบต่อประชาชนมากขึ้น ซึ่งมุ่งให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชนรวมถึงการตอบสนองความต้องการของประชาชนดังนั้นการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลจึงเป็นหัวใจสำคัญยิ่งของทุกองค์การไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานราชการหรือเอกชนแต่ต้องอาศัยการปรับตัวที่ต้องใช้เวลาและประสบการณ์และการเตรียมความพร้อมของทั้งประชาชน ผู้บริหารประเทศและส่วนราชการ

ธรรมาภิบาลจัดเป็นแนวคิดสำคัญในการบริหารงานและการปกครององค์การทั้งภาครัฐและภาคเอกชนได้หันไปให้ความสนใจกับธรรมาภิบาล หรือการบริหารจัดการที่ดีมากขึ้นแทนการสนใจเรื่องการพัฒนาอุตสาหกรรมดังแต่ก่อน การพัฒนาเรื่องของการเมืองการปกครองได้มุ่งให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางมากขึ้น หากจะให้ประเทศมีการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน การมุ่งดำเนินธุรกิจหรือปฏิบัติราชการต่าง ๆ ต้องให้ความสนใจเรื่องของการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล

ธรรมาภิบาลมีการพัฒนาหลักการให้สอดคล้องทันสถานการณ์ ซึ่งในปัจจุบันมีการนำแนวความคิดธรรมาภิบาลแนวใหม่ (New Public Governance: NPG) มาใช้ในการบริหารจัดการ

เป็นแนวทางการบริหารงานภาครัฐยุคใหม่ซึ่งมีความหมายถึงการสร้างเครือข่ายในแนวราบที่ประกอบไปด้วย องค์การภาครัฐ องค์การภาคเอกชนและองค์การที่ไม่มุ่งหวังผลกำไร รวมกันเป็นโครงสร้างของธรรมาภิบาลที่มีความแตกต่างจากแนวทางการตัดสินใจแบบดั้งเดิมที่เน้นลำดับชั้นการบังคับบัญชาแต่เน้นการให้ความสำคัญกับประชาชน ตลอดจนกระบวนการที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในงานของรัฐบาล (Bingham, et al.)² และส่งเสริมให้สังคมไทยอยู่บนหลักการพื้นฐานของการสร้างธรรมาภิบาลหลักสำคัญอย่างน้อย 6 ประการ คือ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบและหลักความคุ้มค่า

ผลการศึกษาโครงการประชาสังคมกับการเสริมสร้างธรรมาภิบาลท้องถิ่นเพื่อพัฒนาระบบและกลไกในการป้องกันการทุจริตคอร์รัปชัน กรณีศึกษาจังหวัดนครราชสีมา ในปีพุทธศักราช 2560 ในระยะที่ 1 พบว่า ภาคประชาสังคมจังหวัดนครราชสีมา มีประสบการณ์เคยพบเห็นและได้รับข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์การคอร์รัปชันด้วยตนเองหรือจากบุคคลอื่นเช่น การเรียกรับสินบนและการติดสินบนเพื่อให้ดำเนินการไม่เป็นไปตามแบบแผนและหลีกเลี่ยงการตรวจสอบ การคดโกง การประพฤติมิชอบในหน้าที่ราชการ การใช้จ่ายงบประมาณการจัดซื้อจัดจ้างและพบหน่วยงานที่มีเรื่องการทุจริตคอร์รัปชันได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานด้านการเกษตร หน่วยงานทางการศึกษา ตำรวจ อัยการ ศาลยุติธรรม สำนักงานที่ดินและการแสวงหาผลประโยชน์อันมิชอบของนักการเมืองและข้าราชการชี้ให้เห็นถึงความล้มเหลวในการการบริหารงานธรรมาภิบาล

ภาคประชาสังคมจังหวัดนครราชสีมา มีความกังวลใจอนาคตคนไทยที่จะมองว่าการทุจริตคอร์รัปชันเป็นเรื่องปกติธรรมดาคนไทยจะยกย่องยอมรับนับถือคนรวยจากการโกงและเมินเฉยกับคนที่ทำความดี จนเกิดมีการทุจริตคอร์รัปชันได้ทุกระดับตั้งแต่ระดับรากหญ้าที่เป็นบุคคลทั่วไปจนถึงผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ผู้บริหารระดับสูงและกังวลใจเรื่องการทุจริตที่ขยายวงกว้างและซับซ้อนยิ่งขึ้นทำให้ประเทศประเทศไม่พัฒนาเต็มที่ ทำลายชาติบ้านเมืองและอนาคตลูกหลานรวมถึงนักการเมืองหรือผู้มีอำนาจจะมีอิทธิพลเหนือกว่าประชาชนเพิ่มมากขึ้น

ภาคประชาสังคมในจังหวัดนครราชสีมา มีการรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับธรรมาภิบาลในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานการศึกษาคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังบริหารจัดการโดยขาดหลักธรรมาภิบาลจึงทำให้การทุจริตคอร์รัปชันในจังหวัดนครราชสีมา ยังไม่ลดลง ภาคประชาสังคมไม่ได้รับการเปิดโอกาสให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย การดำเนินการตามนโยบาย การตรวจสอบผลการดำเนินงาน สำหรับหน่วยงานทางการศึกษายังมีจุดอ่อนในการใช้หลักธรรมาภิบาล

² Bingham, et al., (2005). *The New Governance: Practices and Processes for Stakeholder and Citizen Participation in the Work of Government*. Retrieved January 4, 2017, from <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1540-6210.2005.00482>.

เพื่อบริหารจัดการทำให้ประชาชน พ่อแม่ผู้ปกครองและนักเรียนขาดความเชื่อมั่นในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในชุมชนท้องถิ่นของตน ผลจากการวิจัยยังสรุปได้อีกว่าโครงการวิจัยระยะแรกยังไม่สามารถสร้างธรรมาภิบาลได้อย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากระยะเวลาเพียง 1 ปี รวมถึงพื้นที่ในการศึกษากว้างและมีความหลากหลายจึงยังไม่อาจมองเห็นรูปธรรมความสำเร็จที่ชัดเจน

ดังนั้นโครงการวิจัยระยะที่ 2 กระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลสู่สังคมปลอดคอร์รัปชันในจังหวัดนครราชสีมา กรณีศึกษาตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนิน และตำบลพระพุท อำเภอนครราชสีมา คณะผู้วิจัยจึงจะทำการศึกษาเชิงลึกซึ่งต้องทำในพื้นที่เป้าหมายที่ชัดเจนเพื่อค้นหาองค์ความรู้ใหม่ที่ยังขาดหายไป เช่น ความรู้ในการแก้ปัญหาด้วยตนเองของชุมชน ความรู้ในการจัดการตนเองและความรู้ในการพัฒนาความเป็นพลเมืองตื่นรู้ ความรู้ในการยกระดับธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาที่มีอยู่เดิมให้สูงขึ้นและแนวทางการสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษา ซึ่งองค์กรเหล่านี้จะเป็นผู้ค้นหาความรู้ด้วยตนเองโดยได้รับความช่วยเหลือของทีมนักวิจัยซึ่งเน้นการสร้างช่องทางในการกำกับดูแลติดตามและตรวจสอบของประชาชน (Citizen feedback)

วัฒนธรรมด้านคอร์รัปชันจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนและความเปิดเผยโปร่งใสของหน่วยงานซึ่งสังคมส่วนมากมักไม่สามารถควบคุมการทุจริตคอร์รัปชันโดยผ่านการลงโทษหรือการรณรงค์เกี่ยวกับศีลธรรมหรือแม้แต่การปฏิรูปการปกครองเพียงอย่างเดียว การทำรัฐประหารเพื่อต่อต้านคอร์รัปชันและวิธีการ “โซว์เดี่ยว” ก็ไม่ประสบผลสำเร็จถึงแม้ว่าจะมีวัตถุประสงค์เพื่อการปฏิรูปแต่ก็จะไม่สำเร็จเพราะไปทำให้ภาคประชาสังคมและสื่อสารมวลชนอ่อนแอลงไป การหยุดการแข่งขันทางการเมืองและความต้องการเข้าร่วมรับผิดชอบรวมถึงการใช้การข่มขู่แทนความโปร่งใส แม้ว่าการทุจริตคอร์รัปชันจะลดลงไม่มากด้วยการให้ความสำคัญกับภาพลักษณ์ของรัฐบาลที่ดีแทนที่จะเพิ่มความสามารถของประชาชนและกลุ่มที่อยู่นอกรัฐบาลให้สามารถป้องกันตนเองจากการถูกละเมิดถูกเอารัดเอาเปรียบจากทางราชการและเพื่อตรวจสอบการถูกเอารัดเอาเปรียบที่ไม่เป็นธรรม โดยทั่วไปพื้นที่ที่มีการทุจริตคอร์รัปชันน้อยจะไม่ใช่เพียงแค่ความกลัวต่อการถูกลงโทษทางกฎหมายเท่านั้นแต่รวมถึงคนส่วนใหญ่ในสังคมมีส่วนร่วมในการควบคุมนั้นด้วยการร่วมมือกันเพื่อปฏิบัติการทางสังคมจึงมีความสำคัญต่อทุกยุทธศาสตร์ในการปฏิรูปทั้งในวงกว้างและยั่งยืน (Johnston and Kpundeh)³

³ Johnston, M. and Kpundeh, S. J. (2002). *Building A Clean Machine Anti-Corruption Coalitions and Sustainable* Retrieved January 4, 2017, from <https://web.worldbank.org/archive/website01006/WBI37208.PDF>

การสร้างวัฒนธรรมด้านคอร์รัปชันเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกและความตระหนักถึงผลกระทบอันเลวร้ายของการทุจริตคอร์รัปชันที่มีต่อตนเองและสังคมที่จะต้องปลูกฝังผ่านกระบวนการจัดการศึกษาที่ดีในทุกระดับเพื่อให้เกิดความยั่งยืน จากมุมมองด้านการป้องกันการสืบสวนและการปฏิรูปเสนอวิธีการรับมือกับการคอร์รัปชันต้องเป็นวิธีที่สามารถปฏิบัติได้มีประสิทธิภาพและความยั่งยืนซึ่งสามารถทำได้โดยการจัดการศึกษาให้กับเยาวชนให้มีความรู้สึกร่วมเพื่อให้เกิดวัฒนธรรมต่อต้านการคอร์รัปชันอย่างยั่งยืน การจัดการศึกษานี้ต้องทำผ่านหลักสูตร กิจกรรมและเน้นการมีส่วนร่วมของนักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน (Doig)⁴

สำนักงานสหประชาชาติว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรม (United Nation Office on Drugs and Crime) ระบุไว้ในอนุสัญญาต่อต้านการทุจริตและการศึกษาข้อที่ 13 ให้ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาเพื่อป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันซึ่งรัฐภาคีต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของบุคคลและกลุ่มนอกภาครัฐในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต การมีส่วนร่วมสามารถเสริมสร้างความเข้มแข็งผ่านโปรแกรมการศึกษาทั้งในโรงเรียนและมหาวิทยาลัย โดยยึดหลักว่าการศึกษาคือเครื่องมือสำคัญในการป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันและส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งความซื่อสัตย์ การศึกษาเพื่อความซื่อสัตย์เป็นส่วนสำคัญของยุทธศาสตร์การต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชันที่ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างระบบการศึกษาและผู้เชี่ยวชาญด้านการต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชัน จึงจะเกิดประสิทธิผลมากซึ่งมีวัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อถ่ายทอดความรู้เสริมสร้างความเข้มแข็งของค่านิยมหลัก พัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และการแก้ปัญหาและส่งเสริมให้มีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในสังคมกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่เยาวชนและการต่อสู้กับการทุจริตคอร์รัปชันภายในระบบการศึกษาในระดับโรงเรียนประถมและมัธยมศึกษา (UNODC) ⁵

ประเทศอินโดนีเซียการจัดการศึกษาเพื่อต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชันได้บูรณาการไว้ในเนื้อหาของหลักสูตรพลเมืองศึกษาและอยู่บนพื้นฐานของการเรียนรู้ค่านิยมและการเรียนการสอนที่ขึ้นอยู่กับบริบทของสังคม ค่านิยมต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชันที่สอนประกอบด้วยความซื่อสัตย์ การทำงานหนัก

⁴ Doig, Alan. (1995). *Good government and sustainable anti-corruption strategies: A role for independent anti-corruption agencies?*. Retrieved January 9, 2017, from <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/pad.4230150206>

⁵ UNODC. (2017). *Anti-Corruption Education in Schools and Universities*. UNCAC Article 13, para. 1 (c). 8th intersessional meeting of the open-ended intergovernmental Working Group on Prevention. 21 – 23 August 2017, Vienna. Retrieved December 1, 2018, from https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/WorkingGroups/workinggroup4/2017-August-21-23/Presentations/UNODC_-_Ms._Sigall_HOROVITZ.pdf

ระเบียบวินัย ความกล้าหาญ ความรับผิดชอบ การพึ่งพาซึ่งกันและกัน ความเรียบง่าย ความยุติธรรม และความใส่ใจผู้อื่นซึ่งโรงเรียนจะต้องส่งเสริมบรรยากาศการต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชันและเป็นตัวแบบแก่นักเรียน (Komalasari and Saripudin)⁶

การขับเคลื่อนเครือข่ายทั้งในส่วนภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษา ในระยะที่ 2 จำเป็นต้องมีการสร้างเครือข่ายในการขับเคลื่อนซึ่งจะเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่การรวมตัวกันของกลุ่มคนหรือองค์กรที่สมัครใจโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ แลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลภายใต้วัตถุประสงค์หรือข้อตกลงร่วมกันอย่างเป็นระบบให้สมาชิกสามารถดำเนินกิจกรรมร่วมกันโดยมีผลประโยชน์ที่ต้องการบรรลุร่วมกัน ลักษณะของการเชื่อมโยงระหว่างกันที่จะช่วยให้มองเห็นรูปธรรมของเครือข่ายมี 3 ลักษณะคือ 1) เครือข่ายการแลกเปลี่ยน 2) เครือข่ายการติดต่อสื่อสารและ 3) เครือข่ายความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันเป็นเครือข่ายไม่มีโครงสร้างที่แน่นอนตายตัวที่อาจมีการออกแบบโครงสร้างขึ้นมาทำหน้าที่สานความสัมพันธ์ระหว่างคน / กลุ่มองค์กรให้ต่อเนื่องแต่ในเครือข่ายไม่มีใครบังคับให้ใครทำอะไรได้ แต่ละคน / กลุ่มองค์กรต่างก็เป็นศูนย์กลางของเครือข่ายได้พอ ๆ กัน ดังนั้นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายจึงมีความซับซ้อนกว่ากลุ่ม / องค์กรมากนัก (Boissevain and Mitchell)⁷

การก่อให้เกิดความเป็นรูปธรรมในการขับเคลื่อนเครือข่ายจำเป็นต้องสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันของทุกภาคส่วนในพื้นที่ที่คนสนใจเรื่องเดียวกันมารวมตัวกันมีพันธะทางสังคมที่ยึดเหนี่ยวสมาชิกไว้ร่วมกันเป็นผลผลิตหรือเป็นตัวกลางเพื่อสนับสนุนให้เกิดการติดต่อสื่อสารการสร้างปฏิสัมพันธ์ในการทำกิจกรรมของบุคคลในองค์กร (Seufert and other)⁸ หรืออาจกล่าวได้ว่าเครือข่ายคือ ชุมชนหรือชมรมของผู้ที่มีความรู้และผู้ที่ต้องการความรู้ซึ่งเป็นที่บุคคลที่มีความสนใจในเรื่องเดียวกันมารวมกันเพื่อสร้างพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งเครือข่ายจะทำหน้าที่คล้ายกับท่อส่งความคิดใหม่ ๆ โดยอาจมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้เพื่อประสานงานกับผู้ที่มีความรู้และผู้ที่ต้องการความรู้เป็นการส่งผ่านความรู้และผู้ที่ต้องการความรู้

⁶ Komalasari, K. and Saripudin, D. (2015). *Integration of Anti-Corruption Education in School's Activities*. American Journal of Applied Sciences 2015, 12 (6): 445.451 DOI: 10.3844/ajassp.2015.445.451

⁷ Boissevain, Jeremy J. & Clyde Mitchell. (1973). *Network Analysis: Studies in Human Interaction Change & Continuity in Africa*. Mouton. The Hague. Paris. Retrieved December 10, 2018, from <https://www.journals.uchicago.edu/doi/pdf/10.1086/226134>

⁸ Seufert, Andreas., Georg von Krogh and Andrea Back. (1999). *Towards knowledge networking*. Article in Journal of Knowledge Management, September 1999. 3(3), 180 – 190

ให้แผ่กระจายออกไปในวงกว้างให้ถึงในกลุ่มคนที่ต้องการใช้ความรู้⁹ ในเครือข่ายจะประกอบไปด้วยสมาชิกที่มาจากแต่ละหน่วยแต่ละองค์กรที่มีความรู้แตกต่างกันไปทำให้ภายในเครือข่ายมีความรู้ที่หลากหลายซึ่งถือว่าเป็นจุดเด่นของเครือข่าย (Dyer and Nobeoka)¹⁰ ดังนั้นเครือข่ายความร่วมมือจะเป็นความร่วมมืออย่างหนึ่งที่ส่งเสริมกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กว้างขวางขึ้นทำหน้าที่คล้ายกับตัวกลางส่งความคิดใหม่ ๆ โดยอาจมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาอำนวยความสะดวกเพื่อเชื่อมโยงภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษาเกิดการทำงานร่วมกันเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และสร้างความรู้ใหม่ที่เหมาะสมกับบริบทสภาพแวดล้อมและสถานการณ์

สิ่งสำคัญที่สุดที่ผู้ร่วมปฏิบัติการสามารถทำได้ในภาคประชาสังคมจะเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนวิธีคิดของผู้คนเกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชันต้องทำให้ประชาชนเห็นว่าการทุจริตคอร์รัปชันมีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาของเขายังไร นำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเข้ามาช่วยเสริมให้สามารถลดการทุจริตคอร์รัปชันได้โดยการส่งเสริมธรรมาภิบาล การริเริ่มที่มุ่งเน้นการปฏิรูป การลดพฤติกรรม การทุจริตคอร์รัปชันที่อาจเกิดขึ้นได้ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชนที่ช่วยให้ประชาชนสามารถติดตามกิจกรรมต่าง ๆ และควบคุมพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่รัฐได้เพื่อที่จะลดการทุจริตคอร์รัปชันให้สำเร็จ การเพิ่มการเข้าถึงข้อมูลเพื่อให้มั่นใจว่ากฎระเบียบมีความโปร่งใสและนำไปประยุกต์ใช้กับการสร้างความสามารถในการติดตามการตัดสินใจและการดำเนินการของเจ้าหน้าที่รัฐ (Bertot, Jaeger and Grimes)¹¹

⁹ Davenport, Thomas H. and Laurence Prusak. (1998). *Working knowledge: How organizations manage What they Know*. Retrieved December 15, 2018, from https://www.researchgate.net/publication/229099904_Working_Knowledge_How_Organizations_Manage_What_They_Know

¹⁰ Dyer, Jeffrey H. & Kentaro Nobeoka, (2000). *Creating and managing a high- performance knowledge-Sharing network: the Toyota case*. Strategic Management Journal, 21(3), 345 - 367. Retrieved December 15, 2018, from [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1097-0266\(200003\)21:3%3C345::AID-SMJ96%3E3.0.CO;2-N](https://doi.org/10.1002/(SICI)1097-0266(200003)21:3%3C345::AID-SMJ96%3E3.0.CO;2-N)

¹¹ Bertot, John Carlo; Paul T. Jaeger, and Justin M. Grimes, (2010). *Using ICTs to create a culture of transparency: E-government and social media as openness and anti-corruption tools for societies*. Government Information Quarterly 27, 264–271. Retrieved December 18, 2018, from https://www.researchgate.net/publication/223369308_Using_ICTs_to_Create_a_Culture_of_Transparency_E-Government_and_Social_Media_as_Openness_and_Anti-Corruption_Tools_for_Societies

การขับเคลื่อนเครือข่ายงานวิจัยระยะที่ 2 โครงการกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลสู่สังคมปลอดคอร์รัปชันในจังหวัดนครราชสีมา กรณีศึกษาตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนิน และตำบลพระพุทธร อำเภอนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ร่วมกับทีม SIAM Lab (Social Integrity Architecture and Mechanism Design Lab) ภายใต้โครงการสังคมไทยไร้คอร์รัปชัน (Corruption Free Thailand) โดยมีหลักคิดร่วมกันว่าปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันเป็นปัญหาที่รุนแรงเรื้อรังและปรับเปลี่ยนรูปแบบตามกาลเวลาซึ่งที่ผ่านมาสังคมไทยมักใช้วิธีการแก้ปัญหาและมองปัญหาคอร์รัปชันแบบ one size fits all มาโดยตลอดเป็นสูตรสำเร็จจากส่วนกลางที่ไม่เคยได้ผลจริงและไม่ได้นับว่าเป็นปัญหาแบบไหนและแก้ไขให้ใคร ดังนั้นเครื่องมือที่เหมาะสมในการแก้ปัญหาคอร์รัปชันจะต้องเป็นเครื่องมือที่เหมาะสมกับคนบางกลุ่ม ในบางเรื่องและการแก้ปัญหาจึงต้องดูว่าความเจ็บปวดในใจของคนแต่ละกลุ่มนั้นเกิดจากอะไรและต้องผูกโยงกับความสนใจของคนเป็นการเคลื่อนไหวที่มีประสิทธิภาพรวมถึงควรมีการทดลองปฏิบัติการหรือมีภาคปฏิบัติเพื่อสร้างการเรียนรู้ของคนในชุมชนท้องถิ่น เพื่อตรวจสอบความโปร่งใสในการทำงานของภาครัฐ ในที่นี้หมายถึง องค์การบริหารส่วนตำบลและสถานศึกษา เช่น การทดลองการแจ้งเบาะแสผ่านเครื่องมือสื่อสาร (Mobile application: app) และการทดลองให้หลักสูตรต้านโกงที่เหมาะสมกับสถานศึกษาทั้งนี้เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับคนในชุมชนตลอดจนการก้าวข้ามความกลัวต่าง ๆ และเป็นการเรียนรู้จากการใช้จริงในพื้นที่ที่ผู้แจ้งเบาะแสดังกล่าวได้รับการคุ้มครองอย่างดีที่สุดรวมถึงกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลสู่สังคมปลอดคอร์รัปชันที่ปฏิบัติได้จริงเห็นผลเป็นรูปธรรมและจะต้องมีความต่อเนื่องในการดำเนินงานและมีความจริงจังในการทำงานร่วมกันและเติมความรู้จากภาควิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติประจำจังหวัดนครราชสีมา (ป.ป.ช.) สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐประจำจังหวัดนครราชสีมา (ป.ป.ท.) สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) นักพัฒนาอิสระ สื่อสารมวลชนเพื่อให้เกิดการตื่นตัวของคนในชุมชนและนอกชุมชนแสดงถึงการทำงานร่วมกันของภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนที่เป็นรูปธรรม

1.2 คำถามในการวิจัย

1) กระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษา ในการเสริมสร้างธรรมาภิบาล เพื่อลดการทุจริตคอร์รัปชันในจังหวัดนครราชสีมาเป็นอย่างไร ปัจจัยเงื่อนไขใดที่เป็นแรงผลักดันและแรงด้านการเสริมสร้างธรรมาภิบาล

2) รูปแบบปฏิบัติการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลการติดตามป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันของภาคประชาสังคม องค์การบริหารส่วนตำบลและโรงเรียนในตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอ

สูงเนินและตำบลพระพุทธร อำเภอนครราชสีมา ร่วมกับองค์กรภายนอกมีรูปแบบอย่างไร

3) แนวทางการแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันที่เป็นรูปธรรมปฏิบัติการได้จริงที่เกิดจากชุมชนเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ขึ้นมาด้วยตนเองมีลักษณะอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลที่เข้มแข็ง รวมถึงปัจจัยที่เป็นแรงผลักดันและแรงต้าน

2) เพื่อพัฒนารูปแบบปฏิบัติการเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาล การติดตามป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันที่ปฏิบัติได้จริงสู่สังคมปลอดคอร์รัปชันในจังหวัดนครราชสีมา

3) เพื่อพัฒนาและทดสอบประสิทธิภาพรูปแบบปฏิบัติการเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลที่เข้มแข็งเป็นรูปธรรมปฏิบัติการได้จริงที่เกิดจากชุมชนเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ขึ้นมา การทดลองปฏิบัติการ พร้อมทั้งประมวลผลความสำเร็จและอุปสรรคในการดำเนินการเสริมสร้างธรรมาภิบาล การติดตามป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันรวมถึงทำการเรียนรู้และจัดกิจกรรมในพื้นที่ร่วมกับทีม SIAM Lab (Social Integrity Architecture and Mechanism Design Lab) โดยอาศัยการมีส่วนร่วมขององค์กรบริหารส่วนตำบล โรงเรียนและภาคประชาสังคม

1.4 ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

กระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลสู่สังคมปลอดคอร์รัปชันในจังหวัดนครราชสีมา กรณีศึกษาตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสสูงเนิน และตำบลพระพุทธร อำเภอนครราชสีมา มีลักษณะการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เติมรูปแบบตามกระบวนการวงจรคุณภาพ PDCA และใช้กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลตามรูปแบบของ CIPP Evaluation Model เพื่อนำไปสู่การกำหนดรูปแบบปฏิบัติการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีประสิทธิภาพและความยินดีร่วมมือจากพื้นที่ เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและเวทีการระดมสมอง (Focus group Interview) ดังนี้

1.4.1 วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) มีวิธีดำเนินการใน 6 ขั้นตอน คือ

1) การศึกษาข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิและการศึกษาข้อมูลภาคสนามของสถานการณ์ การเสริมสร้างธรรมาภิบาลและสถานการณ์การทุจริตคอร์รัปชันในองค์การบริหารส่วนตำบลและ โรงเรียนในพื้นที่ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนินและตำบลพระพุทธ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัด นครราชสีมา รวมถึงปัจจัยที่เป็นแรงผลักดันและแรงต้านตามการรับรู้ของประชาชนที่เน้นศึกษา กับ ภาวประชาสังคม (Baseline data)

2) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observations Participant) ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรม และการแสดงออกของฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วม ภาวประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลสู่สังคม ปลอดภัยคอร์รัปชันในจังหวัดนครราชสีมาโดยทำควบคู่กับการสัมภาษณ์ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่รัฐที่ เกี่ยวข้อง ประชาชนและการเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนเพื่อให้สามารถมองเห็นรูปแบบปฏิบัติการมี ส่วนร่วมและกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาวประชาสังคม องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น และสถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาล เป็นต้น

3) การสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) สำหรับ ผู้บริหารท้องถิ่นหรือตัวแทน ผู้บริหารสถานศึกษาหรือตัวแทน ตัวแทนภาวประชาสังคมและ ประชาชนที่เกี่ยวข้อง

4) การใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพของความ คิดเห็นจากผู้บริหารหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาว ประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการ ประเมินรูปแบบปฏิบัติการมีส่วนร่วมเสริมสร้างธรรมาภิบาลสู่สังคมปลอดภัยคอร์รัปชันในจังหวัด นครราชสีมา เป็นต้น

5) การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) และจัดเวทีสาธารณะการสัมมนาเชิงวิชาการ กระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาวประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและ สถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลสู่สังคมปลอดภัยคอร์รัปชันในจังหวัดนครราชสีมาพร้อมกับหา แนวทางสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาวประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษาและ ยืนยันความเป็นไปได้ของรูปแบบปฏิบัติการและแนวทางการแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันใน จังหวัดนครราชสีมา

6) การนำเสนอรูปแบบปฏิบัติการมีส่วนร่วมเสริมสร้างธรรมาภิบาลที่เข้มแข็งที่ปฏิบัติการ ได้จริง แนวทางแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันต่อเครือข่ายการการมีส่วนร่วมภาวประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษา

1.4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลตามแบบ CIPP Model ประกอบด้วยด้านบริบทหรือสภาพแวดล้อม (Context) ด้านปัจจัย (Input) ด้านกระบวนการ (Process) และด้านผลผลิต (Product) โดยมีรายละเอียดและสามารถอธิบายเพิ่มเติม ดังนี้

1) ด้านบริบทหรือสภาพแวดล้อม (C) ในงานวิจัยนี้ศึกษาเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐาน (baseline data) สถานการณ์การเสริมสร้างธรรมาภิบาลและสถานการณ์การทุจริตคอร์รัปชันในองค์การบริหารส่วนตำบลและโรงเรียนในพื้นที่ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนินและตำบลพระพุทธ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมาตามการรับรู้ของประชาชนในพื้นที่ศึกษา

2) ด้านปัจจัยนำเข้า (I) ในงานวิจัยครั้งนี้ เน้นแสวงหาความร่วมมือในการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลและรูปแบบการปฏิบัติการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้เครือข่ายภาคประชาสังคมเพื่อเป็นกลไกในการป้องกันและการตรวจสอบการทุจริตคอร์รัปชันในองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษา

กระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาประกอบด้วย 1) การแสวงหาความร่วมมือในการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษา 2) การจัดสนทนากลุ่มย่อย 3) การสำรวจและวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนที่มีความสนใจและมีศักยภาพเพียงพอต่อการพัฒนาธรรมาภิบาลชุมชน 4) การสื่อสารทำความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาธรรมาภิบาลชุมชนและนิทานคุณธรรม 5) การจัดทำธรรมาภิบาลชุมชนตำบลมะเกลือใหม่และธรรมาภิบาลชุมชนตำบลพระพุทธ 6) จัดทำเวทีสร้างการเรียนรู้ 7) การประชุมปฏิบัติการการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

3) ด้านกระบวนการ (P) วิจัยครั้งนี้ใช้วงจรคุณภาพ (PDCA) มาใช้เพื่อการช่วยให้การบริหารโครงการวิจัยมีประสิทธิภาพเป็นไปตามวัตถุประสงค์ โดยมีจุดเน้นที่ภาคประชาสังคมมีส่วนร่วม ดังนี้

3.1) การวางแผน (P : Plan) ภาคประชาสังคมเข้าไปมีส่วนร่วมในการประชุมกำหนดแผนงาน/โครงการของภาครัฐ คือ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษา

3.2) การปฏิบัติตามแผน (D : Do) ภาคประชาสังคมเข้าไปมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานตามแผนงาน/โครงการของภาครัฐ คือ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษา

3.3) การตรวจสอบ/ประเมินผล (C : Check) ภาคประชาสังคมเข้าไปมีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนงาน/โครงการของภาครัฐ คือ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษา

3.4) การปรับปรุง (A : Act) เพื่อยกระดับคุณภาพภาคประชาสังคมเข้าไปมีส่วนร่วมในการปรับปรุงพัฒนาการปฏิบัติงานตามแผนงาน/โครงการของภาครัฐ คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษา

4) ด้านผลผลิต (P) ในการศึกษาครั้งนี้ เน้นประเมินหน่วยงานภาครัฐเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาที่ร่วมโครงการว่ามีธรรมาภิบาลมากขึ้นเพียงใดและเกิดเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษาที่เข้มแข็ง ปฏิบัติได้จริงและมีส่วนร่วมในการตรวจสอบภาครัฐ

1.5 แนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการในพื้นที่

1) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาวิจัยผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้แก่ องค์กรบริหารส่วนตำบล สถานศึกษาได้แก่ โรงเรียน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) โดยมีเกณฑ์ในการเลือกประชากรและกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย

1.1) ความพร้อมและความสนใจของพื้นที่ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนกิจกรรมโดยเลือกประชากรและกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key Information) ในจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 2 ตำบลประกอบด้วย (1) ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนิน ได้แก่ ภาคประชาสังคม องค์กรบริหารส่วนตำบลและโรงเรียนชินวงศ์อุปถัมภ์ (2) ตำบลพระพุทธ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ ได้แก่ ภาคประชาสังคม องค์กรบริหารส่วนตำบลและโรงเรียนบ้านกันผม

1.2) กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษา ประกอบด้วย

- (1) ผู้บริหารหรือตัวแทนผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล
- (2) ข้าราชการท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง
- (3) ผู้บริหารหรือตัวแทนของโรงเรียนในแต่ละตำบล ประธานนักเรียน/ผู้นำนักศึกษา โดยกลุ่มตัวอย่างโรงเรียนที่ได้มีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ประกอบด้วย โรงเรียนชินวงศ์อุปถัมภ์ ตำบลมะเกลือใหม่และโรงเรียนบ้านกันผม ตำบลพระพุทธ เนื่องจากเป็นโรงเรียนที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการและเป็นโรงเรียนสีขาวที่ได้รับรางวัลต่อต้านการทุจริตการคอร์รัปชัน

(4) ผู้นำชุมชนหรือตัวแทนภาคประชาชน

(5) ประชาชนในพื้นที่เป้าหมาย (ประชาอาสา)

2) วิธีการเก็บข้อมูล

2.1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ผู้วิจัยจะสร้างเครื่องมือ ได้แก่

- (1) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

(2) พัฒนาเครื่องมือร่วมกับชุมชน เครื่องมือการเปิดเผยข้อมูลเพื่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดขึ้นมา (Citizen Feedback) เพื่อใช้ในการรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างและประชาชน

(3) การจัดเวทีการสนทนากลุ่มย่อย (Focus group)

(4) สร้างแนวคำถามและแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเพื่อใช้ในการรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-Depth Interview) จากกลุ่มผู้บริหารหรือตัวแทนผู้บริหาร องค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มผู้บริหารหรือตัวแทนโรงเรียน กลุ่มผู้นำชุมชน และองค์กรพัฒนาชุมชนในแต่ละพื้นที่และกลุ่มนักวิชาการ/เจ้าหน้าที่รัฐ จังหวัดนครราชสีมาที่ปฏิบัติหน้าที่มีหน้าที่รับผิดชอบในส่วนที่เกี่ยวกับการเสริมสร้างธรรมาภิบาลด้านความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของประชาชน

(5) การทดลองปฏิบัติการซึ่งเป็นการนำเอาแนวทางการแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันที่ได้ไปทดลองปฏิบัติการเริ่มตั้งแต่การวางแผนร่วมกันของนักวิจัยและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะเป็นไปตามวงจรคุณภาพ PDCA ซึ่งทั้งหมดจะใช้รูปแบบกระบวนการ PAR ทั้งหมดของทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลและโรงเรียนที่จะมีการเก็บข้อมูลจากพื้นที่ทั้งจากเวทีการระดมสมองและการสรุปบทเรียนทุกครั้ง

(6) รวบรวมข้อมูลสำคัญและคัดแยกข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการเสริมสร้างธรรมาภิบาลและเป็นประโยชน์ต่อการต่อต้านการคอร์รัปชันเพื่อนำเสนอเวทีสาธารณะ

(7) วิเคราะห์ข้อมูลในมิติที่เป็นประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างธรรมาภิบาลและการต่อต้านการคอร์รัปชัน

2.2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) คณะผู้วิจัยจะดำเนินการรวบรวมข้อมูลในส่วนของสถิติ เอกสาร และผลงานที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น

- (1) กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย
- (2) สำนักงานท้องถิ่นจังหวัดนครราชสีมา
- (3) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ศึกษา
- (4) สถานศึกษาในพื้นที่ศึกษา
- (5) สำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติประจำจังหวัดนครราชสีมา

3) การวิเคราะห์ข้อมูล

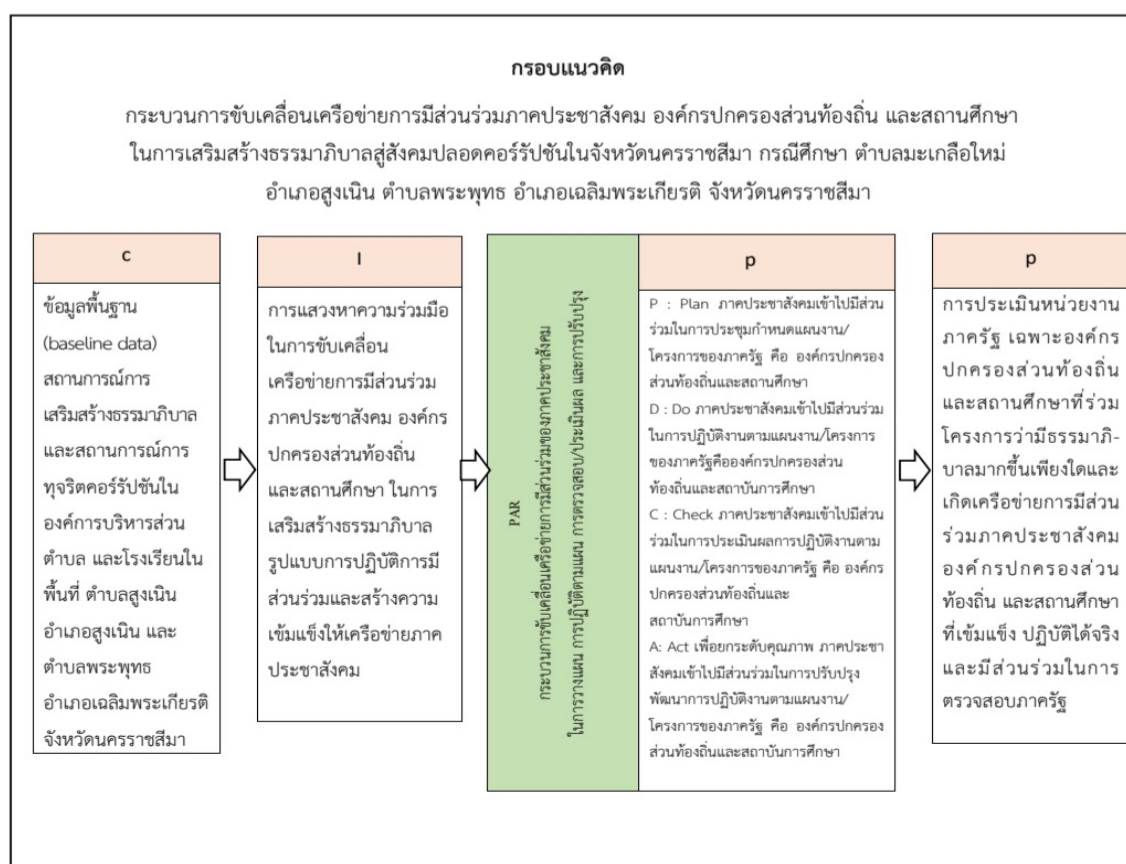
การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) ที่ได้รวบรวมได้จากการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-Depth Interview) จะใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเหตุผล (Logical Reasoning) เพื่อหาความหมาย องค์ประกอบการเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ของข้อมูลเพื่อนำไปสู่ความเข้าใจในระบบและกลไกในการสร้างธรรมาภิบาลและการมีส่วนร่วมขององค์กรต่าง ๆ ในระดับพื้นที่

4) ระยะเวลาดำเนินงาน

16 กันยายน พ.ศ. 2562 ถึงวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2563

1.6 กรอบแนวคิดเชิงกระบวนการ

กระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษาโดยมีฐานคิดร่วมกันว่าปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันเป็นปัญหารุนแรงและเรื้อรัง ซึ่งการแก้ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันที่ผ่านมาเป็นการแก้ปัญหาจากบนลงล่างและการแก้ไขด้วยการออกระเบียบและใช้มาตรการบังคับทางกฎหมายต่าง ๆ ที่ไม่เป็นผลสำเร็จและยังไม่ได้มีการแก้ไข ปัญหาที่ระดับฐานรากอย่างจริงจังทั้งในแง่ทัศนคติและค่านิยมที่ยังรากในสังคมปรับเปลี่ยนเป็นการแก้ไขปัญหอย่างมีส่วนร่วมของประชาชนในภาคส่วนต่าง ๆ จากล่างขึ้นบนด้วยการหาชุดความรู้ ชุมชนท้องถิ่นและมาออกแบบการแก้ไขปัญหอย่างเข้าใจกันด้วยกลไกเฝ้าระวังและการป้องกันที่ เน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาดังนี้

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดเชิงกระบวนการ

ที่มา: พิมพ์พจี บรรจงปรุ, 2562

1.7 ผลที่คาดว่าจะได้รับเมื่อสิ้นสุดการวิจัย

1) Output

(1) รายงานการวิจัยกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลสู่สังคมปลอดคอร์รัปชันในจังหวัดนครราชสีมา กรณีศึกษาตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนินและตำบลพระพุทธ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา

(2) เครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาที่เข้มแข็งปฏิบัติการได้จริงในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลสู่สังคมปลอดคอร์รัปชันในจังหวัดนครราชสีมา

2) Outcome

(1) เกิดระบบและกลไกการมีส่วนร่วมเสริมสร้างธรรมาภิบาลในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษาและภาคประชาสังคม

(2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษา ภาคประชาสังคมและประชาชน ตระหนักรู้ถึงปัญหาของการทุจริตคอร์รัปชัน เข้าใจปัญหาและพร้อมใจกันป้องกันหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน

(3) เครือข่ายการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานในพื้นที่ที่ยินดีให้ความร่วมมือเป็นภาคีเครือข่ายการเสริมสร้างธรรมาภิบาลและการต่อต้านการคอร์รัปชัน

(4) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษามีแนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพและสามารถรับ feedback โดยตรงจากประชาชนเพื่อปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้นในระยะยาว

(5) ประชาชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าขององค์การบริหารส่วนตำบลและโรงเรียนเพราะสามารถติดตามการทำงานได้ง่าย

(6) การเผยแพร่ข้อมูลที่อยู่บนหลักฐานเชิงประจักษ์มากกว่าความคิดเห็นส่วนตัวนับเป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับเยาวชนและประชาชนที่อยู่บนพื้นฐานการนำเสนอข้อเท็จจริงและมีหลักฐานเชิงประจักษ์

3) Impact

นำไปสู่การทุจริตคอร์รัปชันลดลงในพื้นที่งานวิจัยเกิดกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ประชาชนตื่นรู้ในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลและการต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชัน

1.8 นิยามศัพท์เฉพาะ

- 1) กระบวนการขับเคลื่อน หมายถึง วิธีการการสร้างความคิดและการเชื่อมโยงความคิดของประชาชนที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องซึ่งนำไปสู่การยอมรับและการตระหนักถึงประโยชน์และการประยุกต์ใช้ให้เกิดผลในทางปฏิบัติทุกระดับและทุกภาคส่วนอย่างจริงจัง
- 2) เครือข่ายการมีส่วนร่วม หมายถึง บริหารจัดการปกครองท้องถิ่นบนฐานของความร่วมมือในการทำงานระหว่างประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษาด้วยการแบ่งงานกันทำตามความถนัดแลกเปลี่ยนทรัพยากรเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารและการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบภายในเครือข่ายอย่างชัดเจนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการร่วมกัน
- 3) ภาคประชาสังคม หมายถึง การรวมกลุ่มของประชาชนที่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดประเด็นปัญหา แนวทางการแก้ปัญหา มีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมสาธารณะและวิถีชีวิตของประชาชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น
- 4) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หมายถึง องค์การบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสองเสน และองค์การบริหารส่วนตำบลพระพุทธ อำเภอนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา
- 5) สถานศึกษา หมายถึง โรงเรียนชินวงศ์อุปถัมภ์ ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสองเสน จังหวัดนครราชสีมาและโรงเรียนบ้านกันผม ตำบลพระพุทธ อำเภอนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา
- 6) ธรรมนูญ หมายถึง หลักการบริหารจัดการที่ดีเป็นการบริหารจัดการแบบเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดความโปร่งใส ความยุติธรรมและเกิดประสิทธิภาพ
- 7) ธรรมนูญชุมชนตำบล หมายถึง กฎกติกาข้อบังคับที่ประชาชนตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสองเสนและประชาชนตำบลพระพุทธ อำเภอนครราชสีมา ร่วมกันวางไว้เพื่อสร้างความสามัคคี สุขภาพที่ดี สร้างความมั่นคงให้กับชีวิต ทรัพย์สิน และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนให้ยั่งยืน
- 8) นิทานคุณธรรม หมายถึง เรื่องราวที่เด็กนักเรียนสร้างขึ้น ผูกเรื่องขึ้นจากสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวจากเรื่องเล่าสืบต่อกันมาเพื่อให้ผู้ฟังเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินและสอดแทรกคติสอนใจ

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลสู่สังคมปลอดคอร์รัปชันในจังหวัดนครราชสีมา ประกอบด้วย แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยเชิงประจักษ์ในอดีตที่ผ่านมาเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัย ดังนี้

- 1) แนวคิดเกี่ยวกับการคอร์รัปชัน
- 2) แนวคิดเกี่ยวกับธรรมาภิบาล
- 3) แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
- 4) แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย
- 5) แนวคิดเกี่ยวกับธรรมาภิบาลชุมชน
- 6) แนวคิดเกี่ยวกับนิทานคุณธรรม
- 7) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการคอร์รัปชันและธรรมาภิบาล

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการคอร์รัปชัน

ในส่วนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอความหมาย สาเหตุของการทุจริตคอร์รัปชัน และวัฒนธรรมต้านคอร์รัปชัน ดังนี้

2.1.1 ความหมาย

การคอร์รัปชันเป็นคำที่มีนักวิชาการและองค์การระหว่างประเทศได้ให้ความหมายไว้หลากหลายแต่มีจุดร่วมของความหมายอยู่ที่เป็นการประพฤติของเจ้าหน้าที่รัฐ การใช้อำนาจทางราชการที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย (Public Office) เป็นการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน (Personal หรือ Private gains) โดยอาศัยตำแหน่งหน้าที่ หรืออำนาจที่มีอยู่กระทำการทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นไปโดยมิชอบอันเนื่องมาจากการงดการปฏิบัติหรือเลือกปฏิบัติเพื่อประโยชน์ส่วนตนหรือเอื้อประโยชน์ตน

การทุจริตคอร์รัปชัน (Corruption) หมายถึง การใช้ตำแหน่งหน้าที่หรืออำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายมาเป็นเครื่องมือกระทำการทุจริตเพื่อเป้าหมายให้ได้มาซึ่งผลกำไร ความชอบพหรืออภิสิทธิ์เพื่อผลประโยชน์ส่วนตน ของกลุ่มหรือชนชั้นซึ่งจะออกมาในรูปการกระทำที่ละเมิดกฎหมายหรือละเมิดมาตรฐานความประพฤติทางศีลธรรมจริยธรรมที่ยอมรับกันในสังคม Rose-Ackerman, (1999); Costa, (2005); Warsta, (2004); Phongpaichit and Piriyaangsan, (1996) หรือเป็นการกระทำที่มีเจตนาจะให้ประโยชน์อันเหมาะสมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อให้ตนเองได้รับประโยชน์หรือเพื่อทำลายหรือให้มีอิทธิพลอย่างไม่ถูกต้องต่อการกระทำของอีกฝ่ายรวมถึงการนำอำนาจ

สำนักงานหรือสิทธิสาธารณะไปใช้ในทางที่ผิดเพื่อประโยชน์ส่วนบุคคลโดยการเรียกติดสินบน การกรรโชก การมีอิทธิพลต่อการขาย การเลือกที่รักมักที่ชังและการฉ้อโกงเงินหรือการยักยอกเงิน Bureau of Management, (2017) ลักษณะของการทุจริตคอร์รัปชันเป็นการใช้กฎระเบียบ การใช้ดุลพินิจที่เอื้อประโยชน์ต่อคนบางกลุ่ม บางคนอย่างไม่เท่าเทียมเป็นการที่เจ้าหน้าที่ทำการทุจริตต่อหน้าที่ราชการทำให้เกิดความเสียหายแก่ผลประโยชน์ของประเทศทั้งนี้โดยจะสมคบกับราษฎรเบียดบังผลประโยชน์หรือไม่ก็ตาม (กมลวรรณ ขจรกิตติสกุลชัย) ¹²

2.1.2 สาเหตุของการเกิดการคอร์รัปชัน

นับตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2504 ประเทศไทยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 ทำให้ประเทศไทยก้าวสู่การเติบโตอย่างรวดเร็วของอุตสาหกรรมและการขยายของเมืองที่ได้สร้างศูนย์กลางอำนาจทางเศรษฐกิจใหม่ ๆ ซึ่งผลักดันบทบาทของกระบวนการทางการเมืองเพิ่มมากขึ้น ปัจจุบันสมาคมธุรกิจในเมืองใหญ่และต่างจังหวัดได้ชื่อว่าเป็นของเจ้าพ่อหรือมาเฟีย ซึ่งเป็นกระบวนการที่ขับเคลื่อนนักธุรกิจและเขตเมืองสมัยใหม่ให้มีบทบาทในกระบวนการทางการเมือง กระบวนการนี้มีความคล้ายกันในทุกพื้นที่ เนื่องจากการทำธุรกิจสมัยใหม่มีความซับซ้อนมากขึ้น นักธุรกิจกลุ่มนี้พบว่ามีความจำเป็นที่จะต้องผูกสัมพันธ์ทางการเมืองและต้องใช้อำนาจทางการเมืองเพื่อปกป้องธุรกิจของตนและหาผลประโยชน์ให้ตนเอง บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ¹³ กล่าวว่าในการทำธุรกิจจะต้องอาศัยอำนาจทางการเมืองเป็นตัวช่วยซึ่งปัจจัยที่เอื้อต่อการทุจริตคอร์รัปชันในการดำเนินงานของภาครัฐและเอกชนมากที่สุดคือ การที่กฎหมายและกลไกที่เกี่ยวข้องมีช่องว่างและขาดประสิทธิภาพและการใช้ดุลพินิจในการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ มากกว่าการตัดสินใจบนหลักการที่ถูกต้องแต่อย่างไรก็ตาม Rose-Ackerman, (1999) กล่าวว่าหากรัฐมีกฎหมายและกลไกที่มีประสิทธิภาพ การทุจริตจะเกิดขึ้นมิได้จะเห็นได้ว่าการทุจริตเป็นเรื่องที่มีบางอย่างผิดปกติในการจัดการของรัฐองค์กรที่ได้ออกแบบมาเพื่อควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างพลเมืองกับรัฐที่ถูกนำมาใช้เพื่อเพิ่มคุณค่าให้กับคนบางคนบางกลุ่มและการให้ผลประโยชน์แก่ผู้ทุจริต

การทุจริตคอร์รัปชันอาจเกิดจากสาเหตุที่หลากหลาย เช่น เกิดจากระบบราชการที่ไม่มีประสิทธิภาพทำให้มีช่องว่างของกฎหมายใช้ตำแหน่งหน้าที่เอื้อต่อการกระทำผิดและสิ่งที่สำคัญยังขาด

¹² กมลวรรณ ขจรกิตติสกุลชัย, (2554). *ปัญหาและอุปสรรคในการพิจารณาคดีเจ้าหน้าที่ทุจริต*. สืบค้นจาก

<https://so04.tci-thaijo.org/index.php/lawnujournal/article/download/98795/76850>

¹³ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2542). *การสร้างธรรมาภิบาล (good governance) ในสังคมไทย*.

กรุงเทพฯ : วิทยุชน.

มาตรการในการลงโทษการคอร์รัปชันอย่างเด็ดขาดรุนแรง เนื่องจากตัวระบบการคอร์รัปชันนั้นมีรากฐานที่แข็งแกร่งตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นระบบการเมือง ค่านิยมของคนที่อยู่ในสังคม ระบบอุปถัมภ์ที่เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดพฤติกรรมการคอร์รัปชัน ภาคประชาชนขาดความเข้มแข็งและขาดผู้นำในการต่อต้านการคอร์รัปชัน รวมถึงการขาดจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม ซึ่งปัจจุบันในสังคมไทยก็ยังขาดการมีส่วนร่วมในการต่อต้านการคอร์รัปชันจากภาคประชาชนแต่สาเหตุการทุจริตคอร์รัปชันก็อาจเกิดจากโอกาส สิ่งจูงใจและการหลีกภัยที่พูดว่า “จำใจ จำยอมทุจริต” และขาดความซื่อสัตย์ของตัวบุคคลรวมถึงสภาพแวดล้อมภายนอกที่มีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาดังกล่าวได้ไม่ว่าจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ค่าครองชีพ เป็นต้น Phongpaichit and Piriya-rangsan, (1996)

ดังนั้นการทุจริตคอร์รัปชันที่รับรู้กันมักเกิดจากตัวบุคคลที่มีอำนาจแสวงหาอำนาจหรือผลประโยชน์เป็นของตนและพวกพ้องซึ่งประโยชน์ที่ได้รับจากการคอร์รัปชันจะต้องมากกว่าต้นทุนที่ต้องจ่ายออกไปซึ่งการจะเข้าใจการทุจริตคอร์รัปชันในแต่ละยุคสมัยต้องเริ่มที่การทำความเข้าใจกับสภาพแวดล้อมทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงเวลา โครงสร้างอำนาจการเมืองที่เปลี่ยนไปตามรัฐธรรมนูญตามกฎหมายเพราะอำนาจทางการเมืองเป็นบ่อเกิดและที่มาของการทุจริตคอร์รัปชันซึ่งจะมีอิทธิพลต่อแบบแผนการทุจริตคอร์รัปชันของนักการเมืองและข้าราชการ

2.1.3 วัฒนธรรมต้านคอร์รัปชัน

วัฒนธรรมต้านคอร์รัปชันจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนและความเปิดเผยโปร่งใสของหน่วยงานซึ่งสังคมไม่สามารถควบคุมการทุจริตคอร์รัปชันได้ผ่านการลงโทษทางกฎหมาย การรณรงค์เกี่ยวกับศีลธรรมหรือแม้แต่การปฏิรูปการปกครองเพียงอย่างเดียว การทำรัฐประหารเพื่อต่อต้านคอร์รัปชันและวิธีการ “โซว์เดี่ยว” ก็ไม่ประสบผลสำเร็จถึงแม้ว่าจะมีวัตถุประสงค์เพื่อการปฏิรูปเพราะไปทำให้ภาคประชาสังคมและสื่อมวลชนอ่อนแอลงไปหยุดการแข่งขันทางการเมืองและความต้องการเข้ามาร่วมรับผิดชอบรวมถึงการใช้การข่มขู่แทนความโปร่งใส Johnston and Kpundeh¹⁴ กล่าวว่า การทุจริตลดลงไม่มากนักด้วยการให้ความสำคัญกับภาพลักษณ์ของรัฐบาลที่ดีแทนที่จะเพิ่มความสามารถของประชาชนและกลุ่มที่อยู่นอกรัฐบาลให้สามารถป้องกันตนเองจากการถูกละเมิดจากทางราชการและเพื่อตรวจสอบการถูกเอาเปรียบที่ไม่เป็นธรรมโดยทั่วไปพื้นที่ที่มีการทุจริตน้อยจะไม่ใช้เพียงแค่ความกลัวต่อการถูกลงโทษทางกฎหมาย แต่พบว่ามีคนส่วนใหญ่ในสังคมมีส่วนร่วมในการควบคุมนั้นด้วย การร่วมมือกันเพื่อปฏิบัติการทางสังคมจึงมีความสำคัญต่อทุกยุทธศาสตร์ในการปฏิรูปทั้งในวงกว้างและยั่งยืน

¹⁴ Ibid, Johnston, M. and Kpundeh, S. J.

การสร้างวัฒนธรรมด้านคอร์รัปชันเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกและความตระหนักถึงผลกระทบอันเลวร้ายของการทุจริตคอร์รัปชันที่มีต่อตนเองและสังคมที่จะต้องปลูกฝังผ่านกระบวนการจัดการศึกษาที่ดีในทุกระดับเพื่อให้เกิดความยั่งยืน จากมุมมองด้านการป้องกันการสืบสวนและการปฏิรูป วิธีการรับมือกับการคอร์รัปชันต้องเป็นวิธีที่สามารถปฏิบัติได้มีประสิทธิภาพและความยั่งยืน (Doig)¹⁵ ซึ่งสามารถทำได้โดยการจัดการศึกษาให้กับเยาวชนให้มีความรู้สึกร่วมเพื่อให้เกิดวัฒนธรรมต่อต้านการคอร์รัปชันอย่างยั่งยืนจึงควรจัดการศึกษาผ่านหลักสูตร กิจกรรม ธรรมเนียมและเน้นการมีส่วนร่วมของนักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน

สำนักงานสหประชาชาติว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรม (United Nation Office on Drugs and Crime) ระบุไว้ในอนุสัญญาต่อต้านการทุจริตและการศึกษา ข้อที่ 13 ให้ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาเพื่อป้องกันการทุจริตซึ่งรัฐภาคีต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของบุคคลและกลุ่มนอกภาครัฐในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต การมีส่วนร่วมดังกล่าวสามารถเสริมสร้างความเข้มแข็งผ่านโปรแกรมการศึกษาทั้งในโรงเรียนและมหาวิทยาลัย โดยยึดหลักว่าการศึกษาคือเครื่องมือสำคัญในการป้องกันการทุจริตและส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งความซื่อสัตย์ การให้การศึกษาเพื่อความซื่อสัตย์เป็นส่วนสำคัญของยุทธศาสตร์การต่อต้านคอร์รัปชันต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างระบบการศึกษาและผู้เชี่ยวชาญด้านการต่อต้านคอร์รัปชันจึงจะเกิดประสิทธิผล วัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อถ่ายทอดความรู้เสริมสร้างความเข้มแข็งของค่านิยมหลักพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และการแก้ปัญหาและส่งเสริมให้มีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในสังคมกำหนดเป้าหมายไปที่เยาวชนและการต่อสู้กับการทุจริตคอร์รัปชันภายในระบบการศึกษาทั้งในระดับโรงเรียน ประถม และมัธยมศึกษา (UNODC)¹⁶ ในประเทศอินโดนีเซียการจัดการศึกษาเพื่อต่อต้านการคอร์รัปชันได้บูรณาการไว้ในเนื้อหาของหลักสูตรพลเมืองศึกษาและอยู่บนพื้นฐานของการเรียนรู้ค่านิยมและการเรียนการสอนที่ขึ้นอยู่กับบริบทของสังคม ค่านิยมต่อต้านคอร์รัปชันที่สอนประกอบด้วย ความซื่อสัตย์ การทำงานหนัก ระเบียบวินัย ความกล้าหาญ ความรับผิดชอบ การพึ่งพาซึ่งกันและกัน ความเรียบง่าย ความยุติธรรมและความใส่ใจผู้อื่นโรงเรียนจะต้องส่งเสริมบรรยากาศต่อต้านคอร์รัปชันและเป็นตัวแบบแก่นักเรียน (Komalasari and Saripudin)¹⁷

สิ่งสำคัญที่สุดที่ผู้ร่วมปฏิบัติภาคประชาสังคมสามารถทำได้จะเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนวิธีคิดของผู้คนเกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชันต้องทำให้ประชาชนเห็นว่าการทุจริตมีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาของเขาอย่างไร การนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเข้ามาใช้ที่ช่วยให้สามารถลดการ

¹⁵ Ibid Doig, Alan.

¹⁶ Ibid UNODC

¹⁷ Ibid Komalasari, K. and Saripudin, D.

ทุจริต คอร์รัปชันและการส่งเสริมธรรมาภิบาล การปฏิรูปการเมืองและการบริหารราชการ การลดพฤติกรรมทุจริตที่อาจเกิดขึ้นได้ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพนักงานของรัฐกับประชาชน ช่วยให้ประชาชนสามารถติดตามกิจกรรมต่าง ๆ และควบคุมพฤติกรรมของพนักงานของรัฐได้ เพื่อที่จะลดการทุจริตให้สำเร็จและเพิ่มการเข้าถึงข้อมูลเพื่อให้มั่นใจว่ากฎระเบียบมีความโปร่งใส และนำไปประยุกต์ใช้กับการสร้างความสามารถในการติดตามการตัดสินใจและการดำเนินการของพนักงานของรัฐ (Bertot, Jaeger, and Grimes)¹⁸

การเสริมพลัง (Empowerment) เป็นกระบวนการหรือการดำเนินการที่ทำให้ภาคประชาสังคม องค์กรต่าง ๆ ในพื้นที่เปลี่ยนแปลงการทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันเป็นการให้พลังหรือให้อำนาจหน้าที่ซึ่งทำให้บุคคลมีสิทธิ มีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่นและสามารถทำให้บุคคลอื่นยอมทำตามที่ตนต้องการภายในขอบเขตอำนาจหน้าที่ที่บุคคลนั้นมีอยู่รวมถึงการทำให้สามารถหรือยินยอมให้บุคคลสามารถกระทำในสิ่งที่สอดคล้องกับความสามารถที่บุคคลมีหรือกระทำการร่วมกับผู้อื่นได้ตามที่ตนมีความสามารถในด้านนั้นๆ Clifford¹⁹ เป็นการเสริมพลังการทำงานเป็นแนวทางหรือกระบวนการพัฒนาชีวิตของผู้ที่ไม่มีอำนาจให้เป็นผู้ที่มีอำนาจในตนเองมีความรู้สึกมั่นใจเป็นตัวของตัวเองมีความเป็นอิสระและรู้สึกกว่าชีวิตมีคุณค่าสามารถตัดสินใจและจัดการกับงานของตนเองได้จนประสบความสำเร็จที่ตั้งใจไว้เป็นการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันอย่างริเริ่มสร้างสรรค์ Wilson²⁰

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับธรรมาภิบาล

ในส่วนนี้จะได้กล่าวถึงความเป็นมาของธรรมาภิบาลและธรรมาภิบาลแนวใหม่ (New Public Governance: NPG) ความหมาย องค์ประกอบธรรมาภิบาลและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

2.2.1 ความเป็นมา

ธรรมาภิบาลจัดเป็นแนวคิดสำคัญเป็นหลักการบริหารงานและการปกครองเพราะองค์กรทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชนได้ให้ความสนใจกับธรรมาภิบาลหรือการบริหารจัดการที่ดี

¹⁸ Ibid John Carlo Bertot, Paul T. Jaeger, and Justin M. Grimes.

¹⁹ Clifford, P.G. (1992). *The myth of empowerment*. Nursing Administration Quarterly. 16 : 1-5.

²⁰ Wilson, S.M.Z. (1996). *The Self-Empowerment Index : A Measure of Internally and Externally Teacher Autonomy*. Educational and Psychological Measurement. 12(8) : 53. Dijk, J.V. (2006). *The network society*. London: SAGE Publications.

มากขึ้นแทนการสนใจเรื่องการพัฒนาอุตสาหกรรมดังแต่ก่อน การพัฒนาการเมืองการปกครองที่มุ่งให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางมากขึ้น ดังนั้นหากจะให้ประเทศมีการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืนการมุ่งดำเนินธุรกิจหรือการปฏิบัติราชการต่าง ๆ ต้องให้ความสนใจเรื่องการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล

ธรรมาภิบาลมีการพัฒนาหลักการให้สอดคล้องทันสถานการณ์ซึ่งในปัจจุบันมีการนำแนวความคิดธรรมาภิบาลแนวใหม่ (New Public Governance: NPG) มาใช้ในการบริหารจัดการเป็นแนวทางการบริหารงานภาครัฐยุคใหม่ซึ่งมีการสร้างเครือข่ายในแนวนอนที่ประกอบไปด้วยองค์การภาครัฐ องค์การภาคเอกชนและองค์การที่ไม่มุ่งหวังผลกำไรร่วมกันเป็นโครงสร้างของธรรมาภิบาลที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในงานของรัฐบาลซึ่งจะแตกต่างจากแนวทางการตัดสินใจแบบดั้งเดิมที่เน้นลำดับชั้นการบังคับบัญชา

ธรรมาภิบาลแนวใหม่เป็นความสัมพันธ์รูปแบบใหม่ระหว่างรัฐกับสังคมโดยที่กิจกรรมต่าง ๆ อันเป็นสาธารณะมิได้ผูกขาดอยู่ที่ภาครัฐแต่เพียงฝ่ายเดียวแต่เกิดจากปฏิสัมพันธ์อันหลากหลาย (A Plurality of Actors) ของผู้คนจากหลาย ๆ ภาคส่วนที่คำนึงถึงผลประโยชน์และให้ความสนใจที่จะเข้ามามีบทบาทในกิจกรรมสาธารณะเป็นการเปลี่ยนแปลงมุมมองจากการบริหารภาครัฐแบบดั้งเดิมที่ปกครองในเชิงสังคมนิยม (The Realist Perception of Old Government) และระบบเวสต์ฟาเลียน (Westphalian System) ที่มีการแบ่งแต่ละรัฐออกจากกันอย่างอิสระและแต่ละรัฐมีอำนาจอธิปไตยเป็นของตนเอง มีความเป็นรัฐชาติและการรวมศูนย์อำนาจ แต่แนวคิด NPG มองการบริหารภาครัฐที่มีทุก ๆ ภาคส่วนที่หลากหลายเข้าร่วมในกิจกรรมของภาครัฐทั้งการกำหนดนโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติและการส่งมอบบริการสาธารณะ (Kennett) ²¹

การบริหารภาครัฐจึงมีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงทักษะของผู้บริหารภาครัฐที่ต้องมีทักษะในการประชุมเจรจาต่อรอง การประเมินความขัดแย้งและการประสานงาน ดังนั้นในขณะที่ผู้บริหารงานภาครัฐมีความเข้าใจในการใช้ลำดับชั้นการบังคับบัญชาและอำนาจหน้าที่แต่ในปัจจุบันผู้บริหารงานภาครัฐก็ต้องสามารถจัดการเครือข่ายที่สลับซับซ้อนและยังต้องพึ่งพากระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและระหว่างองค์การ มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล มีความโปร่งใส เสริมสร้างทุนมนุษย์ จัดให้มีช่องทางสำหรับประชาชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมและให้มีการตรวจสอบจากล่างขึ้นบนไปสู่สาธารณะ Kettl²²

²¹ Kennett, P. (2010). *Global Perspectives on Governance*. In *The New Public Governance?: Emerging Perspectives on the Theory And Practice of Public Governance*. Stephen P. Osborne (ed.); London: Routledge.

²² Kettl, Donald F. (2002). *The Transformation of Governance: Public Administration for Twenty-First Century America*. Baltimore and London: Johns Hopkins University

ธรรมาภิบาลยังสามารถให้คำนิยามในแนวใหม่ที่เป็นกรอบความคิดที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นธรรมชาติของการร่วมมือกันของการบริหารงานสมัยใหม่เพื่อให้ตอบสนองความต้องการของมนุษย์มุ่งเน้นการร่วมมือ (collaboration) และการใช้งาน (enablement) มากกว่าการใช้สายการบังคับบัญชาตามลำดับชั้นและการควบคุม (hierarchy and control) ธรรมาภิบาลแนวใหม่จำเป็นต้องมีการมุ่งเน้นจุดสนใจใหม่หรือทักษะเฉพาะ ได้แก่ การเจรจาต่อรองและการชักชวนทักษะในการกระตุ้น (activation) การประสาน (orchestration) และการปรับตัว (modulation) (Salamon)²³

ธรรมาภิบาลเป็นทั้งหลักการและกระบวนการที่มีเป้าหมายอยู่ที่การพัฒนาระบบงานและระบบคนที่สมบูรณ์และสามารถนำไปสู่ผลลัพธ์การพัฒนาประเทศในทางที่สร้างความสงบสุขอย่างต่อเนื่องสู่การแก้ปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นได้โดยสันติวิธีที่มุ่งเน้นหลักการที่มีใช้รูปแบบทฤษฎีการบริหารงานแต่เป็นหลักการการทำงานซึ่งหากมีการนำมาใช้เพื่อการบริหารงานแล้วจะเกิดความเชื่อมั่นว่าจะนำมาซึ่งผลลัพธ์ที่ดีที่สุด คือ ความเป็นธรรม ความสุจริต ความมีประสิทธิภาพและความมีประสิทธิผล (ถวิลวดี บุรีกุลและคณะ)²⁴

ในด้านของที่มาธรรมาภิบาลยังไม่มีที่ยืนยันแน่ชัดว่ามีต้นกำเนิดมาจากความคิดของผู้ใดในสมัยใดแต่มีการศึกษาและกล่าวถึงรัฐและสังคมที่รักความยุติธรรม ผู้ปกครองที่ดี รัฐบาลที่ดี การปกครองที่ดีที่มีมานานแล้วในกลุ่มชาติตะวันตกปรากฏขึ้นในยุคนครรัฐกรีกโบราณเมื่อประมาณ 2,500 ปีที่ผ่านมาโดยเฉพาะอย่างยิ่งปรัชญาที่เกี่ยวข้องกับรัฐและสังคมของ Plato และ Aristotle ซึ่งเป็นปราชญ์ที่สำคัญในยุคนั้น ธรรมรัฐกับประชาธิปไตยหรือ Democracy ในภาษาอังกฤษ มีจุดกำเนิดและพัฒนามาจากยุคกรีกโบราณก่อนจะเกิดพลัณณ์อย่างจริงจังในช่วงศตวรรษที่ 17 ในยุโรปตะวันตกและสหรัฐอเมริกา แต่เริ่มปรากฏขึ้นอย่างมั่นคงและแพร่หลายตั้งแต่ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันนี้ (เสนีย์ คำสุข²⁵; อีรวัดน์ ชูญาติ)²⁶

²³ Salamon, Lester M. (2002). *The Tools of Government: A Guide to the New Governance*. Retrieved January 15, 2019, from http://spia.uga.edu/faculty_pages/tyler.scott/teaching/PADP6950_Spring2017/Readings/Salamon.2002.Ch1.pdf

²⁴ ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ. (2547). *จับชีพจรประเทศไทย: ตัวชี้วัดประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล*. กรุงเทพฯ: เอ.พี. กราฟฟิค ดีไซน์และการพิมพ์.

²⁵ เสนีย์ คำสุข. (กรกฎาคม - กันยายน 2544). *ธรรมรัฐ*, นักบริหาร. 21 (1) : 54 – 56

²⁶ อีรวัดน์ ชูญาติ. (2552). *การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 2*. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต. สาขาการบริหารการศึกษา. วิทยาลัยบัณฑิตบริหารธุรกิจ.

อย่างไรก็ตามมีนักวิชาการบางท่านได้สืบค้นมาว่าธรรมาภิบาลหรือ good governance เริ่มปรากฏครั้งแรกในรายงานของ World Bank ปี ค.ศ. 1979 เรื่อง Sub-Sahara Africa: From Crisis to Sustainable Growth ซึ่งพยายามวิเคราะห์ถึงความล้มเหลวในการพัฒนาประเทศของรัฐในทวีปแอฟริกาช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ในรายงานได้วิจารณ์ถึงสาเหตุสำคัญ 4 ประการที่ทำให้กลุ่มประเทศในภูมิภาค Sub-Sahara region (กลุ่มประเทศที่ตั้งอยู่ตอนใต้ของทะเลทรายซาฮาราในทวีปแอฟริกา จำนวน 48 ประเทศ เช่น กานา กาบอง กินีกินีบิส เซาแองโกล่า แคมารูน ชาด เคนยา แทนซาเนีย เอธิโอเปีย เป็นต้น) ไม่สามารถพัฒนาฟื้นตัวขึ้นมาได้เพราะการคอร์รัปชันของผู้นำประเทศและเจ้าหน้าที่ของรัฐ การไม่ยึดกฎหมายเป็นหลักในการปกครอง การขาดประสิทธิภาพในการบริหารงาน การขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ผลจากการเผยแพร่รายงานฉบับนี้ทำให้กระแสแนวคิดเรื่องธรรมาภิบาลเกิดขึ้นและได้รับความสนใจจากหลายประเทศทั่วโลกตลอดทั้งกลายเป็นผลผลิตหนึ่งของโครงสร้างแนวคิดระเบียบโลกใหม่ (New World Order) ที่เชื่อมโยงกับคำว่า “พัฒนา” (อรพินท์ สฟโชคชัย²⁷, ประภาพร มาแสง)²⁸

สถาบันพระปกเกล้าซึ่งเป็นองค์กรที่รับผิดชอบในเรื่องนี้ได้กล่าวว่าประเทศไทยมีความตื่นตัวสนใจเรื่องธรรมาภิบาลภายหลังการบังคับใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งได้มีการออกกระเปาะียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 และพัฒนาเป็นพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ.2546 ประกอบด้วย 6 หลักการ คือ 1) หลักนิติธรรม (Rule of Law) มีกฎหมาย กฎเกณฑ์ที่มีความเที่ยงตรงเป็นธรรมต่อทุกฝ่ายในสังคม การบังคับใช้กฎหมายมีความยุติธรรมและบังคับใช้อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันไม่เลือกปฏิบัติ 2) หลักคุณธรรม (Morality) คนในสังคมมีจิตสำนึกยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม มีคุณธรรม จริยธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต ขยันอดทน มีระเบียบวินัยปฏิบัติตามหลักนิติธรรม 3) หลักความโปร่งใส (Transparency) มีกระบวนการทำงานตามกฎเกณฑ์กติกา เปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่ตรวจสอบได้ ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของทางราชการได้สะดวก มีระบบตรวจสอบที่ดี มีสื่อมวลชนที่เป็นอิสระ 4) หลักการมีส่วนร่วม (Participation) ประชาชนในสังคมในทุก ๆ ระดับมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องที่สำคัญมีผลกระทบต่อกันในสังคม 5) หลักความรับผิดชอบ (Responsiveness) ตระหนักในสิทธิและหน้าที่ มีจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม 6) หลักความคุ้มค่า ประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Effectiveness and

²⁷ อรพินท์ สฟโชคชัย. (2541). *สังคมเสถียรภาพและกลไกประชารัฐที่ดี (good governance)*. รายงานที่ตีอาร์ไอ, 20 (15), 30-45.

²⁸ ประภาพร มาแสง. (2545). *การพัฒนามนุษย์เพื่อการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมือง และสังคมที่ดี*. วารสารกรุงรัตนโกสินทร์ 220 ปีที่ 3 (5) : 19-20.

Efficiency) มีการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลและใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า (King Prajadhipok's Institute)²⁹

2.2.2 ความหมาย

ธนาครโลกได้พยายามอธิบายความหมายของธรรมาภิบาลว่าเป็นกระบวนการโลกโดยครอบคลุมถึงความหมาย 3 ลักษณะคือ 1) โครงสร้างและรูปแบบของระบอบเมือง 2) กระบวนการและขั้นตอนที่ผู้มีอำนาจการเมืองใช้ในการบริหารทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อพัฒนาประเทศ 3) ชีตความสามารถของรัฐบาลในการกำหนดนโยบายและการดำเนินการตามนโยบายอย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามการให้ความหมายธรรมาภิบาลดังที่ธนาครโลกได้สร้างกรอบแนวคิดเอาไว้เป็นกระบวนการที่ผู้ปกครองได้รับการยอมรับการใช้อำนาจในการจัดระเบียบการปกครองโดยผ่านกระบวนการสร้างการยอมรับจากสังคมในการกำหนดนโยบายแนวทางทิศทางการปกครองและการบริหารประเทศเพื่อให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข โดยการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบกลไกต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมมากขึ้น (เอเจอร์ แชม)³⁰

จากหลักการของธนาครโลกได้มีนักวิชาการเสนอให้ใช้ธรรมาภิบาลในรูปแบบประชาธิปไตย (Democratic Governance) ที่สร้างกระบวนการยอมรับโดยการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจกำหนดนโยบายสาธารณะโดยมองว่าประชาธิปไตยแบบมีตัวแทน (Representative Democracy) เป็นระบบที่มีปัญหาบางประการและนำไปสู่วิกฤตศรัทธาแห่งรัฐ เนื่องจากประชาชนขาดความมั่นใจในการปกครองของตัวแทนและธรรมาภิบาลต้องมีลักษณะของการปกครองแบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมจากประชาชนในกระบวนการของการตัดสินใจเพื่อให้ประชาชนมีความเชื่อมั่นในการปกครองมากขึ้นและพัฒนาการจัดการปกครองที่ดี (Bevir)³¹

ประเทศไทยได้มีการให้ความหมายธรรมาภิบาลว่าเป็นผลลัพธ์ของการจัดกิจกรรมซึ่งบุคคลและสถาบันทั่วไปทั้งภาครัฐและเอกชนมีผลประโยชน์ร่วมกันได้กระทำลงไปหลายทางมีลักษณะเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องซึ่งอาจนำไปสู่การผสมผสานคุณประโยชน์ที่หลากหลายและขัดแย้งกันได้ (อานันท์ ปันยารชุน)³² ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของประเวศ วะสี³³ ได้

²⁹ King Prajadhipok's Institute. (2005). *Expansion Project to Bring Good Corporate Governance Indicators to Practice*.

³⁰ เอเจอร์ แชม (2545), *ธรรมาภิบาลการปกครองที่โปร่งใสด้วยจริยธรรม*, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์น้ำฝน,

³¹ Bevir, M. (2010). *Democratic governance*. USA. : Princeton University Press.

³² อานันท์ ปันยารชุน, *มุมมองนายอานันท์*, มติชน, (11 กรกฎาคม 2542) : 2.

³³ ประเวศน์ วะสี. (2542). *ยุทธศาสตร์ชาติ*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนเพื่อพัฒนาสังคม ธนาครออมสิน.

อธิบายว่าสังคมประกอบด้วย 3 ภาคที่สำคัญ คือ ภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชนและภาคประชาชนที่ต้องมีความโปร่งใสและความถูกต้องเป็นเสมือนพลังผลักดันที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาของชาติ

ชัยอนันต์ สมุทวณิช³⁴ ได้ให้ความหมายว่าเป็นกลไกของรัฐทางการเมืองและการบริหารที่มีความแข็งแกร่งมีประสิทธิภาพ สะอาด โปร่งใสและรับผิดชอบเป็นการให้ความสำคัญกับภาครัฐ และรัฐบาลเป็นหลัก แต่ธีรยุทธ บุญมี³⁵ มองว่าเป็นการมอบอำนาจการเมืองการปกครองแบบใหม่ที่แข็งทื่อตายตัวแต่ให้ปฏิสัมพันธ์กับภาคประชาชนและให้มีลักษณะแยกย่อยมากขึ้นเป็นหุ้นส่วนกันในการบริหารและปกครองประเทศโดยรัฐ ประชาชนและเอกชนก่อให้เกิดความเป็นธรรมชาติ ความโปร่งใส ความยุติธรรม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของคนดีที่ต้องมีการปรับโครงสร้างราชการให้ดีขึ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้นและให้ใช้ช่องทางสื่อมวลชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบ

ลักษณะบ่งชี้ของธรรมาภิบาลต้องมีความรับผิดชอบโดยสาธารณะหรือตัวแทนของประชาชนทั้งด้านการใช้งบประมาณและวิธีการของการบริหารจัดการต่าง ๆ ประชาชนควรที่จะได้รับข่าวสารหรือประชาสัมพันธ์เพื่อให้ทราบถึงผลการดำเนินงานต่าง ๆ อย่างถูกต้องและรวดเร็วทันการณ์ซึ่งปัจจุบันประชาชนก็ให้ความสำคัญในเรื่องนี้มากขึ้นและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมวลชนก็เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาระบบการบริหารงานให้มีความโปร่งใสและตรวจสอบได้มากยิ่งขึ้น เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ประกอบด้วยการสนองตอบ (responsiveness) และการตรวจสอบ (accountability) (ศตวรรษ พุทธาวงศ์)³⁶ ในขณะที่ Smith & Ingram³⁷ นำเสนอว่าการขยายตัวของความร่วมมือของประชาชนในกิจกรรมภาครัฐมีความสำคัญขึ้นซึ่งการบริหารภาครัฐต้องเปิดโอกาสให้สาธารณชนเข้ามามีบทบาทเพิ่มขึ้นโดยยอมรับว่าการปรึกษาหารือกับประชาชนจะทำให้ประชาธิปไตยเข้มแข็งขึ้น

³⁴ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, (2543). *ธรรมาภิบาลการมีส่วนร่วมของประชาชนและกระบวนการทางด้านสิ่งแวดล้อม*, กรุงเทพฯ: เดือนตุลาการพิมพ์.

³⁵ ธีรยุทธ บุญมี. (2541). *ธรรมรัฐแห่งชาติ ยุทธศาสตร์กฎหมายประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สายธาร

³⁶ ศตวรรษ พุทธาวงศ์. (2551). *ทฤษฎีเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาล*. เข้าถึงได้จาก www.ccn-sannysa.blogspot.com. สืบค้นเมื่อ 18 มิถุนายน 2563.

³⁷ Smith, Mark & Ingram, Richard. (2018). *Relationship-based practice: emergent themes in social work literature*. Retrieved January 15, 2019, from <https://www.iriss.org.uk/sites/default/files/2018-02/insights-41.pdf>

Loffler³⁸ เสนอว่าการมุ่งเน้นแต่เพียงการจัดการที่ดี (Good Governance) เช่น ความโปร่งใส ตรวจสอบได้ ประสิทธิภาพ ยุติธรรม ความคุ้มค่า การมีส่วนร่วมจะไม่เพียงพอกับบริบทและกระแสของสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงไปภายใต้สถานการณ์ที่ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันที่มีความซับซ้อนของงานสาธารณะที่เพิ่มขึ้นอย่างมากและปัญหาข้อจำกัดทางด้านทรัพยากรของภาครัฐเอง รวมทั้งความเข้มแข็งและความกระตือรือร้นของภาคประชาสังคมได้ทำให้พื้นที่สาธารณะเปิดกว้างต่อการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนต่าง ๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ส่งผลให้ธรรมาภิบาลแนวใหม่: NPG เกิดขึ้นเพื่อรองรับต่อปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องประสานความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) และตัวแสดงอื่น ๆ การชักจูงให้แต่ละฝ่ายนำทรัพยากรออกมาใช้เพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์ของส่วนรวมและการจัดการความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นจากกระบวนการร่วมกันทำระหว่างเครือข่ายต่าง ๆ

องค์การพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nation of Development Programme : UNDP) (UNDP)³⁹ ได้นำเสนอธรรมาภิบาลระดับท้องถิ่นเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจธรรมาภิบาลที่จะสร้างความเป็นสถาบันการปกครองระดับท้องถิ่นที่ดีและเป็นประชาธิปไตย (Democratic Local Governance) ต้องมีลักษณะของนโยบายที่นำไปใช้จะต้องสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริงโดยเฉพาะการจัดบริการสาธารณะให้กับภาคส่วนที่แทบจะไม่มีโอกาสได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจนโยบาย เช่น กลุ่มคนยากจน กลุ่มคนชายขอบและกลุ่มคนด้อยโอกาสทางสังคมอันเป็นสื่อกลางที่บ่งบอกสิทธิและความผูกพันในระดับท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของประชาชน การเป็นหุ้นส่วนผู้มีส่วนร่วมต่าง ๆ ที่หลากหลายในระดับท้องถิ่น ศักยภาพหรือความสามารถของท้องถิ่นกับผู้มีส่วนร่วมในภาคส่วนต่าง ๆ การรับรู้ข้อมูลข่าวสารและความรับผิดชอบของสถาบันต่าง ๆ

องค์ประกอบของธรรมาภิบาลตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 โดยระเบียบนี้กำหนดให้ทุกหน่วยงานของรัฐดำเนินการบริหารจัดการโดยยึดหลักการ 6 หลัก ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความ

³⁸ Loffler, E. (2005). Governance and Government: Networking with External Stakeholders. In *Public Management and Governance*. Tony Bovaird & Elke Loffler (eds.). London: Taylor & Francis Group.

³⁹ UNDP. (2012). *Local Governance, Human Rights Based Approach and Gender Mainstreaming in the Context of Europe and the CIS*. Retrieved 19 December, 2021, from <http://hrba.undp.sk/index.php/introduction/local-governance-human-right-based-approach-and-gender-mainstreaming-in-thecontext-of-europe-and-the-cis/182-local-governance>

โปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบและหลักความคุ้มค่า โดยมีลักษณะสำคัญดังนี้

- 1) หลักนิติธรรม ได้แก่ การตรากฎหมาย กฎข้อบังคับต่างๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคมและสังคมยินยอมพร้อมใจปฏิบัติตามกฎหมาย
- 2) หลักคุณธรรม ได้แก่ การยึดมั่นในความถูกต้องดีงามโดยธรรมาภิบาลให้เจ้าหน้าที่ของรัฐยึดถือหลักนี้ในการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นตัวอย่างแก่สังคมและส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเอง
- 3) หลักความโปร่งใส ได้แก่ การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในชาติโดยปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรทุกวงการให้มีความโปร่งใส
- 4) หลักความมีส่วนร่วม ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ
- 5) หลักความรับผิดชอบ ได้แก่ การตระหนักในสิทธิหน้าที่ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมือง
- 6) หลักความคุ้มค่า ได้แก่ การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวมโดยธรรมาภิบาลให้คนไทยมีความประหยัดใช้ของอย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์สินค้าบริการที่มีคุณภาพสามารถแข่งขันได้ในเวทีโลกและรักษาพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน

วรเดช จันทรศร.⁴⁰ เสนอแนวทางการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการและปฏิบัติการในองค์การโดยมีวัตถุประสงค์สำคัญคือการสร้างความพึงพอใจอย่างสูงสุดให้กับประชาชน ดังนั้นผู้วิจัยจึงใช้แนวทางการบริหารองค์การตามหลักธรรมาภิบาลนี้มาใช้เป็นกรอบแนวคิดการวิจัยในครั้งนี้โดยยึดหลักธรรมาภิบาลประกอบด้วย 6 ประการ ดังต่อไปนี้

1) การนำหลักนิติธรรมมาใช้ในการบริหารงานสามารถประยุกต์ใช้ภายใต้แนวทางดังต่อไปนี้

1.1) กฎหมายและระเบียบวิธีที่ออกมาบังคับใช้กับสมาชิกในองค์การควรจะผ่านการรับฟังความคิดเห็นจากสมาชิกในองค์การและให้เข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นและได้รับความเห็นชอบจากประชาชนส่วนใหญ่

1.2) การบังคับใช้กฎหมายจะต้องไม่มีการเลือกปฏิบัติหรือไม่มีหลายมาตรฐาน เพราะหากมีการใช้กฎหมายและระเบียบในองค์การอย่างเสมอภาคเป็นธรรม โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติแล้วก็จะทำให้การบริหารงานเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลแต่ในทางตรงกันข้ามหากมีการเลือกปฏิบัติหรือมีการช่วยเหลือแก่พรรคพวกของผู้มีอำนาจในองค์การก็จะทำให้เกิดระบบพวกพ้องและเป็นการทำลายหลักคุณธรรมของการบริหารงานบุคคล

1.3) การบังคับใช้กฎหมายไม่ควรจะมีผลย้อนหลังในทางที่เป็นโทษ

⁴⁰ วรเดช จันทรศร. (2558). *ปรัชญาของการบริหารภาครัฐแนวใหม่ : ทฤษฎีองค์ความรู้ และการปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ : สหายบล็อกและการพิมพ์.

1.4) ต้องเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหามีโอกาสสู้คดีเต็มที่จะต้องเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหา นำพยานหลักฐานมาชี้แจงเพื่อต่อสู้คดีและเพื่อแสดงความบริสุทธิ์ของตนได้อย่างเต็มที่

1.5) การบริหารงานจะต้องไม่ยึดถือหลักเหมารวม เมื่อมีผู้หนึ่งผู้ใดกระทำความผิดผู้บริหารก็จำเป็นต้องสอบสวนลงโทษเฉพาะผู้ที่กระทำความผิดเท่านั้นจะไม่เหมารวมลงโทษผู้อื่นที่ไม่ได้เกี่ยวข้องไม่ได้จะเป็นการขัดกับหลักนิติธรรมในการบริหารงาน

2) การนำหลักคุณธรรมมาใช้ในการบริหารงานสามารถประยุกต์ใช้ภายใต้แนวทางต่อไปนี้

2.1) นำหลักคุณธรรมประจำตนของผู้ปกครองบ้านเมืองมาใช้หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าหลักทศพิธราชธรรม

2.2) การส่งเสริมให้ข้าราชการรู้จักใช้งบประมาณให้เกิดประโยชน์กับประชาชนให้มากที่สุดซึ่งเทียบได้กับทานหรือการให้

2.3) การส่งเสริมให้ข้าราชการมีการประพฤติปฏิบัติที่ดี เทียบได้กับศีล

2.4) การส่งเสริมให้ข้าราชการเสียสละความสุขส่วนตนเพื่อส่วนรวมซึ่งเทียบได้กับการบริจาค

2.5) การส่งเสริมให้ข้าราชการดำรงตนอยู่ในความซื่อสัตย์สุจริตซึ่งเทียบได้กับความซื่อตรง

2.6) การส่งเสริมให้ข้าราชการปฏิบัติต่อประชาชนด้วยความมีสัมมาคารวะ มีความอ่อนโยนแต่ไม่อ่อนแอเทียบได้กับความอ่อนโยน

2.7) ควรส่งเสริมให้ข้าราชการปฏิบัติงานให้กับประชาชนด้วยความอุตสาหะ ไม่เกียจคร้านโดยยึดถือประโยชน์ของประชาชนเป็นที่ตั้งซึ่งเทียบได้กับความเพียร

2.8) ควรส่งเสริมให้ข้าราชการใช้อำนาจหน้าที่ให้เป็นไปตามควรแก่กรณีไม่แสดงอำนาจบาตรใหญ่หรือไม่ใช้อำนาจลงโทษผู้กระทำความผิดโดยไม่มีเหตุผลเทียบได้กับความไม่โกรธ

2.9) ควรส่งเสริมให้ข้าราชการไม่เบียดเบียนประชาชนไม่ใช้อำนาจหน้าที่ในการเรียกร้องหาผลประโยชน์จากประชาชนเทียบได้กับไม่เบียดเบียน

2.10) ควรส่งเสริมให้ข้าราชการมีความอดทนปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเรียบร้อยทั้งโดยกาย วาจาและใจซึ่งเทียบได้กับหลักความอดทน (ขันติ)

2.11) ควรส่งเสริมให้ข้าราชการปฏิบัติหน้าที่โดยยึดถือความถูกต้องเที่ยงธรรมไม่มีอคติทั้งโดยคำพูด อารมณ์ หรือเพราะลาภสักการะใด ๆ ซึ่งเทียบได้กับหลักความเที่ยงธรรม

3) การนำหลักความโปร่งใสมาใช้ในการบริหารงานสามารถประยุกต์ใช้ภายใต้แนวทางดังต่อไปนี้

3.1) ต้องเน้นการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ กติกา กระบวนการทำงานหรือนโยบายให้ผู้เกี่ยวข้องได้ทราบ เช่น (1) การสรรหาบุคคลเข้ารับราชการจะต้องมีการเปิดสอบแข่งขันทั่วไปและจะต้องมีการประกาศแจ้งให้ผู้สนใจสมัครได้รับทราบก่อนล่วงหน้า (2) การเลื่อนตำแหน่งควรจะมีการทำในรูปของคณะกรรมการมีการใช้ระบบคุณธรรมเข้ามาใช้ในการพิจารณาควรมีการพิจารณาความสามารถของบุคคลเหมาะสมกับตำแหน่ง (3) การแต่งตั้งโยกย้ายผู้บริหารระดับสูงของรัฐควรมีคณะกรรมการกลางการบริหารงานบุคคลเพื่อพิจารณาให้เป็นธรรมแทนที่จะใช้อำนาจในการแต่งตั้งโยกย้ายอยู่ที่หัวหน้าส่วนราชการหรืออยู่ที่รัฐมนตรี (4) การประเมินผลการควรมีตัวชี้วัดผลการปฏิบัติงานที่เป็นรูปธรรมและเปิดเผยต่อสาธารณะ (5) การเปิดเผยข้อมูลของทางราชการให้กับประชาชนควรแพร่หลายและทั่วถึงและรวดเร็ว

3.2) ในส่วนที่เกี่ยวกับข้อมูลโครงการและงบประมาณของรัฐตลอดจนระบบการประมูลและการจัดซื้อจัดจ้างควรดำเนินการโดยมีการประกาศแจ้งข้อมูลข่าวสารผ่านทางสื่อออนไลน์ให้มีการเผยแพร่ข้อมูลอย่างทั่วถึง การประมูลผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์และควรเปิดโอกาสให้ตัวแทนชุมชนหรือประชาคมร่วมเป็นคณะกรรมการตรวจรับการจัดซื้อจัดจ้างของรัฐ

4) การนำหลักการมีส่วนร่วม มาใช้ในการบริหารงานสามารถประยุกต์ใช้ภายใต้แนวทางดังต่อไปนี้

4.1) ควรมีการนำหลักการมีส่วนร่วมเข้ามาใช้ให้ครอบคลุมทั้งกระบวนการเริ่มต้นตั้งแต่ (1) การให้ประชาชนร่วมคิด (2) การส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามาร่วมวางแผนในการดำเนินงานร่วมกับภาครัฐ (3) การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (4) การส่งเสริมให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเข้าร่วมทำในกิจกรรมของรัฐ (5) การส่งเสริมให้ประชาชนร่วมติดตามผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐ (6) การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับประโยชน์จากการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานกับองค์กรของรัฐและ (7) การส่งเสริมให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแก้ไขในการปฏิบัติงานของรัฐ

4.2) ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมโดยให้มีการจัดตั้งองค์การสาธารณะประโยชน์ทั้งในรูปของสมาคมและมูลนิธิให้มากขึ้นรวมถึงการส่งเสริมให้เกิดประชาสังคมผ่านการรวมตัวของผู้แทนเครือข่ายชุมชนต่าง ๆ

4.3) ควรส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างชายและหญิงเพื่อให้เกิดสิทธิและเสรีภาพโดยเท่าเทียมกัน

4.4) ควรส่งเสริมให้มีแนวความคิดความเป็นตัวแทนของมาใช้โดยจัดให้มีข้าราชการขององค์กรนั้นเป็นตัวแทนของคนในสัดส่วนที่เหมาะสมกับจำนวนประชาชน

5) การนำหลักความรับผิดชอบมาใช้ในการบริหารงานสามารถประยุกต์ใช้ภายใต้แนวทางดังต่อไปนี้

5.1) การตัดสินใจใด ๆ ของภาครัฐภาคเอกชนและภาคประชาสังคมจะต้องกระทำโดยมีพันธะความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ได้กระทำไปต่อสาธารณชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับหน่วยงาน

5.2) คำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับส่วนรวมเป็นหลัก

6) การนำหลักความคุ้มค่า มาใช้ในการบริหารงานสามารถประยุกต์ใช้ภายใต้แนวทางดังต่อไปนี้

6.1) การจะใช้งบประมาณจะต้องพิจารณาถึงความต้องการที่แท้จริงของประชาชนและจะต้องจัดทำโครงการที่สามารถสนองตอบต่อความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและสังคม

6.2) ต้องยึดถือหลักประสิทธิภาพเพื่อก่อให้เกิดผลงานใช้งานได้ในระยะยาว

6.3) ต้องยึดถือประสิทธิผลเน้นความสามารถในการแก้ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันในสังคม

2.2.4 กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

นโยบายหรือกฎระเบียบการบริหารราชการต่าง ๆ ที่มาขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดธรรมาภิบาลในการดำเนินงานของภาครัฐ ดังนี้

1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา 65 รัฐจึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายของการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกันเพื่อให้เกิดเป็นพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายของการเป็นประเทศที่มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน และมาตรา 76 บัญญัติว่า รัฐพึงพัฒนาระบบการบริหารราชการแผ่นดินทั้งราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่นและงานของรัฐอย่างอื่นให้เป็นไปตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีโดยหน่วยงานของรัฐต้องร่วมมือและช่วยเหลือกันในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดิน การจัดทำบริการสาธารณะ และการใช้จ่ายงบประมาณมีประสิทธิภาพสูงสุดเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนรวมตลอดทั้งพัฒนาเจ้าหน้าที่ของรัฐให้มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีทัศนคติเป็นผู้ให้บริการประชาชนให้เกิดความสะดวก รวดเร็ว ไม่เลือกปฏิบัติและปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ

2) พระราชบัญญัติว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 หมวด 8 การประเมินผลการปฏิบัติราชการ มาตรา 45 กำหนดไว้ว่าให้ส่วนราชการจะต้องมีผู้ประเมินอิสระจำนวนการประเมินผลการปฏิบัติราชการของส่วนราชการเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ของภารกิจคุณภาพการให้บริการความพึงพอใจของประชาชนผู้รับบริการ ความคุ้มค่าในการกิจทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการระยะเวลาที่กำหนดซึ่งจากข้อกำหนดดังกล่าวทำให้ทุกส่วนการตั้งดำเนินการจัดทำคำรับรองการปฏิบัติราชการประจำปีโดยจะต้องมีการกำหนดตัวชี้วัดการปฏิบัติราชการที่มีความครอบคลุมมิติ

ภายนอกและมิตภายในซึ่งในส่วนของมิตภายในสำนักงาน ก.พ. กำหนดให้ทุกส่วนราชการจะต้องมีการดำเนินการตามตัวชี้วัดการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ (PMQA) หมวด 1 การนำองค์การมีประเด็นที่ทุกส่วนราชการต้องดำเนินการคือการกำกับดูแลองค์การที่ดีซึ่งกำหนดว่าส่วนราชการต้องมีการกำหนดนโยบายการกำกับดูแลองค์การที่ดี (organization commitment) เพื่อเป็นเครื่องมือในการกำกับดูแลให้การดำเนินงานของส่วนราชการเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลของการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี ซึ่งได้กำหนดขอบเขต แบบแผน วิธีปฏิบัติราชการ เพื่อเป็นไปตามหลักการบริหารภาครัฐแนวใหม่ ดังนี้ 1) เกิดประโยชน์สุขของประชาชน 2) เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ 3) มีประสิทธิภาพและเกิดความคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐ 4) ไม่มีขั้นตอนการปฏิบัติงานเกินความจำเป็น 5) มีการปรับปรุงภารกิจของส่วนราชการให้ทันต่อเหตุการณ์ 6) ประชาชนได้รับการอำนวยความสะดวก และได้รับการตอบสนอง 7) มีการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ เช่น การตรวจสอบและวัดผลการปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดระบบการควบคุมตนเอง

3) พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ.2545 เหตุผลในการตราเพื่อเป็นการปรับปรุงระบบบริหารราชการเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานตอบสนองต่อการพัฒนาประเทศและการให้บริการแก่ประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นโดยกำหนดให้การบริหารราชการแนวทางใหม่ต้องมีการกำหนดนโยบาย เป้าหมายและแผนการปฏิบัติงานเพื่อให้สามารถประเมินผลการปฏิบัติราชการในแต่ละระดับได้อย่างชัดเจน มีกรอบการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีเป็นแนวทางในการกำกับการกำหนดนโยบายและการปฏิบัติราชการและเพื่อให้กระทรวงสามารถจัดการบริหารงานให้เป็นไปตามเป้าหมายได้ จึงกำหนดให้มีรูปแบบการบริหารใหม่โดยกระทรวงสามารถแยกส่วนราชการจัดตั้งเป็นหน่วยงานตามภาระหน้าที่เพื่อให้เกิดความคล่องตัวและสอดคล้องกับเป้าหมายของงานที่จะต้องปฏิบัติและกำหนดให้มีกลุ่มภารกิจของส่วนราชการต่าง ๆ ที่มีงานสัมพันธ์กันเพื่อที่จะสามารถกำหนดเป้าหมายการทำงานร่วมกันได้และมีผู้รับผิดชอบกำกับการบริหารงานของกลุ่มภารกิจนั้นโดยตรงเพื่อให้งานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็วรวมทั้งให้มีการประสานการปฏิบัติงานและการใช้งบประมาณเพื่อที่จะให้การบริหารงานของทุกส่วนราชการบรรลุเป้าหมายของกระทรวงได้อย่างมีประสิทธิภาพและลดความซ้ำซ้อน มีการมอบหมายงานเพื่อลดขั้นตอนการปฏิบัติราชการและสมควรกำหนดการบริหารราชการในต่างประเทศให้เหมาะสมกับลักษณะการปฏิบัติหน้าที่และสามารถปฏิบัติการได้อย่างรวดเร็วและมีเอกภาพโดยมีหัวหน้าคณะผู้แทนเป็นผู้รับผิดชอบในการบริหารราชการ นอกจากนี้สมควรให้มีคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการเพื่อเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการดูแลการจัดส่วนราชการและการปรับปรุงระบบการทำงานของภาคราชการให้มีการจัดระบบราชการอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

4) ยุทธศาสตร์ชาติระยะเวลายาว 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) กำหนดยุทธศาสตร์ชาติ 6 ด้าน ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 6 การปรับสมดุลและพัฒนากระบวนการบริหารจัดการภาครัฐ

กำหนดให้มีการดำเนินงานที่สำคัญ คือ การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาในช่วง 5 ปี (พ.ศ. 2560-2564) เป็นยุทธศาสตร์ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพและธรรมาภิบาลของภาครัฐมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การบริหารจัดการภาครัฐมีความโปร่งใสมีประสิทธิภาพ มีความรับผิดชอบและตรวจสอบได้อย่างเป็นธรรมรวมทั้งประชาชนมีส่วนร่วมมีการกระจายอำนาจและแบ่งภารกิจรับผิดชอบที่เหมาะสมระหว่างส่วนกลาง ภูมิภาคและท้องถิ่น นอกจากนี้การลดการทุจริตคอร์รัปชันด้วยการบริหารจัดการที่ดี (SDG16 : Peace, Justice and Strong Institutions) ยังเป็นเป้าหมายในการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goal : SDG) ที่ประเทศไทยรับเป็นเป้าหมายหนึ่งของการพัฒนาประเทศ 15 ปี (พ.ศ. 2016-2030)

5) ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย (พ.ศ. 2556 - พ.ศ. 2561) ได้กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ที่สอดคล้องกับการบริหารงานภาครัฐแนวใหม่ โดยกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ 7 ยุทธศาสตร์⁴¹ ดังนี้

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 การสร้างความเป็นเลิศในการให้บริการประชาชน มีเป้าหมายเพื่อพัฒนางานบริการของส่วนราชการและหน่วยงานของรัฐสู่ความเป็นเลิศเพื่อให้ประชาชนมีความพึงพอใจต่อคุณภาพการให้บริการยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศที่เหมาะสมมาใช้เพื่อให้ประชาชนสามารถใช้บริการได้ง่ายและหลากหลายรูปแบบ เน้นการบริการเชิงรุกที่มีปฏิสัมพันธ์โดยตรงระหว่างภาครัฐและประชาชน การให้บริการแบบเบ็ดเสร็จอย่างแท้จริง พัฒนาระบบการจัดการข้อร้องเรียนให้มีประสิทธิภาพรวมทั้งเสริมสร้างวัฒนธรรมการบริการที่เป็นเลิศ

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาองค์การให้มีขีดสมรรถนะสูงและทันสมัยโดยการพัฒนาสมรรถภาพบุคลากรภายในองค์การให้มีความรู้ความสามารถตามบทบาทหน้าที่ของงานให้ทำงานได้บรรลุตามเป้าหมายและมีประสิทธิภาพ มีการกำหนดจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาหน่วยงานภาครัฐให้เป็นองค์การแห่งความเป็นเลิศโดยจะเน้นการปรับเปลี่ยนโครงสร้างองค์การให้มีความทันสมัย มีระบบการทำงานที่ง่ายคล่องตัวสะดวกรวดเร็วรวมทั้งเปลี่ยนแปลงวิสัยทัศน์การทำงานเน้นกระบวนการคิดที่เป็นระบบและสร้างสรรค์เน้นการลดค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่ไม่จำเป็นในการปฏิบัติงานรวมทั้งการสร้างจิตสำนึกสาธารณะและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

⁴¹ พระมหาสุญญา เชื้อคนหมื่น. (2554). “ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารแนวทศพิธราชธรรมกับการบริหารตามแนวพระพุทธศาสนาของผู้บริหารวิทยาลัยอาชีวศึกษารัฐบาลในเขตกรุงเทพมหานคร.” วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 : การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารสินทรัพย์ภาครัฐให้เกิดประโยชน์และมีความคุ้มค่าสูงสุดมีเพื่อวางรากฐานการบริหารและการจัดการด้านสินทรัพย์ของทางภาครัฐโดยให้ความสำคัญเรื่องค่าใช้จ่ายที่มีผลผูกพันทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดหรือเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มและเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ลดภาวะหนี้สูญรวมทั้งวางรากฐานและมาตรการที่จะมุ่งเน้นการบริหารสินทรัพย์เพื่อให้เกิดผลตอบแทนคุ้มค่าสามารถลดต้นทุนค่าใช้จ่ายโดยรวมมีต้นทุนที่ต่ำลงและลดความต้องการของสินทรัพย์ใหม่ที่ไม่จำเป็น

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 : การวางระบบการบริหารงานราชการแบบบูรณาการมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการทำงานร่วมกันภายในระบบราชการด้วยกันเองเพื่อแก้ปัญหาการแยกส่วนในการปฏิบัติงานระหว่างหน่วยงานรวมถึงการวางระบบความสัมพันธ์และประสานความร่วมมือระหว่างราชการบริหารส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นในรูปแบบของการประสานความร่วมมือที่หลากหลายภายใต้วัตถุประสงค์เดียวกัน คือ นำศักยภาพเฉพาะของแต่ละหน่วยงานมาสร้างคุณค่าให้กับงานตามเป้าหมายที่กำหนดเพื่อขับเคลื่อนนโยบาย/ยุทธศาสตร์ของประเทศและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 5 การเสริมสร้างความร่วมมือในการบริหารกิจการภาครัฐร่วมกันระหว่างหน่วยงานของรัฐด้วยกันเอง ภาคเอกชนและภาคประชาชนเพื่อให้เกิดการทบทวนบทบาทหน้าที่ของตนเองอันจะนำไปสู่การพัฒนาตนเองเป็นการปรับเปลี่ยนวิธีการปฏิบัติงานให้มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพโดยมุ่งเน้นการสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมของประชาชนและการถ่ายโอนอำนาจการบริหารจัดการกิจการงานบางอย่างไปให้กับหน่วยงานย่อยหรือเอกชนรวมทั้งสร้างความร่วมมือหรือเข้าร่วมเป็นหุ้นส่วน (Partnership) กับหน่วยงานอื่นทั้งนี้เพื่อประโยชน์ต่อประชาชนเป็นสำคัญ

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 6 การยกระดับการบริหารราชการภายในหน่วยงานภาครัฐให้มีความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้เพื่อเป็นการสร้างความน่าเชื่อถือให้เกิดกับประชาชนโดยมีการเผยแพร่และเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของทางราชการรวมทั้งจัดให้มีการตรวจสอบการปฏิบัติงานของภาครัฐโดยภาคประชาชนหรือหน่วยงานภาคเอกชนรวมทั้งจัดทำแนวทางการปฏิบัติงานหรือมาตรการต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชันในหน่วยงาน

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 7 การสร้างความพร้อมของระบบราชการไทยเพื่อเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียนมีเป้าหมายเพื่อเตรียมความพร้อมของระบบราชการไทยเพื่อรองรับการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนรวมทั้งประสานพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือกันในการส่งเสริมและยกระดับธรรมาภิบาลในภาครัฐของประเทศสมาชิกอาเซียนอันจะนำไปสู่ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ความมั่นคงทางการเมืองและความเจริญผาสุกของสังคมร่วมกัน

6) การประเมินผลการปฏิบัติราชการตามคำรับรองการปฏิบัติราชการของส่วนราชการ

(Key Performance Indicators) : KPI โดยให้มีการประเมินการปฏิบัติราชการใน 2 องค์ประกอบ ตามหนังสือสำนักงาน ก.พ.ที่ นร 1012/ว 20 ลงวันที่ 3 กันยายน 2552 เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการ ประเมินผลการปฏิบัติราชการของข้าราชการพลเรือนสามัญและหนังสือสำนักงาน ก.พ. ที่ นร 100/ว 27 ลงวันที่ 29 กันยายน 2552 เรื่อง มาตรฐานและแนวทางกำหนดความรู้ความสามารถ ทักษะ และสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับตำแหน่งข้าราชการพลเรือนสามัญ คือ 1) ผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติ ราชการ และ 2) พฤติกรรมการปฏิบัติราชการหรือสมรรถนะ

อย่างไรก็ดีจะเห็นได้ว่ากฎระเบียบการบริหารราชการของประเทศไทยนั้นได้นำ แนวคิดการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลเข้ามาพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่องจากที่เริ่มนำมาใช้ อย่างชัดเจนเป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 จนมาถึงแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย (พ.ศ. 2556 - พ.ศ. 2561) มีการนำไปเป็นแนวทางยุทธศาสตร์ของการบริหารจัดการครอบคลุมในทุกระดับแสดงถึงความ จำเป็นต้องเสริมสร้างการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อการปรับตัวตามกระแสสังคมโลกที่เปลี่ยน อย่างรวดเร็วมากขึ้น

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ในส่วนนี้จะได้กล่าวถึงความหมาย ประเภทของการมีส่วนร่วม ลักษณะสำคัญของการมี ส่วนร่วม ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมและปัจจัยที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วม ดังนี้

2.3.1 ความหมาย

การมีส่วนร่วมเป็นคำที่มีนักวิชาการและองค์การระหว่างประเทศได้ให้ความหมายไว้ หลากหลายแต่มีจุดร่วมของความหมายอยู่ที่เป็นกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องใน การดำเนินงานของรัฐ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ไขปัญหาที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน และมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลโครงการของรัฐ

การเข้าไปมีส่วนร่วมโดยไม่มีบทบาทอะไรเลยย่อมไม่ได้ผลแต่ถ้าการมีส่วนร่วมที่มี คุณภาพนั้นผู้เข้าร่วมจะต้องรู้จักใช้อำนาจและสามารถควบคุมกิจกรรมนั้นได้จึงจะทำให้เกิดผลอย่าง มีประสิทธิภาพ Arnstien⁴² เป็นการที่ผู้นำเปิดโอกาสให้ผู้ตามทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจในการ ทำงานเท่าที่จะสามารถกระทำได้ Berkley⁴³ การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามี

⁴² Arnstien, S.R. (1969). *A Ladder of Citizen Participation*. Journal of the American Institute of Planners. 35(4).

⁴³ Berkley, G.E. (1975). *The craft of public administration*. Boston : Allyn and Bacon.

ส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาร่วมคิด ร่วมตัดสินใจและแก้ปัญหาของตนเอง William Erwin⁴⁴ และ Cohen & Uphoff⁴⁵ กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นการที่สมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและทำอย่างไร 2) การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนารวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ 3) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ

United Nations (1981) ให้ความหมายการมีส่วนร่วม คือ การเข้าร่วมอย่างกระตือรือร้นและมีพลังของประชาชนในด้านต่าง ๆ เช่น ในการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคมและการจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้บรรลุเป้าหมายและปฏิบัติตามแผนการหรือโครงการต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ Creighton⁴⁶ กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการที่ความกังวลความต้องการและคุณค่าของประชาชนได้รับการบูรณาการในกระบวนการตัดสินใจของภาครัฐผ่านกระบวนการสื่อสารและการสร้างปฏิสัมพันธ์โดยมีเป้าหมายโดยรวมเพื่อที่จะทำให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้นและได้รับการสนับสนุนจากประชาชนเป็นการมีส่วนร่วมของกลุ่มประชาชนที่เผชิญปัญหาคล้าย ๆ กันตระหนักรู้ถึงปัญหาและร่วมมือกันแก้ปัญหาเป็นบทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะที่เป็นพลเมืองมากกว่าบทบาทอย่างเป็นทางการจึงมีความแตกต่างจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ซึ่งหมายถึงตั้งแต่ผู้ให้นโยบาย ผู้ดำเนินนโยบายและผู้ได้รับผลกระทบจากนโยบายซึ่งอาจจะเป็นทั้งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง

การมีส่วนร่วมเป็นลักษณะที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ หรือเข้าร่วมการตัดสินใจหรือเคยเล็กน้อยได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้นเป็นไปอย่างมีอิสรภาพ เสมอภาค มิใช่เพียงมีส่วนร่วมอย่างผิวเผินแต่เข้าร่วมด้วยแท้จริงยิ่งขึ้น (นรินทร์ชัย พัฒนพงศา)⁴⁷ และจิราภรณ์ ศรีคำ (2547) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นลักษณะที่บุคคลที่มีความสนใจหรือมีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องเดียวกันเข้ามาร่วมกันเพื่อปฏิบัติการกิจกรรมไม่ว่าจะเป็นการวางแผนการดำเนินงาน การรับทราบผลการ

⁴⁴ William, E. (1976). *Electoral Participation in a Low Stimulus Election*. Rural Development. 4(1): 111–124

⁴⁵ Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. (1981). *Rural Development Participation: Concept and Measure For Project Design Implementation and Evaluation: Rural Development Committee Center for international Studies*. New York: Cornell University Press.

⁴⁶ Creighton, J.L. (2005). *A Guide Book for Involving Citizens in Community*. US: John Wiley & Sons.

⁴⁷ นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. (2546). *การมีส่วนร่วม : หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณีตัวอย่าง*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สิริลักษณ์การพิมพ์.

ดำเนินงาน การติดตามประเมินผลหรือร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อบรรลุเป้าหมายตามที่ได้ตกลงกันไว้ สอดคล้องกับ จินตนา สุจิตานนท์⁴⁸ กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการดำเนินงานรวมพลังประชาชนกับองค์กรของรัฐหรือองค์กรเอกชนเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาหรือแก้ปัญหาของชุมชน โดยให้สมาชิกเข้ามาร่วมวางแผนปฏิบัติและประเมินงานเพื่อแก้ปัญหาของชุมชน อย่างไรก็ตามมีนักวิชาการได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมคือการเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาทร่วมในกิจกรรมทุกประการตามกำลังความสามารถของสมาชิกไม่ว่าจะเป็นการตัดสินใจ การดำเนินกิจกรรม การติดตามตรวจสอบและการประเมินผลร่วมกันและผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขพัฒนางานในกลุ่มให้มีประสิทธิภาพยิ่ง ๆ ขึ้น (ทรงวุฒิ เรื่องวาทศิลป์)⁴⁹

ถวิลวดี บุรีกุล⁵⁰ ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการซึ่งประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะและเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนรวมถึงการนำความคิดเห็นไปประกอบการพิจารณากำหนดนโยบายและตัดสินใจของภาครัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการสื่อสารสองทาง คือ อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการซึ่งประกอบด้วยการแบ่งสรรข้อมูลร่วมกันระหว่างผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียและเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม ทั้งนี้เพราะการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการเพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจ การลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา เป็นการสร้างฉันทามติและทำให้ง่ายต่อการนำไปปฏิบัติอีกทั้งหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าในกรณีที่ร้ายแรงที่สุดช่วยให้เกิดความน่าเชื่อถือและความชอบธรรมและช่วยให้ทราบความห่วงกังวลของประชาชนและค่านิยมของสาธารณชนรวมทั้งเป็นการพัฒนาความเชี่ยวชาญและความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณชน

2.3.2 ประเภทของการมีส่วนร่วม

ประเภทของการมีส่วนร่วมของชุมชนแบ่งออกเป็น 3 ประเภทได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมแบบชายขอบ (Marginal Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันมีฝ่ายหนึ่งรู้สึกด้อยอำนาจกว่า มีทรัพยากรหรือความรู้ด้อยกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง เป็นต้น 2) การมีส่วนร่วมแบบบางส่วน (Partial Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากการกำหนดนโยบายของรัฐโดยไม่รู้ความต้องการที่แท้จริงของประชาชน การมีส่วนร่วมจึงเป็นเพียงประชาชนได้

⁴⁸ จินตนา สุจิตานนท์. (2549). *การศึกษาและการพัฒนาชุมชน*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

⁴⁹ ทรงวุฒิ เรื่องวาทศิลป์. (2550). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาในพื้นที่บริการของโรงเรียนลุ่มแรดวิทยา อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง*. (วิทยานิพนธ์การบริหารการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

⁵⁰ ถวิลวดี บุรีกุล และเมธิศา พงษ์ศักดิ์ศรี. *สนทนากลุ่ม : เทคโนโลยีเพื่อการมีส่วนร่วมและการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย*. กรุงเทพฯ: จริยสุนิทวงศ์การพิมพ์, 2548.

ร่วมแสดงความคิดเห็นในการดำเนินกิจกรรมบางส่วนบางเรื่องเท่านั้น 3) การมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์ (Full Participation) เป็นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนาด้วยความเท่าเทียมกันทุกฝ่าย จัดเป็นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างแท้จริงของประชาชน เมื่อนำมาใช้ในการเรียนรู้จะสนับสนุนและส่งเสริมให้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ (เฉลียว บุรีภักดี และคนอื่น ๆ)⁵¹ ในขณะที่นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์⁵² แบ่งเป็น 1) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง (Direct Participation) โดยผ่านองค์กรที่จัดตั้งโดยประชาชน (Inclusive Organization) การรวมกลุ่มเยาวชนต่าง ๆ 2) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อม (Indirect Participation) โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน (Representative Organization) กรรมการของกลุ่มหรือชุมชน 3) การมีประชาชนมีส่วนร่วมโดยเปิดโอกาสให้ (Open Participation) โดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน (Non-Representative Organization) เช่น สถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวน หรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเมื่อไรก็ได้ทุกเวลา นอกจากนี้ในงานศึกษาชุมชนกับการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาได้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) การมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านเหตุผลโดยการเปิดโอกาสให้สังคม องค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ประชาชนมีบทบาทตามสิทธิหน้าที่ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานตั้งแต่การคิดริเริ่มการพิจารณาตัดสินใจวางแผน การร่วมปฏิบัติและการรับผิดชอบในผลกระทบที่เกิดขึ้นรวมทั้งส่งเสริมชักนำสนับสนุนให้การดำเนินงานเกิดผลประโยชน์ต่อชุมชนตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดด้วยความสมัครใจ 2) การมีส่วนร่วมของชุมชนที่เกี่ยวข้องทางด้านจิตใจอารมณ์รวมทั้งค่านิยมของประชาชนเป็นเครื่องชี้นำตนเองให้เข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นริเริ่มสร้างสรรค์การกระทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ทำให้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมเกิดความรู้สึกรับผิดชอบต่อกิจกรรมที่ดำเนินงานด้วยความสมัครใจ (สุชาดา จักรพิสุทธ์)⁵³ นอกจากนี้ จินตนา สุจจานันท์⁵⁴ ได้แบ่งประเภทของการมีส่วนร่วมของประชาชน 2 ประเภท คือ

⁵¹ เฉลียว บุรีภักดี, เฉียบ ไทยยิ่ง, ภัทรามน จำปาเงิน, บุญเรือง ศรีเหรียญ, ลือชา ธรรมวินัยสถิต, มยุรี วัดแก้ว, วันทนา กลิ่นงาม, รวิวงศ์ ศรีทองรุ่ง, ทรงจิต พูนลาภ และประพิรพร อักษรศรี. (2545).

ชุดวิชาการวิจัยชุมชน ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง. หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตการจัดการและประเมินโครงการ. นนทบุรี: เอส. อาร์. พรินติ้ง แมสโปรดักส์.

⁵² นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2527). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล.

⁵³ สุชาดา จักรพิสุทธ์. (2547). *ปฏิรูปการศึกษาในสังคมไทยชุมชนกับการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา* นวัตกรรมมหาวิทยาลัยเที่ยงคืน. สืบค้นเมื่อ 19 ธันวาคม 2563. จาก <http://www.midnightuniv.org/midnight2545/document9562.html>.

⁵⁴ จินตนา สุจจานันท์, อ้างถึงแล้ว เชิงอรรถที่ 48

1) การมีส่วนร่วมที่แท้จริง (Genuine Participation) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการตั้งแต่เริ่มต้นร่วมศึกษาปัญหาและความต้องการ ร่วมหาวิธีแก้ปัญหา ร่วมวางนโยบายและแผนงาน ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ร่วมปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้และร่วมประเมินผลโครงการ 2) การมีส่วนร่วมที่ไม่แท้จริง (No Genuine Participation) เป็นการมีส่วนร่วมเพียงบางส่วนโดยเฉพาะเข้าร่วมในการปฏิบัติตามโครงการที่ได้มีการกำหนดไว้แล้ว การเข้าเป็นสมาชิกหรือการร่วมเสียสละแรงงาน เป็นต้น

2.3.3 ลักษณะสำคัญของการมีส่วนร่วม

ลักษณะการมีส่วนร่วมพิจารณาได้หลากหลายขึ้นอยู่กับความสนใจศึกษาประเด็นใดบ้าง เช่น การเน้นลักษณะการมีส่วนร่วมในประเด็นที่เกิดจากกิจกรรมการเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นในประโยชน์สาธารณะ การเข้าร่วมในการตัดสินใจ การวางแผนและร่วมตรวจสอบในลักษณะองค์กรชุมชน ฯลฯ หรือการเน้นการศึกษาในลักษณะของการบริหารที่เกิดจากการดำเนินงานในทางนโยบายและในทางปฏิบัติการโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐร่วมกับชุมชน

ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนจะพิจารณาจากกิจกรรมและการบริหารในระดับกิจกรรมจะเป็นพื้นฐานเบื้องต้นของการทำให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด ส่วนในด้านการบริหารนั้นจะเป็นลักษณะของผู้มีอำนาจหน้าที่ที่จะเปิดทางให้ประชาชนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นหรือแสดงออกถึงเข้าร่วมในกิจกรรมโดยมีลักษณะการมีส่วนร่วม คือ 1) จากกิจกรรมที่เข้าร่วมว่าสามารถกระทำได้เพียงใด เช่น ด้านการเมืองอาจพิจารณาจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้ง การลงประชามติ การประท้วง กรณีที่รัฐมีโครงการที่มีผลกระทบต่อประชาชน เป็นต้น 2) การบริหารที่จะต้องมีสายการบังคับบัญชาซึ่งการมีส่วนร่วมจะพิจารณาได้ 3 ระดับ คือ 2.1) ในแนวราบที่ทุกแผนกทุกฝ่ายจะมีความเสมอกันในตำแหน่งเป็นไปอย่างหลวม ๆ ไม่จริงจังอาจเป็นเพราะมีสถานะหรือตำแหน่งเท่ากัน 2.2) ในแนวดิ่ง เป็นการมีส่วนร่วมตามสายการบังคับบัญชามีหัวหน้ามีลูกน้องมีฝ่ายหรือแผนกต่างๆ ลดหลั่นกันไปจึงมีการตรวจสอบตามลำดับชั้น การแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเองหรือผู้อื่นจะได้รับการตรวจสอบจากผู้บังคับบัญชา 2.3) การมีส่วนร่วมทั้งแนวราบและแนวดิ่งที่จะต้องทำงานร่วมกันผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงานในแผนกอื่นจึงต้องแสดงบทบาทตามสถานภาพของแนวราบและแนวดิ่ง Huntington & Nelson⁵⁵

ลักษณะการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนแบ่งออกเป็น 6 ลักษณะ คือ 1) การรับรู้ข่าวสาร (Public Information) ประชาชนเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียและบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของโครงการที่จะดำเนินการรวมทั้งผลกระทบ

⁵⁵ Huntington, S. & Nelson, S. (1975). *No easy choice : political participation in developing countries*. New York: Harvard University Press.

ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นการแจ้งข่าวสารจะต้องเป็นการแจ้งก่อนที่จะมีการตัดสินใจดำเนินโครงการ

2) การปรึกษาหารือ (Public Consultation) เป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วมที่มีการจัดการหารือระหว่างผู้ดำเนินการโครงการกับประชาชนที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบเพื่อรับฟังความคิดเห็นและการตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติมเป็นช่องทางการกระจายข่าวสารข้อมูลไปยังประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เกิดความเข้าใจและเพื่อให้มีการให้ข้อเสนอแนะเพื่อประกอบทางเลือกการตัดสินใจ

3) การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public Meeting) เพื่อให้ประชาชนและฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรมและผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจใช้เวทีสาธารณะในการทำความเข้าใจมีหลายวิธีการ เช่น การประชุมระดับชุมชน (Community Meeting) การประชุมรับฟังความคิดเห็นเชิงวิชาการ

4) การประชาพิจารณ์ (Public Hearing) เป็นการประชุมที่มีขั้นตอนการดำเนินงานที่เป็นระบบและมีความชัดเจนมากขึ้นเป็นเวทีในการเสนอข้อมูลอย่างเปิดเผยไม่มีการปิดบังของผู้ที่มีส่วนได้และส่วนเสียของโครงการ การประชาคมและคณะกรรมการจัดประชุมจะต้องมีองค์ประกอบของผู้เข้าร่วมที่เป็นที่ยอมรับ มีหลักเกณฑ์และประเด็นในการพิจารณาที่ชัดเจนและมีการแจ้งให้ทุกฝ่ายทราบอย่างชัดเจน

5) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชนให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจต่อประเด็นปัญหานั้นๆ ซึ่งอาจดำเนินการโดยการเลือกตัวแทนเข้าไปเป็นกรรมการที่มีอำนาจการตัดสินใจ

6) การใช้กลไกทางกฎหมายรูปแบบนี้ไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยตรงในเชิงการป้องกันและแก้ไข แต่เป็นลักษณะของการเรียกร้องและการป้องกันสิทธิของตนเองอันเนื่องมาจากการไม่ได้รับความเป็นธรรมเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ที่ตนเองควรจะได้รับซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้ให้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้หลายประการและประชาชนสามารถใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญทั้งในรูปแบบของปัจเจกหรือในรูปแบบกลุ่ม องค์การตามที่กฎหมายบัญญัติไว้การ (Technical Meeting) (ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และพรณทิพย์ เพชรมาก)⁵⁶

2.3.4 ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนมี 4 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นการวางแผนรวมถึงการตัดสินใจในการกำหนดเป้าหมาย กลวิธี ทรัพยากรที่ต้องใช้ตลอดจนการติดตามประเมินผล 2) ขั้นการดำเนินงาน 3) ขั้นการใช้บริการจากโครงการ และ 4) ขั้นการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Fornaroff)⁵⁷

⁵⁶ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และพรณทิพย์ เพชรมาก. (2551). *การบริหารสังคม ศาสตร์แห่งศตวรรษ เพื่อสังคมไทยและสังคมโลก*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.

⁵⁷ Fornaroff, A. (1980). *Community involvement in Health System for Primary Health Care*. Geneva: World Health Organization.

ส่วน Cohen, J.M., & Uphoff, N.T.⁵⁸ นำเสนอขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประการแรกสุดที่ต้องกระทำคือการกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชาชนที่เกี่ยวข้องเป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการไปเรื่อย ๆ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) เป็นการนำหรือช่วยเหลือด้านทรัพยากรการบริหารการงานและการประสานงานและการขอความช่วยเหลือ ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังจะต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย รวมทั้งผลประโยชน์ทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) สิ่งสำคัญคือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectation) ซึ่งมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

ขั้นตอนการมีส่วนร่วมที่แท้จริงของประชาชนในการพัฒนามี 4 ขั้นตอน คือ 1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่น ถ้าหากประชาชนยังไม่สามารถทราบถึงปัญหาและเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหาในท้องถิ่นของตนเป็นอย่างดีแล้วการดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาของท้องถิ่นย่อมไร้ประโยชน์เพราะประชาชนจะไม่เข้าใจและมองไม่เห็นถึงความสำคัญของการดำเนินงานเหล่านั้น 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรมเพราะการวางแผนดำเนินงานเป็นขั้นตอนที่จะช่วยให้ประชาชนรู้จักวิธีการคิด การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รู้จักการนำเอาปัจจัยข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน 3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงานแม้ประชาชนส่วนใหญ่จะมีฐานะยากจนแต่ก็มีแรงงานของตนที่สามารถใช้เข้าร่วมได้ การร่วมลงทุนและปฏิบัติงานจะทำให้ชาวชนบทสามารถคิดต้นทุนดำเนินงานได้ด้วยตนเองทำให้ได้เรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน นอกจากนี้ยังรวมถึงขั้นที่ 5 การเสริมพลังอำนาจซึ่งเป็นขั้นสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชน ทั้งนี้ระดับขั้นการมีส่วนร่วมจะมีความแปรผันกับจำนวนผู้เข้ามามีส่วนร่วมหรือประชาชนเพราะถ้าระดับขั้นการมีส่วนร่วมในระดับต่ำจำนวนผู้เข้ามามีส่วนร่วมจะมีจำนวนสูงในขณะที่ระดับขั้นการมีส่วนร่วมในระดับสูงจำนวนผู้เข้ามามีส่วนร่วมจะต่ำ แต่ทุกระดับขั้นก็มีความสำคัญถ้าหากขาดการมีส่วนร่วมแล้วประชาชนย่อมจะไม่ทราบด้วยตนเองว่างานที่ทำไปนั้นได้รับผลดีหรือได้รับประโยชน์

⁵⁸ Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. (1981). Rural Development Participation: Concept and Measure for Project Design Implementation and Evaluation: Rural Development Committee Center for international Studies. New York: Cornell University Press

หรือไม่อย่างใด การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันในโอกาสต่อไปจึงอาจจะประสบความสำเร็จอย่างล่ำบาก (โกวิท พวงงาม) ⁵⁹

2.4.5 ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วม

การได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างเพียงพอเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนมีประสิทธิภาพเพื่อให้ประชาชนมีข้อมูลเกี่ยวกับทางเลือกและผลกระทบต่าง ๆ ที่อาจตามมาประกอบการตัดสินใจได้ อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมของประชาชนมีความหมายครอบคลุมมากกว่ากระบวนการให้ความรู้ ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ต่อสาธารณชนเพียงด้านเดียวแต่ต้องเป็นการให้ข้อมูลข่าวสารที่ครอบคลุมต่อสาธารณชนและเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียจากนโยบาย กิจกรรมและโครงการพัฒนาสามารถแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาไปสู่กระบวนการสร้างฉันทามติ (Consensus Building) เพื่อหาแนวทางในการจัดการกับปัญหาและสร้างการยอมรับจากทุกฝ่ายซึ่งประชาชนจะมีส่วนร่วมในระดับใดมากน้อยเพียงใดนั้นต้องพิจารณาที่กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยรัฐนั้นว่ามีแนวทางที่เหมาะสมหรือไม่ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญอย่างมากต่อการการตัดสินใจของรัฐเพื่อให้การดำเนินกิจกรรมของรัฐมีเป้าหมาย โครงสร้างและกระบวนการที่ชัดเจน (Creighton)⁶⁰

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527) นำเสนอปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมนั้นเกิดจากความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือหรือมีเกียรติยศ ตำแหน่ง อำนาจบีบบังคับที่เกิดจากคนที่มีความเหนือกว่าทำให้เกิดการบีบบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่าง ๆ นอกจากนี้ ปรัชญา เวสารัชช ⁶¹ กล่าวถึงปัจจัยที่ผลักดันให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นประกอบด้วย 1) ปัจจัยสภาพแวดล้อมทั้งทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครองและความปลอดภัย 2) ปัจจัยผลักดันจากบุคคลอื่นโดยเฉพาะผู้นำ 3) ปัจจัยที่เป็นรางวัลตอบแทน เช่น ค่าตอบแทนแรงงาน เงินปันผลจากสหกรณ์ออมทรัพย์ 4) ปัจจัยภายในตัวบุคคล เช่น ความคาดหวังในประโยชน์ส่วนรวม ความรู้สึกเกรงใจไม่กล้าปฏิเสธ เมื่อถูกชักชวนหรือความรู้สึกว่าเป็นพันธะที่ต้องเข้าร่วมเพื่อให้เกิดความสามัคคี และในประเด็น

⁵⁹ โกวิท พวงงาม. (2545). *การปกครองท้องถิ่นไทย หลักการและมิติใหม่ในอนาคต*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

⁶⁰ Creighton, J.L. (2005). *A Guide Book for Involving Citizens in Community*. US: John Wiley & Sons.

⁶¹ ปรัชญา เวสารัชช. (2528). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท*. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เดียวกันนี้ อนุภาพ ถิรลาภ ⁶² นำเสนอปัจจัยความเกรงใจผู้ที่มีสถานภาพที่สูงกว่าและความต้องการเป็นกลุ่มเป็นพวก ความเชื่อในตัวผู้นำและความใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ การคำนึงถึงผลประโยชน์ตอบแทน การยอมรับแบบอย่าง ความไม่พอใจต่อสภาพแวดล้อม การยอมรับในอำนาจรัฐและฐานะทางเศรษฐกิจ สอดคล้องกับ ธวัช เบญจาทิกุล ⁶³ นำเสนอปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมคือ ปัจจัยด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมการมีส่วนร่วมและด้านจิตวิทยาทางสังคม นอกจากนี้ยังมีการศึกษาของ Creighton (2005) พบว่าการที่คนเราจะพิจารณาว่าตนได้รับผลกระทบหรือเลือกที่จะมีส่วนร่วมในโครงการการมีส่วนร่วมของประชาชนหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ 6 ประการคือ 1) ความใกล้ชิดปัญหา 2) ประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ 3) การเข้าถึงประโยชน์ใช้สอยหรือบริการ 4) ประเด็นทางด้านสังคม/สิ่งแวดล้อม 5) ค่านิยมและ 6) อำนาจที่ได้รับการมอบหมายตามกฎหมาย และปัจจัยที่สำคัญที่ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมเพิ่มขึ้นคือ การให้ข้อมูลข่าวสารต่อสาธารณชนทั่วไปถึงผลที่จะติดตามมาของการมีส่วนร่วมหรือการไม่ทำตามกิจกรรมที่นำเสนอและต้องแสดงให้เห็นชัดเจนเพื่อให้ประชาชนเห็นช่องทางในการเข้ามีส่วนร่วมได้ถ้าเขาต้องการที่จะมีส่วนร่วม

Roger ⁶⁴ นำเสนอปัจจัยที่เป็นแรงกระตุ้นให้บุคคลตัดสินใจเข้าร่วมกระทำการกิจกรรมใหม่ ๆ ในชุมชนหรือยอมรับสิ่งใหม่ ๆ คือ 1) การติดต่อสื่อสารและ 2) ลักษณะส่วนตัวของบุคคลนั้น ๆ ซึ่งปัจจัยช่องทางการสื่อสารเป็นวิธีการที่ผู้ส่งข่าวสารไปยังผู้รับสารใน 2 ลักษณะคือ 1) ช่องทางการสื่อสารมวลชน (mass media channel) เป็นวิธีการถ่ายทอดข่าวสารในแบบหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสารและหนังสือประเภทอื่น ๆ ภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ ซึ่งมีความสำคัญในการเพิ่มความรู้กระจายข่าวสารสามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลได้ 2) ช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคล (interpersonal channel) เป็นการติดต่อระหว่างบุคคลเพื่อถ่ายทอดข่าวสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารซึ่งมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติได้มากกว่าสื่อประเภทอื่น ๆ ส่วนปัจจัยเกี่ยวกับลักษณะส่วนตัว (personal characteristic) เช่น อายุ สถานภาพทางสังคม ฐานะทางเศรษฐกิจ

⁶² อนุภาพ ถิรลาภ. (2528). *การวิเคราะห์เชิงสมมติฐานการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาบริหารธุรกิจ). คณะรัฐศาสตร์: มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์.

⁶³ ธวัช เบญจาทิกุล. (2529). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของชาวนาในการพัฒนาหมู่บ้านชาวเขาขณะเลิกการประกวดหมู่บ้านพัฒนาตัวอย่างของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดเชียงใหม่ ประจำปี พ.ศ. 2527*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาบริหารธุรกิจ). คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

⁶⁴ Raymond, Roger Daley. (1978). *A study of Relationships between Environment and Student Achievement*. Dissertation Abstracts International 43.

รายได้ ขนาดที่ดินและความสามารถเฉพาะอย่างรวมถึงระดับการศึกษา รูปแบบของการดำเนินชีวิต สาธารณะซึ่งปัจจัยเกี่ยวกับลักษณะส่วนตัวที่ดูเหมือนจะส่งผลกระทบโดยทางอ้อมเท่านั้น

โดยสรุปการมีส่วนร่วม (Participation) มีความสำคัญอย่างยิ่งในงานการพัฒนาทั้งในระดับชุมชน องค์กร ท้องถิ่นและประเทศชาติ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งถือได้ว่าเป็น องค์กรปกครองที่ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้มากที่สุด เนื่องจากเป็นองค์กรปกครองที่ ได้รับการกระจายอำนาจ (Decentralization) จากรัฐบาลกลางให้ประชาชนมีอำนาจในการปกครอง ตนเอง มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การเสนอแนะหรือการเสนอความต้องการ การมีส่วนร่วม ในการตัดสินใจในรูปของการใช้สิทธิ์เลือกทางเลือกเพื่อให้เป็นฉันทามติ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ และการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลเพื่อให้การดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บรรลุเป้าหมายของทางเลือกที่ประชาชนตัดสินใจเลือกร่วมกัน

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายความร่วมมือ

เครือข่ายความร่วมมือ (Collaborative local governance) เป็นทางเลือกใหม่ของการ บริหารจัดการปกครองท้องถิ่นในยุคปัจจุบันที่บริบททางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองมีความ เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ในส่วนนี้จะกล่าวถึงความหมายและ ประเภทของเครือข่าย องค์ประกอบของเครือข่ายและกระบวนการสร้างเครือข่าย

2.4.1 ความหมาย

เครือข่ายเป็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงการรวมตัวกันของกลุ่มคนหรือองค์กรที่สมัครใจโดย มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ แลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลภายใต้วัตถุประสงค์หรือข้อตกลงร่วมกัน อย่างเป็นระบบให้สมาชิกสามารถดำเนินกิจกรรมร่วมกันโดยมีผลประโยชน์ที่ต้องการบรรลุร่วมกัน Paul Starkey⁶⁵ ให้ความหมายเครือข่ายคือ กลุ่มของคนหรือองค์กรที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข่าวสาร ข้อมูลระหว่างกันหรือทำกิจกรรมร่วมกันในลักษณะที่บุคคลหรือองค์กรสมาชิกยังคงมีความเป็นอิสระใน การดำเนินกิจกรรมของตนเป็นการทำให้บุคคลและองค์กรที่กระจายได้ติดต่อและแลกเปลี่ยน ข้อมูลข่าวสารและการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจที่ต่างก็มีความเป็นอิสระมากกว่าสร้างการคบค้า สมาคมแบบพึ่งพิงหรือการที่ปัจเจกบุคคล องค์กร หน่วยงานหรือสถาบันใดได้ตกลงที่จะประสาน เชื่อมโยงเข้าหากันภายใต้วัตถุประสงค์หรือข้อตกลงอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันอย่างเป็นระบบโดยมี จุดมุ่งหมายเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การปฏิรูปการศึกษาโดยกลุ่มเครือข่ายนี้ต้องมีการแสดงออกเป็น

⁶⁵Starkey, Paul. 1997. *Networking for Development*. London: IFRTD (The International Forum for Rural Transport and Development).

การลงมือกระทำกิจกรรมร่วมกัน (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์)⁶⁶เป็นช่องทางที่มีความสัมพันธ์ร่วมกับจุดยืนส่วนตัวซึ่งเป็นเสมือนพื้นที่ภายในสังคมวัฒนธรรมหนึ่งและหลาย ๆ พื้นที่สังคมวัฒนธรรม เช่น เครือญาติมีอาชีพเป็นชนชั้นมีตำแหน่งฐานะในท้องถิ่นหลากหลายแต่มีความสัมพันธ์กับญาติพี่น้องอยู่ขณะเดียวกันก็มีความสัมพันธ์กับเพื่อนฝูงและคนรู้จักด้วย (วรรณพร กลิ่นบัว)⁶⁷เป็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างสมาชิกซึ่งอาจเป็นบุคคลต่อบุคคล บุคคลต่อกลุ่ม กลุ่มต่อกลุ่ม เครือข่ายต่อเครือข่าย กลายเป็นเครือข่ายย่อยภายใต้เครือข่ายใหญ่ที่ไม่ได้เป็นเพียงการรวมตัวกันโดยทั่วไปแต่มีเป้าหมายในการทำกิจกรรมร่วมกันทั้งที่เป็นครั้งคราวหรืออาจเป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่อง (สนธยา พลศรี)⁶⁸

โดยสรุปเครือข่ายจึงเป็นการเชื่อมโยงคนที่มีความสนใจร่วมกันมาพบปะสังสรรค์และพัฒนาไปสู่การลงมือร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยเป้าหมายและจุดประสงค์เดียวกัน เครือข่ายไม่ใช่เป็นเพียงการรวบรวมรายละเอียดบุคคลที่เป็นสมาชิกเท่านั้นแต่ต้องมีการจัดระบบให้สมาชิกสามารถดำเนินกิจกรรมร่วมกันเพื่อบรรลุจุดหมายที่สมาชิกเห็นพ้องต้องกันโดยใช้วัตถุประสงค์เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงเข้าด้วยกันหรือผลประโยชน์ที่ต้องการบรรลุผลร่วมกันและการสนับสนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2.4.2 ประเภทของเครือข่าย

ประเภทของเครือข่ายจำแนกได้ 2 ลักษณะ คือ 1) เครือข่ายที่แบ่งตามลักษณะการเกิดของเครือข่ายที่อาจแบ่งเป็นเครือข่ายในด้านต่าง ๆ คือ 1.1) เครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการจัดตั้งของภาครัฐ เช่น เครือข่ายกองทุนหมู่บ้าน เครือข่ายอาสาพัฒนาชุมชน เป็นต้น ซึ่งเป็นเครือข่ายที่มีกระบวนการทำงานและโครงสร้างที่ค่อนข้างเป็นทางการ มีระเบียบกฎเกณฑ์ที่กำหนดมาจากภาครัฐและได้รับการสนับสนุนจากภาคภาครัฐในด้านต่าง ๆ 1.2) เครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการสนับสนุนขององค์การพัฒนาเอกชนซึ่งมีการรวมกลุ่มเครือข่ายตามประเด็นปัญหาสาธารณะที่เกิดขึ้น เช่น ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านการเงินชุมชนด้านสุขภาพ ด้านเกษตรกรรม โดยที่ลักษณะของเครือข่ายประเภทนี้จะเป็นกลุ่มเครือข่ายที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติมีลักษณะไม่เป็นทางการ มีการจัดโครงสร้างที่ง่าย ๆ ไม่ซับซ้อนซึ่งอยู่ในลักษณะแนวนราบ (Horizontal) ไม่มีประธานแต่มีการเปลี่ยนแปลงบทบาทในการนำเพื่อพัฒนาศักยภาพของตน 1.3) เครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการก่อตัวของภาคประชาชนหรือเครือข่ายภาคประชาชนโดยเป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้การสังสมประสบการณ์

⁶⁶ วนิดา ก่องคำ. (2554). *การสร้างเครือข่ายทางสังคมคนพิการของเทศบาลตำบลเจดีย์แม่ครัว*. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ .

⁶⁷ วรรณพร กลิ่นบัว. (2553). *การสร้างเครือข่ายทางสังคมผ่าน www.Facebook.com ของกลุ่มวัยทำงาน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

⁶⁸ อีรุฒิ กายแก้ว. (2556). *การสร้างเครือข่ายทางสังคม: กรณีศึกษา นักฟุตบอลสมัครเล่นในกลุ่มกรุงเทพเหนือ*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและเชื่อมโยงกระบวนการนั้นเป็นเครือข่ายเช่น เครือข่ายวัฒนธรรมพื้นบ้าน เครือข่ายปราชญ์ท้องถิ่น เป็นต้น และ2) เครือข่ายที่แบ่งตามลักษณะของกิจกรรมเป็นเครือข่ายที่ดำเนินการโดยยึดภารกิจหรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาเป็นเกณฑ์ในการแบ่งเครือข่ายโดยเป็นการรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมเป็นครั้งคราวตามสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น เครือข่ายการเรียนรู้ เครือข่ายผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาของภาครัฐ เป็นต้น (สหทัยา วิเศษ)⁶⁹หรือแบ่งเป็น 1) การจัดตั้งเป็นเครือข่ายใหม่ เช่น การจัดตั้งเวทีสิทธิเด็ก และ2) การขยายเครือข่ายที่มีอยู่แต่เดิม เพื่อวัตถุประสงค์ในการแลกเปลี่ยนการจัดกิจกรรมหรือการผลิตระหว่างองค์กร สมาชิก การจะสร้างให้เกิดเครือข่านั้นจำเป็นต้องอาศัยการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันมาก่อนหน้าที่จะทำความตกลงเป็นองค์กรเครือข่าย (นฤมล นิราทร)⁷⁰

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์⁷¹ กล่าวถึงองค์ประกอบของเครือข่ายไว้ 7 ประการ คือ 1) การรับรู้มุมมองด้วยกัน (Common perception) ถือว่าเป็นหัวใจของเครือข่าย สมาชิกที่เข้ามาอยู่ในเครือข่ายต้องมีความรู้สึกนึกคิดและรับรู้ร่วมกันถึงเหตุการณ์การเข้าร่วมเป็นเครือข่าย เช่น ความเข้าใจในปัญหาและมีจิตสำนึกในการแก้ปัญหาาร่วมกัน มีประสบการณ์ในปัญหาร่วมกันและมีความต้องการความช่วยเหลือในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เป็นต้น 2) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Common vision) เป็นการมองเห็นภาพของจุดหมายในอนาคตร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่มที่รับรู้เข้าใจถึงทิศทางเดียวกันและการมีเป้าหมายเดียวกันจนทำให้กระบวนการเคลื่อนไหวมีพลังและเกิดเอกภาพ 3) การมีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน (Mutual interest/ Benefit) เช่น เกียรติยศ ชื่อเสียง การยอมรับโอกาสในความก้าวหน้า ความสุข ความพึงพอใจ ฯลฯ 4) การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง (All stakeholders participation) เป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการรับรู้ร่วมคิดร่วมตัดสินใจและร่วมลงมือกระทำ 5) การเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (Complementary relationship) โดยใช้จุดแข็งของฝ่ายหนึ่งไปช่วยแก้ปัญหาจุดอ่อนของอีกฝ่ายหนึ่ง 6) การพึ่งพิงอิงร่วมกัน (Interdependence) ระหว่างสมาชิกของเครือข่ายเพื่อเป็นการเสริมสร้างซึ่งกันและกันและยังส่งผลให้สมาชิกมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันโดยอัตโนมัติ 7) การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (Interaction) สมาชิกในเครือข่ายต้องทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกด้วยกันที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเครือข่ายด้วย

⁶⁹ สหทัยา วิเศษ. (2547). *การจัดการกลุ่มน้ำโดยชุมชน*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา.

⁷⁰ นฤมล นิราทร. อ้างถึงแล้วในเชิงอรรถ. (66)

⁷¹ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2545). *การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา*. กรุงเทพฯ: ส.เอเชียเพลส.

ธนา ประมุขกุล⁷² นำเสนอองค์ประกอบของเครือข่ายไว้ 4 ประการ คือ 1) การเป็นสมาชิกแกนหลักที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับผลงานตามเป้าหมายเครือข่ายและสมาชิกเสริมที่เป็นฝ่ายสนับสนุน 2) กรรมการผู้ประสานงานเพื่อให้เกิดการจัดการที่ดีสามารถนำพาเครือข่ายขับเคลื่อนไปด้วยพลังร่วมของสมาชิก 3) เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ถือเป็นจุดร่วมสำคัญของการเป็นเครือข่ายถ้าเป้าหมายที่ชัดเจนและมีความเป็นไปได้ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมและคงอยู่ของสมาชิก 4) การจัดกิจกรรมจะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์โดยการร่วมคิดร่วมตัดสินใจและร่วมทรัพยากรของสมาชิกด้วยกันเอง การถ่ายทอดความรู้ ทักษะการตีความ สร้างความหมายเครือข่าย (Making meaning) การสื่อสารการบริหารข้อมูลการปฏิสัมพันธ์เห็นและเข้าใจเป้าหมายรวมทั้งระยะสั้นระยะยาวและเฉพาะหน้า

วสันต์ เหลืองประภัสร์ และคณะ⁷³ ได้เสนอตัวแบบการบริการกิจการบ้านเมืองแบบร่วมมือกัน (Collaborative governance model) มีองค์ประกอบ 6 ประการ คือ 1) การริเริ่มความร่วมมือเป็นการเปิดพื้นที่การทำงานร่วมกันที่ริเริ่มโดยหน่วยงานหรือองค์กรภาครัฐโดยหน่วยงานภาครัฐริเริ่มการร่วมมือทำงานกับภาคส่วนอื่น ๆ เพื่อขับเคลื่อนภารกิจให้บรรลุเป้าหมายของหน่วยงานหรือเป็นการแสดงบทบาทร่วมกันกับตัวแสดงอื่น ๆ ตามที่กฎหมายหรือระเบียบกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ไว้ 2) ตัวแสดงที่เกี่ยวข้องเป็นตัวแสดงที่เข้าร่วมในกระบวนการต้องประกอบด้วยตัวแสดงภาครัฐและตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐซึ่งมีฐานะเป็นภาคีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการบริหารภารกิจหรือนโยบายสาธารณะ ฝ่ายที่มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการจึงครอบคลุมทั้งภาครัฐกิจเอกชน ภาคประชาสังคมและชุมชนซึ่งเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารจัดการงานของภาครัฐในฐานะพลเมืองหรือกลุ่มทางสังคมหรือองค์กร 3) การแสดงบทบาทเป็นภาคีที่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการต้องสามารถแสดงบทบาทร่วมตัดสินใจกับตัวแสดงภาครัฐได้โดยตรงมิใช่มีบทบาทเพียงให้ข้อคิดเห็นหรือให้คำปรึกษาแก่หน่วยงานภาครัฐโดยทุกฝ่ายต้องมีการพบปะเจรจาหารือกันอย่างต่อเนื่องมีการแลกเปลี่ยนรับฟังโต้แย้งเสนอแนะและตัดสินใจร่วมกัน ตัวแสดงที่ไม่ใช่ภาครัฐต้องมีส่วนในการตัดสินใจในกิจการของภาครัฐหรือนโยบายสาธารณะของภาครัฐได้ในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจแม้อำนาจตัดสินใจสุดท้ายจะอยู่ที่หน่วยงานภาครัฐก็ตาม 4) การจัดโครงสร้างการทำงานต้องมีการจัดโครงสร้างความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการที่ทำให้ทุกฝ่ายเข้ามาแสดงบทบาทร่วมกันกลไกการทำงานร่วมกันภายใต้โครงสร้างความสัมพันธ์ที่เป็นทางการควรเกิด

⁷² ธนา ประมุขกุล. (2547). *บทความปริทัศน์*. ขอนแก่น : ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพเขต 6.

⁷³ วสันต์ เหลืองประภัสร์และคณะ. (2557). “*โครงการการสังเคราะห์ตัวแบบเชิงทฤษฎีและการบริหารจากผลการดำเนินโครงการวิจัยเพื่อพัฒนากลไกความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหาาร่วมกันของคนในพื้นที่*.” โครงการวิจัยเสนอต่อ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

จากการตกลงวางกรอบกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ร่วมกันของทุกฝ่ายเป็นการทำงานร่วมกันโดยมีกระบวนการบริหารจัดการรูปแบบเฉพาะที่ทุกฝ่ายร่วมกันกำหนดขึ้นโดยผ่านการวางกฎเกณฑ์และระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ที่เป็นทางการเพื่อรองรับการขับเคลื่อนการจัดบริการสาธารณะที่อยู่ในอำนาจหน้าที่รับผิดชอบของหน่วยงานภาครัฐ 5) การตัดสินใจเป็นการทำงานร่วมกันต้องมีจุดมุ่งหมายเพื่อเปิดให้ทุกฝ่ายเข้ามาตัดสินใจร่วมกันบนฐานของการแสวงหาทางออกที่สะท้อนฉันทานุมัติของทุกฝ่ายซึ่งเป็นทางเลือกที่เอื้อให้ทุกฝ่ายได้รับประโยชน์ร่วมกันเป็นกระบวนการตัดสินใจในการทำงานร่วมกันต้องไม่ใช่การต่อรองประนีประนอมหรือแลกเปลี่ยนผลประโยชน์แม้หน่วยงานภาครัฐจะถือครองอำนาจหน้าที่การตัดสินใจในการดำเนินภารกิจแต่เป้าหมายในการดำเนินภารกิจนั้นต้องตั้งอยู่บนฉันทานุมัติที่ทุกฝ่ายร่วมกันกำหนดขึ้น การตัดสินใจในบางกรณีอาจจะไม่สามารถสร้างความเห็นพ้องตรงกันได้ทั้งหมดแต่อย่างน้อยก็ต้องเป็นการตัดสินใจที่มีข้อตกลงที่ทุกฝ่ายยอมรับร่วมกันได้ 6) เป้าหมายของการทำงานร่วมกันต้องเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเด็นหรือนโยบายสาธารณะเท่านั้นต้องเป็นการร่วมมือกันทำงานที่มุ่งขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะหรือภารกิจของภาครัฐเป็นสำคัญมิใช่การอาศัยกลไกการบริหารของภาครัฐเพื่อสร้างพื้นที่เจรจาต่อรองผลประโยชน์ของกลุ่มผลประโยชน์ภาครัฐกิจเอกชนเฉพาะกลุ่มที่มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการตัดสินใจของภาครัฐ

ปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จของเครือข่าย คือ 1) ความสามารถในการประสานความร่วมมือระดับบุคคลซึ่งเป็นความสามารถในการเป็นผู้ประสานเชื่อมโยงภาคีและความสามารถในการเป็นผู้สร้างเครือข่ายทั้งนี้ผู้ประสานเชื่อมโยงภาคีและผู้สร้างเครือข่ายต้องมีความสามารถในการรับรู้และเล็งเห็นถึงความต้องการจากจุดยืนที่แตกต่างกันของแต่ละฝ่าย ในขณะเดียวกันก็สามารถมองเห็นผลลัพธ์ในภาพกว้างของการประสานความร่วมมือ สามารถเข้าใจถึงการเชื่อมโยงบทบาทที่แตกต่างกันของภาคีแต่ละฝ่ายในกระบวนการขับเคลื่อนเป้าหมายร่วมให้บรรลุผล เข้าใจถึงสภาพข้อจำกัดและโอกาสขององค์กรภาคีซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการทำงานของบุคลากรในแต่ละองค์กร เป็นผู้มีใจเปิดกว้างพร้อมที่จะยอมรับและเข้าใจผู้อื่น มีมุมมองสร้างสรรค์ในการตั้งศักยภาพที่มีอยู่ของแต่ละฝ่ายเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาและแบ่งปันความเสี่ยงต่าง ๆ ในการขับเคลื่อนภารกิจให้บรรลุเป้าหมาย มีภาวะผู้นำมีบทบาทริเริ่มก่อตั้งความร่วมมือเอื้ออำนวยให้กระบวนการสร้างความร่วมมือดำเนินไปอย่างราบรื่นเป็นตัวเชื่อมระหว่างองค์กรภาคีฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยอาศัยทักษะในการเจรจาสื่อสาร ทักษะในการประสานเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรภาคี ทักษะการบริหารจัดการองค์กร ทักษะการเป็นตัวกลางไกล่เกลี่ยหาทางออกที่ทุกฝ่ายเห็นพ้องต้องกัน ทักษะการจัดการปัญหา ทักษะการจัดการความเสี่ยงมีวิสัยทัศน์เล็งเห็นโอกาสของการพัฒนาความร่วมมือซึ่งการแสดงบทบาทประสานเชื่อมโยงภาคีและผู้สร้างเครือข่ายสำเร็จได้มากขึ้นอยู่กับการได้รับความไว้วางใจและการได้รับการยอมรับ 2) ความสามารถในการประสานความร่วมมือระดับองค์กร การมีวัฒนธรรมการทำงานร่วมกับผู้อื่น การมีกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนา

แนวทางการทำงานร่วมกับองค์กรอื่น ๆ การมีผู้นำองค์กรที่พร้อมสนับสนุนการทำงานร่วมกับองค์กรอื่น ๆ และการได้รับความไว้วางใจจากองค์กรอื่นและยึดมั่นในหลักเกณฑ์การทำงานร่วมกัน

2.4.4 กระบวนการสร้างเครือข่าย

ปาริชาติ วลัยเสถียร⁷⁴ นำเสนอกระบวนการสร้างเครือข่ายไว้ดังนี้

1) ขั้นตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่ายเป็นขั้นตอนที่ผู้ปฏิบัติงานหรือฝ่ายจัดการตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่ายเพื่อที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมายรวมทั้งพิจารณาองค์กรต่าง ๆ ที่เห็นว่าเหมาะสมเข้าเป็นเครือข่ายในการทำงาน ซึ่งคำถามในขั้นตอนนี้ คือ 1) จะเข้าร่วมเป็นเครือข่ายกับองค์กรใด 2) จะได้รับประโยชน์หรือต้องสละประโยชน์ด้านใดบ้างในการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย 3) ระยะเวลาใดในการเข้าร่วมเครือข่าย ที่คำตอบสำหรับคำถามเหล่านี้ อาจมีการเปลี่ยนแปลงเมื่อระยะเวลาในการทำงานผ่านไประยะหนึ่งแล้ว

2) ขั้นติดต่อกับองค์กรที่จะเป็นเครือข่ายหลังจากที่ได้ตัดสินใจในองค์กรที่เห็นว่าเหมาะสมในการเข้าร่วมเครือข่ายจะเป็นขั้นตอนของการติดต่อสัมพันธ์เพื่อชักชวนเข้าร่วมเป็นเครือข่ายในการทำงานซึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อองค์กรมีความต้องการเหมือนกันและต้องการกระทำกิจกรรมตอบสนองความต้องการเหมือนกัน ดังนั้นจะต้องสร้างความคุ้นเคยและการยอมรับรวมทั้งความไว้วางใจระหว่างกันเป็นขั้นตอนของการปลูกจิตสำนึกโดยการให้รางวัลกระตุ้นให้อยากแก้ปัญหา ร่วมกันอาจเรียกขั้นตอนนี้ว่าเป็นขั้นตอนการเตรียมกลุ่มหรือเตรียมเครือข่าย

3) ขั้นการสร้างพันธมิตรร่วมกันเป็นขั้นตอนของการสร้างความผูกพันร่วมกันซึ่งการตกลงในความสัมพันธ์ต่อกันในขั้นตอนนี้องค์กรจะเข้าสู่การตกลงที่จะทำงานร่วมกันซึ่งในการที่จะทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อตอบสนองความต้องการหรือแก้ปัญหากลุ่มองค์กรจะต้องมีความรู้ที่จำเป็นซึ่งอาจจะทำโดยการแลกเปลี่ยนความรู้และอาจเรียกขั้นตอนนี้ว่ากลุ่มศึกษาเรียนรู้ (Learning group) หากพิจารณาในประเด็นของระดับการสร้างเครือข่ายก็จะเป็นขั้นตอนของการให้ความร่วมมือ (Informal cooperation)

4) ขั้นการพัฒนาความสัมพันธ์เป็นขั้นตอนที่การสร้างเครือข่ายปรากฏผลงานเป็นรูปธรรมเป็นขั้นตอนการเริ่มทำกิจกรรมโดยใช้ทรัพยากรร่วมกัน มีการตกลงในเรื่องการบริหารจัดการกลุ่มซึ่งเริ่มต้นด้วยการกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่ม กำหนดกิจกรรมจัดวางข้อตกลงในการทำงานกำหนดบทบาทของสมาชิกรวมทั้งสิทธิหน้าที่ของหัวหน้ากลุ่ม เป็นต้น ในขั้นกลุ่มกิจกรรม (Action group) หากพิจารณาในประเด็นระดับการสร้างเครือข่ายเรียกว่าเป็นขั้นตอนของการทำข้อตกลง (Formal agreement)

⁷⁴ ปาริชาติ วลัยเสถียร. (2543). กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ:

โครงการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.

5) ขั้นตอนการขยายกิจกรรมหรือขยายกลุ่มหลังจากขั้นตอนการพัฒนาความสัมพันธ์จนนำไปสู่การทำกิจกรรมร่วมกันจนมีผลงานปรากฏเป็นที่เด่นชัดองค์กรเครือข่ายรู้สึกว่าได้รับผลประโยชน์จากการเข้าเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์จะแน่นแฟ้นขึ้น การเรียนรู้ร่วมกันนอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานฝ่ายปฏิบัติการแล้วยังเป็นประโยชน์ต่อการสร้างความสัมพันธ์ด้วยความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นซึ่งจะนำไปสู่การขยายกิจกรรมหรือขยายกลุ่มตามพื้นที่หรือตามลักษณะกิจกรรมในด้านระดับการสร้างเครือข่ายขั้นตอนนี้อาจอยู่ในระดับการเข้าลงทุนในองค์กรใหม่ (Minority investment) และการจัดตั้งองค์กรใหม่ร่วมกัน (Joint venture)

6) ขั้นติดตามและประเมินผลเป็นขั้นตอนการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนที่เกิดจากเครือข่ายความร่วมมือเพื่อไปสู่การปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงแผนการดำเนินงานนั้นอีก

กำลุนเทพ เทวกุล⁷⁵ นำเสนอการสร้างเครือข่ายจะต้องเริ่มจากตัวแทนที่มีโอกาสจะแผ่ขยายแตกสาขาของเครือข่ายออกไปได้โดยคำนึงถึงจุดเริ่มต้นที่สำคัญจุดใดจุดหนึ่งหรืออาจจะเริ่มพร้อมกันในหลาย ๆ จุดที่มีความพร้อม เช่น ในกลุ่มข้าราชการ กลุ่มประชาชนให้เริ่มในลักษณะประชาชนเป็นศูนย์กลางที่มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันและสร้างกลุ่มผู้นำให้เกิดขึ้นก่อน เช่น คณะกรรมการหมู่บ้านซึ่งอยู่ในรูปของการบริหารสภาตำบลที่กำลังดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน โดยที่คณะกรรมการเหล่านี้จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มีวิสัยทัศน์ ในการพัฒนาและมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ในขณะที่เจื้อจันท์ จงสถิตอยู่⁷⁶ นำเสนอการสร้างเครือข่ายจะเป็นลักษณะของการส่งต่อการสืบทอดการสื่อสารซึ่งกันและกัน เช่น การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของประชาชนจะต้องอาศัยบทบาทจากหลากหลายหน่วยงานโดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐจะช่วยประสานเสริมสร้างสนับสนุนการเรียนรู้ของประชาชนในวิถีชีวิตซึ่งผู้นำจะเป็นผู้ประสานงานการเรียนรู้ต่าง ๆ ในระดับชุมชนจะมีการใช้วิธีการสื่อสารที่เหมาะสมเพื่อให้สมาชิกเกิดแนวความคิด (Concept) ที่ไม่ใช่วิธีการสั่งการเป็นการสื่อสารในระดับที่ก่อให้เกิดความเข้าใจแบบยั่งยืนได้ (Positive approach) และที่สำคัญที่สุดไม่ว่าจะเป็นการประสานงานระหว่างบุคคลภายในหรือจากหน่วยงานภายนอกจะต้องสร้างจิตสำนึกร่วมกันว่าจะทำเพื่ออะไร มีคุณค่าอย่างไร เมื่อประสานแล้วผลที่ตามมาจะต้องก่อให้เกิด

⁷⁵ กำลุนเทพ เทวกุล. (2536). รายงานผลการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ในการระดมสรรพกำลังเพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้. นครปฐม: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรี.

⁷⁶ เจื้อจันท์จงสถิตอยู่. (2536). รายงานผลการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ในการระดมสรรพกำลังเพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้. นครปฐม: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรี.

การเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการทั้งคน องค์การและชุมชน ส่วนพระมหาสุทิตย์ อาภากร⁷⁷ นำเสนอกระบวนการทำงานของเครือข่ายต่าง ๆ ว่ามีลักษณะร่วมกัน 4 ประเด็น คือ 1) กระบวนการทำงานที่เชื่อมประสานจุดเล็กและขยายไปสู่หน่วยใหญ่ 2) การรักษาสัมพันธภาพที่สร้างความรู้ ความหมายและโลกทัศน์ร่วมกัน 3) การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้และการปรับตัว 4) การพัฒนากิจกรรมและความเคลื่อนไหวเพื่อสร้างกระบวนการทางนวัตกรรมและนวัตกรรมในการพัฒนาเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในการประสานความร่วมมือเป็นการทำงานด้วยถ้อยทีถ้อยอาศัยระหว่างสมาชิกและภาคีร่วมโดยมีจุดเริ่มต้นจากการทำงานในพื้นที่และประเด็นเล็ก ๆ แล้วขยายกระบวนการเป็นเครือข่ายที่กว้างขวางออกไปพร้อมทั้งแสวงหาความรู้ใหม่ วิธีการใหม่ที่เหมาะสมกว่าโดยมีระบบการสื่อสารและนวัตกรรมใหม่เป็นเครื่องมือที่จะสร้างความหมายและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

2.4.5 บทบาทของเครือข่าย

กิตติชัย รัตนะ⁷⁸ นำเสนอบทบาทของเครือข่ายไว้ 4 ประการ คือ 1) บทบาทในการสนับสนุนการทำงานของภาครัฐเป็นบทบาทที่หน่วยงานภาครัฐมีความคาดหวังเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในสถานการณ์ของการทำงานในภาวะปัจจุบันในพื้นที่ที่ต้องการภาคีเครือข่ายสนับสนุนในเรื่องการจัดการ เช่น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บทบาทของภาคีพันธมิตรเหล่านี้จะมีส่วนช่วยในการสนับสนุนโครงการต่าง ๆ ที่ลงไปในพื้นที่ทั้งในด้านการประสานงานและการร่วมกิจกรรมของโครงการ 2) บทบาทในการดำเนินกิจกรรมหลักของตนเองเป็นบทบาทที่เครือข่ายนั้นต้องดำเนินกิจกรรมของตนเองตามภาระหน้าที่ที่มีอยู่หรือตามวัตถุประสงค์ของเครือข่ายที่จัดตั้งขึ้น เช่น เครือข่ายป่าชุมชนก็มีบทบาทหลักในการสร้างศักยภาพและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนเน้นการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในเขตป่าชุมชนเพื่อที่จะสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืนโดยไม่ทำลายทรัพยากรหรือกรณีของโรงเรียนในท้องถิ่นก็มีบทบาทในการสร้างจิตสำนึกและความตระหนักให้กับนักเรียนและเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากร เป็นต้น จะเห็นได้ว่าแต่ละหน่วยงานมีบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกันจึงต้องคำนึงถึงความสามารถของเครือข่ายในการทำงานร่วมกันด้วย 3) บทบาทในการเชื่อมประสานการทำงานเชิงพื้นที่เป็นบทบาทในการวางแผนการทำงานเชิงพื้นที่ที่มองการจัดการทั้งระบบ มีภาคีเครือข่ายใดบ้างที่อยู่ในพื้นที่และมี

⁷⁷ พระมหาสุทิตย์อาภากร. (2547). *เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ*. กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส).

⁷⁸ กิตติชัย รัตนะ. (2559). การสร้างกลุ่มและเครือข่ายในการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2564. จาก <http://www.ieat.go.th/assets/uploads/cms/file/201604071732301596794406.pdf>

บทบาทในการทำงานในเรื่องใด ต้องสามารถเชื่อมต่อระบบการทำงานร่วมกันให้ได้ 4) บทบาทในการกระตุ้นชุมชนเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น ซึ่งทุกภาคีเครือข่ายย่อมตระหนักถึงความสำคัญของการทำงานร่วมกับชุมชนโดยยึดชุมชนเป็นศูนย์กลาง ดังนั้นบทบาทการกระตุ้นชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นจึงถือเป็นเรื่องสำคัญที่สุดหากชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้จะสะท้อนถึงการทำงานของเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพในทางกลับกันหากชุมชนไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ก็แสดงว่าเครือข่ายต่าง ๆ ยังมีบทบาทน้อยต่อการบริหารจัดการ

Adam Burke⁷⁹ กล่าวว่าหน้าที่เครือข่ายดำรงอยู่ได้ก็ด้วยเหตุผลหลายประการ เช่น เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เพื่อเป็นศูนย์รวมของการสนับสนุน เพื่อให้เกิดประโยชน์จากการมีประสบการณ์แตกต่างกัน เพื่อเป็นช่องทางสำหรับแหล่งทุน เครือข่ายเป็นเวทีในการเจรจาต่อรองกับหน่วยงานหรือองค์กรอื่น ๆ โดยที่หน่วยงานส่งเสริมสนับสนุนการสร้างเครือข่ายมีเป้าหมาย 2 ประการ คือ 1) เพื่อเสริมสร้างศักยภาพและสนับสนุนการเสริมสร้างอำนาจแก่ประชาชน 2) เพื่อเป็นช่องทางสำหรับการให้บริการแก่ประชาชน

การบริหารจัดการปกครองท้องถิ่นในปัจจุบันจึงจำเป็นต้องบริหารท้องถิ่นบนฐานเครือข่ายความร่วมมือ (Collaborative local governance) ดังที่ วีระศักดิ์ เครือเทพ (2550) ให้ความคิดเห็นว่าเครือข่ายความร่วมมือเป็นชุดความสัมพันธ์ของความร่วมมือเชิงสถาบันหรือองค์กรในการทำงานระหว่างตัวแสดงต่าง ๆ ด้วยการแบ่งงานกันทำตามความถนัดแลกเปลี่ยนทรัพยากรเทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสารตลอดจนเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานและการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของตัวแสดงต่าง ๆ ภายในเครือข่ายอย่างชัดเจนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการร่วมกันทั้งนี้รูปแบบเครือข่ายสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามแต่ละลักษณะของปัญหาและบริบทแวดล้อม

เครือข่ายการมีส่วนร่วมของประชาชนถือเป็นทางเลือกใหม่ของการบริหารจัดการปกครองท้องถิ่นในยุคปัจจุบันที่บริบททางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น บทบาทของภาครัฐที่จัดการในทุกปัญหาหรือการรวมศูนย์การบริหารจัดการเท่ากับเป็นการรวมทุกปัญหาไว้ที่รัฐ เมื่อรัฐมีการกระจายอำนาจการบริหารจัดการสู่ภาคส่วนสังคม ชุมชนหรือหน่วยงานที่ไม่ใช่ของรัฐ บทบาทรัฐจึงปรับเปลี่ยนเป็นฝ่ายสนับสนุนให้มี

⁷⁹ Burke, Adam. (1999). Communications & Development : a practical guide. London : Social Development Division Department for International Development [On-line]. Retrieved July 20, 2021. from <http://www.eldis.org/vfile/upload/1/document/0708/DOC7389.pdf>

การพัฒนามากกว่าที่จะให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนทั้งหมด อย่างไรก็ตามรัฐก็ยังคงมีบทบาทในฐานะที่ต้องสร้างความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายกับหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อประสานงานให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างรวดเร็วเป็นกลไกหนึ่งที่สำคัญต่อการสร้างความร่วมมือหรือการบูรณาการทางการจัดการภาครัฐให้ประสบความสำเร็จโดยอาศัยพื้นฐานความร่วมมือ การร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างกันเพื่อตอบสนองในเป้าหมายหรือผลประโยชน์ของประชาชนร่วมกัน

การบริหารจัดการปกครองท้องถิ่นบนฐานเครือข่ายความร่วมมือจึงถือเป็นหนทางสังคมที่สำคัญของการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ซึ่ง Robert Putnam⁸⁰ กล่าวว่าทุนทางสังคม คือ รูปแบบของการบริหารจัดการที่ประกอบไปด้วยความเชื่อใจ (Trust) บรรทัดฐาน (Norm) และเครือข่าย (Network) ที่สามารถเพิ่มโอกาสในการบรรลุเป้าหมายของสังคมเนื่องจากการจัดการกับปัญหาสาธารณะนั้นที่ไม่มีใครสามารถจัดการเพียงลำพังได้ ดังนั้นต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างสมาชิกทั้งหลายในสังคมโดยมีทุนทางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อน ขณะที่ McGuire and Agranoff⁸¹ นำเสนอความคิดไว้อย่างน่าสนใจว่าการทำงานแบบเครือข่ายเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานหลายหน่วยงานเพื่อแก้ปัญหาที่ไม่สามารถดำเนินการได้เพียงหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเพียงลำพัง ดังนั้นการทำงานแบบเครือข่ายจึงจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนซึ่ง George Thomas Kurian⁸² ได้กล่าวว่าประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (Deliberative democracy) เป็นกระบวนการทางประชาธิปไตยที่ให้ความสำคัญกับการให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมืองในลักษณะปรึกษาหารือร่วมถกแถลงอภิปรายกันด้วยข้อมูลและเหตุผลอันจะนำไปสู่การเห็นพ้องต้องกันในการแก้ไขปัญหาสาธารณะตลอดจนการตัดสินใจทางการเมืองด้านอื่น ๆ กระบวนการประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือจึงจำเป็นที่จะต้องมีพลเมืองที่มีบุคลิกแบบประชาธิปไตย ซึ่ง Robert A. Dahl⁸³ นำเสนอความคิดว่าบุคคลที่จะมีบุคลิกภาพแบบประชาธิปไตย (Democratic personality) ต้องมีลักษณะเชื่อในคุณค่าและเกียรติภูมิของตนเองและของผู้อื่น เชื่อในความเป็น

⁸⁰ Putnam, Robert D. (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.

⁸¹ McGuire, M., & Agranoff, R. (2011). The limitations of public management networks. *Public Administration*, 89(2), 265-284.

⁸² Kurian, George Thomas (2011). *The encyclopedia of political science*. Washington: CQ Press.

⁸³ Dahl, Robert A. (1977). *Modern Political Analysis*. (3rd ed). New Delhi: Prentice-Hall of India.

อิสระของตน ไม่มีความต้องการทั้งที่จะครอบงำผู้อื่นและไม่ให้ผู้อื่นครอบงำ มีความเปิดเผยและพร้อมเสมอที่จะยอมรับความแตกต่างเป็นผู้ที่มีความเต็มใจที่จะประนีประนอมและยอมรับการเปลี่ยนแปลง ใฝ่หาค่านิยมหลากหลายแทนที่จะยึดติดอยู่ที่จุดหมายอย่างหนึ่งอย่างเดียว มีความพร้อมจะร่วมแบ่งปันกับคนอื่นมากกว่าจะผูกขาดเอาแต่ได้ฝ่ายเดียว ส่วนในแง่ของระบบการปกครองที่เป็นองค์กรนั้น World Bank⁸⁴ ได้เสนอไว้อย่างน่าสนใจว่าการปกครองที่ดีนั้นรัฐต้องมีความรับผิดชอบต่อประชาชน (Accountability) ต้องมีความชอบธรรมทางการเมืองหรือเป็นที่ยอมรับของประชาชน (Legitimacy) ต้องมีความโปร่งใสในการทำงาน (Transparency) ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา (Participation)

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับธรรมนูญชุมชน

รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดใช้ในการบริหารการปกครองประเทศถือว่าเป็นกติกาหลักของบ้านเมืองที่ประชาชนทุกคนจำต้องปฏิบัติตามและกฎหมายอื่นจะขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญไม่ได้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กำหนดสิทธิและอำนาจแก่ปวงชนชาวไทยอย่างชัดเจนตามบัญญัติมาตรา 3 ซึ่งชุมชนสามารถใช้อำนาจอธิปไตยของตนได้โดยตรงเพื่อให้เข้าถึงสิทธิต่าง ๆ ที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองและคุ้มครองให้เป็นการใช้อำนาจเพื่อร่วมกันตัดสินใจ กำหนดวิถีชีวิตและอนาคตชุมชนของตนเองโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชน

อำนาจอธิปไตยเป็นของคนในชุมชนโดยตรงเพื่อให้เข้าถึงสิทธิต่าง ๆ ประกอบด้วยอำนาจ 3 ด้าน คือ 1) อำนาจในการกำหนดกติกาเพื่อใช้ร่วมกันในชุมชน เช่น กติกาว่าด้วยการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ กติกาว่าด้วยการจัดสรรสวัสดิการ เป็นต้น 2) อำนาจทางการบริหาร ได้แก่ อำนาจในการที่จะบริหารจัดการกิจการต่าง ๆ ของชุมชน เช่น การจัดการป่าชุมชน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน การจัดการเงินและการคลังของชุมชน เป็นต้น และ 3) อำนาจตุลาการ เช่น อำนาจในการพิจารณาตัดสินคุณค่าต่าง ๆ ที่ประสงคจะให้เกิดขึ้นในชุมชน เช่น การตัดสินใจในการพัฒนาชุมชน การตัดสินใจในทางเลือกที่จะดำเนินการ การตัดสินใจในการกำหนดแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นต้น (ทศพล สมพงษ์)⁸⁵

อำนาจของการจัดการตนเองถือว่าเป็นอำนาจที่แท้จริงที่ดำรงอยู่หรือเกิดขึ้นในชุมชนหลายแห่งและได้มอบสิทธิบทบาทหน้าที่ของความเป็นพลเมืองไว้ด้วย เช่น การที่ปัจเจกบุคคลต่าง ๆ

⁸⁴ World Bank. (1989). *Sub-Saharan Africa: From Crisis to Sustainable Growth*. Washington D.C.: World Bank.

⁸⁵ ทศพล สมพงษ์. (2555). *ประชาธิปไตยชุมชนจากแนวคิดสู่การจัดการ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง สถาบันพระปกเกล้า.

แสดงความสนใจหรือมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างกระตือรือร้น โดยต้องการพิทักษ์สิทธิและผลประโยชน์ของตนเองและส่วนรวม การแสดงออกซึ่งสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การแสดงออกโดยการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อพิทักษ์สิทธิของตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความถูกต้องชอบธรรมทางการเมือง ล้วนเป็นการแสดงออก ความเป็นพลเมืองที่มีอารยธรรมในสังคมประชาธิปไตย (สมพันธ์ เดชะอธิกและทศพล สมพงษ์)⁸⁶

หน้าที่ความเป็นพลเมืองยังครอบคลุมถึงความรับผิดชอบต่อสาธารณะและการเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาหรือการจัดการพัฒนาสร้างสรรค์ชุมชนสังคมในด้านต่าง ๆ โดยคนในท้องถิ่นที่เป็นผู้รู้ปัญหาและต้องเป็นผู้ริเริ่มดำเนินการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองทำหน้าที่เป็นผู้จัดการและผู้ลงมือกระทำใช้สิทธิและอำนาจที่แท้จริงที่มีอยู่ในรัฐธรรมนูญเพื่อจัดการตนเองและจัดการชุมชนท้องถิ่น อย่างไรก็ตามการจัดการตนเองของชุมชนต้องมีจิตสำนึกสาธารณะ รู้เป้าหมาย เชื่อมมั่นวิถีพลังชุมชน มีความสามารถในการบริหารจัดการชุมชนอย่างมีส่วนร่วมและสร้างความสัมพันธ์กับภาคีเครือข่ายความร่วมมือต่าง ๆ ใช้ข้อมูลและวางแผนการจัดการความรู้และทุนชุมชนเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนในทุกด้านอย่างเป็นระบบเพื่อการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและการพัฒนาอย่างยั่งยืน

2.5.1. ความหมายของธรรมนูญ

ธรรมนูญประชาชน คือ กฎ กติกา ข้อบังคับ ที่ชุมชนร่วมกันวางไว้เพื่อสร้างสุขภาพที่ดี สร้างความมั่นคงให้กับชีวิตทรัพย์สิน และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนให้ยั่งยืน ธรรมนูญจึงเป็นการปฏิบัติการของสิทธิและอำนาจของชุมชนโดยตรง การสร้างอำนาจขององค์กรชุมชนจากฐานรากนั้น เริ่มจากการจัดการตนเองจากเรื่องเล็กๆ พัฒนามาสู่การทำกิจกรรมแก้ปัญหาชุมชน เป็นประเด็น การจัดทำแผนแม่บทชุมชนแบบบูรณาการ ซึ่งถือเป็นการเชื่อมโยงคนในชุมชนที่จะเริ่มทำแผนเพื่อพัฒนาและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน จนเกิดความเข้มแข็งเรื่อยมา จนสามารถพัฒนาไปสู่การจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนซึ่งเป็นเครื่องมือที่พัฒนาระบบประชาธิปไตย ชุมชนที่มีกฎหมายรองรับการพัฒนาและดำเนินการในพื้นที่จนกระทั่งตกผลึก จนถึงขั้นชุมชนจัดการตนเองที่สามารถเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคมบางประการ ได้เกิดการร่วมจัดทำธรรมนูญประชาชน ธรรมนูญที่บัญญัติโดยชุมชนและที่สำคัญคือการนำไปใช้ได้จริงในทางปฏิบัติ กระบวนการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่องคิดร่วมกัน วางแผนร่วมกัน การปฏิบัติการร่วมกัน

2.5.2 ประเภทของธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญเปิดช่องทางการมีส่วนร่วมของประชาชนและเปิดโอกาสให้สิทธิหน้าที่และ

⁸⁶ สมพันธ์ เดชะอธิกและทศพล สมพงษ์. (2555). *108 คำศัพท์เพื่อการสนับสนุนการเมืองภาคพลเมือง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง สถาบันพระปกเกล้า.

ลดอำนาจรัฐเพิ่มการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้นส่งผลให้การทำธรรมนูญในระดับชุมชนท้องถิ่นจึงไม่ใช่เรื่องยากเลย หัวใจของธรรมนูญชุมชนประชาชน คือ การใช้อำนาจตามรัฐธรรมนูญเพื่อจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น ดังนั้นการเริ่มต้นทำธรรมนูญชุมชนต้องเริ่มต้นจากการหันกลับมาตนเองในฐานะส่วนหนึ่งของชุมชน ทั้งนี้ ธรรมนูญนั้นมีด้วยกันหลายรูปแบบและหลายระดับ โดยขึ้นอยู่กับเงื่อนไขปัจจัยตามบริบทและความพร้อมของพื้นที่นั้น เช่น ธรรมนูญชุมชนระดับประเด็น ธรรมนูญระดับชุมชน ธรรมนูญระดับตำบล และธรรมนูญระดับภูมินิเวศ

1) ธรรมนูญระดับประเด็น เป็นธรรมนูญที่เกิดขึ้นในกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่มองเห็นปัญหาหรือปรากฏการณ์ในประเด็นใดประเด็นหนึ่งแล้วจึงมีกระบวนการในการระดมปัญหา ระดมความคิดเห็นที่หลากหลายแล้วนำมาสู่การร่วมกันออกแบบ กำหนดข้อตกลงและการปฏิบัติร่วมกันในประเด็นนั้น ๆ โดยการยอมรับร่วมกันของกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่เชื่อมโยงและเกาะเกี่ยวกัน เช่น ธรรมนูญสุขภาพตำบล

2) ธรรมนูญสุขภาพตำบลเป็นเครื่องมือที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการออกแบบธรรมนูญเพื่อการจัดการสุขภาพหรือจัดการคุณภาพชีวิตในวิถีเกษตรโดยที่กระบวนการจัดทำธรรมนูญสุขภาพเกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2554 เริ่มจากแกนนำจากทุกหมู่บ้านที่มีความรู้ ความสามารถ มีทักษะรวมตัวกันจัดตั้งคณะกรรมการจัดทำธรรมนูญสุขภาพ จัดเวทีพูดคุยทุกหมู่บ้าน ประกอบด้วย 4 ภาคส่วน คือ ท้องถิ่น นักวิชาการ ภาคราชการและขบวนองค์กรชุมชน โดยมีสถานีอนามัย โรงเรียนพัฒนาการเป็นพี่เลี้ยงให้กับคณะกรรมการจัดทำธรรมนูญสุขภาพและได้บูรณาการเครื่องมือหลากหลาย เช่น แผนแม่บทชุมชน เวทีประชาคมตำบล สภาองค์กรชุมชน แผนที่ทางเดินยุทธศาสตร์ เป็นต้น

3) ธรรมนูญระดับชุมชนเป็นธรรมนูญที่เกิดขึ้นในระดับชุมชน คนในชุมชนร่วมกันออกแบบและกำหนดข้อตกลงและใช้ปฏิบัติร่วมกันโดยการยอมรับร่วมกันของคนในชุมชนในพื้นที่นั้น ๆ เช่น ระเบียบ/ ข้อบังคับการใช้ที่ดินและทรัพยากรจากปัญหาที่ดินทำกินทั้งชุมชนได้ร่วมกันพัฒนาการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ทำกินไม่มีผู้ใดเป็นเจ้าของโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมสูงและใช้กระบวนการสร้างจิตสำนึกให้แก่คนทั้งชุมชนให้รักและหวงแหนผืนดินที่หาอยู่หากินจึงจำเป็นต้องกำหนดระเบียบ/ข้อบังคับขึ้นเป็นระเบียบที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดระเบียบ ดังนั้นเมื่อผู้ใช้เป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์แล้วเมื่อนำมาปฏิบัติจะไม่เกิดความขัดแย้งหรือการเรียกร้องต่อรองที่ขัดกับความถูกต้องและระเบียบ/ ข้อบังคับ

4) ธรรมนูญระดับตำบลเป็นธรรมนูญที่ขยับจากระดับชุมชนขึ้นมาเป็นระดับท้องถิ่นหรือระดับตำบล ดยเริ่มจากการมองปัญหาของแต่ละชุมชนและเกิดการขยับรวมกันในภาพของปัญหาทั้งตำบลต่อจากนั้นนำไปสู่การออกแบบกำหนดข้อตกลงและการปฏิบัติโดยการยอมรับร่วมกันของคนในตำบลนั้น ๆ บางพื้นที่มีแผนชุมชนที่ถือว่าเป็นเครื่องมือที่ทำให้ทุกคนในตำบลมาร่วมกันคิดเป็นเวทีชวนคิดชวนคุยกระตุ้นด้วยคำถามเพื่อให้เกิดการคิดแก้ปัญหาและการดูแลทุกข์สุขร่วมกัน

ข้อมูลที่เก็บได้ต้องนำมาจัดระบบแบ่งเป็นหมวดหมู่ เช่น ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม การศึกษา สาธารณสุข เศรษฐกิจ โครงสร้างพื้นฐาน การเมืองการปกครองและองค์กรชุมชนและวิเคราะห์จุดแข็งของชุมชน เช่น ชุมชน ชุมชนทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ชุมชนวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ชุมชนภาคี เป็นต้น โดยมีสภาองค์กรชุมชนเป็นแกนกลางในการขับเคลื่อนงานของประชาชนในตำบลในทุกด้านเกิดการวางแผนพัฒนาสังคม เศรษฐกิจและทรัพยากรสิ่งแวดล้อม มองอนาคตภาพทัศน์ของตำบลในช่วงสิบปีข้างหน้าของคนในชุมชนที่จะเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง การมีธรรมาภิบาลและการพัฒนาที่ยั่งยืน ในบางพื้นที่อาจจะเสนอขอโทษหรือข้อห้ามเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขของคนในชุมชน

5) ธรรมนูญระดับภูมินิเวศเป็นธรรมนูญที่เชื่อมโยงภาพปัญหาพื้นที่ใช้ฐานทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันมองเห็นภาพปัญหาที่เชื่อมโยงส่งผลต่อกันและกันจนเกิดการขับเคลื่อนในระดับภูมินิเวศเพื่อออกแบบกำหนดข้อบังคับและปฏิบัติใช้โดยการยอมรับของชุมชนในภูมินิเวศนั้น ๆ เช่น ธรรมนูญลุ่มน้ำภูมิ จังหวัดสงขลาซึ่งมีกระบวนการจัดทำเริ่มจากมีผู้แทนจากทุกภาคส่วน ได้แก่ กลุ่มองค์กรชุมชน สภาองค์กรชุมชน ท้องถิ่น ท้องที่ สถาบันการศึกษา วัด มัสยิด ประชาชน บริษัท/โรงงาน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและรวมถึงภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับทรัพยากรในพื้นที่ลุ่มน้ำภูมิแล้วจัดเวทีระดมความคิดเห็นในการยกร่างธรรมนูญลุ่มน้ำภูมิโดยมีเป้าหมายสุขภาวะที่ดีของชุมชนคนลุ่มน้ำภูมิ เมื่อได้ร่างธรรมนูญลุ่มน้ำภูมิแล้วได้จัดเวทีประชาพิจารณ์ผู้เข้าร่วมเวทีมาจากตัวแทนทุกภาคส่วน องค์กรในพื้นที่ องค์กรภาคีสนับสนุนในพื้นที่ตลอดลุ่มน้ำเมื่อปรับแก้ไขตามข้อเสนอจากเวทีประชาพิจารณ์จึงนำกลับมาเสนอในเวทีสาธารณะอีกครั้งเพื่อลงนามมติในการรับร่างธรรมนูญลุ่มน้ำภูมิและประกาศใช้อย่างเป็นทางการ

6) ธรรมนูญระดับจังหวัดเป็นธรรมนูญที่เคลื่อนไหวในภาพใหญ่เป็นการขับเคลื่อนจากฐานชุมชนหลายชุมชน หลายตำบล หลายอำเภอจนครอบคลุมทั้งจังหวัดที่เกิดการร่วมกันออกแบบและกำหนดข้อบังคับและปฏิบัติการใช้ในพื้นที่ทั้งจังหวัดโดยการยอมรับร่วมกันของคนในจังหวัดนั้น ๆ รวมทั้งเกิดการเชื่อมโยงการทำงานร่วมกับราชการส่วนจังหวัดนำมาสู่การขับเคลื่อนในระดับแผนยุทธศาสตร์จังหวัด เช่น ธรรมนูญภาคประชาชนคนอำนาจเจริญ จังหวัดอำนาจเจริญ คนอำนาจเจริญมีต้นทุนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นมายาวนาน มีเครื่องมือสำคัญ เช่น แผนแม่บทชุมชน สภาองค์กรชุมชนที่ช่วยให้เกิดกระบวนการพัฒนาอย่างมีระบบ ขณะเดียวกันสภาองค์กรชุมชนมีบทบาทในการเชื่อมโยงขบวนและขับเคลื่อนงานเกิดการบูรณาการแผนงานและงบประมาณร่วมกับภาคีท้องถิ่น จากต้นทุนที่สะสมมานานทำให้กระบวนการพัฒนาเติบโตขึ้นมีความเข้มแข็งทุกระดับจึงได้ร่วมกันจัดทำธรรมนูญประชาชนคนอำนาจเจริญจนเกิดการยกระดับการทำงานพัฒนาชุมชนขึ้นมาเป็นโครงข่ายและการมีส่วนร่วมในรูปจังหวัดจัดการตนเองเพื่อขับเคลื่อนขยายผลสร้างการเรียนรู้ในมิติท้องถิ่นระดับจังหวัดด้วยมุ่งหวังว่ากลไกจังหวัดจัดการตนเองนี้จะก่อให้เกิดการ

ทำงานพัฒนาท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วมและบูรณาการทุกประเด็นทุกต้นทุนทุกศักยภาพในพื้นที่จังหวัด เพื่อนำไปสู่เป้าหมายหลัก คือ การจัดการตนเองตั้งแต่ระดับชุมชนจนถึงระดับจังหวัดโดยประชาชน ในจังหวัดสามารถกำหนดทิศทางการทำงานของจังหวัดอย่างมีส่วนร่วมโดยมี กระบวนการผลักดันให้รัฐกระจายอำนาจและสิทธิในการจัดการจังหวัดของตนเอง

องค์การบริหารส่วนตำบลจึงสามารถสร้างธรรมนูญชุมชนระดับประเด็น ระดับชุมชน หรือระดับตำบลซึ่งเริ่มจากกลุ่มคนในชุมชนหรือองค์กรชุมชนมองเห็นประเด็นปัญหาหรือ ปรากฏการณ์ในประเด็นใดประเด็นหนึ่งแล้วจึงมีกระบวนการในการระดมปัญหา ระดมความคิดเห็น จนนำมาสู่การร่วมกันออกแบบ กำหนดข้อตกลงและปฏิบัติใช้ในประเด็นนั้น ๆ โดยการยอมรับ ร่วมกันของกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่เชื่อมโยงและเกาะเกี่ยวกันและต้องพิจารณาถึงความพร้อมของ คนในชุมชนที่ต้องทำหน้าที่ในการขับเคลื่อนกระบวนการสร้างธรรมนูญชุมชน ประกอบด้วย 1) มี สำนึกความเป็นพลเมือง การรับรู้ในสิทธิหน้าที่ของตนเองในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของสังคมและ ต้องการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของสังคม มองที่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน 2) ความรู้ที่ทำให้คนเข้าใจเรื่องราวของตนเอง มีความรู้ในเรื่องของตนเอง เห็นปัญหาตนเอง เห็น สิทธิของตนเองเพื่อจะนำไปสู่การตื่นตัวเข้ามามีส่วนร่วม 3) คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการลงมือ ปฏิบัติการในรูปแบบต่างๆ และจะเป็นฐานพลังที่สำคัญในการขับเคลื่อนประเด็นปัญหาของชุมชน และสามารถขยายแนวคิดไปสู่ผู้อื่นได้ (เจียรชัย ณ นครและคณะ)⁸⁷

2.5.3 องค์ประกอบของธรรมนูญ

องค์ประกอบของธรรมนูญประชาชนประกอบด้วย 3 หลักการ ดังนี้

1) ข้อมูลทั่วไป ประกอบด้วยหมวดพื้นฐานปรัชญาหรือแนวคิดสภาพทั่วไปของชุมชน
2) เนื้อหาของธรรมนูญประชาชน ประกอบด้วยเรื่องสังคม การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติแบ่งเป็นหมวดหมู่และมีรายละเอียดที่ชัดเจนในแต่ละ หมวดโดยแต่ละเรื่องควรประกอบไปด้วยหลักการของประเด็นนั้น ๆ ถือเป็นเป้าหมายที่จะทำร่วมกัน รวมถึงการปฏิบัติตามข้อตกลงและกติการ่วมกัน

3) บทเฉพาะกาล ประกอบด้วยเรื่องบทลงโทษต่อสิ่งที่จะมากระทบต่อชุมชนให้ปรากฏ อย่างชัดเจนเพราะการเขียนระบุบทลงโทษจะใช้อ้างอิงได้เมื่อเกิดกรณีปัญหาหรือการละเมิดเกิดขึ้น รวมทั้งเงื่อนไขในการแก้ไขธรรมนูญว่าสามารถดำเนินการได้อย่างไร เช่น จัดเวทีประชาพิจารณ์รับ ฟังความคิดเห็นรอบด้าน ฟังทุกเสียงสะท้อนเพื่อนำมาปรับแก้หรือทำให้คนในพื้นที่ยอมรับร่วมกันได้ รวมถึงการประกาศใช้ธรรมนูญประชาชนต่อพื้นที่สาธารณะเพื่อยืนยันสิทธิตามธรรมนูญและยืนยัน

⁸⁷ เจียรชัย ณ นครและคณะ. (2553). *ประชาธิปไตยชุมชน: กลไกขับเคลื่อนภาคพลเมืองเข้มแข็ง*.

กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง สถาบันพระปกเกล้า.

เจตนารมณ์ของประชาชนและปฏิบัติการใช้ธรรมนูญประชาชนในพื้นที่โดยนำธรรมนูญประชาชนที่ประกาศใช้มาปฏิบัติจริงรวมถึงมีมาตรการในการจัดการเมื่อเกิดการละเมิดธรรมนูญประชาชนเพื่อให้ธรรมนูญประชาชนมีความศักดิ์สิทธิ์

2.5.4 กระบวนการจัดทำธรรมนูญชุมชน

สมนึก จงมีวสิน⁸⁸ นำเสนอขั้นตอนการพัฒนาสมดุลงการอยู่ร่วมกันอย่างมีสุข (ระหว่างภาคอุตสาหกรรมและภาคชุมชน) ผ่านกระบวนการจัดทำธรรมนูญชุมชนเพื่อการเจริญเติบโตร่วมกันอย่างยั่งยืนประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้

1) กำหนดขอบเขตของพื้นที่ปัญหาเพื่อทำการศึกษามีการจัดสร้างแผนที่ข้อมูลชุมชนเบื้องต้นที่แสดงให้เห็นขอบเขตของปัญหาทั้งหมด

2) มองปัญหาทั้งหมดในพื้นที่ให้พบและทำการวิเคราะห์ประเมินผลปัญหาเพื่อหาทางออก โดยการวิเคราะห์สถานการณ์ของพื้นที่ การวิเคราะห์หาผู้มีส่วนได้เสียร่วมกันในชุมชน ดังนี้

2.1) การวิเคราะห์สถานการณ์ของพื้นที่ เพื่อเติมข้อมูลลงในแผนที่ข้อมูลชุมชน ซึ่งชุมชนจะต้องรู้จักตัวตนของชุมชน ได้แก่ การรู้จักตัวตนและอัตลักษณ์ของพื้นที่ รู้จักมรดกหรือฐานทรัพยากรในพื้นที่ รู้จักปัญหาและผลกระทบในพื้นที่และรู้จักอนาคตที่ต้องการของชุมชน เช่น ความมั่นคงทางเศรษฐกิจชุมชน ความอยู่ดีกินดีของชุมชน การมีอยู่ของสิ่งแวดล้อมที่ดี ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชน การเมืองการปกครองที่มีธรรมาภิบาล ความสมดุลของอำนาจจากส่วนกลางและอำนาจภายในท้องถิ่น นอกจากนี้จะต้องมีการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม สุขภาพ สังคมและเศรษฐกิจในระดับชุมชน เป็นการประเมินผลให้เห็นภาพของอดีต ปัจจุบัน อนาคต ประเมินเพื่อให้เห็นว่าอะไรคือสิ่งแวดล้อมที่ดี อะไรคือสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีในทุกมิติ ผลของการตัดสินใจที่ร่วมกันคิดเพื่ออนาคตที่ยั่งยืนของชุมชน อนาคตที่ต้องการที่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงพัฒนาและเชิงนโยบาย

2.2) การวิเคราะห์หาผู้มีส่วนได้เสียร่วมกันในชุมชนเพื่อจะรู้ว่าใครบ้างที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้ประกอบสัมมาชีพ เกษตร ประมง ค้าขายรายย่อย ประชากรใหม่ ประชากรแฝง แรงงานต่างด้าว วัยเด็ก วัยศึกษา วัยทำงาน วัยชรา (Generation ใหม่ในอนาคต) เอกชน (นายทุน) ค้าขาย ท้องเที่ยว อุตสาหกรรมหนัก/กลาง/เบา ประชาสังคม NGO นักวิชาการ ครู อาจารย์ โรงเรียน มหาวิทยาลัย วัด โบสถ์ คริสตจักร มัสยิด ผู้นำทางศาสนา ผู้ด้อยโอกาสกลุ่มต่าง ๆ รัฐ (หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด) ท้องถิ่น (อปท. อบต. เทศบาล อบจ.) นักการเมืองและต้องยอมรับความคิดเห็นต่างเพื่อสร้างผลประโยชน์

⁸⁸ สมนึก จงมีวสิน. (2557). *ขั้นตอนการพัฒนาสมดุลงการอยู่ร่วมกันอย่างมีสุข (ระหว่างภาคอุตสาหกรรมและภาคชุมชน) ผ่านกระบวนการจัดทำธรรมนูญชุมชนเพื่อการเจริญเติบโตร่วมกันอย่างยั่งยืน*. เข้าถึงได้จาก <https://thaipublica.org> สืบค้นเมื่อ 18 มิถุนายน 2563

ร่วมกัน ต้องเปลี่ยนจากตัวตนเป็นเพื่อส่วนร่วมโดยการร่วมกันริเริ่ม ร่วมกันรับรู้ ร่วมกันเปิดใจ ร่วมกันสร้างสรรค์และร่วมกันเปลี่ยนแปลง

2.3) กำหนดแนวทางธรรมนูญเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นบนแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน มีแนวทางดังนี้

2.3.1) กำหนดผลประโยชน์ร่วมกันของชุมชนครอบคลุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด

2.3.2) กำหนดแผนการบริหารจัดการแก้ไขปัญหาต้องเป็นแผนงานที่หยุดปัญหาหยุดสถานะคุกคามได้จริง ต้องเป็นการปกป้องฐานทรัพยากรและมีการกำหนดแนวทางหรือกฎเกณฑ์ที่นำชุมชนไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

2.3.3) แผนการบริหารจัดการหลัก ๆ จะต้องตอบโจทย์ผู้มีส่วนได้เสียทุกกลุ่มโดยเป็นแผนที่เกิดจากการเจรจาต่อรองกันอย่างลงตัวเพื่อรักษาผลประโยชน์ชุมชนอันเป็นฐานราก

2.3.4) พัฒนาแผนงานให้เป็นธรรมนูญชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นบนแนวทางการพัฒนาการเติบโตร่วมกันอย่างยั่งยืน

2.3.5) สื่อสารที่มาของธรรมนูญชุมชนที่ได้มาให้สาธารณะในพื้นที่และรอบ ๆ พื้นที่รับรู้และปฏิบัติร่วมกัน

2.3.6) ผลักดันให้เป็นข้อบัญญัติ เทศบัญญัติ กฎหมายกลาง นโยบายสาธารณะของชุมชนในอนาคต

โดยสรุปธรรมนูญชุมชนแต่ละพื้นที่จะมีจุดเริ่ม ระยะเวลา เนื้อหาและกระบวนการขับเคลื่อนที่ไม่เหมือนกันแต่การสร้างธรรมนูญชุมชนนั้นจะมีกระบวนการพื้นฐานที่คล้ายคลึงกันคือ เริ่มต้นจากการศึกษาแนวคิดและวิธีการจัดทำธรรมนูญชุมชนจากพื้นที่และขอความร่วมมือจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคประชาชนจากนั้นก็แต่งตั้งคณะทำงานจากหลากหลายภาคส่วนในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคประชาชนและภาควิชาการเพื่อเข้าไปดูแลรับผิดชอบงานในฝ่ายร่างธรรมนูญ และต่อด้วยการจัดทำเวทีสร้างการเรียนรู้ให้กับประชาชนในชุมชนเพื่อให้ประชาชนรับรู้เข้าใจการทำธรรมนูญชุมชนและชวนคิดชวนคุยปัญหาที่ชุมชนประสบอยู่ร่วมกันและมีความต้องการแก้ปัญหาร่วมกันและรับฟังความคิดเห็นของประชาชนว่าประชาชนต้องการอะไรก่อนที่จะนำความคิดเห็นเหล่านั้นมาย่างธรรมนูญชุมชนจนกระทั่งได้ร่างธรรมนูญชุมชนฉบับแรก จากนั้นคณะทำงานก็จะนำร่างธรรมนูญชุมชนมารับฟังความคิดเห็นจากประชาชนอีกครั้ง เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นซึ่งขั้นตอนนี้อาจจะมีการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นและปรับแก้ร่างธรรมนูญชุมชนอีกหลายครั้งขึ้นอยู่กับบริบทและสถานการณ์ของแต่ละพื้นที่เพื่อให้ได้ร่างธรรมนูญชุมชนที่มีเนื้อหาสมบูรณ์ที่สุดและเป็นที่ยอมรับของประชาชนมากที่สุดก่อนที่จะมีการนำร่างธรรมนูญชุมชนมาประกาศใช้อย่างเป็นทางการเพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมและการใช้ธรรมนูญชุมชนอย่างจริงจังต่อไป

2.6 แนวคิดเกี่ยวกับนิทานคุณธรรม

นิทานถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของสังคมมนุษย์ทุกสังคมทุกชนชาติล้วนมีนิทานประจำถิ่นของตน เนื้อหาของนิทานแต่ละถิ่นย่อมมีทั้งความเหมือนและความแตกต่างกันออกไป เนื้อหาของนิทานบางเรื่องเป็นเรื่องตลกขบขัน บางเรื่องอธิบายความเป็นมาของเรื่องราวต่าง ๆ และบางเรื่องเป็นคติสอนใจ

2.6.1 ความหมายของนิทาน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน⁸⁹ พ.ศ. 2556 ได้อธิบายความหมายของนิทานว่าเป็นเรื่องเล่าที่เล่ากันมา เช่น นิทานชาดก นิทานอีสป เป็นต้น ส่วน กุหลาบ มัลลิกะมาส⁹⁰ กล่าวว่านิทานเป็นเรื่องเล่าที่เล่ากันมาปากต่อปาก (มุขปาฐะ) เล่ากันมาเป็นเวลาช้านาน ภาษาที่ใช้เป็นภาษาร้อยแก้วธรรมดาและไม่ทราบว่าเป็นผู้แต่ง ส่วนประคอง นิมมานเหมินท์⁹¹ ได้ให้ความหมายของนิทานว่า หมายถึง เรื่องที่เล่ากันต่อ ๆ มาจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งโดยไม่ทราบว่าเป็นผู้แต่ง มีการเล่าสู่กันฟังจากปู่ย่าตายายของเรา พ่อแม่ของเรารวมทั้งตัวเราเองไปจนถึงลูกหลานเหลนโหลน ของเราเป็นทอด ๆ กันไปรุ่นแล้วรุ่นเล่า บางครั้งก็แพร่กระจายจากท้องถิ่นหนึ่งไปสู่อีกท้องถิ่นหนึ่ง เช่น นิทานเรื่องสังข์ทองอาจมีหลายสำนวนแล้วแต่ความทรงจำ ความเชื่อ อารมณ์ของผู้เล่า และวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นจากความหมายของนิทานดังกล่าว

ประคอง นิมมานเหมินท์⁹² ได้กล่าวไว้ในหนังสือของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ในเอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 8 คำว่า “นิทาน” ที่ใช้ในวิชาคติชนวิทยา หมายถึง เรื่องเล่าที่สืบทอดต่อ ๆ กันมา จนถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง นอกจากนี้ บุญส่ง ครูศรี⁹³ กล่าวว่านิทานพื้นบ้าน หมายถึง เรื่องเล่าของคนในท้องถิ่นที่เล่าถ่ายทอดด้วยปากเปล่าจากความทรงจำ จากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จนกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรม โดยไม่ทราบว่าเป็นผู้แต่ง มีวัตถุประสงค์ในการ

⁸⁹ ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิชชิง.

⁹⁰ กุหลาบ มัลลิกะมาส (2518). *คติชาวบ้าน*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

⁹¹ ประคอง นิมมานเหมินท์ (2550). *วรรณคดีท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า 9.

⁹² ประคอง นิมมานเหมินท์. (2551). *นิทานพื้นบ้านศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงาน วิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า 59.

⁹³ บุญส่ง ครูศรี. (2538). *นิทานเพลงพื้นบ้านโคราช*. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท. หน้า 1.

เล่าเพื่อก่อให้เกิดความบันเทิงและสั่งสอนให้บุคคลกระทำความดี วิไล มาศจรัส⁹⁴ ได้กล่าวถึงความหมายของนิทานว่า หมายถึง เรื่องที่เล่ากันมา เช่น นิทานอีสป นิทานชาดก ถือว่า นิทานเป็นเรื่องเล่าสืบสานต่อ ๆ กันมา ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ เกริก ยूनพันธ์⁹⁵ ได้ให้ความหมายของนิทานไว้ว่า หมายถึง เรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ เป็นการผูกเรื่องขึ้น เพื่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน และสอดแทรกคติสอนใจลงไป

2.6.2 ความสำคัญของนิทาน

นิทานเป็นวรรณกรรมเพื่อสอนคติธรรมและให้ความเพลิดเพลิน เป็นแหล่งรวบรวมวัฒนธรรมทางภาษา ความเป็นมาของชาติ ขนิษฐา จิตชินะกุล⁹⁶ ได้ให้ความสำคัญของนิทานพื้นบ้านซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

1. นิทานพื้นบ้านให้ความสนุกสนานแก่กลุ่มชน นิทานจะทำหน้าที่ให้ความบันเทิงกับคนทุกเพศทุกวัย เพราะเรื่องราวในนิทาน มีความเร้าใจลึบมหัสจรรย์ได้นำมนุษย์ไปสู่โลกแห่งจินตนาการ
2. นิทานพื้นบ้านเป็นแหล่งรวมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดจนความเชื่อของคนในสังคม
3. นิทานพื้นบ้านเป็นเครื่องมือในการอบรมสั่งสอนจริยธรรม เพราะเนื้อหาของนิทานจะแทรกคติธรรม ปรัชญา ค่านิยมที่พึงประสงค์ไว้ และเสนอแนะแนวทางในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม
4. นิทานพื้นบ้านเป็นสายใยแห่งความรัก ความผูกพันเป็นของคนในครอบครัวและสังคม สร้างความผูกพันที่ดีต่อกัน
5. นิทานพื้นบ้านเป็นต้นกำเนิดของวรรณคดีหลายเรื่อง เช่น ไกรทอง ขุนช้างขุนแผน เป็นต้น
6. นิทานพื้นบ้านเป็นเครื่องมือในการระบายความคับข้องใจที่เกิดขึ้น จากการเก็บกดของภาวะทางเศรษฐกิจ การเมือง และระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคม เนื้อหาในนิทานจะมีการล้อเลียน เสียดสีอย่างตลกขบขัน

⁹⁴ วิไล มาศจรัส (2545). *เทคนิคการเขียนและการเล่านิทานสำหรับเด็ก*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ธารอักษร. หน้า 12

⁹⁵ เกริก ยूनพันธ์. (2547). *การเล่านิทาน*. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น. หน้า 8

⁹⁶ ขนิษฐา จิตชินะกุล. (2545). *คติชนวิทยา*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์. หน้า 142-143.

7. นิทานพื้นบ้านเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้ ความคิดจากการคนรุ่นหนึ่ง ไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

8. นิทานพื้นบ้านเป็นเครื่องบอกความปรารถนาและความต้องการในชีวิตของ มนุษย์

นิทานเป็นสิ่งที่สำคัญต่อเด็กช่วยให้มีความสุขให้แก่งคิดและคติสอนใจการจัดประสบการณ์ โดยใช้นิทานเป็นสิ่งจำเป็นเพราะการเล่านิทาน สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาและเตรียม ความพร้อมให้กับเด็ก เกริก ยूनพันธ์⁹⁷ ได้กล่าวถึงความสำคัญของการเล่านิทาน ดังนี้

1. เกิดความรู้สึกร่วมและใกล้ชิด เป็นกันเองกับผู้เล่า
2. เกิดความรู้สึกร่วมในขณะฟัง ทำให้เขาเกิดความเพลิดเพลินผ่อนคลายและสดชื่น

แจ่มใส

3. มีสมาธิหรือความตั้งใจที่มีระยะเวลานานขึ้นหรือยาวขึ้น โดยเฉพาะผู้เล่าที่มีความสามารถในการตรึงให้ผู้ฟังหรือเด็ก ๆ ใจจดจ่ออยู่กับเรื่องราวที่ผู้เล่าเล่าเรื่องที่มีขนาดยาว

4. ถูกกล่อมเกลาด้วยนิทานที่มีเนื้อหาส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม ทำให้เด็กๆ และ ผู้ฟังเข้าใจในความดีและความงามยิ่งขึ้น

5. มีความละเอียดอ่อน รู้จักการรับและการให้มองโลกในแง่ดี

6. ใช้กระบวนการคิดในการพิจารณาแก้ปัญหาได้

7. นิทานสามารถสร้างความกล้าให้กับเด็กๆ หรือผู้ฟังโดยการแสดงออกที่ผ่าน กระบวนการคิดที่มีประสิทธิภาพ

8. เด็กๆ ผู้ฟังจะได้ความรู้ที่เป็นประโยชน์และสามารถประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันได้

9. นิทานช่วยสร้างเสริมจินตนาการที่กว้างไกลไร้ขอบเขตให้กับเด็กหรือผู้ฟัง

10. นิทานสามารถช่วยให้เด็กๆ และผู้ฟังได้รู้จักการใช้ภาษาที่ถูกต้อง การออกเสียง การกระดกตัว ร เรือ และ ล สิ่งได้อย่างถูกต้องและเป็นธรรมชาติ

วิเชียร เกษประทุม⁹⁸ (2550 : 9-10) ได้กล่าวถึงความสำคัญของนิทานว่ามีคุณค่าและมี ประโยชน์ ดังนี้

1. นิทานให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน เป็นการผ่อนคลายความเครียดและช่วยให้เวลา ผ่านไปอย่างไม่น่าเบื่อหน่าย

2. นิทานช่วยกระชับความสัมพันธ์ในครอบครัว

3. นิทานให้การศึกษาและเสริมสร้างจินตนาการ

⁹⁷ เกริก ยूनพันธ์. (2547). *การเล่านิทาน*. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น. หน้า 55 - 56

⁹⁸ วิเชียร เกษประทุม (2550). *นิทานพื้นบ้าน*. กรุงเทพฯ : พัฒนาศึกษา. หน้า 9-10.

4. นิทานให้ข้อคิดและคติเตือนใจ ช่วยปลูกฝังคุณธรรมต่างๆ ที่สังคมพึงประสงค์ให้แก่ผู้ฟัง

5. นิทานช่วยสะท้อนให้เห็นสภาพของสังคมในอดีตในหลายๆ ด้าน เช่น ลักษณะของสังคมวิถีชีวิตของประชาชนในสังคมตลอดจนประเพณีค่านิยมและความเชื่อ เป็นต้น

สรุปได้ว่านิทานมีความสำคัญสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ทำให้เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้ ความรู้สึนึกคิด อบรมสั่งสอน จริยธรรม ระบายความคับข้องใจ แสดงความปรารถนาในชีวิตของมนุษย์ เป็นต้น

2.6.3 ประเภทของนิทาน

เกณฑ์ในการจัดจำแนกนิทานมีหลายวิธี นักคติชนวิทยาที่ได้เสนอแนวในการจัดจำแนกที่รู้จักกันทั่วไปคือ สติธ ทอมป์สัน⁹⁹ (Stith Thompson) ซึ่งได้เขียนหนังสือเรื่อง Folklore ได้เสนอแนวทางในการจัดจำแนกหรือแบ่งนิทานไว้เป็นหมวดหมู่ 4 แนวทาง คือ

1. แบ่งตามพื้นที่ (Area) คือ ใช้เขตแดนหรือภูมิศาสตร์เป็นเกณฑ์ เช่น เขตอินเดีย เขตประเทศสลาวิก เขตแหลมสแกนดิเนเวีย เป็นต้น

2. แบ่งตามรูปแบบ (Form) คือ แบ่งโดยดูลักษณะเนื้อหาส่วนใหญ่ของนิทาน เกณฑ์ที่แบ่งไว้มี 5 ประเภท คือ เทพนิยาย นิยาย ตำนาน นิทานสัตว์ และนิทานตลก

3. แบ่งตามแบบเรื่อง (Type) คือ แบ่งตามโครงเรื่องลำดับเหตุการณ์ที่สำคัญของเรื่อง

4. แบ่งตามอนุภาค (Motif) คือ แบ่งตามองค์ประกอบย่อยของนิทาน

กุหลาบ มัลลิกะมาส¹⁰⁰ ได้กล่าวไว้ในหนังสือนิทานพื้นบ้านว่าได้แบ่งประเภทนิทานพื้นบ้านออกเป็น 4 แบบดังนี้

1. แบ่งนิทานตามเขตพื้นที่ (Area) เป็นการอาศัยเขตแดนทางภูมิศาสตร์ดังนี้ เขตอินเดีย เขตประเทศที่นับถือศาสนาอิสลาม เขตชาวยิว ในเอเชียไมเนอร์เขตประเทศสลาวิก เขตรัฐต่าง ๆ ในแถบตะวันออกของทะเลบอลติก เขตแหลมสแกนดิเนเวีย เขตของชนชาติที่พูด

⁹⁹ Stith Thomson, *Ehe Folklore*. Newyork : Holt Renehart and winson , 1946. p15
อ้างถึงใน วิเชียร ณ นคร. (2531). รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาตำนานพื้นบ้านในจังหวัด นครศรีธรรมราช. ม.ป.ท.: ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้, วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช.

¹⁰⁰ กุหลาบ มัลลิกะมาส (2518). *คติชาวบ้าน*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 101-105.

ภาษาเยอรมัน เขตประเทศฝรั่งเศส เขตประเทศสเปนและโปรตุเกส เขตประเทศอิตาลี เขตประเทศอังกฤษ เขตสกอตแลนด์ และไอซ์แลนด์

2. แบ่งตามรูปแบบของนิทาน (Form) แบ่งได้เป็น 5 ประเภทดังนี้

2.1 นิทานปรัมปรา (Fairy tale) มีลักษณะมีเรื่องค่อนข้างยาวมีสารัตถะหลายสารัตถะประกอบอยู่ในนิทานนั้น เป็นเรื่องสมมุติว่าเกิดขึ้นในที่ใดที่หนึ่งแต่สถานที่เลื่อนลอยกำหนดชัดลงไปไม่ได้ว่าที่ไหน ตัวบุคคลไม่ใช่มนุษย์ธรรมดาที่มีความจริงตามสภาพปกติของมนุษย์ เนื้อเรื่องประกอบด้วยอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ตลอดจนอำนาจอันพิสดารของตัวเอกของเรื่องเป็นผู้มีคุณสมบัติพิเศษ

2.2 นิทานท้องถิ่น (Legend) นิทานชนิดนี้มีขนาดสั้นกว่านิทานปรัมปรามักเป็นเรื่องเหตุการณ์เดียวและเกี่ยวกับความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี โศกกลางหรือคตินิยมอย่างใดอย่างหนึ่งอันเป็นพื้นฐานของคนในแต่ละท้องถิ่น แม้ว่าจะเป็นเรื่องแปลกพิสดาร หรือพิสดารความเป็นจริงไปบ้างก็ตามแต่ก็ยังเชื่อกันว่าเรื่องเหล่านี้เกิดขึ้นจริง มีเค้าความจริงมีตัวละครจริง ๆ มีสถานที่จริงที่กำหนดแน่นอน นิทานท้องถิ่นอาจจำแนกออกได้ดังนี้

2.2.1 นิทานอธิบาย (Explanatory Tale) เช่น นิทานอธิบายปรากฏการณ์การต่าง ๆ ของธรรมชาติ อธิบายสาเหตุของความเชื่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับสถานที่ ตลอดจนโบราณสถานที่สำคัญ

2.2.2 นิทานเกี่ยวกับความเชื่อต่าง ๆ เช่น โศกกลาง เรื่องผี เรื่องไสยศาสตร์

2.2.3 นิทานเกี่ยวกับสมบัติที่ฝังไว้และลายแทง แนะนำให้หาสมบัตินั้น ๆ

2.2.4 นิทานวีรบุรุษ เรื่องที่กล่าวถึงคุณธรรม ความฉลาด ความสามารถและความกล้าหาญของบุคคล มักมีกำหนดสถานที่แน่นอนว่าเป็นที่ใดและมีกำหนดเวลาของเรื่องที่แน่ชัด

2.2.5 นิทานคติสอนใจ เป็นเรื่องสั้น ๆ ไม่สมจริงมีเจตนาจะสอนความประพฤติอย่างใดอย่างหนึ่ง

2.2.6 นิทานเกี่ยวกับนักบวชต่าง ๆ เป็นเรื่องเกี่ยวกับบอภินิหารของนักบวชที่เจริญภาวนาจนมีญาณแก่กล้า มีฤทธิ์เดช

2.3 นิทานเทพนิยาย (Myth) หมายถึง นิทานที่มีเทวดา นางฟ้าเป็นตัวละครในเรื่องนั้นและมักมีส่วนสัมพันธ์กับความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรมทางศาสนา

2.4 นิทานเรื่องสัตว์ (Animal tale) ตัวละครในเรื่องเป็นสัตว์ทั้งที่เป็นสัตว์ป่า สัตว์บ้าน และบางเรื่องมีคนมาเกี่ยวข้องอยู่ด้วย ไม่ใช่มีแต่สัตว์ล้วน ๆ แต่ทั้งคนและสัตว์นั้นจะพูดโต้ตอบกันเสมือนหนึ่งว่าเป็นมนุษย์ แบ่งย่อยออกเป็น 2 ประเภท คือ

2.4.1 นิทานประเภทสอนคติธรรม (Fable) ต่างกับคติสอนใจตรงที่ว่านิทานประเภทนี้ตัวเอกของเรื่องจะต้องเป็นสัตว์เสมอ

2.4.2 นิทานตลกขบขัน (Jest) มักเป็นเรื่องสั้น ๆ จุดสำคัญของเรื่องอยู่ที่มีเรื่องที่ไม่น่าจะเป็นไปได้ต่าง ๆ อาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับความโง่ กลโกง การแก้เผ็ดการแสดง ปฏิภาณไหวพริบ การพนันขันต่อ การเดินทางและการผจญภัยที่ก่อเรื่องผิดปกติในแง่ขบขันต่าง ๆ การแบ่งนิทานตามรูปแบบนี้มีผู้นิยมนำมาใช้แบ่งนิทานของไทยกันมาก เนื่องจากครอบคลุมนิทานไทยได้เกือบทั้งหมด

3. แบ่งตามชนิดนิทาน (Type Index) เป็นการแบ่งตามที่ แอนติอาร์เน (Antti Aarne) ชาวฟินแลนด์ได้แบ่งไว้เมื่อ ค.ศ. 1910 และสตีธ ธอมป์สัน ได้ปรับปรุงให้ดีขึ้นใน ค.ศ. 1928 ต่อมาภายหลังได้เรียกวิธีการนี้ว่ารูปแบบนิทานชาวบ้านของ อาร์เน – ธอมป์สัน เป็นการแบ่งแยกนิทานให้ละเอียดมากขึ้น โดยแบ่งออกเป็น 3 หมวดใหญ่ ๆ คือ

3.1 นิทานเกี่ยวกับสัตว์ แยกออกเป็นสัตว์ป่า สัตว์บ้าน เช่น

1 – 99	เกี่ยวกับสัตว์ปีก
100 – 149	เกี่ยวกับสัตว์ป่าและสัตว์บ้าน
150 – 199	เกี่ยวกับสัตว์ป่า
200 – 219	เกี่ยวกับสัตว์เลี้ยง
	ฯลฯ

3.2 นิทานชาวบ้านทั่วไป แยกออกได้อีกหลายแบบ เช่น

300 – 399	ก. นิทานเกี่ยวกับเวทมนตร์คาถา
500 – 559	เกี่ยวกับผู้ช่วยที่มีอำนาจพิเศษ
560 – 649	เกี่ยวกับอาวุธพิเศษหรือของพิเศษ
750 – 849	ข. นิทานทางศาสนา
850 – 999	ค. นิทานแบบโรแมนติก
	ฯลฯ

3.3 นิทานตลกขบขัน แยกละเอียดออกไปได้หลายชนิด เช่น

1200 - 1349	ก. นิทานเกี่ยวกับคนโง่
1350 – 1439	ข. นิทานเกี่ยวกับสามีภรรยา
1875 – 1999	ค. นิทานโกหก
	ฯลฯ

4. แบ่งนิทานตามสารัตถะ (Motif – Index) เป็นการแบ่งเพื่อจัดหมวดหมู่ จัดระเบียบของนิทานให้ชัดเจนเพื่อสะดวกแก่การสอบสวนค้นคว้า และเปรียบเทียบนิทาน (คำว่า สารัตถะ หมายถึง แก่นแท้ หรือจุดสำคัญของนิทานเรื่องนั้น) สารัตถะประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ

4.1 ตัวสำคัญในเรื่องนิทานจะต้องแปลกพิสดารกว่าตัวอื่น ๆ ในเรื่องอาจเป็นเทวดา สัตว์ประหลาด หรือคนที่มีความแปลกพิเศษออกไปอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ

4.2 มีข้อสำคัญหรือสิ่งสำคัญอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่จะเป็เหตุให้เรื่องนิทานนั้นเกิดขึ้น และดำเนินไปอาจเป็นสิ่งที่ของ เวทมนตร์คาถา ความเชื่อถือ หรือขนบธรรมเนียม ฯลฯ

4.3 สารัตถะหนึ่งมีเหตุการณ์เดียว ถ้านิทานเรื่องหนึ่ง ๆ ประกอบด้วยเหตุการณ์ หลาย ๆ เหตุการณ์เท่ากับว่าในนิทานเรื่องนั้นมีหลายสารัตถะ

ประคอง นิมมานเหมินท์¹⁰¹ ได้เสนอทฤษฎีการจัดประเภทของนิทานตามแนวของ สติธ ทอมป์สัน ไว้ 11 ประเภท คือ

1. นิทานมหัศจรรย์ (Marchen) เป็นนิทานที่มีเรื่องราวความน่าอัศจรรย์เหนือธรรมชาติ เนื้อเรื่องค่อนข้างยาว มีหลายอนุภาคหรือหลายตอน ดำเนินเรื่องอยู่ในโลกแห่งจินตนาการบอก สถานที่และเวลาไม่แน่ชัด ตัวละครเอกต้องผจญภัยและได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นแต่งงาน แล้วมีฐานะดีขึ้น เป็นเรื่องเกี่ยวกับอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ตัวอย่างเช่น เรื่อง สโนไวท์ ความอัศจรรย์ของเรื่องก็คือกระจกพูดได้ สโนไวท์ฟื้นขึ้นเพราะแอปเปิ้ล เป็นต้น

2. นิทานชีวิต (Novella) เป็นนิทานที่ดำเนินเรื่องราวอยู่บนโลกแห่งความจริง บ่งบอก สถานที่ ตัวละครชัดเจน อาจมีเรื่องอิทธิฤทธิ์ความมหัศจรรย์ แต่เป็นเรื่องที่น่าจะเป็นไปได้ นิทานชีวิตของไทย เช่น ไกรทอง และเรื่องขุนช้างขุนแผน เป็นต้น

3. นิทานวีรบุรุษ (Hero tales) เป็นนิทานที่เล่าถึงการผจญภัยของวีรบุรุษที่มีความสามารถเหนือมนุษย์

4. นิทานประจักษ์หรือนิยายประจักษ์ (Sage) เป็นเรื่องที่อธิบายถึงสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นอาจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือก่อสร้างขึ้นมา เนื้อเรื่องมีความแปลกพิสดารที่เชื่อว่าเกิดขึ้นจริงในสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง ตัวละครและเวลาถูกบ่งไว้ชัดเจน อาจเป็นเรื่องของบุคคลในประวัติศาสตร์ คนสำคัญของเมือง ตัวละครอาจเป็นมนุษย์ เทวดา สัตว์ เป็นต้น

5. นิทานอธิบายเหตุ (Explanatory tales) เป็นเรื่องที่อธิบายถึงกำเนิดหรือความเป็นมาของสิ่งเหนือธรรมชาติ อธิบายถึงกำเนิดของสัตว์บางชนิด เป็นต้น

6. ตำนานปรัมปรา (Myth) เป็นเรื่องที่อธิบายถึงกำเนิดของจักรวาล โครงสร้างและระบบของจักรวาล มนุษย์ สัตว์ ปราภฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น ลม ฝน กลางวัน กลางคืน

¹⁰¹ ประคอง นิมมานเหมินท์. *นิทานพื้นบ้านศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ :

โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.

¹⁰¹ประคอง นิมมานเหมินท์ (2550). *วรรณคดีท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ :โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า 7-10.

ตลอดจนความเป็นมาของชนชั้นผู้นำ ลำดับชั้นและบทบาทหน้าที่ของมนุษย์ ประเพณี พิธีกรรม ความประเพณีต่าง ๆ ว่าเกิดขึ้นเมื่อไร เพราะเหตุใด เช่น เรื่องเมฆลากกับรามสูร

7. นิทานสัตว์ (Animal tale) เป็นนิทานที่มีสัตว์เป็นตัวละครเอก โดยทั่วไปมักจะแสดงให้เห็นความฉลาดของสัตว์หนึ่งและความโง่เขลาของสัตว์อีกชนิดหนึ่ง สัตว์ที่เป็นตัวละครเอก มักจะเป็นตัวโกง เทียบกลั่นแกล้งเอาเปรียบสัตว์อื่น บางครั้งก็ได้รับความเดือดร้อน ความขบขันของนิทานสัตว์ขึ้นอยู่กับการเล่นล่อลวงหรือการตกอยู่ในภาวะที่ลำบากเพราะ ความโง่เขลา ถ้า นิทานสัตว์ซึ่งมีเนื้อเรื่องมุ่งสอนจริยธรรมเรียกว่านิทานคติ

8. นิทานมุขตลก (Jest) ความขบขันอยู่ที่ความไม่น่าจะเป็นไปได้ เนื้อเรื่องมีขนาดสั้นโครงเรื่องไม่ซับซ้อน มีเพียงอนุภาคเดียว ตัวละครอาจเป็นมนุษย์หรือสัตว์ก็ได้

9. นิทานศาสนา (Religious tale) เป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนาแต่ไม่ใช่เทพปกรณัม เช่น เรื่องเล่าเกี่ยวกับนักบุญต่าง ๆ ในคริสต์ศาสนาซึ่งไม่ปรากฏในพระคัมภีร์ นิทานดังกล่าวตามทัศนะของผู้เล่าถือว่าเป็นเรื่องจริง

10. นิทานเรื่องผี (Ghost stories) เป็นเรื่องเล่าที่กล่าวถึงผีต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่ทุกสังคม ผีบางตนไม่ปรากฏชัดว่ามาจากไหน เกิดขึ้นได้อย่างไร และมีบางประเภทที่กลายเป็นวิญญาณแล้วกลับมาหลอกคนด้วยวิธีการต่าง ๆ

11. นิทานเข้าแบบ (Formul tales) หมายถึง นิทานที่มีแบบแผนในการเล่าพิเศษ โครงเรื่องมีความสำคัญเป็นรองของแบบแผนในการเล่า การเล่าก็เพื่อความสนุกสนานของการเล่า โดยแท้ บางเรื่องอาจใช้ในการเล่นเกม มีหลายแบบ เช่น นิทานลูกโซ่ นิทานหลอกผู้ฟัง นิทานไม่จบเรื่อง และนิทานไม่รู้จบ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

11.1 นิทานลูกโซ่ คือ นิทานที่มักเป็นเรื่องเกี่ยวกับเหตุการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้นหลายครั้ง หรือเกี่ยวกับสิ่งหลายสิ่ง มีการแจกแจงรายละเอียดตามจำนวนนับหรือวันเดือนปี อีกแบบหนึ่งก็คือ เป็นเรื่องที่วนกลับมาที่เดิมคือ เป็นเรื่องเล่าถึงเหตุการณ์หนึ่งซึ่งเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้นต้องมีการแก้ไขโดยอาศัยสิ่งต่าง ๆ เกี่ยวโยงกันไปเป็นลูกโซ่ ในที่สุดก็วนกลับมาสู่จุดเริ่มต้นของเรื่องแล้วเรื่องก็จบลง

11.2 นิทานหลอกผู้ฟัง (Catch tales) เป็นนิทานที่ผู้เล่า เล่าเพื่อหลอกผู้ฟังให้เป็นตัวตลก ผู้เล่ามักเล่าเรื่องโดยให้ผู้ฟังนั้นมีส่วนร่วม

11.3 นิทานไม่จบเรื่อง (Unfinished tales) เป็นนิทานที่เล่าเพื่อหยอกเย้าให้เกิดความสนุกสนานหรือว่าเล่าเพราะว่ารำคาญที่ถูกเข้าชี้ให้เล่า นิทานประเภทนี้เริ่มเรื่องอย่างน่าสนใจแล้วก็จบลงอย่างกะทันหัน จบลงทั้ง ๆ ที่ไม่น่าจบ

11.4 นิทานไม่รู้จบ (Endless tales) เป็นนิทานที่มักเกี่ยวข้องกับการนับผู้เล่าสามารถเล่าไปได้นานเท่าที่ผู้ฟังต้องการ ไม่มีวันจบปกติผู้ฟังจะรำคาญจนต้องบอกให้หยุดเล่า

ประคอง นิมมานเหมินทร์ ได้กล่าวเพิ่มเติมถึงแนวคิดมุกตลกไทยที่ปรากฏ คือ

1. เกี่ยวกับความฉลาด
2. เกี่ยวกับความโง่หรือความเป็น
3. เกี่ยวกับความเกียจคร้าน
4. เกี่ยวกับเรื่องเพศ เช่น พูดถึงเรื่องเพศที่เกี่ยวกับบุคคลที่ปกตินั้นจะต้องถือพรหมจรรย์อย่างเคร่งครัด เป็นเรื่องเพศระหว่างเครือญาติ เป็นเรื่องเกี่ยวกับคนที่ประพฤติวิบัติการ เช่น มีความสัมพันธ์กับสัตว์ เป็นเรื่องคนที่ไม่ค่อยประสีประสาในเรื่องเพศ เช่น สาวแรกรุ่น ทิดซี เป็นต้น
5. เกี่ยวกับคนพิการ
6. เกี่ยวกับนักบวช อาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับความขี้เกียจ ความตระหนี่ ความไม่สุจริต ฉลาดขาดไหวพริบ ไม่ทันคน ความละโมภ เล่นการพนัน ประพฤติผิดพรหมจารีกับชี กัปปหญิงชาวบ้าน
7. เกี่ยวกับคนต่างถิ่น หรือต่างชาติ
8. คนที่ฐานะสูงในสังคม

นอกจากนี้ สตีธ ทอมป์สัน¹⁰² (Stith Thompson) อ้างใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ชุดภาษาไทย 8 กล่าวไว้ว่า นิทานมี 11 ประเภท ดังนี้

1. นิทานมหัศจรรย์ เป็นนิทานเกี่ยวกับเทวดา นางฟ้า และมีเรื่องราวของความมหัศจรรย์เหนือธรรมชาติ
2. นิทานชีวิต ดำเนินเรื่องอยู่ในโลกแห่งความจริง มีการบ่งสถานที่และตัวละครชัดเจน อาจมีเรื่องของอิทธิปาฏิหาริย์หรือความมหัศจรรย์ แต่ก็มีลักษณะที่ผู้อ่าน ผู้ฟังเชื่อว่าเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ มากกว่าอิทธิปาฏิหาริย์ที่ปรากฏในนิทานมหัศจรรย์
3. นิทานวีรบุรุษ เป็นนิทานที่เล่าถึงการผจญภัยของวีรบุรุษคนเดียวหลายครั้งหลายหน และมักกล่าวถึงการผจญภัยของวีรบุรุษที่มีลักษณะเหนือมนุษย์
4. นิทานประจักษ์ มักเป็นเรื่องแปลกพิสดารซึ่งเชื่อว่าเคยเกิดขึ้นจริง ณ สถานที่ใดสถานที่หนึ่ง ตัวละครและสถานที่บ่งไว้ชัดเจน อาจเป็นเรื่องของบุคคลในประวัติศาสตร์หรือคนสำคัญของเมือง ตัวละครอาจเป็นมนุษย์ เทวดา สัตว์ เป็นต้น

¹⁰² มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2531). เอกสารการสอน ชุดภาษาไทย 8. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี: สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.(หน้า 60-72)

5. นิทานอธิบายเหตุ เป็นเรื่องที่อธิบายถึงเหตุผลกำเนิดหรือความเป็นมาของสิ่งที่เกิดในธรรมชาติ อาจอธิบายถึงสัตว์บางชนิดสาเหตุที่สัตว์บางชนิดมีรูปร่างลักษณะต่าง ๆ กำเนิดของพืช ดวงดาว มนุษยชาติ หรือสถาบัน

6. เทวปกรณ์ เป็นเรื่องอธิบายถึงกำเนิดของจักรวาล โครงสร้างและระบบของจักรวาล มนุษย์ สัตว์ ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ

7. นิทานสัตว์ เป็นเรื่องที่สัตว์เป็นตัวเอกนิทานสัตว์โดยทั่วไป มักแสดงให้เห็นความฉลาดของสัตว์ชนิดหนึ่ง และความโง่เขลาของสัตว์ชนิดหนึ่ง เป็นต้น นิทานสัตว์ถ้าเล่าโดยเจตนาจะสอนจริยธรรมหรือคตินิยมอย่างใดอย่างหนึ่ง จัดว่าเป็นนิทานคติที่มีผู้รวบรวมไว้และเป็นที่รู้จักกันดี ได้แก่ นิทานอีสปและปัญญาตนตระ

8. มุกตลก มักมีขนาดสั้นโครงเรื่องไม่ซับซ้อน มีเพียงอนุภาคเดียวตัวละครอาจเป็นมนุษย์หรือสัตว์ก็ได้ จุดสำคัญของเรื่องอยู่ที่ความไม่น่าเชื่อ มุกตลกมี 16 ประการ คือ ความฉลาด ความโง่ การชนะการแข่งขันด้วยกลลวง การต่อรองแบบกลลวง ขโมยและการหลอกต้ม การหนีโดยใช้กลลวง การล่อลวงแบบผิดประเวณี กลลวงที่ทารุณ กลลวงโดยวิธีแข่งขัน การปลอมแปลง การกล่าวหาที่ผิด ภรรยาที่เลว ความเกียจคร้าน คนหนูหนวก นักบวช และการไม้

9. นิทานศาสนา เป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนา แต่ไม่ใช่เทวปกรณ์ เช่น เรื่องเล่าเกี่ยวกับพระเยซูและนักบุญต่าง ๆ ในคริสต์ศาสนา ซึ่งไม่ปรากฏในพระคัมภีร์

10. นิทานเรื่องผี แทบทุกสังคมมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับผีต่าง ๆ นานา ผีบางประเภทไม่ปรากฏชัดว่ามาจากไหน เกิดขึ้นได้อย่างไร เช่น ผีม้าบ้องและผีปกกะโหลกของไทยภาคเหนือแต่ผีบางประเภทเป็นวิญญาณของคนที่ตายไปแล้ว กลับมาหลอกหลอนผู้ที่มีชีวิตอยู่ด้วยรูปร่างและวิธีการต่าง ๆ

11. นิทานเข้าแบบ นิทานเข้าแบบ หมายถึง นิทานที่มีแบบสร้าง พิเศษ นิทานประเภทนี้โครงเรื่องมีความสำคัญเป็นรอบของแบบสร้าง การเล่าก็เล่าเพื่อความสนุกสนานของผู้ฟัง โดยแท้ บางเรื่องอาจใช้ใน การเล่นเกม มีหลายแบบ เช่น นิทานลูกโซ่ นิทานหลอกผู้ฟัง นิทานไม่จบเรื่อง และนิทานไม่รู้จบ

บุญส่ง ครุศรี¹⁰³ กล่าวว่า การแบ่งประเภทของนิทานได้มีผู้รวบรวมและแบ่งแยกประเภทไว้หลายประเภท ในบทเรียนนี้จะใช้วิธีการแบ่งประเภทนิทานตามลักษณะเนื้อหาและรูปแบบของนิทานดังนี้

1. นิทานปรัมปรา เป็นเรื่องสมมุติที่ค่อนข้างยาวมีสาระซับซ้อน ตัวละคร เวลา

¹⁰³ บุญส่ง ครุศรี. (2538). *นิทานเพลงพื้นบ้านโคราช*. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท. หน้า 1-2.

และสถานที่ไม่ระบุแน่นอน มีการพรรณนาอย่างวิจิตรพิสดาร ตัวเอกของเรื่องเป็นผู้มีคุณสมบัติพิเศษ โคร่งเรื่องอาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับเจ้าชายที่เก่งกล้าสามารถ ต้องผจญภัยต่อสู้อุปสรรค จนในที่สุดได้ประสบความสำเร็จและมีความสุขในชีวิต

2. นิทานท้องถิ่น มีขนาดสั้นกว่านิทานปรัมปรา เนื้อเรื่องส่วนใหญ่มักจะมีเหตุการณ์เดียวและเป็นเรื่องจริงหรือมีเค้าความจริง มีตัวละครเป็นบุคคลและสถานที่จริงหรืออาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับวีรบุรุษประจำชาติ โดยมีความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ใจกลาง หรือคตินิยมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยนิทานท้องถิ่นยังแบ่งย่อยออกได้ดังนี้

2.1 นิทานอธิบายเหตุ เป็นนิทานที่อธิบายที่มาของคน สัตว์ สิ่งของตลอดจนปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่มนุษย์สงสัยหาคำตอบไม่ได้ บางเรื่องอธิบายที่มาของพิธีกรรม ประเพณี และวัฒนธรรมต่าง ๆ ของชนกลุ่มนั้น

2.2 นิทานที่เกี่ยวกับความเชื่อต่าง ๆ เช่น ไสยศาสตร์ เวทมนตร์ คาถา ใจกลางและความเชื่อทางพระพุทธศาสนาอันเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตคนในสมัยโบราณ

2.3 นิทานเกี่ยวกับสมบัติลายแทงหรือสมบัติที่ฝังไว้

2.4 นิทานวีรบุรุษ เป็นเรื่องที่กล่าวถึงคุณธรรม ความเฉลียวฉลาด ความสามารถ และความกล้าหาญของบุคคล

2.5 นิทานคติสอนใจ เป็นเรื่องที่มีขนาดสั้นไม่สมจริง มีวัตถุประสงค์เพื่อการสอนด้านความประพฤติอย่างใดอย่างหนึ่ง

2.6 นิทานเกี่ยวกับนักบวชต่าง ๆ ซึ่งเป็นผู้ที่เจริญภาวนาแก่กล้า มีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์

3. เทพนิยาย เป็นนิทานที่มีเทวดา นางฟ้า เป็นตัวละครสำคัญของเรื่อง เรื่องราวมักมีส่วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรมต่าง ๆ

4. นิทานเรื่องสัตว์ เป็นนิทานที่ตัวเอกของเรื่องเป็นสัตว์ มีความคิด การกระทำและสามารถพูดได้อย่างมนุษย์ นิทานเรื่องสัตว์สามารถแบ่งออกได้อีก 2 ประเภท คือ

4.1 นิทานสอนคติธรรม ลักษณะของนิทานประเภทนี้ต่างกับนิทานที่เป็นคติสอนใจตรงที่ตัวเอกในเรื่องจะต้องเป็นสัตว์เสมอ

4.2 นิทานเล่าซ้ำหรือนิทานไม่รู้จบ เป็นนิทานที่เล่าซ้ำ ๆ เปลี่ยนเฉพาะคำบางคำเล่าต่อเนื่องกันไปไม่มีจุดจบ

5. นิทานมุกตลก เป็นนิทานที่มีขนาดสั้น ลักษณะสำคัญของนิทานประเภทนี้คือเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ อาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับการแกล้งแสด การแสดงปฏิกิริยาขิงไหวพริบ การพนัน เล่ห์เหลี่ยมกลโกงต่าง ๆ

2.6.4 นิทานพื้นบ้านกับสังคม วรรณคดี ศิลปะและคติชนประเภทอื่น

นิทานมีส่วนเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับคนในสังคม วรรณคดี ศิลปะ และคติชนประเภทอื่น เช่น วัฒนธรรมทางภาษาตลอดจนอัตลักษณ์ของคนในสังคม ซึ่งสามารถสะท้อนภาพวิถีชีวิต ดังมีนักวิชาการกล่าวไว้ดังนี้

1) นิทานพื้นบ้านกับสังคม

ประคอง นิมมานเหมินท์¹⁰⁴ กล่าวว่า นิทานพื้นบ้านมีความสัมพันธ์กับสังคม ในการศึกษาเรื่องนี้ มีประเด็นที่ควรทราบอยู่ 3 ประการ คือ กิจกรรมการเล่นิทานในสังคมต่าง ๆ บทบาทของนิทานพื้นบ้านในสังคม และอิทธิพลของสังคมต่อนิทานพื้นบ้าน

1.1) กิจกรรมการเล่นิทานในสังคม

ในสังคมต่าง ๆ มีกิจกรรมการเล่นิทานในโอกาสใดบ้าง นักเล่นิทานมักประกอบอาชีพอะไร และระหว่างผู้ชายผู้หญิง เพศไหนเป็นนักเล่นิทานมากกว่ากัน นักคติชนวิทยาเหล่านี้ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการเล่นิทานในชุมชนต่าง ๆ ดังนี้

1.1 โอกาสที่มีการเล่นิทาน การเล่นิทานในชุมชนต่าง ๆ มีเกิดขึ้นในโอกาสต่อไปนี้

- ขณะที่มีการทำงานร่วมกัน เช่น ทำนา ทำไร่ ตัดฟืน ตัดเย็บเสื้อผ้า
- ในช่วงฤดูหนาวซึ่งไปไหนไม่สะดวก
- ในสถานที่ที่จำกัด เช่น โรงพยาบาล ในที่คุมขัง ในค่ายทหารและที่

กักกันนักโทษ

1.2) อาชีพของนักเล่นิทาน นักเล่นิทานในหมู่บ้านต่าง ๆ มักเป็นคนฐานะไม่สู้ดีแต่เป็นผู้มีโอกาสเดินทางและได้พบปะกับผู้คนมาก นักเล่นิทานจึงมักไม่ใช่ชาวนา นักเล่นิทานมักเป็นบุคคลที่อาชีพการงานทำให้ต้องเดินทางเคลื่อนไหวย่อมมีโอกาสพบผู้คนและมีประสบการณ์มาก ด้วยเหตุนี้จึงมักเป็นช่างฝีมือ ชาวประมง กลาสี กรรมกรก่อสร้าง ฯลฯ มากกว่าชาวนา หรือถ้าเป็นชาวนา ก็มักเป็นชาวนาที่มีอาชีพอื่นด้วย

1.3) นักเล่นิทานมีทั้งผู้ชายและผู้หญิง ผู้หญิงสามารถเป็นนักเล่นิทานได้เท่า ๆ กัน ผู้หญิงมักเป็นนักเล่นิทานในบ้าน โดยมีเด็ก ๆ เป็นผู้ฟัง ผู้หญิงและผู้ชายสามารถเป็นนักเล่นิทานได้ทั้งคู่ จำนวนนักเล่นิทานเป็นชายมากกว่าหญิง อาจเป็นเพราะผู้ชายมีโอกาสเดินทางและพบปะผู้คนได้มากกว่า

¹⁰⁴ ประคอง นิมมานเหมินท์. (2551). *นิทานพื้นบ้านศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ :

2) บทบาทของนิทานพื้นบ้านในสังคม

2.1) ให้ความเพลิดเพลิน

2.2) ช่วยกระชับความสัมพันธ์

2.3) ให้ความรู้และเสริมสร้างจินตนาการ

2.4) ปลูกฝังจริยธรรมและรักษาบรรทัดฐานของสังคม

3) อิทธิพลสังคมต่อนิทานพื้นบ้าน สังคมมีอิทธิพลต่อนิทานอยู่หลายด้าน กล่าวคือ

ประการแรก แม้ว่านิทานจะเป็นเรื่องจินตนาการ แต่เนื่องจากผู้เล่านิทานเป็นสมาชิกของสังคม นิทานจึงมักสะท้อนให้เห็นลักษณะชีวิตของสังคมนั้นไม่มากนักน้อย แม้นิทานที่เราได้รับมาจากที่อื่น ๆ กันไปก็มักมีการเปลี่ยนแปลงสอดแทรกลักษณะที่เป็นไทยเข้าไป นอกจากวิถีชีวิตการกินอยู่แล้ว นิทานยังสะท้อนให้เห็นทัศนคติความคิดเห็นของคนในสังคมที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ

ประการที่สอง สังคมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ความเปลี่ยนแปลงของสังคมย่อมมีผลกระทบต่อนิทานไม่มากนักน้อย เมื่อมีความเจริญทางเทคโนโลยี มนุษย์มีเครื่องอำนวยความสะดวกเพิ่มขึ้น การจับกลุ่มฟังนิทานหน้าเตาผิงในฤดูหนาว อาจเปลี่ยนไปจับกลุ่มวิทยุ หรือชมโทรทัศน์แทน นิทานพื้นบ้านบางเรื่องอาจถูกแปลงเป็นละครวิทยุโทรทัศน์ วิธีการถ่ายทอดนิทานก็เปลี่ยนแปลงไป และเพื่อให้เหมาะสมกับกาลเวลาและการแสดง ก็อาจมีการเปลี่ยนแปลงนิทานบ้างไม่มากนักน้อย นอกจากนี้เราได้ติดต่อกับต่างประเทศ นิทานจากต่างประเทศก็แพร่หลายเข้ามา ทั้งที่เป็นภาษาต่างประเทศ และมีผู้แปลเป็นภาษาไทย พ่อแม่บางคนก็อาจอ่านแล้วเห็นว่าเหมาะกับเด็กก็เล่าให้ลูก ๆ ฟังหรือซื้อให้อ่าน จนอาจกล่าวได้ว่าเด็กในเมืองปัจจุบันบางคนรู้จักนิทานต่างประเทศก่อนนิทานพื้นบ้านไทย

2) นิทานพื้นบ้านกับวรรณคดี

นิทานพื้นบ้านเป็นวรรณคดีประเภทหนึ่งคือ ถ่ายทอดกันด้วยปาก เรียกเป็นศัพท์ว่า วรรณคดีมุขปาฐะ ในชนชาติหรือสังคมที่ไม่มีตัวอักษรใช้ จะมีวรรณคดีประเภทนี้เพียงอย่างเดียว แต่ในชาติที่มีอักษรใช้จะมีวรรณคดีประเภทที่เขียนหรือพิมพ์ขึ้นเรียกว่าวรรณคดีลายลักษณ์

ประคอง นิมมานเหมินท์¹⁰⁵ กล่าวว่า นิทานพื้นบ้านเป็นบ่อเกิดวรรณคดีลายลักษณ์บางเรื่อง ธรรมดาวรรณคดีลายลักษณ์บางเรื่อง ธรรมดา วรรณคดีลายลักษณ์มีที่มาจากหลายแห่ง เช่น จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงจากจินตนาการของกวี และจากนิทานพื้นบ้าน นิทานพื้นบ้านบางเรื่องมีความสัมพันธ์กับวรรณคดีอย่างใกล้ชิด เพราะนิทานพื้นบ้านเป็นบ่อเกิดของ

¹⁰⁵ ประคอง นิมมานเหมินท์. (2551). *นิทานพื้นบ้านศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ :

โครงการเผยแพร่ผลงาน วิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า 82-84.

วรรณคดีเรื่องนั้น ๆ กวีจากหลายยุคหลายสมัยได้นำเอาเค้าโครงเรื่องของนิทานพื้นบ้านมา รจนาขึ้นเป็นวรรณคดีลายลักษณ์อาจเป็นรูปแบบเป็นร้อยแก้วหรือร้อยกรอง การหยิบเอาเรื่อง วรรณคดีลายลักษณ์ อาจหยิบยกเอามาเพียงบางส่วนและอยู่ในรูปของวรรณคดีลายลักษณ์ นอกจากจะมีความประณีตบรรจงในการใช้ภาษาแล้ว ก็อาจมีการเสริมแต่งหรือดัดแปลง อันอาจทำ ให้เรื่องราวไม่เหมือนเดิมทีเดียว

วรรณคดีลายลักษณ์ช่วยเก็บรักษาและเป็นสื่อถ่ายทอดนิทานพื้นบ้าน วรรณคดี ลายลักษณ์มีที่มาจากนิทานพื้นบ้านบางเรื่องแต่งได้ดี มีความงดงามทางศิลปะ มีความไพเราะ ชาบซึ้ง ทำให้ผู้อ่านผู้ฟังติดอกติดใจ นำเรื่องราวไปเล่าหรือขับขานเป็นบทเพลงกันต่อ ๆ ไป กรณี เช่นนี้อาจกล่าวได้ว่า วรรณคดีลายลักษณ์ช่วยเก็บรักษานิทานพื้นบ้านและเป็นสื่อถ่ายทอดนิทาน พื้นบ้านเรื่องนั้น ๆ ให้คงอยู่ต่อไป

3) นิทานพื้นบ้านกับศิลปะ

นิทานพื้นบ้านมีความสำคัญให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน เป็นที่ประทับใจของ มนุษย์ทุกยุคทุกสมัย เป็นบ่อเกิดและมีอิทธิพลต่อวรรณคดีดังกล่าวมาแล้วประกอบ นิมมานเหมินท์ ¹⁰⁶ อธิบายว่าถ้าพิจารณาดูศิลปะบางแขนง เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม ก็จะพบว่านิทาน พื้นบ้านมีบทบาทไม่น้อยเลย ในฐานะเป็นแรงบันดาลใจให้ศิลปินผลิตงานศิลปะขึ้น นิทานพื้นบ้าน ที่มีอิทธิพลมากเป็นพิเศษ คือนิทานเทพปกรณัม เรื่องราวของเทพเจ้าและสัตว์ประหลาดต่าง ๆ ทำ ให้ศิลปินเกิดจินตนาการและผลิตผลงานที่น่าสนใจขึ้นมากมายในโลก

4) นิทานพื้นบ้านกับคติชนประเภทอื่น ¹⁰⁷

นอกจากจะมีความสัมพันธ์กับวรรณคดีและศิลปะดังกล่าวมาแล้วนิทานพื้นบ้านยังม ีความสัมพันธ์กับวรรณคดีประเภทอื่น ได้แก่ ภาษิต ปริศนา และเพลงพื้นบ้าน

- ภาษิตมีที่มาจากนิทานพื้นบ้าน เช่น กิ่งก่าได้ทอง ได้ทีชี้แพะไล่ เผลอเผลอ กระจเขอ กันร้ว เป็นต้น
- ปริศนาบางบทมีที่มาจากนิทานพื้นบ้านอะไรเอยอยู่ใต้ต้นจันทน์ เห็นโคชนกัน ชายคนนั้นชื่อว่าอะไร เผลยว่าชายคนนั้นชื่อว่าจันทโครบ เป็นต้น
- เพลงพื้นบ้าน เช่น เพลงกล่อมเด็ก และเพลงโต้ตอบของท้องถิ่นต่าง ๆ เช่น เพลง แห่และเพลงทรงเครื่องของภาคกลาง เพลงขอของภาคเหนือ หมอลำของอีสาน เพลงชาน้องของ

¹⁰⁶ ประคอง นิมมานเหมินท์. (2551). *นิทานพื้นบ้านศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ :

โครงการเผยแพร่ผลงาน วิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า 84-85.

¹⁰⁷ ประคอง นิมมานเหมินท์. (2551). *นิทานพื้นบ้านศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ :

โครงการเผยแพร่ผลงาน วิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า 86-87.

ปักษ์ใต้ก็มักมีเนื้อร้องมาจากนิทานพื้นบ้านเรื่องต่าง ๆ นิทานที่พบบ่อยในเพลงและการแสดงพื้นบ้านภาคกลาง เช่น เรื่องดาวลูกไก่ เรื่องนางสิบสอง หรือ พระรถเมรี เรื่องไกรทอง เรื่องขุนช้างขุนแผน เป็นต้น

2.6.5 ลักษณะของหนังสือสำหรับเด็ก

อรอนงค์ โชคสกุลและศรีอัมพร ประทุมรัตน์¹⁰⁸ ได้กล่าวถึงลักษณะของหนังสือสำหรับเด็ก ดังนี้

1. เนื้อหาของหนังสือต้องมีความเหมาะสมกับวัย ระดับชั้นและความสนใจของเด็ก เนื้อหาจะต้องมีความสนุกสนาน มีการดำเนินเรื่องน่าสนใจ ไม่ใช้การบรรยายมากเกินไป ไม่ทำให้น่าเบื่อ
2. เนื้อหาต้องมีแก่นของเรื่องหรือวัตถุประสงค์อย่างชัดเจน เนื้อหาของหนังสือระดับเด็กเล็กควรมีความคิดรวบยอดเพียงอย่างเดียว เพื่อให้เข้าใจได้ง่ายไม่สับสน ส่วนเนื้อหาของเด็กที่กำลังย่างเข้าสู่วัยรุ่น จะมีความคิดรวบยอดมากกว่าหนึ่งก็ได้ แต่ต้องสอดคล้องกันอย่างเป็นระบบและมีความเหมาะสมกลมกลืนได้เป็นอย่างดีอีกด้วย
3. เนื้อหาจะต้องมีรูปแบบที่ชัดเจน เช่น จะเขียนเนื้อหาเป็นบทร้อยแก้วหรือบทร้อยกรอง ก็ควรจะกำหนดให้แน่นอนก่อนจะลงมือเขียน นอกจากจะกำหนดการเขียนเป็นบทร้อยแก้วหรือบทร้อยกรองแล้ว ยังจะต้องกำหนดให้ชัดเจนอีกว่าจะเขียนเนื้อหาในรูปแบบใด เช่น นิทาน นิทานพื้นบ้าน เรื่องสั้น บทละคร บทกวีเรื่อง สารคดี เป็นต้น
4. สำนวนภาษา ลักษณะการเขียนประโยคในหนังสือเด็ก สำนวนภาษาและประโยคที่จะนำมาเขียนในหนังสือเด็กจะต้องเป็นภาษาง่าย ๆ อ่านแล้วสามารถเข้าใจความหมายได้ โดย ไม่ต้องนำมาแปลอีกครั้งและการเขียนทุกคำจะต้องถูกต้องตามหลักเกณฑ์ทางภาษา เด็ก ๆ จะได้นำไปใช้อย่างถูกต้องทั้งในด้านการเขียนและการนำไปใช้ต่อไป
5. ภาพประกอบที่ใช้ในหนังสือสำหรับเด็ก การใช้ภาพประกอบในหนังสือสำหรับเด็กมีหลายวิธี เช่น ภาพวาด ภาพถ่าย ภาพตัดปะ เป็นต้น ในการนำภาพมาประกอบหนังสือสำหรับเด็ก เป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งที่ผู้จัดทำจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการพัฒนาการของเด็กแต่ละวัย เพื่อจะทำภาพได้อย่างเหมาะสมตามความสนใจและพัฒนาการของเด็กแต่ละวัย เช่น เด็กก่อนวัยเรียน (อายุ 2 -6 ขวบ) ควรเป็นหนังสือที่มีภาพมาก ๆ มีตัวหนังสือประกอบได้เล็กน้อย แต่สำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น(อายุ 12-14 ขวบ) ไม่จำเป็นต้องมีภาพประกอบทุกหน้า
6. ขนาดตัวอักษรและขนาดของรูปเล่ม ในการจัดทำหนังสือสำหรับเด็ก ขนาด

¹⁰⁸ อรอนงค์ โชคสกุล, ศรีอัมพร ประทุมรัตน์. (2544). *การผลิตนวัตกรรมการเรียนการสอน : การจัดทำหนังสือสำหรับเด็ก*. ชัยนาท : ชมรมพัฒนาความรู้ด้านระเบียบกฎหมาย. หน้า10-12.

ตัวอักษรที่ใช้ในเนื้อเรื่อง ควรจะให้เหมาะสมกับวัยของเด็ก เช่น เด็กวัยก่อนเรียน ใช้ตัวอักษรโต ขนาดประมาณ 20-30 พอยท์ (ประมาณ 1/2 ซม.) และตัวอักษรที่ใช้ไม่ควรเป็นตัวอักษรลวดลาย ควรเป็นตัวอักษรที่มีรูปแบบที่ชัดเจน อ่านง่าย การเขียนอักษรแต่ละตัวถูกต้องตามหลักเกณฑ์

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.7.1 งานวิจัยภายในประเทศ

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่งมักมีปัญหาร้องเรียนและตรวจพบการทุจริตคอร์รัปชันหลายรูปแบบและจากงานวิจัยของสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) ในปี พ.ศ. 2557 ในการสัมมนาเรื่องดัชนีชี้วัดสถานการณ์การทุจริตคอร์รัปชันในประเทศไทยในหัวข้อการเปิดเผยข้อมูลการจัดการซื้อจัดจ้างและทุจริตคอร์รัปชันได้เผยแพร่ผลการเปิดเผยข้อมูลจัดซื้อจัดจ้างพบว่า มีหน่วยงานส่วนท้องถิ่นเกินร้อยละ 70 ที่ไม่เปิดเผยข้อมูลจัดซื้อจัดจ้างในเว็บไซต์ตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 และมีประชาชนร้องเรียนเรื่องการเปิดเผยข้อมูลจัดซื้อจัดจ้างเป็นจำนวนมาก ข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่งหย่อนประสิทธิภาพในการบริหาร ขาดความรับผิดชอบ ขาดความโปร่งใสและขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการควบคุมตรวจสอบอย่างมีประสิทธิภาพส่งผลให้การบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่งยังไม่บรรลุประสิทธิภาพเท่าที่ควรสมดังเจตนารมณ์ของการกระจายอำนาจโดยเฉพาะการบริหารงานที่ยังไม่โปร่งใสและขาดประสิทธิภาพไม่สามารถสนองตอบต่อความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง มีการช่วยเหลือกันในกลุ่มพรรคพวกและระบบอุปถัมภ์ในกลุ่มเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ในทางที่ไม่ถูกต้อง (เสนห์ จุ้ยโต)¹⁰⁹

กรณีตัวอย่างจากการศึกษาธรรมาภิบาลในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทยที่ชี้ให้เห็นว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทยยังมีการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องตามหลักธรรมาภิบาล เช่น กรณีการศึกษาของตระกูล มีชัย¹¹⁰ ทำการศึกษาเรื่องการเมืองท้องถิ่น : การเลือกตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลพบว่ากรณีการจัดซื้อจัดจ้างขององค์การบริหารส่วนตำบลมีการฮั้วในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้าง การสมยอมราคาหรือฮั้วในวงการจัดซื้อจัดจ้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นปัญหาที่มีความ

¹⁰⁹ เสนห์ จุ้ยโต. (2557). *มิติใหม่การบริหารธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : ทฤษฎีและงานวิจัย*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. หน้า 126

¹¹⁰ ตระกูล มีชัย. (2548). *การเมืองท้องถิ่น : การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบล*. พิมพ์ครั้งที่ 1. สถาบันพระปกเกล้า.

รุนแรงมากขึ้นหรือการศึกษาของอรทัย ก๊กผล¹¹¹ ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนากระบวนการจัดซื้อจัดจ้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพบว่ากระบวนการจัดซื้อจัดจ้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการทุจริตคอร์รัปชันหลายรูปแบบนับตั้งแต่มีการกีดกันการเปิดเผยราคา การสมยอมกันในการเสนอราคาและการปลอมเอกสาร ส่วนพิทยา พานทอง และคณะ¹¹² ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบตรวจสอบภายในกับธรรมาภิบาลในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกรณีศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ 8 จังหวัด ภาคเหนือ เชียงราย เชียงใหม่ พะเยา แพร่ น่าน ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอนพบว่าการบริหารองค์กรเพื่อให้ใช้ทรัพยากรที่มาจากภาษีประชาชนให้เกิดความคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพในการบริหารจะต้องมีกลไกในการตรวจสอบที่สำคัญคือการตรวจสอบภายใน (Internal Auditing) ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทำให้เกิดหลักการอย่างเที่ยงธรรมและการให้คำปรึกษาอย่างเป็นอิสระ การตรวจสอบภายในจะช่วยให้องค์กรบรรลุถึงเป้าหมายที่วางไว้ด้วยการประเมินและปรับปรุงประสิทธิภาพของกระบวนการบริหารความเสี่ยง การควบคุมและการกำกับดูแล

อุดม รัฐอมฤต และคณะ¹¹³ ทำการศึกษาการทุจริตเชิงนโยบาย : มาตรการในทางกฎหมายเพื่อควบคุมและป้องกันปัญหาการทุจริตเชิงนโยบายในประเทศไทยจากเอกสารที่เป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องและตัวอย่างกรณีศึกษาที่เกิดขึ้นในประเทศไทยและบทกฎหมายของต่างประเทศโดยเลือกกรณีศึกษาของต่างประเทศ 4 ประเทศ คือ สหรัฐอเมริกา สิงคโปร์ ญี่ปุ่นและฝรั่งเศส พบว่าประเทศสหรัฐอเมริกาได้ตรากฎหมายหลายฉบับเพื่อกำหนดมาตรการป้องกันการกระทำทุจริตทางการเมืองโดยมุ่งเน้นไปที่หลักการสำคัญ 2 ประการ คือ หลักความโปร่งใส (transparency) และหลักห้ามมิให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมีการขัดกันแห่งผลประโยชน์ (conflict of interests) ได้บัญญัติกฎหมายรองรับไว้อย่างชัดเจนและถูกนำมาใช้ควบคู่ไปกับมาตรการตรวจสอบของหน่วยงานของรัฐประกอบด้วย 3 ประการ ได้แก่ 1) มาตรการถ่วงดุลอำนาจระหว่างฝ่ายบริหารและสภาองค์กร 2) มาตรการการปฏิบัติงานภาครัฐที่โปร่งใสของฝ่ายบริหาร และ 3) มาตรการการเปิดเผยข้อมูลโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐเกี่ยวกับการกระทำความผิดหรือการฝ่าฝืนกฎระเบียบของทาง

¹¹¹ อรทัย ก๊กผล. (2547). การพัฒนาระบบการจัดซื้อจัดจ้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า.

¹¹² พิทยา พานทอง และคณะ. (2556). แนวทางการพัฒนาระบบตรวจสอบภายในกับธรรมาภิบาลในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ 8 จังหวัด ภาคเหนือ เชียงราย เชียงใหม่ พะเยา แพร่ น่าน ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน.

¹¹³ อุดม รัฐอมฤต และคณะ. (2559). การทุจริตเชิงนโยบาย : มาตรการในทางกฎหมายเพื่อควบคุมและป้องกันปัญหาการทุจริตเชิงนโยบายในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ราชการและยังได้ตรากฎหมายระดับสหพันธรัฐเพื่อความโปร่งใสในการปฏิบัติงานภาครัฐ (Federal Sunshine Act of 1977) ขึ้นใช้บังคับโดยมีเจตนารมณ์สำคัญ คือ เพื่อให้ประชาชนได้รับข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการตัดสินใจของรัฐบาลเพราะรัฐบาลเป็นผู้รับใช้ประชาชน รัฐบาลจึงมีความรับผิดชอบอย่างเต็มที่ต่อประชาชนในการปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ หลักการของกฎหมาย Federal Sunshine Act of 1977 มี 2 ประการ คือ ประการแรก กำหนดให้การดำเนินการประชุมในทุกขั้นตอนขององค์กรของรัฐเป็นไปโดยเปิดเผยและประชาชนสามารถสังเกตการณ์การประชุมได้ ประการที่สอง กำหนดห้ามมิให้เจ้าหน้าที่ของรัฐติดต่อกับเอกชนใดเป็นการส่วนตัวเพื่อให้การตัดสินใจเป็นไปอย่างโปร่งใสและไม่ถูกชี้นำจากเอกชนที่มีส่วนได้เสียในเรื่องนั้น ๆ ในปี ค.ศ. 1978 สหรัฐอเมริกาได้ตรากฎหมายเกี่ยวกับจริยธรรมของเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล (Ethics in Government Act of 1978) ขึ้นโดยกำหนดให้เจ้าหน้าที่ของรัฐตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายต้องทำการเปิดเผยข้อมูลของตนก่อนการเข้ารับตำแหน่งหน้าที่เพื่อยับยั้งมิให้เจ้าหน้าที่ของรัฐแสวงหาประโยชน์จากตำแหน่งหน้าที่และลงโทษเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ฝ่าฝืนตลอดจนเพื่อสร้างให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นในหลักสุจริตธรรมของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งมาตรการที่กฎหมายฉบับนี้นำมาใช้ คือ การกำหนดให้เจ้าหน้าที่ของรัฐทำการเปิดเผยข้อมูลทางการเงินและการห้ามมิให้เจ้าหน้าที่ของรัฐประกอบอาชีพบางประการ

ประเทศสิงคโปร์มีการจัดตั้งสำนักงานสอบสวนการทุจริต (Corrupt Practices Investigation Bureau - CPIB) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ป้องกันและปราบปรามการทุจริตอย่างมีประสิทธิภาพ ตั้งขึ้นโดยรัฐบาลอาณานิคมอังกฤษ ปี ค.ศ.1952 และสังกัดโดยตรงที่นายกรัฐมนตรี เป็นอิสระจากตำรวจและหน่วยงานของรัฐบาลอื่น CPIB เป็นแนวคิดของการจัดตั้งสำนักงาน ป.ป.ช. ของไทย สิงคโปร์มีกฎหมายป้องกันและปราบปรามการทุจริต 2 ฉบับ คือ 1) รัฐบัญญัติป้องกันการทุจริต (The Prevention of Corruption Act 1960 หรือ PCA) และ 2) รัฐบัญญัติการกระทำความผิดเกี่ยวกับการทุจริต ยาเสพติดและความผิดร้ายแรงอื่นหรือ the Corruption, Drug Trafficking and Other Serious Crimes (Confiscation of Benefits) Act 1999 กฎหมายสิงคโปร์ที่ใช้ลงโทษการทุจริตทั้งภาครัฐและภาคเอกชนโดยเจ้าพนักงาน CPIB ที่มีอำนาจมาก เช่น การจับที่ไม่ต้องมีหมาย การค้น สามารถให้ผู้อำนวยความสะดวก CPIB ออกหมายแทนศาลได้และหากมีเหตุจำเป็นเร่งด่วน เจ้าพนักงาน CPIB สามารถเข้าค้นในที่รโหฐานได้โดยไม่ต้องมีหมายค้น CPIB มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาด้วยตนเองโดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากพนักงานอัยการ

ประเทศญี่ปุ่นมีหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันแต่ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดและโดยตรงจะเป็นสำนักงานอัยการ บทบัญญัติหลักที่ใช้บังคับเกี่ยวกับการคอร์รัปชัน คือ ประมวลกฎหมายอาญามหาว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการคอร์รัปชัน (Crimes of Corruption) หน่วยงานอื่นที่สำคัญ ได้แก่ ศูนย์ข้อมูลด้านการเงิน (the Japan Financial Intelligence

Center) คณะกรรมการว่าด้วยการแข่งขันที่เป็นธรรม (the Japan Fair Trade Commission) คณะกรรมการจริยธรรมของข้าราชการ (the National Public Service Ethics Board) และ คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน (the Board of Audit of Japan) ประมวลกฎหมายอาญาหมวด ความผิดในการคอร์รัปชันมีขอบเขตใช้บังคับกว้างขวางไม่มีข้อยกเว้นแม้แต่ผู้พิพากษาหรือสมาชิก รัฐสภาหรือสภาท้องถิ่น บทบัญญัติแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มตามลักษณะหรือประเภทของการ กระทำผิดคือ กลุ่มแรกเป็นความผิดเกี่ยวกับการบิดเบือนหรือการใช้อำนาจโดยไม่ชอบ กลุ่มที่สอง เป็นการกระทำต่อผู้ต้องหาในคดีอาญาและกลุ่มที่สามเป็นเรื่องเกี่ยวกับการรับหรือให้สินบน

ประเทศฝรั่งเศสมีระบบการป้องกันและปราบปรามการทุจริตที่เป็นต้นแบบของการ ดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของไทย มีองค์กรศาลเพื่อดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรง ตำแหน่งทางการเมืองเพื่อจัดปัญหาการไม่อาจดำเนินคดีได้ (impunity) ของนักการเมืองที่กระทำ ความผิดอาญาต่อตำแหน่งหน้าที่แล้วมักใช้สิทธิพลเข้าแทรกแซงกระบวนการยุติธรรม ระบบของ ฝรั่งเศสแยกพิจารณาเป็นฐานความผิดเจ้าพนักงานทุจริตและระบบตรวจสอบการทุจริต ซึ่งมี รายละเอียดคือ 1) ฐานความผิดเจ้าพนักงานทุจริตกำหนดความผิดสำหรับเจ้าพนักงานในประมวล กฎหมายอาญาแยกเป็น 3 ส่วนคือ เจ้าพนักงานใช้อำนาจมิชอบต่อฝ่ายปกครอง เจ้าพนักงานใช้ อำนาจมิชอบต่อบุคคลอื่น และเจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่โดยขาดความซื่อสัตย์สุจริต 2) ระบบ ตรวจสอบการทุจริตในประเทศฝรั่งเศสมีองค์กรตรวจสอบการกระทำโดยทุจริตของเจ้าพนักงานทั้ง ในทางปกครองและในทางอาญาโดยในทางปกครองนั้นใช้ระบบการตรวจสอบโดยมี 3 ศาลคือ ศาล ปกครอง ศาลบัญชีและศาลวินัยงบประมาณและการเงิน ส่วนในทางอาญาใช้ระบบการตรวจสอบ การทุจริต 2 ศาลคือ ศาลอาญาและศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐที่ได้ถูกตั้งขึ้นมาโดยเฉพาะเพื่อ ตรวจสอบการทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

ธัญญ์ณภัทร์ เจริญพานิช และเพ็ญพร ตั้งปฏิการ ¹¹⁴ ได้ศึกษาธรรมเนียมชุมชน : เครื่องมือของการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนกรณีศึกษาจังหวัดพิษณุโลกผลการศึกษาพบว่าการก่อ ร้างหรือขาขึ้นของธรรมนูญชุมชนนั้นเกิดจากการให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้นำ ท้องถิ่น ท้องที่ และแกนนำภาคประชาสังคมและการตระหนักในปัญหาของชุมชนเป็นปัจจัยหลัก สำคัญ ส่วนลักษณะของธรรมนูญชุมชนส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากปัญหาและความต้องการในชุมชนเป็น หลักโดยเฉพาะด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและสังคมและสอดคล้องกับแนวทางการ ดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

¹¹⁴ ธัญญ์ณภัทร์ เจริญพานิช และเพ็ญพร ตั้งปฏิการ. (2563). *ธรรมนูญชุมชน: เครื่องมือของการ พัฒนาประชาธิปไตยชุมชน กรณีศึกษาจังหวัดพิษณุโลก*. Rajabhat J. Sci. Humanit. Soc. Sci. 20(1): 128-140.

บงกช ดารารัตน์¹¹⁵ ได้ศึกษาความเปลี่ยนแปลงในชนบทไทย : การจัดการความขัดแย้งในกรณีศึกษาของหมู่บ้านป่าจี้ หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งสะโตก อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ธรรมนูญชุมชนเป็นเครื่องมือสำคัญของการจัดการความขัดแย้งในชุมชนและมีประสิทธิภาพในการบังคับใช้มากกว่ากฎหมายของรัฐ เนื่องจากเป็นกฎเกณฑ์ที่คนในชุมชนยอมรับร่วมกันบนพื้นฐานของการมองเห็นปัญหาร่วมกัน (law of the commons) เป็นเจ้าของร่วมกันและยังเป็นไปตามหลักประชาธิปไตยที่เกิดจากการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของชุมชนร่วมกัน

กิตติพงษ์ เกียรติวัชรชัย และคณะ¹¹⁶ ได้ศึกษาการพัฒนาธรรมนูญพลเมืองสู่ชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข 9 ตี จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบธรรมนูญพลเมืองของจังหวัดบุรีรัมย์ เรียกว่า “ธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข 9 ตี” ได้นำแนวคิดมาจากคำสอนในพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ๆ ประยุกต์เข้าด้วยกันโดยเฉพาะหลักคิดในเรื่องทำดี ละชั่ว กลัวบาปและได้รับอิทธิพลจากแนวคิดประชาสังคมและประชาธิปไตยทางตรงโดยมุ่งเน้นการนำไปปฏิบัติได้จริง 2 ระดับทั้งในระดับบุคคลและระดับองค์กรมีการให้สัตยาบันกันในหมู่บ้านเพื่อการอยู่ร่วมกันโดยสงบสุข สำหรับปัจจัยความสำเร็จในการจัดทำธรรมนูญพลเมืองของชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืนพบว่าปัจจัยด้านผู้นำและปัจจัยด้านคณะกรรมการหมู่บ้านมีบทบาทสำคัญมากที่สุดนอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยด้านความศรัทธาเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีส่วนสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ ส่วนแนวทางการพัฒนาการจัดทำธรรมนูญพลเมืองเพื่อนำไปสู่ชุมชนต่าง ๆ ของประเทศไทยรัฐบาลต้องส่งเสริมการสร้างเสริมความเข้มแข็งของคณะกรรมการหมู่บ้านโดยเพิ่มบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้านเกี่ยวกับการจัดทำและขับเคลื่อนธรรมนูญพลเมืองทุกพื้นที่ในประเทศไทย ชุมชนต้องสร้างจิตสำนึกและพฤติกรรมทำดี ละชั่ว กลัวบาป ปฏิบัติตามหลักธรรม คำสอนของศาสนานั้นคือ “เป็นคนดี” โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้รับผิดชอบคอยกำกับดูแลเพื่อให้เกิดชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน

¹¹⁵ บงกช ดารารัตน์. (2561). *ความเปลี่ยนแปลงในชนบทไทย: การจัดการความขัดแย้ง*” กรณีศึกษาของหมู่บ้านป่าจี้ หมู่ที่ 1 ตำบล ทุ่งสะโตก อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่. ใน *การประชุมวิชาการสาขานิติศาสตร์ระดับชาติ ครั้งที่ 1* (หน้า 64-81). เชียงใหม่. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

¹¹⁶ กิตติพงษ์ เกียรติวัชรชัย และคณะ. (2562). *การพัฒนาธรรมนูญพลเมืองสู่ชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษา ธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข 9 ตี จังหวัดบุรีรัมย์*. (รายงานการวิจัย). คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.

2.7.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนิทาน

ไพวรรณ เครือวรรณ¹¹⁷นิทานมุขปาฐะบ้านดงเมือง ตำบลลำพาน อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมนิทาน ศึกษาองค์ประกอบและศิลปะการถ่ายทอดนิทานมุขปาฐะ ผลการศึกษาพบว่าโครงเรื่องมี 2 ขั้นตอนคือลำดับการนำเสนอและการสร้างความขัดแย้ง แก่นของเรื่องมี 5 ประเภท คือการใช้ปัญญา การรู้จักข่มใจ ความรัก ความกตัญญู และกฎแห่งกรรม ด้านภาษาพบว่ามีองค์ประกอบ 2 ประเภท คือการใช้ถ้อยคำของตัวละคร ใช้คำสรรพนาม คำซ้ำ คำซ้อน ด้านภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม พบค่านิยมที่ปรากฏในนิทานมีความกตัญญู ความซื่อสัตย์ การเป็นผู้นำ การศึกษาเล่าเรียน ความรัก ความเชื่อในเรื่องอาชีพร มีอาชีพทำนา ทำไร่

ปรีชา อุยตระกูล¹¹⁸ ศึกษาเรื่อง วรรณกรรมพื้นบ้านจากตำบลรังกาใหญ่ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา วัตถุประสงค์ของการศึกษาคือ เพื่อรวบรวมนิทานพื้นบ้านตำบลรังกาใหญ่เพื่อจัดจำแนกนิทาน และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของนิทานพื้นบ้าน ผลจากการศึกษาสามารถรวบรวมนิทานได้ทั้งหมดจำนวน 88 เรื่อง พบว่า ลักษณะนิทานที่สะท้อนภาพต่าง ๆ ของชุมชนนี้ คือ 1. สะท้อนให้เห็นประวัติและสภาพแวดล้อมว่าเคยอยู่ภายใต้อำนาจขอมมาก่อน 2. สะท้อนให้เห็นถึงระบบครอบครัว เศรษฐกิจ ว่าตำบลนี้มีอาชีพหลักคือการทำนา ทำไร่ รวมถึงการค้าขาย 3. สะท้อนให้เห็นถึงระบบความเชื่อ ประเพณีและค่านิยม ในด้านความเชื่อชาวบ้านจะให้ความเชื่อตามแนวทางของพุทธศาสนา มากกว่าสิ่งอื่น 4 ในการศึกษาด้านโครงสร้าง เมื่อนำกฎติกดำบรรพมาวิเคราะห์พบว่า มีความสอดคล้องกับนิทานพื้นบ้านถิ่นนี้เป็นอย่างดี 5. จากการศึกษาพบว่านิทานในตำบลนี้มีความคล้ายคลึงกับวรรณคดีบางเรื่อง และบางเรื่องก็มีความคล้ายคลึงกับวรรณกรรมพื้นบ้านในท้องถิ่นอื่น

พิชญานี เชิงศิริ¹¹⁹ ได้ศึกษาวรรณกรรมนิทานไทยพวนตามทฤษฎีโครงสร้างของ วลาดิมีร์ พรอพพ์ มาวิเคราะห์โครงสร้างวรรณกรรมประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ ของไทย ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ ของแต่ละภาคโครงสร้างหลักที่กำหนดพฤติกรรมและการดำเนินเรื่องของนิทาน และเมื่อเปรียบเทียบโครงสร้างหลักของนิทานแต่ละภาค พบว่ามีโครงสร้าง

¹¹⁷ ไพวรรณ เครือวรรณ. (2514). *นิทานมุขปาฐะบ้านดงเมือง ตำบลลำพาน อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยสารคาม. หน้า บทคัดย่อ.

¹¹⁸ ปรีชา อุยตระกูล (2521). *วรรณกรรมพื้นบ้านจากตำบลรังกาใหญ่ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา*. กรุงเทพฯ : กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ

¹¹⁹ พิชญานี เชิงศิริ. (2542). *การศึกษาวรรณกรรมนิทานไทยพวนตามทฤษฎีโครงสร้างนิทานของ วลาดิมีร์ พรอพพ์*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ร่วมกันซึ่งสามารถสรุปโครงสร้างหลักของนิทานได้โดยรวม นอกจากนี้นิทานไทยมีแบบพฤติกรรมที่แตกต่างจากโครงสร้างหลักของนิทานรัสเซียที่พรอฟฟ์ได้กำหนดไว้

อุษา ช่วยบำรุง¹²⁰ (2550) ได้ศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อ ศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ ผลการศึกษาวิเคราะห์พบว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านในวรรณกรรมท้องถิ่นปรากฏในด้านต่าง ๆ ดังนี้ ภูมิปัญญาด้านการเกิด ภูมิปัญญาด้านการทำขวัญ ภูมิปัญญาด้านการบวช ภูมิปัญญาด้านการแต่งงาน ภูมิปัญญาด้านการทำศพ ภูมิปัญญาด้านการสร้างที่อยู่อาศัย ภูมิปัญญาด้านการประกอบอาชีพ ภูมิปัญญาด้านการประดิษฐ์เครื่องใช้ในครัวเรือน ภูมิปัญญาด้านการประกอบอาหาร ภูมิปัญญาด้านความบันเทิง ภูมิปัญญาด้านการสอน ภูมิปัญญาด้านความเชื่อ ภูมิปัญญาเป็นกระบวนการคิดในการสร้างและแผนการดำเนินชีวิต เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตและเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของคนให้มั่นคง เข้มแข็ง เกิดความสบายใจ และเป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมั่นคงปลอดภัย และสงบสุข

2.7.3 งานวิจัยต่างประเทศ

ธรรมาภิบาลเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการของสถาบันทางการเมือง กฎหมาย และการบริหารของภาครัฐ ซึ่งมีได้หมายความถึงคุณสมบัติบางอย่างของสถาบันของรัฐเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับส่วนต่าง ๆ ของภาคเอกชนด้วย หลายกรณีมีความจำเป็นต้องร่วมมือกับธุรกิจและ/หรือองค์กรอาสาสมัคร ธรรมาภิบาลจึงมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีเชิงบรรทัดฐานซึ่งใช้เป็นแนวทางบางประการสำหรับสิ่งที่ควรได้รับยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดี (Rothstein, 2012) นักวิชาการจำนวนมากและองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของคนและสังคมจึงให้ความสำคัญกับการศึกษาธรรมาภิบาลในหลากหลายมิติ

นักวิชาการบางท่านได้ศึกษาตัวอย่างของประเทศในอุดมคติของทุกคนในเรื่องธรรมาภิบาล คือ ประเทศเดนมาร์กซึ่งเคยมีการทุจริตเป็นจำนวนมาก การทุจริตเป็นสิ่งที่ฝังแน่นอยู่ในการบริหารราชการแผ่นดิน แต่ในช่วงเวลาที่มีการปฏิวัติรัฐธรรมนูญ ในปี ค.ศ. 1690 ได้ออกกฎหมายกำหนดบทลงโทษสำหรับการทุจริตในราชการและได้เพิ่มบทลงโทษที่มากขึ้นในปี ค.ศ. 1700 กฎหมายการตัดสินบนถูกนำไปใช้กับกองทัพ เสนิยนและข้าราชการทั้งหมด ในช่วงเริ่มทศวรรษที่ 19 การทุจริตในกลุ่มข้าราชการของประเทศเดนมาร์กเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเนื่องจากได้รับผลกระทบจากเงินเพื่อรายได้ไม่พอกับการครองชีพ ช่วงต้นศตวรรษได้มีการเรียกร้องธรรมาภิบาลจากชนชั้นล่างมากขึ้น ถึงแม้ว่ายังเป็นสังคมแบบชาวนาอยู่ (Peasant society) แต่เดนมาร์กก็เป็น

¹²⁰ อุษา ช่วยบำรุง. (2550). *ศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้*. ปริญญาานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ประเทศแรกในกลุ่มประเทศยุโรปที่ประสบผลสำเร็จประชากรมีการรู้หนังสือทุกคนในต้นศตวรรษ เมื่อพบการทุจริตข้าราชการผู้นั้นจะถูกไล่ออกและคดีจะถูกตรวจสอบอย่างละเอียดก่อนจะส่งฟ้อง การบริหารการปกครองที่ไม่ดีไม่เป็นที่ยอมรับ ข้าราชการที่ถูกข้อหาทุจริตและฉ้อโกงจะถูกตัดสินลงโทษจำคุกตลอดชีวิต บทเรียนสำคัญอย่างหนึ่งที่ได้จากประสบการณ์ของประเทศเดนมาร์ก คือ การศึกษา ประชากรทุกคนมีการรู้หนังสือแม้ว่าจะเป็นชาวนา (Mungiu-Pippidi, 2013)

วิธีการหรือยุทธศาสตร์ในการต่อต้านปัญหาคอร์รัปชันต้องมีวิธีการที่หลากหลาย เรื่องนี้ได้มีการหยิบยกมาเป็นประเด็นในการศึกษา ซึ่งสถาบันวิจัยกิจการสาธารณะแห่งแอฟริกาใต้ (Public Affairs Research Institute, 2016) ได้นำเสนอรายงานจากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับ ยุทธศาสตร์ชาติในการต่อต้านปัญหาคอร์รัปชัน โดยระบุไว้ชัดเจนว่าต้องทำ 9 อย่าง คือ 1) การเพิ่มขีดความสามารถของพลเมืองในการต่อสู้กับการทุจริต 2) พัฒนาความเป็นหุ้นส่วนที่ยั่งยืนกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 3) ร่วมกันปรับปรุงความโปร่งใสโดยภาครัฐ ภาคธุรกิจและภาคประชาสังคม 4) ปรับปรุงระบบการจัดซื้อจัดจ้างสาธารณะให้มีความซื่อสัตย์เพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรสาธารณะอย่าง ยุติธรรมและมีประสิทธิภาพ 5) ส่งเสริมความเป็นมืออาชีพของพนักงาน 6) ส่งเสริมให้มีการยึดมั่นในการบริหารจัดการอย่างซื่อสัตย์และมีกลไกการต่อต้านการทุจริต 7) สร้างกลไกการกำกับดูแลใน ภาครัฐให้เข้มแข็ง 8) เสริมสร้างให้ผู้ที่อุทิศตนเพื่อต่อต้านการทุจริตมีความเข้มแข็งในการจัดหา ทรัพยากร ความร่วมมือ และมีความเป็นอิสระ 9) สร้างโปรแกรมเฉพาะขึ้นมาเพื่อลดการทุจริตและ ปรับปรุงความซื่อสัตย์ในภาคส่วนที่เสี่ยงต่อการทุจริต

การต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชันเพื่อให้เกิดธรรมาภิบาลเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนา เศรษฐกิจโดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา องค์การสหประชาชาติจึงกำหนดให้ธรรมาภิบาลเป็น หนึ่งในเป้าหมายของการพัฒนาในประเทศต่าง ๆ นักวิชาการไทยจึงศึกษาเปรียบเทียบระดับการ กำกับดูแลของประเทศไทยและประเทศอื่น ๆ ในเอเชียบางประเทศ โดยศึกษาตรวจสอบตัวชี้วัดการ กำกับดูแลทั่วโลก (WGI) เปรียบเทียบกับประเทศในเอเชียที่เลือก พบว่าอันดับเปอร์เซ็นต์ไทล์สูงของ WGI พบได้ในประเทศที่พัฒนาแล้ว ผลการวิจัยยังพบว่านอกจากทุนต่อหัวและการเติบโตของผลิต ภาพโดยรวมแล้ว ธรรมาภิบาลยังสามารถเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเติบโตของรายได้ต่อหัวอีก ด้วย ดัชนีการกำกับดูแลโดยรวมที่สูงขึ้น 1% จากปีที่ผ่านมาสามารถช่วยเพิ่มรายได้ต่อหัวของ ประเทศได้ 31.34 ดอลลาร์สหรัฐฯ หรือ 0.54% ต่อปี สำหรับประเทศกำลังพัฒนาในเอเชีย ธรรมาภิ บาลจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเติบโตอย่างมีนัยสำคัญ (Kraipornsak, 2018) ซึ่งสอดคล้อง กับการศึกษาของ Pasimeni (2011) ที่ศึกษาดัชนีใหม่ในการหาปริมาณ วัดผล และติดตามความ คืบหน้าสู่เป้าหมายของยุทธศาสตร์ยุโรป 2020 ตามกลยุทธ์การพัฒนา 10 ปีสำหรับสหภาพยุโรป (EU) ตั้งแต่ปี 2010 เป็นต้นมา พบว่าความสามารถในการแข่งขันโดยรวมของประเทศต่าง ๆ มีปัจจัย ที่สำคัญที่สุดสำหรับกลยุทธ์ที่จะประสบความสำเร็จคือธรรมาภิบาลและทุนทางสังคม

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

3.1 บทนำ

การวิจัยเรื่องกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลสู่สังคมปลอดคอร์รัปชันในจังหวัดนครราชสีมา กรณีศึกษาตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนินและตำบลพระพุทธ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา ดำเนินการทั้งทางตรงและทางอ้อม **ทางตรง**ผ่านการทำงานร่วมกับทีมวิจัย ลักษณะการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เนื่องจากจะเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมปฏิบัติการของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการวิจัยเริ่มจากการออกแบบโครงการ การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลไปจนถึงการสรุปผลการวิจัยในขั้นสุดท้าย (Whyte, 1991)¹ เป็นการวิจัยที่ยึดหลักการทำกิจกรรมกลุ่มระดมสมองในสถานการณ์ที่ผู้คนมีความแตกต่างกันในด้านอำนาจ สถานะ อิทธิพลและความคล่องแคล่วด้านภาษามาร่วมกันทำงานในเรื่องเดียวกัน (McTaggart, 1997)² เพื่อนำไปสู่การกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพและเกิดจากคามยินดีร่วมมือของพื้นที่โดยกิจกรรมนี้ผู้วิจัยร่วมกับทีมเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (Siam Lab) ได้นำกระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) ที่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้จากผู้ที่ใช้งานจริงเป็นศูนย์กลาง (Human Centered) โดยใช้เวทีระดมสมอง การสนทนากลุ่มย่อย การสังเกตและการสัมภาษณ์แล้วนำความคิดที่ได้มาสร้างสรรค์เครื่องมือหรือบริการที่ช่วยแก้ปัญหาที่ได้นั้นจากนั้นสร้างต้นแบบเพื่อทดลองความคิดและนำไปทดสอบกับผู้ใช้จริง ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ 1) การทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง (empathy) 2) การนิยามและตีกรอบปัญหาที่ชัดเจน (define) 3) การระดมความคิด (ideate) 4) การสร้างต้นแบบ (prototype) และ 5) การทดสอบ (test) โดยในระยะหลังวิธีการคิดดังกล่าวถูกนำมาใช้ในงานพัฒนาสังคม การทำงานร่วมกับชุมชนอย่างสร้างสรรค์โดยมุ่งเน้นชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้ใช้งาน (User) เพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมและความโปร่งใสที่จะนำไปสู่การมีธรรมาภิบาลในประเด็น

¹ Whyte, W. F. (1991). "Introduction." In Whyte, W.F. ed. *Participatory action research*. Pp.7-15. USA: Sage Publication.

² McTaggart, R. (1997). "Guiding principles for participatory action research" In R. McTaggart, ed. *Participatory action research: international contexts and consequences*. Pp.25-44. NY: SUNY series.

ธรรมาภิบาลอื่น ๆ และมีเครื่องมือหรือช่องทางในการนำไปใช้กับประชาชนที่ประชาชนสามารถใช้ได้จริงในพื้นที่

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept interview) ของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สมาชิกสภาท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ผู้บริหารสถานศึกษา คณะครู นักเรียน ภาคประชาสังคมและประชาชน (ประชาอาสา) มีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ มีการหาข้อมูลก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูลจากการสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์โดยการหาบุคคลสำคัญ (key person) และทำการแนะนำบุคคลสำคัญต่อกันไป (snowball) เพื่อให้ได้เหตุการณ์ใหญ่โตขึ้นจนกลายเป็นเหตุการณ์ที่สำคัญที่ประชาชนมีความต้องการการแก้ไขปัญหาาร่วมกันและจากเวทีการระดมสมองของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่จะออกแบบระบบและกลไกการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล การจัดทำแนวทางการเสริมสร้างและการพัฒนาพลเมืองต้นรู้ ส่วนทางอ้อม จะดำเนินการประมวลผลจากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างจากหน่วยงานต่าง ๆ ในภาคีเครือข่ายที่ได้ในงานวิจัยระยะที่ 1 วิเคราะห์โครงข่าย (Network Analysis) การทำงานของหน่วยงานต่าง ๆ ในภาคีเครือข่ายการเสริมสร้างธรรมาภิบาล สร้างเครือข่ายและแนวทางการทำงานของเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพ

นำผลการศึกษาที่ได้มาจัดเวทีสาธารณะนำเสนอรูปแบบปฏิบัติการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลและแนวทางการแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันที่เป็นรูปธรรม ปฏิบัติการได้จริงที่เกิดจากเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษา และชุมชนเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ขึ้นมาสู่สังคมปลอดคอร์รัปชัน ร่วมแลกเปลี่ยนกับพื้นที่อื่น ๆ และนำเสนอผ่านสื่อต่าง ๆ เพื่อรับรู้ในวงกว้างต่อไป

3.2 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR)

วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีวิธีดำเนินการ 6 ขั้นตอน คือ

1) การศึกษาข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ การศึกษาข้อมูลภาคสนามของสถานการณ์การเสริมสร้างธรรมาภิบาลและสถานการณ์การทุจริตคอร์รัปชันในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาในพื้นที่ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนินและตำบลพระพุทธ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมาเนื่องจากทั้งสองตำบลสมัครใจยินดีเข้าร่วมโครงการฯ รวมถึงปัจจัยที่เป็นแรงผลักดันและแรงต้าน ส่วนการรับรู้ของประชาชนเน้นศึกษากับภาคประชาสังคมและประชาชน

2) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observations Participant) ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกของฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องดูอารมณ์ ความรู้สึกและการกระทำเนื่องจากการแก้ไขปัญหาใดก็ตามต้องเข้าใจกลุ่มเป้าหมายอย่างถ่องแท้เพราะเป็นก้าวแรกที่ผู้วิจัยจะได้ข้อค้นพบที่นำไปสู่การพัฒนาที่มีความเหมาะสมกับชุมชนและนำมาซึ่งความสำเร็จได้ในที่สุด

3) การสัมภาษณ์ (interview) ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) สำหรับผู้บริหารท้องถิ่นหรือตัวแทน ผู้บริหารสถาบันการศึกษาหรือตัวแทน ตัวแทนภาคประชาสังคมและประชาชนที่เกี่ยวข้องซึ่งการสัมภาษณ์เป็นอีกวิธีหนึ่งที่นิยมนำมาใช้เพื่อให้เข้าใจความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและประเด็นที่ต้องการแก้ไขโดยให้มีความเป็นอิสระทางความคิดไม่ถูกจำกัดไว้ในห้องประชุมที่อาจเกิดวิกฤตการณ์แฝงเงียบในความสัมพันธ์และความคิดที่เกิดจากอำนาจหรืออิทธิพล

4) การใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพของความคิดเห็นจากผู้บริหารหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลและในการประเมินรูปแบบปฏิบัติการมีส่วนร่วมเสริมสร้างธรรมาภิบาลสู่สังคมปลอดคอร์รัปชันในจังหวัดนครราชสีมา

5) การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) การจัดเวทีสาธารณะ การประชุมเชิงปฏิบัติการพร้อมกับหาแนวทางสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาเพื่อยืนยันความเป็นไปได้ของรูปแบบปฏิบัติการและแนวทางการแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในจังหวัดนครราชสีมา

6) การสรุปบทเรียนที่เกิดขึ้นหลังสิ้นสุดการประชุมปฏิบัติการแล้วนำข้อมูลความคิดเห็นที่ได้จากเวทีที่ได้มีการระดมสมองเพื่อสร้างสรรค์เครื่องมือหรือแนวทางที่จะช่วยในการแก้ไขปัญหา ต่อจากนั้น Siam Lab จะทำการสร้างต้นแบบเพื่อทดลองความคิดและนำไปทดสอบกับผู้ใช้จริงต่อไป

7) การนำเสนอรูปแบบปฏิบัติการมีส่วนร่วมเสริมสร้างธรรมาภิบาลที่เข้มแข็งที่ปฏิบัติการได้จริง แนวทางแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันต่อเครือข่ายการการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และสถาบันการศึกษา

กระบวนการคิดเชิงออกแบบที่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้จากผู้ที่จะใช้งานจริงเป็นศูนย์กลาง โดยใช้กิจกรรมเวทีระดมสมอง การสนทนากลุ่มย่อย การสังเกตและการสัมภาษณ์แล้วนำความคิดเห็นที่ได้มาสร้างสรรค์เครื่องมือหรือบริการที่ช่วยแก้ปัญหาที่ได้นั้นนำมาสร้างต้นแบบเพื่อทดลองความคิดและนำไปทดสอบกับผู้ใช้จริง ผู้วิจัยแบ่งเป็น 4 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 การทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง เป็นการเริ่มต้นพิจารณาวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลที่เข้มแข็ง รวมถึงปัจจัยที่เป็นแรงผลักดันและแรงต้าน เน้นการทำความเข้าใจในปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ความต้องการ ความจำเป็น นำมาสู่การกำหนดวัตถุประสงค์กิจกรรม คือ 1) เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงทุนทางสังคมและทรัพยากรที่สำคัญในชุมชน 2) เพื่อทราบประเด็นปัญหาที่คนในชุมชนประสบร่วมกันและขั้นตอนในการจัดการ

กับปัญหาที่เกิดขึ้น 3) เพื่อทราบถึงรูปแบบ/วิธีการในการแก้ปัญหาในชุมชน แรงผลักดันและแรงต้าน ตั้งแต่เริ่มเกิดปัญหาจนถึงสามารถแก้ปัญหาได้รวมถึงการนำทุนทางสังคมมาใช้เพื่อจัดการปัญหาให้จบลงในพื้นที่

ขั้นที่ 2 พัฒนารูปแบบปฏิบัติการเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาล การติดตามป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันที่ปฏิบัติได้จริงสู่สังคมปลอดคอร์รัปชันในจังหวัดนครราชสีมา นำมาสู่การกำหนดวัตถุประสงค์กิจกรรม 2 กิจกรรม คือ **1) การนิยามหรือการตีกรอบของปัญหา** ผู้วิจัยลงพื้นที่ในระดับหมู่บ้านทั้ง 2 ตำบล คือ ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนินและตำบลพระพุทธร อำเภอเฉลิมพระเกียรติ เพื่อจัดเวทีสนทนากลุ่มย่อย (Focus group) ในช่วงเวลา 17.00 น. – 20.00 น. ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ชาวบ้านนำเสนอว่าสามารถเข้าร่วมสนทนากลุ่มย่อยได้ (เนื่องจากสถานการณ์โควิด 19 ที่ทำให้ไม่สามารถรวมกลุ่มประชาชนจัดเวทีระดมสมองที่องค์การบริหารส่วนตำบล) เป็นการระบุปัญหาที่ชุมชนต้องการแก้ไขให้ชัดเจนเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและร่วมกันตัดสินใจเลือกปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ร่วมกันพร้อมสรุปแนวทางการเป็นไปได้ในการแก้ปัญหาโดยใช้การตั้งคำถามปลายเปิดที่ให้กลุ่มช่วยกันระดมสมองให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และไม่จำกัดวิธีการของการแก้ปัญหาเพื่อให้ได้ความคิดที่หลากหลายจากกลุ่มเป้าหมาย สุดท้ายนำไปสู่การนิยามปัญหาในชุมชนได้อย่างชัดเจน สามารถตีกรอบปัญหาและจัดกลุ่มรูปแบบปัญหาจากการรวบรวมข้อมูลที่ได้รับจากทุก ๆ คนและตรวจสอบยืนยันผลการศึกษาในขั้นที่หนึ่ง **2) การระดมความคิดเห็น** เป็นการหาแนวคิดและแนวทางในการแก้ปัญหาให้ได้มากและหลากหลายวิธีการที่สุด โดยเริ่มตั้งแต่เกิดปัญหาจนสามารถแก้ไขปัญหได้ในที่สุดรวมทั้งวิธีการแก้ปัญหาที่ชุมชนสามารถจัดการแก้ปัญหาได้ด้วยตนเองเพื่อตอบโจทย์ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการนิยามหรือตีกรอบของปัญหาซึ่งจะใช้วิธีการระดมสมองร่วมกับเครื่องมือต่าง ๆ เช่น Case study, Mind mapping, Brain storming, Post it เป็นต้น การคิดให้ได้มากที่สุดจะทำให้ประชาชนกลุ่มเป้าหมายเห็นโอกาสและศักยภาพของตนเองในการแก้ปัญหาต่าง ๆ และร่วมกันคัดเลือกความคิดที่ดีที่สุดที่สามารถปฏิบัติได้จริง โดยการเรียงลำดับความสำคัญ (Prioritization) จากการประเมินคุณค่าและผลประโยชน์ที่จะได้รับร่วมกันเปรียบเทียบความยากง่ายในการดำเนินการคาดการณ์ถึงปัญหาอุปสรรคที่อาจจะเกิดขึ้น ซึ่งจะทำให้กลุ่มเป้าหมายสามารถจัดลำดับความสำคัญและมีรูปแบบ/วิธีการดำเนินการที่สามารถปฏิบัติได้จริงต่อไป

ขั้นที่ 3 การสร้างต้นแบบร่างธรรมนูญชุมชนตำบลและนิทานคุณธรรมเป็นการทดสอบรูปแบบหรือวิธีการที่ได้คิดค้นขึ้นมาจะสามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาที่เป็นไปตามความต้องการของชุมชนหรือนำไปปฏิบัติจริงได้มากน้อยเพียงใด ซึ่งใช้วิธีการตั้งแต่ให้ความรู้ คำแนะนำแก่ทีมวิจัยและนักวิจัยพื้นที่ (กลุ่มประชาอาสา) ในการจัดทำร่างธรรมนูญชุมชนตำบลหรือข้อตกลงร่วมกันในการบริหารจัดการพื้นที่โดยให้ถือว่าคณะผู้วิจัย คณะกรรมการหมู่บ้านและกลุ่มประชาอาสาเป็น

คณะกรรมการดำเนินการจัดทำร่างธรรมนูญชุมชนตำบล แบ่งเป็น 6 กิจกรรม คือ 1) การศึกษาแนวคิดและวิธีการจัดทำธรรมนูญชุมชนตำบลซึ่งผู้วิจัยจะเป็นฝ่ายวิชาการและเมื่อทีมวิจัยรับทราบและรู้บทบาทหน้าที่เกี่ยวกับการทำธรรมนูญแล้วจึงดำเนินการตามแผนกิจกรรมการวิจัยในขั้นตอนต่อไป 2) การตั้งคณะกรรมการดำเนินการ 3) การจัดเวทีสร้างการเรียนรู้ให้กับประชาชนทั้ง 2 ตำบล 4) การยกร่างธรรมนูญชุมชนตำบล 5) การรับฟังความคิดเห็นเพื่อปรับปรุงแก้ไข และ 6) การนำร่างธรรมนูญชุมชนไปประกาศเพื่อใช้บังคับต่อไป ในการนี้การสร้างต้นแบบมีไว้เพื่อเป็นการทดสอบความพึงพอใจของผู้ใช้งานและเพื่อให้ผู้วิจัยสามารถรวบรวมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากกลุ่มเป้าหมายให้ได้มากที่สุดเพื่อที่จะนำข้อมูลนั้นกลับมาพัฒนาต้นแบบต่อไปก่อนที่จะไปสู่ขั้นตอนการสร้างจริง

ขั้นที่ 4 การทดสอบการนำธรรมนูญชุมชนตำบลและนิทานคุณธรรมไปใช้เป็นขั้นตอนสุดท้ายในกระบวนการคิดเชิงออกแบบและถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญในการพัฒนาต้นแบบที่ถูกสร้างขึ้นหรือการบริการที่จะสามารถแก้ปัญหาชุมชนและตอบสนองความต้องการของผู้ใช้งานได้อย่างตรงจุด (เกาถูกที่คัน) โดยการนำต้นแบบที่สร้างขึ้นและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือนิยามกรอบปัญหาที่ได้กำหนดไว้และกระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมายเข้ามามีส่วนร่วมในมากที่สุดเพื่อสังเกตประสิทธิภาพการใช้งานโดยนำผลตอบรับ ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ตลอดจนคำแนะนำมาใช้ในการพัฒนาและปรับปรุงต่อไป

อย่างไรก็ตามปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในกระบวนการคิดเชิงออกแบบนั้นขึ้นอยู่กับ 1) ความเชี่ยวชาญและความหลากหลายของทีมงานที่มาจากหลากหลายสาขาวิชาการที่จะเสริมองค์ความรู้ที่ควรรู้และอยากรู้ของประชาชน ความร่วมมือจากหลากหลายองค์กรเพื่อทำให้เกิดความเชื่อมโยงในมุมมองที่แตกต่างกัน 2) การออกกระบวนการกลุ่มที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่เพื่อกระตุ้นและพาให้ผู้เข้าร่วมร่วมคิด ร่วมมือ ไปสู่การตอบโจทย์ปัญหาอย่างแท้จริง 3) การออกแบบสภาพแวดล้อมในพื้นที่ที่เอื้ออำนวยต่อการระดมความคิดเห็น เช่น การมีกิจกรรมสัมพันธ์ต่าง ๆ ร่วมกับคนในพื้นที่ที่จะทำให้ผู้เข้าร่วมกล้าแสดงความคิดเห็นเพิ่มขึ้น

กระบวนการคิดเชิงออกแบบในแต่ละขั้นตอนต้องสามารถปรับใช้ได้ตามความเหมาะสมของบริบทงานและพื้นที่ซึ่งแนวคิดดังกล่าวได้นำมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมประชุมเชิงปฏิบัติการในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาและเพื่อให้เกิดการออกแบบกระบวนการที่มีประสิทธิภาพและสามารถตอบโจทย์ในการทำงานร่วมกันระหว่างนักวิจัยและประชาชนในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูลตามแบบ CIPP Model ประกอบด้วยด้านบริบทหรือสภาพแวดล้อม (Context) ด้านปัจจัย (Input) ด้านกระบวนการ (Process) และด้านผลผลิต (Product) โดยมีรายละเอียดและสามารถอธิบายเพิ่มเติม ดังนี้

1) ด้านบริบทหรือสภาพแวดล้อม (C) ในงานวิจัยนี้ศึกษาเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐาน (baseline data) สถานการณ์การเสริมสร้างธรรมาภิบาลและสถานการณ์การทุจริตคอร์รัปชันในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาในพื้นที่ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนินและตำบลพระพุทธ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา ส่วนการรับรู้ของประชาชนเน้นศึกษากับภาคประชาสังคมในจังหวัดนครราชสีมา

2) ด้านปัจจัยนำเข้า (I) ในการวิจัยครั้งนี้ เน้นแสวงหาความร่วมมือในการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษา ในการเสริมสร้างธรรมาภิบาล รูปแบบการปฏิบัติการมีส่วนร่วมและสร้างความเข้มแข็งให้เครือข่ายภาคประชาสังคมเพื่อเป็นกลไกในการป้องกันและการตรวจสอบการทุจริตคอร์รัปชันในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษา

กระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษา ซึ่งผู้วิจัยใช้การจัดทำธรรมนูญชุมชนและการจัดทำนันทนาการ การประชุมปฏิบัติการฝึกอบรมให้เข้าใจบทบาทของประชาชนในการมีส่วนร่วมในการสร้างธรรมาภิบาล การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และรวมถึงการให้ข้อมูลแก่องค์กรบริหารส่วนตำบลและโรงเรียนในการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล

3) ด้านกระบวนการ (P) การวิจัยครั้งนี้ใช้วงจรคุณภาพ (PDCA) มาใช้เพื่อการช่วยให้การบริหารโครงการวิจัยมีประสิทธิภาพเป็นไปตามวัตถุประสงค์ โดยมีจุดเน้นที่ภาคประชาสังคมมีส่วนร่วม ดังนี้

3.1) การวางแผน (P : Plan) ภาคประชาสังคมเข้าไปมีส่วนร่วมในการประชุมกำหนดแผนงาน/โครงการของภาครัฐ คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษา

3.2) การปฏิบัติตามแผน (D : Do) ภาคประชาสังคมเข้าไปมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานตามแผนงาน/โครงการของภาครัฐ คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถาบันการศึกษา

3.3) การตรวจสอบ/ประเมินผล (C : Check) ภาคประชาสังคมเข้าไปมีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนงาน/โครงการของภาครัฐ คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถาบันการศึกษา

3.4) การปรับปรุง (A : Act) เพื่อยกระดับคุณภาพภาคประชาสังคมเข้าไปมีส่วนร่วมในการปรับปรุงพัฒนาการปฏิบัติงานตามแผนงาน/โครงการของภาครัฐ คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถาบันการศึกษา

4) ด้านผลผลิต (P) ในการวิจัยครั้งนี้เน้นประเมินหน่วยงานภาครัฐเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาที่ร่วมโครงการว่ามีธรรมาภิบาลมากขึ้นเพียงใดและเกิดเครือข่ายการมีส่วนร่วม

ร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาที่เข้มแข็งปฏิบัติได้จริงและมีส่วนร่วมในการตรวจสอบภาครัฐควรมีลักษณะอย่างไร

3.2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนตำบลและสถานศึกษา ได้แก่ โรงเรียน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) โดยมีเกณฑ์ในการเลือกประชากรและกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย

1) ความพร้อมและความสนใจของพื้นที่ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนกิจกรรม โดยเลือกประชากร และกลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key Information) ในจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 2 ตำบล ประกอบด้วย 1) ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนิน ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่ และโรงเรียนชินวงศ์อุปถัมภ์ และ 2) ตำบลพระพุทธร อำเภอเฉลิมพระเกียรติ ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนตำบลพระพุทธร และโรงเรียนกันทร

2) กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษา ประกอบด้วย

2.1) ผู้บริหารหรือตัวแทนผู้บริหารองค์กรบริหารส่วนตำบล

2.2) ข้าราชการท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง

2.3) ผู้บริหารหรือตัวแทนโรงเรียนในแต่ละตำบล ประธานนักเรียน/ผู้นำนักศึกษา โดยกลุ่มตัวอย่างโรงเรียนที่ได้มีการเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย โรงเรียนชินวงศ์อุปถัมภ์ ตำบลมะเกลือใหม่ และ โรงเรียนบ้านกันทร ตำบลพระพุทธร

2.4) ผู้นำชุมชนหรือตัวแทนภาคประชาชนในพื้นที่

ตารางที่ 3.1 กลุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูล	ตำบลมะเกลือใหม่	ตำบลพระพุทธร
ผู้นำชุมชน/ประชาอาสา	24	33
เยาวชน	20	30
นักวิจัยทีมพื้นที่นำ	1	-
นักวิจัยจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและผู้ประสานงาน	9	9
โครงการกลางทีม Siam lab		
นักวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา	7	7
นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัย	8	8
ราชภัฏนครราชสีมา		
รวม	67	87

ผู้ให้ข้อมูล	ตำบลมะเกลือใหม่	ตำบลพระพุทธร
นายกองค์การบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่	สัมภาษณ์แบบพบหน้า วันที่ 24 มีนาคม 2562	
นายกองค์การบริหารส่วนตำบลพระพุทธร	สัมภาษณ์แบบพบหน้า วันที่ 7 มกราคม 2563	
ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่	สัมภาษณ์แบบพบหน้า วันที่ 9 ธันวาคม 2562	
ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลพระพุทธร	สัมภาษณ์แบบพบหน้า วันที่ 7 มกราคม 2563	
เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการบริหารตามหลัก ธรรมาภิบาลตำบลมะเกลือใหม่ จำนวน 3 คน	สัมภาษณ์แบบพบหน้า วันที่ 23 ธันวาคม 2562	
เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการบริหารตามหลัก ธรรมาภิบาลตำบล พระพุทธร จำนวน 2 คน	สัมภาษณ์แบบพบหน้า วันที่ 20 มกราคม 2563	
ผู้อำนวยการโรงเรียนชีวงศ์อุปถัมภ์และคุณครู จำนวน 4 คน	สัมภาษณ์แบบพบหน้า วันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2563	
รองผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านกันผมและคุณครู จำนวน 4 คน	สัมภาษณ์แบบพบหน้า วันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2563	

3.2.2 เครื่องมือในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้การอบรมเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยการระดมสมองและการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Semi-Structured Interviews) เพื่อท้องถิ่น (Community Based Research) ตามข้อคำถามและกรอบประเด็นการวิจัยที่ได้กำหนดไว้

ตารางที่ 3.2 ตัวอย่างข้อคำถามที่ใช้ในการอบรมเชิงปฏิบัติการและการสัมภาษณ์เชิงลึก

การอบรมเชิงปฏิบัติการฯ	Themes และข้อคำถาม/กิจกรรม
1) วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลที่เข้มแข็ง รวมถึงปัจจัยที่เป็นแรงผลักดันและแรงต้าน	ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา

การอบรมเชิงปฏิบัติการฯ	Themes และข้อคำถาม/กิจกรรม
จัดขึ้นในศุกร์วันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2562 เวลา เวลา 9.00 น.-16.00 น. ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่	
เวทีเปิดตัวโครงการและ ประเด็น	
การประชุมเชิงปฏิบัติการ	1) ชี้แจงโครงการ เพื่อให้ภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษารับรู้และมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการฯ 2) เพื่อทราบทุนทางสังคมและทรัพยากรที่ชุมชนให้ความสำคัญ 3) เพื่อทราบประเด็นปัญหาที่คนมะเกลือใหม่ประสบร่วมกันและขั้นตอนในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น 4) เพื่อทราบรูปแบบ/วิธีการในการแก้ปัญหาในชุมชนคนมะเกลือใหม่ รวมถึงแรงผลักดันและแรงต้านในการเสริมสร้างธรรมาภิบาล
กิจกรรม	
	1) จัดเวทีเปิดตัวโครงการวิจัย (Kick off) เพื่อชี้แจงให้ภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษารับรู้และมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการวิจัย 2) กิจกรรมระดมสมองโดยการวาดภาพของดีและสิ่งที่ภาคภูมิใจในชุมชนมะเกลือใหม่ โดยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกันวาดภาพเพื่อสะท้อนของดีในชุมชน 3) กิจกรรมระดมสมองโดยการวาดภาพความฝัน หรือสิ่งที่ชุมชนอยากให้มี/อยากรู้แต่ยังไม่สามารถทำให้เกิดขึ้นได้จริง โดยให้ผู้เข้าร่วมแต่ละคนช่วยกันระดมสมองแสดงความคิดเห็นและระบุปัจจัยจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่ทำให้สิ่งนั้นไม่เกิดขึ้น 4) กิจกรรมระดมสมอง สะท้อนความฝันของชุมชนและนำเสนอความคิดของกลุ่ม 5) ระดมสมองสิ่งที่คนมะเกลือใหม่ทำสำเร็จและไม่สำเร็จ เพราะอะไร (วาดภาพกระจกหกด้าน) 6) กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากทีมประสานงาน
ตำบลพรพุท อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา จัดขึ้นในวันจันทร์ที่ 13 มกราคม พ.ศ. 2563 เวลา 9.00 น.-13.00 น. ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลพรพุท อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา	

การอบรมเชิงปฏิบัติการฯ	Themes และข้อคำถาม/กิจกรรม
เวทีเปิดตัวโครงการและ การประชุมเชิงปฏิบัติการ	ประเด็น 1) ชี้แจงโครงการ เพื่อให้ภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษารับรู้และมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการฯ 2) เพื่อทราบทุนทางสังคมและทรัพยากรที่ชุมชนให้ความสำคัญ 3) เพื่อทราบประเด็นปัญหาที่คนในชุมชนประสบปัญหาร่วมกันและขั้นตอนในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น 4) เพื่อทราบรูปแบบ/วิธีการในการแก้ปัญหาของชุมชนและร่วมกันออกแบบแนวทางแก้ปัญหาของชุมชน กิจกรรม 1) จัดเวทีชี้แจงโครงการ เพื่อให้ภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษารับรู้และมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ 2) กิจกรรมการบรรยายพิเศษจากนายสัญญา แก่นจำปา กลุ่มงานป้องกันการทุจริต (ป.ป.ช.) จังหวัดนครราชสีมา เพื่อสร้างการรับรู้และเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมและธรรมาภิบาลและกลไกการตรวจสอบการทุจริตคอร์รัปชันที่มีประสิทธิภาพ 3) กิจกรรมระดมสมองประเด็น สิ่งที่เป็นปัญหาภาคประชาชนที่คนในชุมชนร้องเรียนต่อหน่วยงานและขั้นตอนในการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้น 4) กิจกรรม Experience Learning Design ของเยาวชนจากโรงเรียนในพื้นที่ตำบลพระพุทธ 5) กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากทีมประสานงานกลางและกิจกรรมระดมสมองเพื่อร่วมออกแบบเครื่องมือสื่อสารในชุมชน
การสัมภาษณ์ ผู้บริหารท้องถิ่นและ สมาชิกสภาท้องถิ่น	1) ผลงานที่ภาคภูมิใจของนายกองค์การบริหารส่วนตำบล 2) นโยบายอะไรบ้างที่ทำให้ภารกิจต่าง ๆ ประสบผลสำเร็จอย่างโดดเด่น 3) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลอย่างไร 4) ท่านมีวิธีการอย่างไรในการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลที่เน้นให้ความโปร่งใสและการมีส่วนร่วม 5) ท่านใช้รูปแบบใดในการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลที่ทำ

การอบรมเชิงปฏิบัติการฯ	Themes และข้อคำถาม/กิจกรรม
ผู้บริหารสถานศึกษาและ คณะครู	ให้ภารกิจประสบผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพ 6) ท่านคิดว่าอะไรที่เป็นแรงผลักดันและแรงดันที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล 7) ท่านคิดว่าองค์กรให้น้ำหนักความสำคัญเรื่องอะไรเป็นเรื่องใหญ่ที่สุด 1) ผลงานที่ภาคภูมิใจของท่านในฐานะผู้อำนวยการโรงเรียน 2) นโยบายอะไรบ้างที่ทำให้ภารกิจต่าง ๆ ประสบผลสำเร็จอย่างโดดเด่น 3) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานของโรงเรียนอย่างไร 4) ท่านมีวิธีการอย่างไรในการบริหารโรงเรียนที่เน้นให้ความสำคัญ โปร่งใสและการมีส่วนร่วม 5) ท่านใช้รูปแบบใดในการบริหารโรงเรียนที่ทำให้ภารกิจประสบผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพ 6) ท่านคิดว่าอะไรที่เป็นแรงผลักดันและแรงดันที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล 7) ท่านคิดว่าโรงเรียนให้น้ำหนักความสำคัญเรื่องอะไรเป็นเรื่องใหญ่ที่สุด
เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน	1) ผลงานที่ภาคภูมิใจของท่านในฐานะที่ท่านเป็นผู้ปฏิบัติงาน 2) แนวทางการทำงานตามนโยบายของผู้บริหารและปฏิบัติตามแผนงานอย่างไรให้ประสบผลสำเร็จ 3) แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานของโรงเรียนและขององค์การบริหารส่วนตำบลอย่างไร 4) องค์กรของท่านมีแนวทางการบริหารองค์กรที่เน้นให้ความสำคัญ โปร่งใสและการมีส่วนร่วมอย่างไร 5) ท่านคิดว่าอะไรที่เป็นแรงผลักดันและแรงดันที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล 6) ท่านคิดว่าองค์กรของท่านให้น้ำหนักความสำคัญเรื่องอะไรเป็นเรื่องใหญ่ที่สุด
ประชาชน	1) ในฐานะที่เป็นคนมะเกลือใหม่ มีความภาคภูมิใจในเรื่องใดบ้าง 2) ท่านเข้าไปมีส่วนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลอย่างไรบ้าง

การอบรมเชิงปฏิบัติการ	Themes และข้อคำถาม/กิจกรรม
	3) ท่านคิดว่าองค์การบริหารส่วนตำบลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง และมีสิ่งที่จะต้องแก้ไขอะไรบ้าง 4) มีเรื่องอะไรบ้างที่ท่านอยากรู้แต่ไม่ได้รับการเปิดเผยให้รู้
แบบบันทึก: การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)	
	1) วิธีดำเนินงานที่หน่วยงานใช้ในการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล 2) ปัจจัยสำคัญในการบริหารองค์กรให้มีธรรมาภิบาล 3) วิธีการที่องค์กรใช้ในการสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษา
2) วัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบปฏิบัติการเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาล การติดตามป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันที่ปฏิบัติได้จริงสู่สังคมปลอดคอร์รัปชันในจังหวัดนครราชสีมา	
เวทีระดมสมอง	ประเด็น
การจัดสนทนากลุ่มย่อย (Focus group) ทุกหมู่บ้าน	1) การนิยามหรือการตีกรอบของปัญหา เป็นการระบุปัญหาที่ชุมชนต้องการแก้ไขปัญหาให้ชัดเจน เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและร่วมกันตัดสินใจเลือกปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ร่วมกัน พร้อมสรุปแนวทางการความเป็นไปได้ในการแก้ปัญหา
	2) การระดมความคิดเห็น เป็นการหาแนวคิดและแนวทางในการแก้ปัญหาให้ได้มากและ หลากหลายวิธีการที่สุด โดยเริ่มตั้งแต่เกิดปัญหาจนสามารถแก้ไขปัญหาได้ในที่สุด
	3) การก่อรูปของธรรมนูญชุมชนตำบลมะเกลือใหม่ และธรรมนูญชุมชนตำบลพระพุทธ และถึงการยกร่างธรรมนูญชุมชน การนำเสนอเนื้อหาสาระของธรรมนูญชุมชนในการจัดสนทนากลุ่มย่อยระดับหมู่บ้านทั้ง 2 ตำบล
	4) การก่อรูปของนิทานคุณธรรมสำหรับเยาวชนตำบลมะเกลือใหม่ และนิทานคุณธรรมสำหรับเยาวชนถึงการจัดทำนิทานคุณธรรม
	กิจกรรม
	1) ด้านปัจจัยนำเข้า (I) เริ่มที่การแสวงหาความร่วมมือในการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษา โดยการจัดตั้งทีมวิชาการและผู้ประสานในพื้นที่ตำบล

การอบรมเชิงปฏิบัติการฯ

Themes และข้อคำถาม/กิจกรรม

มะเกลือใหม่และตำบลพระพุทธร่วมกับแกนนำประชาอาสา ผู้ใหญ่บ้าน
ทุกหมู่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สภาองค์การบริหารส่วนตำบล และผู้บริหาร
องค์การบริหารส่วนตำบล ประธาน อสม. ชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มอาชีพ
หน่วยงานองค์กรต่าง ๆ เช่น รพ.สต. กองทุนหลักประกันสุขภาพ

2) การจัดสนทนากลุ่มย่อย ผู้วิจัยลงพื้นที่ตำบลมะเกลือใหม่และตำบล
พระพุทธร่วมเพื่อนำผลด้านบริบทหรือสภาพแวดล้อม (C) ข้อมูลพื้นฐาน
(baseline data) เพื่อการตีกรอบของปัญหาและแนวทางในการแก้ปัญหา
ให้ชัดเจน

3) จากนั้นสำรวจและวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนที่มีความสนใจและมี
ศักยภาพเพียงพอต่อการพัฒนาธรรมณูชุมชนในพื้นที่ เช่น ภาวะผู้นำ
ชุมชน สภาพสังคมของชุมชนในพื้นที่ ความสัมพันธ์ระหว่างท้องถิ่นและ
ท้องที่ ท้องถิ่นและชุมชน ท้องที่และชุมชน และด้านการศึกษาเพื่อจัดทำ
นิทานคุณธรรมสำหรับเยาวชน

4) ด้านกระบวนการ (P) ใช้วงจรคุณภาพ (PDCA) การสื่อสารทำความเข้าใจ
เกี่ยวกับการพัฒนาธรรมณูชุมชนและนิทานคุณธรรมสำหรับ
เยาวชนในพื้นที่ โดยทีมผู้วิจัยที่เป็นฝ่ายวิชาการลงพื้นที่และประสานทำ
ความเข้าใจ ผ่านรูปแบบทั้งเป็นการทางการ เช่น การสนทนากลุ่มย่อยใน
แต่ละหมู่บ้าน และไม่เป็นทางการ เช่น การนัดพบปะพูดคุยร่วมกับ
ประชาอาสา ผู้นำชุมชน และผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลหรือ
ตัวแทน มีการวางแผนเตรียมเนื้อหาสาระธรรมณูชุมชน (P : Plan)
ร่วมกับภาคประชาสังคมในพื้นที่

5) กระบวนการปฏิบัติตามแผน (D : Do) การเตรียมยกย่องธรรมณู
ชุมชนและนิทานคุณธรรม โดยมีการจัดตั้งคณะทำงานและคณะกรรมการ
ยกย่องธรรมณูชุมชนพื้นที่ ผู้วิจัยมีบทบาทสำคัญในฐานะฝ่ายวิชาการ พื
เลียงชุมชนช่วยในการยกย่องธรรมณูชุมชน และผู้ประสานโครงการ
ขับเคลื่อนการพัฒนาและแก้ไขปัญหาความต้องการของชุมชนโดยการใช้
ธรรมณูชุมชนและนิทานคุณธรรม

6) จัดทำเวทีสร้างการเรียนรู้และเวทีประขามติยกย่องธรรมณูชุมชนใน
ทุกหมู่บ้าน โดยเปิดโอกาสให้มีการมีส่วนร่วมระหว่างประชาชน องค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษาในพื้นที่ อสม. และประชาอาสา

การอบรมเชิงปฏิบัติการ	Themes และข้อคำถาม/กิจกรรม
	7) แก๊สไปปรับร่างนิทานคุณธรรม เชิญ อาจารย์ ดร.สักรินทร์ อินทรวงศ์ และนักศึกษาหลักสูตรศิลปศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา มาเป็นพี่เลี้ยงให้ความรู้ทางศิลปะและการวาดภาพลงในนิทานคุณธรรม 8) กระบวนการตรวจสอบ/ประเมินผล (C : Check) แก๊สร่างธรรมณูชุมชนตำบลและสรุปทเรียน คั้นข้อมูลให้ชุมชนเพื่อให้ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ทำการประกาศใช้และขับเคลื่อนในพื้นที่ต่อไป 8) นำนิทานคุณธรรมตำบลมะเกลือใหม่ ได้แก่ เรื่อง เด็กชายเปา เรื่องปลายทางพลาสติก และเรื่องกระรอกต๋อน และ นิทานคุณธรรมตำบลพระพุท ได้แก่ เรื่องหมู่บ้านปูนา และเรื่องผีนเล็ก ๆ ของเด็กกันมนนำไปเล่าโดยพี่เจ้าของเรื่องเล่าให้น้อง ๆ ชั้นปฐมวัยฟัง นำไปเล่าให้เด็ก ๆ ในชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ฟังและให้ผู้ปกครองเล่าให้ลูกหลานของตนฟัง
3) วัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาและทดสอบประสิทธิภาพรูปแบบปฏิบัติการเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลที่เข้มแข็งเป็นรูปธรรม ปฏิบัติการได้จริง ที่เกิดจากชุมชนเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ขึ้นมา การทดลองปฏิบัติการพร้อมทั้งประมวลผลความสำเร็จ และอุปสรรคในการดำเนินการเสริมสร้างธรรมาภิบาล การติดตามป้องกันการทุจริตคอร์รัปชัน รวมถึงทำการเรียนรู้และจัดกิจกรรมในพื้นที่ร่วมกับทีม SIAM Lab (Social Integrity Architecture and Mechanism Design Lab) โดยอาศัยการมีส่วนร่วมขององค์กรบริหารส่วนตำบล โรงเรียนและภาคประชาสังคม	
เวทีคั้นข้อมูลและเวทีการ ประเด็น	
จัดการความรู้ (KM) ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา วันที่ 1 มีนาคม 2564	1) กระบวนการปรับปรุง (A : Act) ถอดบทเรียนและสรุปรายงานผลการดำเนินงานพัฒนาธรรมณูชุมชนทั้งธรรมณูชุมชนตำบลมะเกลือใหม่และธรรมณูชุมชนตำบลพระพุทและนิทานคุณธรรมตำบลมะเกลือใหม่และนิทานคุณธรรมตำบลพระพุท เพื่อเผยแพร่สู่ชุมชนทั้ง 2 ตำบลและสาธารณะ รวมถึงการรับฟังความคิดเห็นจากภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษา และภาคีที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อคิดเห็นจากทุกภาคส่วนเพิ่มเติม ตรวจสอบความถูกต้องของรายงานการวิจัยและผลการศึกษาให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น 2) การติดตามการดำเนินงานเกี่ยวกับการขับเคลื่อนธรรมณูชุมชนตำบลมะเกลือใหม่และธรรมณูชุมชนตำบลพระพุท และการติดตามการใช้นิทานคุณธรรม ที่ได้สร้างขึ้น เพื่อการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วม

การอบรมเชิงปฏิบัติการฯ

Themes และข้อคำถาม/กิจกรรม

กิจกรรม

- 1) กล่าวเปิดงานและบรรยายพิเศษโดย อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาเกี่ยวกับการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลให้อยู่ในวิถีชุมชนท้องถิ่น
- 2) บรรยายพิเศษ โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศิริวดี วิวิธคุณากร เกี่ยวกับความสำคัญของธรรมนูญชุมชนและการมีส่วนร่วม
- 3) รายงานผลการดำเนินงานกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมฯและผลการศึกษา โดยนำเสนอในรูปแบบวีดิทัศน์และการนำเสนอผลการศึกษาแบบ power point
- 4) ระดมความคิดเห็นจากเวทีคิ่้นข้อมูลให้ชุมชนทั้ง 2 ตำบล เกี่ยวกับความเหมาะสมของผลการศึกษา ธรรมนูญชุมชนที่จะทำการประกาศใช้และขับเคลื่อนในพื้นที่ต่อไป และเพื่อทดสอบการนำธรรมนูญชุมชนตำบลไปใช้ เป็นขั้นตอนสุดท้ายในกระบวนการคิดเชิงออกแบบและถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญในการพัฒนาต้นแบบที่ถูกสร้างขึ้น
- 5) แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างพื้นที่ตำบลมะเกลือใหม่และตำบลพระพุทเพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการเสริมสร้างธรรมาภิบาล
- 6) สรุปและปิดงาน
- 7) ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดพิมพ์ธรรมนูญชุมชนตำบลมะเกลือใหม่จำนวน 500 เล่ม และธรรมนูญชุมชนตำบลพระพุท จำนวน 500 เล่ม เพื่อแจกจ่ายไปยังครัวเรือนอย่างทั่วถึงเพื่อสร้างการรับรู้และเป็นช่องทางสื่อสารประชาสัมพันธ์ว่าตอนนี้ตำบลของเรามีธรรมนูญชุมชนตำบลเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติและการพัฒนาท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรมนับว่าเป็นก้าวแรกของการเพิ่มพลังทางกฎหมายของประชาชน (ภาคผนวก ก)
- 8) ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดพิมพ์นิทานคุณธรรมตำบลมะเกลือใหม่และนิทานคุณธรรมตำบลพระพุท (ภาคผนวก ข)
- 9) ส่วนที่ยังไม่สามารถดำเนินการได้ คือ การติดตามการดำเนินงานเกี่ยวกับการขับเคลื่อนธรรมนูญชุมชนตำบลมะเกลือใหม่และธรรมนูญชุมชนตำบลพระพุท และการติดตามการใช้นิทานคุณธรรม ที่ได้สร้างขึ้นเพื่อการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมนั้น ยังไม่สามารถสรุปผลการ

การอบรมเชิงปฏิบัติการ	Themes และข้อคำถาม/กิจกรรม
	ติดตามประเมินผลได้เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ในจังหวัดนครราชสีมาเป็นพื้นที่สีแดงเข้ม ทำให้ไม่สามารถเข้าหมู่บ้านเพื่อติดตามการใช้นิทานคุณธรรมได้ ส่วนการใช้ธรรมนูญชุมชน ตำบลทั้ง 2 ตำบล ผู้เข้าร่วมเวทีคืนข้อมูลให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า ควรเป็นช่วงหลังการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลแล้วเสร็จ เพื่อเป็นการเริ่มสิ่งดี ๆ ใหม่ ๆ ในตำบลและการเข้าพื้นที่ในตอนนี้น่าจะเกิดผลดีต่อการดำเนินการวิจัยในเรื่องการเป็นฝ่ายไหน เป็นคนของใคร เป็นต้น

3.2.3 วิธีการเก็บข้อมูล

1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือ ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง 2) พัฒนาเครื่องมือธรรมนูญชุมชนและนิทานคุณธรรมร่วมกับการเปิดเผยข้อมูลเพื่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดขึ้นมา (Citizen Feedback) เพื่อใช้ในการรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างและประชาชน 3) การจัดเวทีการระดมสมอง (Focus group) และ 4) เวทีการจัดการความรู้ (KM)

2) สร้างแนวคำถามเพื่อใช้ในการรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกจากผู้บริหารหรือตัวแทนผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้บริหารหรือตัวแทนโรงเรียน ผู้นำชุมชนในแต่ละพื้นที่ และกลุ่มนักวิชาการ/เจ้าหน้าที่รัฐ จังหวัดนครราชสีมา ที่ปฏิบัติหน้าที่มีหน้าที่รับผิดชอบในส่วนที่เกี่ยวกับการเสริมสร้างธรรมาภิบาลด้านความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของประชาชน

ผู้วิจัยได้คำนึงถึงประเด็นจริยธรรมในการวิจัย โดยในการเข้าถึงผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำหนังสือประสานงานล่วงหน้าเพื่อขอเข้าทำการสัมภาษณ์ การจัดเวที โดยก่อนจะเริ่มทำการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้แจ้งผู้ให้ข้อมูลทราบถึงเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัย รวมทั้งได้แจ้งให้ผู้ให้ข้อมูลทราบว่า จะทำการปกปิดชื่อบุคคล เนื่องจากการวิจัยนี้มีประเด็นอ่อนไหวซึ่งการเปิดเผยตัวตนอาจนำมาซึ่งการกระทบสิทธิผู้ให้ข้อมูลการวิจัยได้

3) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) คณะผู้วิจัยจะดำเนินการรวบรวมข้อมูลในส่วนของสถิติ เอกสาร และผลงานที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น

- 3.1) กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย
- 3.2) สำนักงานท้องถิ่นจังหวัดนครราชสีมา
- 3.3) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ศึกษา

- 3.4) สถานศึกษาในพื้นที่ศึกษา
- 3.5) สำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ป.ป.ช.) จังหวัดนครราชสีมา

3.2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อเท็จจริงหรือรายละเอียดที่ได้จากการบันทึกปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งนักวิจัยได้สังเกตและศึกษาด้วยตนเอง หรือได้รับการบอกเล่าต่ออีกทอดหนึ่งโดยผ่านเวทีการระดมสมอง การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-Depth Interview) จะใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเหตุผล (Logical Reasoning) เพื่อหาความหมาย องค์ประกอบการเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ของข้อมูล เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจในกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลสู่สังคมปลอดคอร์รัปชันในจังหวัดนครราชสีมา รวมถึงปัจจัยที่เป็นแรงผลักดันและแรงต้าน กระบวนการพัฒนาระบบและกลไกโดยใช้การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ในท้องถิ่น การออกแบบและดำเนินการตามแนวทางของการแก้ไขปัญหา พร้อมทั้งประมวลผลสำเร็จและอุปสรรคในการดำเนินการตามแนวทางดังกล่าว

บทที่ 4

ผลการวิจัย

4.1 บทนำ

จากการค้นพบของโครงการวิจัยในระยะที่ 1 พบว่า ภาคประชาสังคมจังหวัดนครราชสีมา มีความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารการปกครองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและส่วนราชการต่าง ๆ มีประสบการณ์เคยพบเห็นและได้รับข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์การคอร์รัปชันด้วยตนเอง หรือจากบุคคลอื่น เช่น การเรียกรับสินบนและการติดสินบนเพื่อให้ดำเนินการไม่เป็นไปตามแบบแผน และหลีกเลี่ยงการตรวจสอบ การคดโกง การประหลาดมิชอบในหน้าที่ราชการ การใช้จ่ายงบประมาณ การจัดซื้อจัดจ้างและหน่วยงานที่มีเรื่องการทุจริตคอร์รัปชัน ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานด้านการเกษตร หน่วยงานทางการศึกษา ตำรวจ อัยการ ศาลยุติธรรม สำนักงานที่ดินรวมถึง การแสวงหาผลประโยชน์อันมิชอบของนักการเมืองและข้าราชการชี้ให้เห็นถึงความล้มเหลวในการใช้ธรรมาภิบาล

ภาคประชาสังคมจังหวัดนครราชสีมา มีความกังวลใจอนาคตคนไทยที่จะมองว่าการทุจริตคอร์รัปชันเป็นเรื่องปกติธรรมดา คนไทยจะยกย่องยอมรับนับถือคนรวยจากการโกงและเมินเคยกับคนที่ทำดีจนเกิดมีการทุจริตคอร์รัปชันได้ทุกระดับตั้งแต่ระดับรากหญ้าที่เป็นบุคคลทั่วไปจนถึงผู้นำชุมชน ผู้บริหารท้องถิ่น ผู้บริหารระดับสูงและกังวลใจเรื่องการทุจริตที่ขยายวงกว้างและซับซ้อนยิ่งขึ้นรวมถึงโครงการวิจัยระยะแรกยังไม่สามารถสร้างธรรมาภิบาลได้อย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากระยะเวลาเพียง 1 ปีรวมถึงพื้นที่ในการศึกษากว้างและมีความหลากหลายจึงยังไม่อาจมองเห็นรูปธรรมความสำเร็จที่ชัดเจน

การวิจัยเรื่องกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลสู่สังคมปลอดคอร์รัปชันในพื้นที่ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมาและตำบลพระพุทธร อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยกิจกรรมนี้ผู้วิจัยร่วมกับทีมเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (Siam Lab) ได้นำกระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) ที่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้จากผู้ที่จะใช้งานจริงเป็นศูนย์กลาง (Human Centered) โดยใช้เวทีระดมสมอง การสนทนากลุ่มย่อย การสังเกตและการสัมภาษณ์ แล้วนำความคิดที่ได้มาสร้างสรรค์เครื่องมือ หรือบริการที่ช่วยแก้ปัญหาได้ จากนั้น สร้างต้นแบบเพื่อทดลองความคิด และนำไปทดสอบกับผู้ใช้จริง ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ 1) การทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง (empathy) 2) การนิยามและตีกรอบปัญหาที่ชัดเจน (define) 3) การระดมความคิด (ideate) 4) การสร้างต้นแบบ (prototype) และ 5) การทดสอบ (test) โดยในระยะหลังวิธีการคิดดังกล่าวถูก

นำมาใช้ในงานพัฒนาสังคม การทำงานร่วมกับชุมชนอย่างสร้างสรรค์โดยมุ่งเน้นชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้ใช้งาน (User) เพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมและความโปร่งใสที่จะนำไปสู่การมีธรรมาภิบาลในประเด็นอื่น ๆ และมีเครื่องมือหรือช่องทางในการนำไปใช้กับประชาชนที่ประชาชนสามารถใช้ได้จริงในพื้นที่ แบ่งออกเป็น 4 ชั้น ดังนี้

ชั้นที่ 1 การเริ่มต้นพิจารณาวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลที่เข้มแข็ง รวมถึงปัจจัยที่เป็นแรงผลักดันและแรงต้าน เน้นการทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ความต้องการ ความจำเป็น นำมาสู่การกำหนดวัตถุประสงค์กิจกรรม คือ 1) เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงทุนทางสังคมและทรัพยากรที่สำคัญในชุมชน 2) เพื่อทราบประเด็นปัญหาที่คนในชุมชนประสบร่วมกันและขั้นตอนในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น 3) เพื่อทราบถึงรูปแบบ/วิธีการในการแก้ปัญหาในชุมชน แรงผลักดันและแรงต้านตั้งแต่เริ่มเกิดปัญหาจนถึงสามารถแก้ปัญหาได้รวมถึงการนำทุนทางสังคมมาใช้ในการจัดการปัญหาให้จบลงในพื้นที่

ชั้นที่ 2 พัฒนารูปแบบปฏิบัติการเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาล การติดตามป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันที่ปฏิบัติได้จริง สู่สังคมปลอดคอร์รัปชันในจังหวัดนครราชสีมา นำมาสู่การกำหนดวัตถุประสงค์กิจกรรม 2 กิจกรรม คือ 1) **การนิยามหรือการตีกรอบของปัญหา** ผู้วิจัยลงพื้นที่ในระดับหมู่บ้านทั้ง 2 ตำบล คือ ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนินและตำบลพระพุทธ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ เพื่อจัดเวทีสนทนากลุ่มย่อย (Focus group) ในช่วงเวลา 17.00 น. – 20.00 น. ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ชาวบ้านนำเสนอว่าสามารถเข้าร่วมสนทนากลุ่มย่อยได้ (เนื่องจากสถานการณ์โควิด 19 ที่ทำให้ไม่สามารถรวมกลุ่มประชาชนจัดเวทีระดมสมองเพื่อจัดการบริหารส่วนตำบล) เป็นการระบุปัญหาที่ชุมชนต้องการแก้ไขให้ชัดเจนเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและร่วมกันตัดสินใจเลือกปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ร่วมกันพร้อมสรุปแนวทางความเป็นไปได้ในการแก้ปัญหาโดยการให้การตั้งคำถามปลายเปิดที่ให้กลุ่มช่วยกันระดมสมองให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และไม่จำกัดวิธีการของการแก้ปัญหาเพื่อให้ได้ความคิดที่หลากหลายจากกลุ่มเป้าหมาย สุดท้ายนำไปสู่การนิยามปัญหาในชุมชนได้อย่างชัดเจนสามารถตีกรอบปัญหาและจัดกลุ่มรูปแบบปัญหาจากการรวบรวมข้อมูลที่ได้รับจากทุก ๆ คน และตรวจสอบยืนยันผลการศึกษาในชั้นที่หนึ่ง 2) **การระดมความคิดเห็น** เป็นการหาแนวคิดและแนวทางในการแก้ปัญหาให้ได้มากและหลากหลายวิธีการที่สุด โดยเริ่มตั้งแต่เกิดปัญหาจนสามารถแก้ไขปัญหาได้ในที่สุดรวมทั้งวิธีการแก้ปัญหาที่ชุมชนสามารถจัดการแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง เพื่อตอบโจทย์ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการนิยามหรือตีกรอบของปัญหาซึ่งจะใช้วิธีการระดมสมองร่วมกับเครื่องมือต่าง ๆ เช่น Case study, Mind mapping, Brain storming, Post it เป็นต้น การคิดให้ได้มากที่สุดจะทำให้ประชาชนกลุ่มเป้าหมายเห็นโอกาสและศักยภาพของตนเองในการแก้ปัญหาต่าง ๆ และร่วมกันคัดเลือก

ความคิดที่ดีที่สุดที่สามารถปฏิบัติได้จริงโดยการเรียงลำดับความสำคัญ (Prioritization) จากการประเมินคุณค่าและผลประโยชน์ที่จะได้รับร่วมกันเปรียบเทียบความยากง่ายในการดำเนินการ คาดการณ์ถึงปัญหาอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้น ซึ่งจะทำให้กลุ่มเป้าหมายสามารถจัดลำดับความสำคัญ และมีรูปแบบ/วิธีการดำเนินการที่สามารถปฏิบัติได้จริงต่อไป

ขั้นที่ 3 การสร้างต้นแบบร่างธรรมนูญชุมชนตำบลและนิทานคุณธรรมเป็นการทดสอบรูปแบบหรือวิธีการที่ได้คิดค้นขึ้นมาจะสามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาที่เป็นไปตามความต้องการของชุมชนหรือนำไปปฏิบัติจริงได้มากน้อยเพียงใด ซึ่งใช้วิธีการตั้งแต่ให้ความรู้ คำแนะนำแก่ทีมวิจัยและนักวิจัยพื้นที่ (กลุ่มประชาอาสา) ในการจัดทำร่างธรรมนูญชุมชนตำบลหรือข้อตกลงร่วมกันในการบริหารจัดการพื้นที่โดยให้ถือว่าคณะผู้วิจัย คณะกรรมการหมู่บ้านและกลุ่มประชาอาสาเป็นคณะกรรมการดำเนินการจัดทำร่างธรรมนูญชุมชนตำบล แบ่งเป็น 6 กิจกรรมคือ 1) การศึกษาแนวคิดและวิธีการจัดทำธรรมนูญชุมชนตำบลซึ่งผู้วิจัยจะเป็นฝ่ายวิชาการและเมื่อทีมวิจัยรับทราบและรับทราบหน้าที่เกี่ยวกับการทำธรรมนูญแล้วจึงดำเนินการตามแผนกิจกรรมการวิจัยในขั้นตอนต่อไป 2) การตั้งคณะกรรมการดำเนินการ 3) การจัดเวทีสร้างการเรียนรู้ให้กับประชาชนทั้ง 2 ตำบล 4) การยกร่างธรรมนูญชุมชนตำบล 5) การรับฟังความคิดเห็นเพื่อปรับปรุงแก้ไข และ 6) การนำร่างธรรมนูญชุมชนไปประกาศเพื่อใช้บังคับต่อไป ในการนี้การสร้างต้นแบบมีไว้เพื่อเป็นการทดสอบความพึงพอใจของผู้ใช้งานและเพื่อให้ผู้วิจัยสามารถรวบรวมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากกลุ่มเป้าหมายให้ได้มากที่สุดเพื่อที่จะนำข้อมูลนั้นกลับมาพัฒนาต้นแบบต่อไปก่อนที่จะไปสู่ขั้นตอนการสร้างจริง

ขั้นที่ 4 การทดสอบการนำธรรมนูญชุมชนตำบลและนิทานคุณธรรมไปใช้เป็นขั้นตอนสุดท้ายในกระบวนการคิดเชิงออกแบบและถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญในการพัฒนาต้นแบบที่ถูกสร้างขึ้นหรือการบริการที่จะสามารถแก้ปัญหาชุมชนและตอบสนองความต้องการของผู้ใช้งานได้อย่างตรงจุด (เกาถูกที่คัน) โดยการนำต้นแบบที่สร้างขึ้นและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือนิยามกรอบปัญหาที่ได้กำหนดไว้และกระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมายเข้ามามีส่วนร่วมในมากที่สุดเพื่อสังเกตประสิทธิภาพการใช้งานโดยนำผลตอบรับ ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ตลอดจนคำแนะนำมาใช้ในการพัฒนาและปรับปรุงต่อไป

4.2 ขั้นที่ 1 การเริ่มต้นพิจารณาจากวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลที่เข้มแข็งรวมถึงปัจจัยที่เป็นแรงผลักและแรงต้าน เน้นการทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ความต้องการและความจำเป็น แบ่งออกเป็น 5 กิจกรรม คือ 1) กิจกรรมการจัดเวทีเปิดตัวโครงการวิจัยกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการ

มีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาในการเสริมสร้าง ธรรมชาติาสู่สังคมปลอดภัยระดับจังหวัดนครราชสีมา (Kick off) ผู้วิจัยลงพื้นที่เป้าหมายตำบล มะเกลือใหม่และตำบลพระพุทธ 2) **การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อศึกษาสภาพ ปัจจุบันและปัญหาของกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมชาติาสู่สังคมที่เข้มแข็ง** รวมถึงปัจจัยที่เป็นแรงผลักดัน และแรงต้านของตำบลมะเกลือใหม่และตำบลพระพุทธ ซึ่งกำหนดจุดประสงค์กิจกรรมแบ่งเป็น 3 ประเด็น คือ 2.1) เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงทุนทางสังคมและทรัพยากรที่สำคัญในชุมชน 2.2) เพื่อ ทราบประเด็นปัญหาที่คนในชุมชนประสบร่วมกันและขั้นตอนในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น 2.3) เพื่อทราบถึงรูปแบบ/วิธีการในการแก้ปัญหาในชุมชน แรงผลักดันและแรงต้าน ตั้งแต่เริ่มเกิด ปัญหาจนถึงสามารถแก้ปัญหาได้ รวมถึงการนำทุนทางสังคมมาใช้เพื่อจัดการปัญหาให้จบลงในพื้นที่ 3) **การสัมภาษณ์เชิงลึก** ซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ ผู้บริหารท้องถิ่น สมาชิกสภาท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ ท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง ผู้นำท้องที่ (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน) ผู้บริหารสถานศึกษาหรือบุคลากร ทางการศึกษา ตัวแทนภาคประชาสังคมและประชาชน 4) **การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากทีม Siam Lab** (Social Integrity Architecture and Mechanism Design Lab) โดยการเสริมความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับเครื่องมือต่อต้านการคอร์รัปชันของต่างประเทศและในประเทศไทย 5) **กิจกรรม Experience learning Design** ของนักเรียนจากโรงเรียนต่าง ๆ ในตำบลพระพุทธ

4.2.1 การจัดเวทีเปิดตัวโครงการและการประชุมเชิงปฏิบัติการ โครงการกระบวนการ ขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษาในการ เสริมสร้างธรรมชาติาสู่สังคมปลอดภัยระดับจังหวัดนครราชสีมากรณีศึกษาตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา จัดขึ้นในศุกร์วันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2562 เวลา เวลา 9.00 น.-16.00 น. ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและ ปัญหาของกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น สถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมชาติาสู่สังคมที่เข้มแข็งรวมถึงปัจจัยที่เป็นแรงผลักดันและแรงต้าน มีผู้เข้าร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติการจำนวน 67 คน ได้แก่ ประชาชนและเยาวชนในพื้นที่ จำนวน 42 คน นักวิจัยจากทีมพื้นที่นำ 1 คนและนักวิจัยจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและผู้ประสานงาน โครงการกลางทีม Siam Lab จำนวน 9 คน และนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา จำนวน 7 คน และนักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นผู้ช่วย นักวิจัย 8 คน

จุดประสงค์กิจกรรม

1. เพื่อทราบทุนทางสังคมและทรัพยากรที่ชุมชนให้ความสำคัญ
2. เพื่อทราบประเด็นปัญหาที่คนมะเกลือใหม่ประสพร่วมกันและขั้นตอนในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น
3. เพื่อทราบรูปแบบ/วิธีการในการแก้ปัญหาในชุมชนคนมะเกลือใหม่ รวมถึงแรงผลักดันและแรงต้านในการเสริมสร้างธรรมาภิบาล

ผลลัพธ์ของกิจกรรม

ภายในงานมีการจัดกิจกรรมแบ่งออกเป็น 6 กิจกรรม คือ 1) การชี้แจงเปิดตัวโครงการ โดย ดร.ปรีชา อุยตระกูล สร้างการรับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับการทำกิจกรรมโครงการวิจัย 2) กิจกรรมระดมสมองวาดภาพของดีและสิ่งที่ภาคภูมิใจในชุมชนมะเกลือใหม่ 3) กิจกรรมระดมสมองวาดภาพความฝันหรือสิ่งที่ชุมชนอยากให้มี/อยากรู้ แต่ยังไม่สามารถทำให้เกิดขึ้นได้จริง 4) กิจกรรมระดมสมองและนำเสนอความคิดกลุ่มสะท้อนความฝันของชุมชน 5) ระดมสมองสิ่งที่คนมะเกลือใหม่ทำสำเร็จและไม่สำเร็จ เพราะอะไร (วาดภาพกระจกหกด้าน) และ 6) กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากทีมประสานงานกลาง Siam Lab ซึ่งจากกิจกรรมดังกล่าวบรรลุจุดประสงค์ในการทำความเข้าใจประเด็นปัญหาของคนมะเกลือใหม่ที่ประสบปัญหาร่วมกันที่จะนำไปสู่การออกแบบเครื่องมือหรือนวัตกรรมที่ช่วยให้การแก้ปัญหาที่เป็นไปได้โดยสะดวกยิ่งขึ้น โดยสรุปเนื้อหากิจกรรม ดังนี้

ตารางที่ 4.1 ตารางผลลัพธ์ของกิจกรรมตำบลมะเกลือใหม่

ลำดับ	กิจกรรม	ผลลัพธ์ที่ได้
1	จัดเวทีเปิดตัวโครงการวิจัย (Kick off) เพื่อชี้แจงให้ภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษา รับรู้ และมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการวิจัย	สร้างการรับรู้และเข้าใจของประชาชน ภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษา เกี่ยวกับการทำกิจกรรมวิจัยเพื่อการเสริมสร้างธรรมาภิบาลที่เข้มแข็งสู่สังคมปลอดคอร์รัปชันในจังหวัดนครราชสีมา
2	กิจกรรมระดมสมองโดยการวาดภาพของดีและสิ่งที่ภาคภูมิใจในชุมชนมะเกลือใหม่ โดยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกันวาดภาพเพื่อสะท้อนของดีในชุมชน	ทำให้ทราบว่าคนในชุมชนต่างให้ความสำคัญกับทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน วัฒนธรรมหรือกิจกรรมในชุมชน สถานที่ท่องเที่ยว ธรรมสถาน และการประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม
3	กิจกรรมระดมสมองโดยการวาดภาพความฝัน หรือสิ่งที่ชุมชนอยากให้มี/อยากรู้ แต่ยังไม่สามารถทำให้เกิดขึ้นได้จริง โดยให้	สะท้อนให้เห็นว่าคนมะเกลือใหม่มีความต้องการในการเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบการใช้งบประมาณของรัฐ และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารจาก

ลำดับ	กิจกรรม	ผลลัพธ์ที่ได้
	ผู้เข้าร่วมแต่ละคนช่วยกันระดมสมอง แสดงความคิดเห็นและระบุปัจจัยจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่ทำให้สิ่งนั้นไม่เกิดขึ้น	หน่วยงานรัฐในพื้นที่ ซึ่งชี้ให้เห็นปัญหาขาดการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ส่วนเยาวชน เสนอความคิดเรื่องความต้องการด้านโครงสร้างพื้นฐานของโรงเรียน ชี้ให้เห็นว่านักเรียนยังขาดสิ่งสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนที่เพียงพอ เช่น อุปกรณ์กีฬา หนังสือ และอาหารกลางวัน
4	กิจกรรมระดมสมอง สะท้อนความฝันของชุมชนและนำเสนอความคิดของกลุ่ม	คนมะเกลือใหม่ เสนอเรื่องการเพิ่มธรรมาภิบาลในชุมชน การพัฒนาศักยภาพเยาวชน การเพิ่มสามัคคีในชุมชน และการเป็นชุมชนปลอดยาเสพติด ไม่มีอบายมุข ส่วนเยาวชน เสนอความเห็นเกี่ยวกับการบริการของโรงเรียน เช่น มีความต้องการห้องนาฏศิลป์ สระว่ายน้ำ ซึ่งชี้ให้เห็นปัญหาที่คนมะเกลือใหม่ให้ความสำคัญในการแก้ปัญหา
5	ระดมสมองสิ่งที่คนมะเกลือใหม่ทำสำเร็จและไม่สำเร็จ เพราะอะไร (วาดภาพกระจกหกด้าน)	ทำให้ทราบว่า มีแรงผลักดันและแรงด้านที่เกิดขึ้นตำบลมะเกลือใหม่ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1) ด้านผู้นำ 2) การบริหารจัดการ พบว่าส่วนใหญ่แสดงถึงปัญหาการเมืองท้องถิ่น และ 3) วัฒนธรรมการมีส่วนร่วม ดังนี้ แรงผลักดัน ได้แก่ 1) ผู้นำและภาวะผู้นำของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลที่สร้างความเจริญในถิ่นเกิด สร้างความรู้และความเข้าใจ สร้างความร่วมมือ ทำให้ดูเป็นแบบอย่าง มีผลงานเชิงประจักษ์ 2) การบริหารจัดการใช้วิธีมีคนกลางที่คอยประสานงานระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลและชุมชนให้มีความรู้และความเข้าใจการทำงานของ อบต. (คุยรู้เรื่อง) 3) มีความร่วมมือและสนับสนุนจากหลากหลายหน่วยงานที่เข้ามาช่วย เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา 4) ใช้การพูดการสื่อสารให้ประชาชนเข้าใจ จะขออะไรประชาชนก็ให้ความ

ลำดับ	กิจกรรม	ผลลัพธ์ที่ได้
		ร่วมมือ 5) วัฒนธรรมการมีส่วนร่วมของประชาชน ความร่วมมือร่วมมือ ร่วมแรงร่วมใจของคนทะเลือใหม่และทุนติดตัวตนเอง เช่น ความรู้ ความถนัดทำกิน การแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง <u>แรงต้าน</u> ได้แก่ 1) ผู้นำที่นิ่งเฉยและไม่แก้ปัญหาของชุมชนส่วนรวม และอิทธิพลของผู้นำใช้การสั่งการจากเบื้องบน 2) การบริหารจัดการมีการขัดผลประโยชน์ระหว่างผู้นำกับชุมชน 3) การร้องเรียนไม่ได้ผล 4) เงินงบประมาณที่ลงในชุมชนทำให้เกิดการแตกแยก แตกสามัคคี ไม่เกิดการกระจายรายได้ 5) การแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว ผลประโยชน์เอื้อพวกพ้องและเครือข่าย 6) กฎหมายท้องที่ว่าด้วยการอยู่ในตำแหน่ง 60 ปี ทำให้ไม่มีผลงาน ไม่ทำงานเกิดปัญหาด้านการบริการประชาชน 7) วัฒนธรรมการมีส่วนร่วมของประชาชน ขาดความสามัคคี ขาดความร่วมมือภายในชุมชน และแบ่งกลุ่มแบ่งพวก
6	กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากทีมประสานงาน	คณะวิจัยจากทีมประสานงานกลางได้นำเสนอตัวอย่างเครื่องมือต่อต้านการคอร์รัปชันในประเทศไทย ผ่านการทำแบบสอบถามออนไลน์สั้น ๆ เพื่อค้นหาเครื่องมือที่เหมาะสมสำหรับทุกคน ซึ่งส่วนใหญ่ผู้เข้าร่วมเครื่องมือหมาเฝ้าบ้านและต้องแฉ ซึ่งเป็นเครื่องมือในหมวดการป้องกันและเปิดโปงที่ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมได้ ภายหลังจึงได้นำเสนอตัวอย่างเครื่องมือ Citizen Feedback จากต่างประเทศ เช่น เวียดนาม อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ อินเดีย อังกฤษ สหรัฐอเมริกา เป็นต้น โดยคณะวิจัยทีมกลางได้เสนอว่า นวัตกรรมหรือเครื่องมือเหล่านี้สามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนทำให้คนในชุมชนสามารถมีส่วนร่วมและสนับสนุน

ลำดับ	กิจกรรม	ผลลัพธ์ที่ได้
		การทำงานของผู้นำชุมชนในการแก้ไขปัญหา รวมถึงส่งเสริมประสิทธิภาพการทำงานร่วมกันระหว่างประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ด้วย ซึ่งได้รับความสนใจและความร่วมมือจากประชาชนและเยาวชนทำให้เกิดการรับรู้และได้ทดลองใช้ช่องทางการแจ้งเบาะแสเกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชันที่มีอยู่ในสังคม

จากตารางที่ 4.1 พบว่าจากกิจกรรมการระดมความคิดเห็นของชุมชนคนตำบลมะเกลือใหม่ เพื่อทำความเข้าใจกลุ่มเป้าหมายให้มากที่สุด มุ่งเน้นการทำความเข้าใจในปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ความต้องการ ความจำเป็น อารมณ์ ความรู้สึกและการกระทำ ต่อจากนั้นให้แต่ละกลุ่มมานำเสนอเพื่อช่วยให้คนในชุมชนและคนนอกที่เป็นฝ่ายสนับสนุนการทำงานของชุมชน สามารถมองลึกถึงต้นเหตุของปัญหาที่แท้จริงและเข้าใจความต้องการของคนในพื้นที่มากที่สุด นำไปสู่การนิยาม ตีกรอบปัญหาที่ต้องการแก้ไขที่ชัดเจน วิเคราะห์ปัญหาและสามารถเลือกปัญหา พร้อมสรุปความเป็นไปได้ในการแก้ไขปัญหา และท้ายที่สุดผู้วิจัยจะต้องสามารถตอบคำถามสำคัญได้ว่าความต้องการแก้ปัญหาของคนในชุมชนที่แท้จริงคืออะไร และจะมีรูปแบบ/วิธีแก้ปัญหาให้กับชุมชนได้อย่างไรบ้าง และทำอย่างไรรูปแบบ/วิธีการนี้จะยั่งยืนชุมชนได้ใช้เป็นวิธีการแก้ปัญหาของชุมชนตำบลมะเกลือใหม่ได้

กาแพเลื่องชื่อ นามระบือโคนม ถิ่นอุดมไม้ดอก วัดเหนือยอดภูผา ศรีสง่าธรรมสถาน
เด่นตระการหุ่นเหล็ก คือ ความภาคภูมิใจและเป็นคำขวัญของคนมะเกลือใหม่ส่วนใหญ่คนมะเกลือใหม่ให้ความสำคัญและมีความภูมิใจในพื้นที่ แสดงให้เห็นว่าคนมะเกลือใหม่มีความภูมิใจและสนใจในเรื่องที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพทำการเกษตรกรรมและเลี้ยงสัตว์ การทำมาหากินที่เป็นวิถีชีวิตของคนชนบทส่วนใหญ่ที่ยังคงต้องการได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีจากองค์การบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่และการแก้ปัญหาเรื่องความต้องการของชาวบ้านในการใช้น้ำสำหรับอุปโภค บริโภคและการเกษตรกรรมและการเลี้ยงสัตว์ มีการปลูกกาแพ เรียกว่า “กาแพดงมะไฟ”

การทำนาข้าว การปลูกอ้อย การเลี้ยงโคนมมีวัฒนธรรมที่มีคุณภาพ การปลูกดอกดาวเรืองและดอกเบญจมาศ แต่ก็ยังมีประชาชนบางกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยกับคำขวัญที่ว่าด้วย “เด่นตระการหุ่นเหล็ก” ที่แสดงความคิดเห็นไว้ว่าเป็นธุรกิจส่วนบุคคลไม่ได้เป็นของชุมชน ถึงแม้ว่าจะเกิดการจ้างงานหรือการให้เงินบริจาคต่าง ๆ รวมถึงเรื่องกาแฟ การปลูกดอกดาวเรืองก็เป็นเฉพาะกลุ่มเครือข่าย เฉพาะบุคคล ซึ่งแสดงให้เห็น

ภาพที่ 4.1 หุ่นทางสังคมตำบลมะเกลือใหม่

ที่มา: ถ่ายเมื่อวันที่ วันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2562

ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่

เห็นถึงการประกอบอาชีพหรือการกระจายรายได้

ของคนตำบลมะเกลือใหม่ไม่ทั่วถึง ไม่ได้มีการ

รวมตัวกันของประชาชนเพื่อเสริมสร้างอาชีพที่

ช่วยเหลือกันเป็นการรวมกลุ่มเฉพาะเครือข่าย มี

ความขัดแย้งและขาดความสามัคคีและองค์การบริหารส่วนตำบลก็ไม่ได้เข้ามาช่วยเหลือในด้านการส่งเสริมอาชีพให้กับประชาชนอย่างทั่วถึงเพียงพอ จึงทำให้กลุ่มที่ได้ประโยชน์จะเป็นกลุ่มของเครือข่าย โดยมีชาวบ้านได้ให้ข้อมูลว่า

“.....หุ่นเหล็กเป็นธุรกิจของคนจากที่อื่นไม่ใช่คนมะเกลือใหม่ ถึงแม้จะว่าจ้างงานจ้างคนมะเกลือใหม่ไปทำงาน แต่จะมีสักกี่คน จ่ายภาษีให้องค์การบริหารส่วนตำบลหรือเปล่าไม่รู้.....”

“.....การปลูกดาวเรืองเป็นกลุ่มปิด ปลูกกันเฉพาะในกลุ่มของเครือข่าย ถ้าคนไหนอยากเข้าร่วมด้วยจะไม่รับ ไปหาส่งตลาดเอาเอง ไม่ได้เป็นการช่วยเหลือชาวบ้านตามที่เขียนขอบประมาณมา.....”

ศรีสง่าธรรมสถาน เป็นความภูมิใจด้านศิลปกรรมจริยธรรม วัฒนธรรมชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณีคนมะเกลือใหม่ วัดใหม่สันติที่คนมะเกลือใหม่ทุกคนจะรับรู้ว่ามีพลเอกหญิง สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพัชรกิติยาภา นเรนทิราเทพยวดี กรมหลวงราชสาริณีสิริพัชร มหาวัชรราชธิดา เสด็จทรงปฏิบัติธรรมเป็นส่วนพระองค์อยู่เป็นประจำ โดยมีชาวบ้านได้ให้ข้อมูลว่า

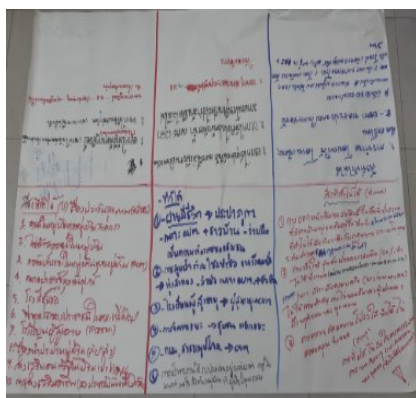
“.....พระองค์ภา เจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินเสด็จมาปฏิบัติธรรมที่วัดนี้ ที่ตรงนัยอมเป็นดินแดนศักดิ์สิทธิ์.....”

วัดป่าภูผาส่งเป็นศาสนสถานที่ตั้งอยู่บนเขา (เดิมชื่อ เขาช้างหลวง) อันเงียบสงบเป็นสถานปฏิบัติธรรมอยู่ท่ามกลางธรรมชาติ และเป็นที่ที่มึกระรอกขาวฝูงใหญ่ที่สุดของประเทศ วัดวะภูแก้วเป็นวัด

ที่หลวงพ่พุทธ ฐานิโยเป็นผู้สร้างและถือเป็นที่ยึดเหนี่ยวด้านคุณธรรมความดีของคนมะเกลือใหม่ เรียกว่า “ลูกหลวงพ่พุทธ” ซึ่งคนมะเกลือใหม่ได้ให้ความเห็นที่ตรงกันทั้งหมดและมีความภาคภูมิใจกับตำบลมะเกลือใหม่เป็นดินแดนธรรมะกฎแก้วเป็นที่ยึดเหนี่ยวของคนมะเกลือใหม่และแนวทางการปฏิบัติที่ดีต้นแบบการดำเนินชีวิตที่พอเพียง โดยมีชาวบ้านได้ให้ข้อมูลว่า

“.....เวลาจะทำอะไรไม่ดี เหมือนมีอะไรมาดลใจ คำว่า “ลูกหลวงพ่พุทธ นะ” ทำให้ไม่กล้าทำไม่ดี ตั้งใจและมานะอดทนและอยู่อย่างพอเพียงแบบหลวงพ่พุทธ.....”

การพัฒนาและการแก้ปัญหาเชิงพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่ที่ให้บริการ

ชุมชน คือ ความภูมิใจอีกสิ่งหนึ่งที่ชุมชนแสดงถึงความพึงพอใจที่ได้รับจากการจัดการบริการสาธารณะ คือ ฝ่ายมีชีวิต เป็นฝ่ายน้ำล้นมะเกลือใหม่ อ่างเก็บน้ำที่ใช้ได้ตลอดปี เรียกว่า “อ่างเก็บน้ำวังหมาลี” ทำการสูบน้ำพลังแสงอาทิตย์ไปเก็บไว้แล้วนำไปทำเป็นบ่อประปา อยู่ที่หมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 7 เป็นต้นแบบในการแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำในพื้นที่ภูเขาและเป็นแห่งแรกในจังหวัดนครราชสีมา โรงเรียนผู้สูงอายุที่มีความร่วมมือกับ

ภาพที่ 4.2 แรงผลักดันและแรงต้านตำบลมะเกลือใหม่
ที่มา: ถ่ายเมื่อวันที่ วันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2562
ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาเป็นอีกหนึ่งความภูมิใจของชุมชนที่แสดงให้เห็นถึงความร่วมมือกันระหว่างชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่และมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

กิจกรรมโครงการพัฒนาท้องถิ่นโดยองค์การบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่หรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามาในพื้นที่ตำบลมะเกลือใหม่ทำให้เกิดทั้งการพัฒนาและความขัดแย้ง จากเดิมที่ความเป็นอยู่ของคนตำบลมะเกลือใหม่ที่เคยรักใคร่กลมเกลียวเปลี่ยนมาเป็นสภาพที่สังคมมีความขัดแย้งกันระหว่างหน่วยงานของรัฐกับประชาชนและประชาชนกับประชาชน ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของคนในตำบลมะเกลือใหม่ลดลง แบ่งเป็นกลุ่มพรรคพวก เกิดความไม่ไว้วางใจกัน ขาดความสามัคคีและประชาชนขาดการมีส่วนร่วมและเป้าหมายต่อการมีส่วนร่วมทั้งหมดล้วนเป็นปัญหาและอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยมีชาวบ้านได้ให้ข้อมูลว่า

“.....ถ้างบประมาณมาลงที่ผู้ใหญ่บ้าน จะไม่มีการกระจายให้ทั่วถึงชาวบ้าน ไม่มีการตอบสนอง หยุตหนึ่ง แต่ถ้างบประมาณที่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จะเห็นการทำงานและการพัฒนา.....”

“.....ผู้นำ ผู้ใหญ่บ้าน ถ้าไม่ใช่คนของเขา จะไม่แก้ปัญหาก็จะนิ่งเฉย ชาวบ้านต้องอดทนและหาทางช่วยเหลือตัวเอง เช่น ร้องเรียนกับทางอำเภอ ศูนย์ดำรงธรรมจังหวัด ที่บางทีเรื่องก็เงียบหายไปเลย.....”

“.....อิทธิพลของผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ ทำให้ชาวบ้านไม่กล้าไปขัดผลประโยชน์ เพราะเดือดร้อนแน่ ๆ”

“.....การร้องเรียนกับหน่วยงานราชการ เช่น อำเภอ ศูนย์ดำรงธรรม ไม่เกิดผลแม้แต่ชาวบ้านจะเดือดร้อนถ้ารู้ว่าไปร้องเรียน จะโดนกลั่นแกล้งเก็บเรื่องตอไว้เลย.....”

“.....นายกองค์การบริหารส่วนตำบลจะเป็นผู้มีอำนาจการตัดสินใจทำโครงการหรือไม่ทำโครงการ.....”

ทีมเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (Siam Lab) ได้นำกระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) ได้นำเสนอตัวอย่างเครื่องมือต่อต้านการคอร์รัปชันในประเทศไทย ผ่านการทำแบบสอบถามออนไลน์สั้น ๆ เพื่อค้นหาเครื่องมือที่เหมาะสมสำหรับคนมะเกลือใหม่ ซึ่งส่วนใหญ่ผู้เข้าร่วมได้ทดลองใช้เครื่องมือหมาเฝ้าบ้านและต้องแฉ ซึ่งเป็นเครื่องมือในหมวดการป้องกันและเปิดโปงที่ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมได้ ภายหลังจึงได้นำเสนอตัวอย่างเครื่องมือ Citizen Feedback

จากต่างประเทศ เช่น เวียดนาม อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ อินเดีย อังกฤษ สหรัฐอเมริกา เป็นต้น โดยคณะวิจัยทีมกลางได้เสนอว่านวัตกรรมหรือ

ภาพที่ 4.3 การบรรยายพิเศษ (Siam Lab)

ที่มา: ถ่ายเมื่อวันที่ วันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2562

ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่

เครื่องมือเหล่านี้สามารถแก้ไขปัญหาของชุมชน ทำให้คนในชุมชนสามารถมีส่วนร่วมและสนับสนุนการทำงานของผู้นำชุมชนในการแก้ไขปัญหา รวมถึงส่งเสริมประสิทธิภาพการทำงานร่วมกันระหว่างประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ด้วย

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการทำกิจกรรมดังกล่าวมาถอดบทเรียนร่วมกันเพื่อนำข้อมูลมาดำเนินการออกแบบวิธีการแก้ปัญหาในชุมชนให้สอดคล้องกับปัญหาในพื้นที่และวิธีการจัดการปัญหาที่มีอยู่โดยมีทีม Siam Lab ได้ทดลองออกแบบเครื่องมือสื่อสารและกลไกดำเนินการจากคนมะเกลือใหม่เพื่อช่วยให้การรายงานเรื่องร้องทุกข์และร้องเรียนภายในชุมชนสะดวกขึ้น โดยสามารถ

ส่งต่อข้อร้องเรียนไปยังหน่วยงานภายนอกได้อัตโนมัติ รวมถึงเปิดช่องทางให้คณะกรรมการชุมชนผู้บริหารท้องถิ่นได้สื่อสารกับคนในพื้นที่มากขึ้น เพื่อสนับสนุนการบริหารชุมชนให้มีความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ โดยเครื่องมือที่ทดลองออกแบบในขั้นแรกได้แนะนำการใช้ช่องทางแอปพลิเคชัน LINE ในการผนวกวิธีการแจ้งเรื่องร้องทุกข์และส่งข่าวสารในชุมชน เนื่องจากผู้ใช้งานมีความคุ้นเคยกับการใช้ LINE อยู่แล้วประกอบกับองค์การบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่ได้ใช้ช่องทาง LINE ในการรับเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ของชาวบ้านอยู่แล้ว แต่ผู้วิจัยพบว่าผู้ใช้เป็นกลุ่มผู้นำคณะกรรมการหมู่บ้านบางคนซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่ได้เป็นสมาชิกในกลุ่ม LINE นี้ การยกตัวอย่างเครื่องมือ Citizen Feedback จากต่างประเทศ เช่น เวียดนาม อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ อินเดีย อังกฤษ สหรัฐอเมริกาก็ยังดูไกลตัวคนมะเกลือใหม่และยังไม่เข้าใจวิธีการใช้ได้จริง ในส่วนเรื่องการให้ข้อมูลต่าง ๆ นั้นพบว่าประชาชนยังไม่กล้าให้ข้อมูลที่จะทำให้เกิดภาพลบต่อองค์การบริหารส่วนตำบลและช่องทางการมีส่วนร่วมของประชาชนส่วนใหญ่ก็มาจากรัฐกำหนด

คนมะเกลือใหม่ที่เข้าร่วมกระบวนการคิดเชิงออกแบบนั้นได้สะท้อนปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาที่เป็นทั้งแรงผลักดันและแรงบันดาลใจในการแก้ปัญหาคุณภาพชีวิตคนมะเกลือใหม่ทำให้ทราบว่าคนมะเกลือใหม่ส่วนใหญ่จะมีความสนใจปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความต้องการของตนเองเป็นหลักและต้องการมีส่วนร่วมในการรายงานปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาร่วมกัน อย่างไรก็ตามในแต่ละพื้นที่หมู่บ้านพบว่าระดับการเข้ามามีส่วนร่วมค่อนข้างต่ำ เนื่องจากขาดการสร้างแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรม

การสัมภาษณ์เชิงลึก (Indept interview) เป็นอีกวิธีที่ใช้ในกระบวนการวิจัย โดยใช้คำถามปลายเปิดที่ผลักดันให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และไม่จำกัดกรอบของการแก้ปัญหา เพื่อให้ได้ความคิดที่หลากหลายจากกลุ่มเป้าหมาย มุ่งเน้นคำถาม คือ 1) ในฐานะที่เราเป็นคนตำบลมะเกลือใหม่มีความภูมิใจในพื้นที่ของเราเรื่องใดบ้าง (ชุมชนมีอะไรเจ๋งๆที่สามารถอวดคนอื่นได้และสามารถใช้สิ่งนั้นในการแก้ปัญหาของชุมชนได้) 2) ชุมชนมะเกลือใหม่มีอะไรที่ดีขึ้นบ้าง 3) ชุมชนมะเกลือใหม่มีอะไรบ้างที่ยังเป็นปัญหาที่ยังทำไม่ได้เพราะอะไร ผู้วิจัยพบว่าตำบลมะเกลือใหม่ ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอสูงเนิน ประกอบด้วย 12 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้านมะเกลือใหม่ หมู่ 2 บ้านมะเกลือใหม่ หมู่ 3 บ้านโคกสว่าง หมู่ 4 บ้านทุ่งสะแบง หมู่ 5 บ้านใหม่สันติ หมู่ 6 บ้านวะภูแก้ว หมู่ 7 บ้านทุ่งสะแบง หมู่ 8 บ้านดงมะไฟ หมู่ 9 บ้าน

ภาพที่ 4.4 การสัมภาษณ์เชิงลึก หมู่ 1 บ้านมะเกลือใหม่
ที่มา: ถ่ายเมื่อวันที่ วันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2562
ณ ตำบลมะเกลือใหม่

บุโชน หมู่ 10 บ้านริมคลองพัฒนา หมู่ 11 บ้านอ่างแก้ว มีเนื้อที่ทั้งหมด 132.26 ตร.กม หรือประมาณ 82,662 ไร่ สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นป่าสงวนแห่งชาติ จำนวน 22,454 ไร่ (อยู่ที่หมู่ 7 บ้านทุ่งสะแบง และ หมู่ 8 บ้านดงมะไฟ) อาชีพหลัก ทำนา ทำสวน ทำไร่ เลี้ยงวัวนมและไก่ รับจ้างทั่วไป

ทุนทางสังคม ของดีของชุมชนตำบลมะเกลือใหม่ที่น่าสนใจเป็นเรื่องเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เช่น กาแฟดงมะไฟ วัวนมที่มีคุณภาพ การทำการเกษตร เช่น การปลูกดอกดาวเรือง การทำเศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงสิ่งที่เป็นวัฒนธรรมของชุมชน เช่น ลูกหลวงพ่อพุท วัดป่าภูผาส่ง ซึ่งสะท้อนวิถีชีวิตในชนบทที่ชุมชนพึ่งพาธรรมชาติและเคารพศรัทธาในพระพุทธศาสนา

การพัฒนาและการแก้ปัญหาเชิงพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่มุ่งเน้นการจัดทำโครงสร้างพื้นฐาน โรงเรียนผู้สูงอายุ และเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้การประชาคมหมู่บ้าน มีคนกลางที่คอยประสานความร่วมมือระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่และชาวบ้าน ซึ่งจะใช้เป็นการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการก่อนและจึงส่งผลให้การสื่อสารแบบเป็นทางการบรรลุเป้าหมาย

การบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ผู้บริหารมีภาวะผู้นำที่ให้ความร่วมมือกับชาวบ้านชุมชนดี ใช้เวทีประชาคมหมู่บ้าน กำกับติดตามผลงานด้วยตัวเอง มีการพูดคุยกับทีมงานและเชิญประชุมอยู่เป็นประจำ มีผลงานสร้างความเจริญในถิ่นบ้านเกิด ซึ่งหากผู้บริหารท้องถิ่นทุกคนที่เข้ามาพัฒนาบ้านเกิดตัวเอง ย่อมส่งผลให้ประเทศไทยจะเจริญมาก ๆ เพราะความยั่งยืนและเสถียรภาพของสังคมประเทศชาติไม่ใช่ 4 ปี

การบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลของโรงเรียนชินวงศ์อุปถัมภ์ โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในพื้นที่ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา **มีหลักยึดร่วมกัน** โดยมีคุณครูได้ให้ข้อมูลว่า

ภาพที่ 4.5 การบริหารโรงเรียนชินวงศ์อุปถัมภ์
ที่มา: ถ่ายเมื่อวันที่ วันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2562
ณ โรงเรียนชินวงศ์อุปถัมภ์ ตำบลมะเกลือใหม่

“.....เป็นลูกหลวงพ่อพุท ต้องยึดมั่นในคุณธรรมความดี.....”

มุ่งเน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยมีคณะกรรมการสถานศึกษาประชุมภาคเรียนละ 2 ครั้ง เพื่อรับทราบและเสนอความเห็นเกี่ยวกับการใช้งบประมาณของโรงเรียน การจัดกิจกรรมพัฒนาโรงเรียน มีการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ

อยู่เสมอ โรงเรียนมีความพึงพอใจกับบทบาทการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา มีการตั้งร้านค้าสวัสดิการโดยเน้นการให้ชุมชนนำ

สินค้ามาจำหน่ายให้แก่ครูและนักเรียน เงินส่วนแบ่งรายได้นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน **การบริหารเรื่องความโปร่งใส** เน้นเรื่องการบริหารจัดการเกี่ยวกับการเงินและพัสดุ ทำงานในรูปแบบคณะกรรมการ ผู้บริหารไม่จับเงิน ไม่มีเงินนอกงบประมาณ คณะครูส่วนใหญ่เดินทางไป-กลับ แต่มาทำงานตรงเวลา และรักษาประโยชน์ของผู้เรียน และราชการ ปีการศึกษา 2562 ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านพื้นฐาน (O-NET) ของนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยรวมระดับประเทศ

ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน เน้นความโปร่งใส ไม่จับเงินของโรงเรียน ฟังเสียงครู เน้นการมีส่วนร่วมในการทำงาน มีการปรึกษาหารือก่อนพิจารณาสั่งการใดๆ มอบหมายงานตามความรู้ความสามารถและความถนัดของครูแต่ละคน

บทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียน มีการตั้งกลุ่ม “เยาวชนกล้าดี” ขึ้นทุกโรงเรียนในตำบลมะเกลือใหม่ เพื่อส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนและการพัฒนาชุมชน มีสถานักเรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียนด้านการส่งเสริมประชาธิปไตยและโรงเรียนนำหลักสูตรป้องกันการทุจริตของ ป.ป.ช. มาใช้ในการพัฒนาผู้เรียน เช่น เมื่อพบนักเรียนแอบสูบบุหรี่จะมาแจ้งให้ครูทราบ รวมถึงโรงเรียนควรพัฒนาผู้เรียนในเรื่องกระทำอย่างรับผิดชอบ การมีจิตสำนึกในบทบาทหน้าที่ของตนเอง จิตอาสาและปฏิบัติหน้าที่ให้ดีที่สุด เคารพกฎเกณฑ์กติกา ให้ตรวจสอบการกระทำได้เสมอ หากมีการกระทำผิดก็พร้อมที่จะยอมรับและแก้ไข ทั้งนี้โรงเรียนจะเป็นสถาบันหลักทางสังคมที่มีบทบาทอย่างยิ่งในการหล่อหลอมให้เยาวชนไทยเติบโตเป็นคนที่มีศักดิ์ศรี เชื่อมั่นในความสุจริต และต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชันอีกด้วย

ภาพที่ 4.6 การจัดการเรียนโรงเรียนชินวงศ์อุปถัมภ์
ที่มา: ถ่ายเมื่อวันที่ วันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2562 ณ โรงเรียนชินวงศ์อุปถัมภ์ ตำบลมะเกลือใหม่

ชุมชนท่องเที่ยวโฮมสเตย์ของบ้านใหม่สันติ หมู่ที่ 5 เป็นสิ่งที่ชุมชนภาคภูมิใจ เพราะเป็นสิ่งที่ชุมชนคิดขึ้นจากความต้องการของคนในหมู่บ้านและสามารถทำให้เกิดขึ้นจริง (ถึงแม้ว่าจะมีเพียง 2 บ้าน) เพื่อทำให้เกิดรายได้ในชุมชน โดยมีการชักชวน พุดคุยกันของชาวบ้านและมีการประชุมหมู่บ้านได้เสนอองค์การบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่เข้ามาสนับสนุนในด้านไฟฟ้า น้ำประปา และถนนทางเข้าหมู่บ้านและต้องเป็นไปตามเงื่อนไขของการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของกระทรวงการท่องเที่ยว ผู้วิจัยพบว่าการสร้างการมีส่วนร่วมที่ประสบความสำเร็จได้ต้องเกิดจากความร่วมมือของชาวบ้านและช่วยเหลือจากหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกโดยมีเป้าหมายการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม และจากเงื่อนไขดังกล่าวชุมชนท่องเที่ยวโฮมสเตย์ของบ้านใหม่สันติ หมู่ที่ 5 ยัง

ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากมีจำนวน 2 หลังคาเรือนที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานของหน่วยงานที่มาตรวจรับรองและยังขาดความร่วมมือของคนในชุมชนที่มีการแบ่งพรรคแบ่งพวก (พวกเขา พวกเรา) ขาดความร่วมมือจากผู้ใหญ่บ้านหรือกลุ่มของผู้ใหญ่บ้านที่ไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการทำชุมชนท่องเที่ยวโฮมสเตย์ของหมู่บ้าน ซึ่งกลุ่มที่ทำโฮมสเตย์ของหมู่บ้านเป็นกลุ่มที่มีความขัดแย้งกับกลุ่มผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งให้เห็นว่าหากขาดซึ่งการสนับสนุนร่วมมือของผู้นำท้องถิ่นย่อมทำให้การทำกิจกรรม/โครงการไม่สำเร็จบรรลุเป้าหมาย

โดยสรุปจากเวทีการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การระดมสมองและการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยพบประเด็นร่วมกันที่สำคัญที่เป็นแรงต้านในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลที่เข้มแข็งของตำบลมะเกลือใหม่ ดังนี้

1) ผู้นำเป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำชุมชนและสมาชิกชุมชนที่ขาดความร่วมมือ ขาดการให้การสนับสนุนชุมชน ชุมชนขาดความเชื่อมั่นและไว้วางใจในการทำงานร่วมกัน ทั้งในส่วนของผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่นและสมาชิกชุมชนที่โดยเฉพาะเรื่องความเหลื่อมล้ำในความสัมพันธ์ทางเครือญาติ (พวกเขา) ซึ่งส่งผลกระทบต่อการรายงานเรื่องร้องเรียน

2) การบริหารจัดการเป็นการบริหารจัดการเป็นแบบสั่งการ (Top down) อิทธิพลของผู้นำท้องถิ่น ผู้ใหญ่บ้านและผู้มีอำนาจไม่แก้ปัญหของชุมชนรวมถึงกฎหมายที่ว่าด้วยการอยู่ในตำแหน่งของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีวาระการดำรงตำแหน่ง 60 ปี ทำให้เกิดปัญหาด้านการบริหารและไม่มีผลงาน

3) การขัดผลประโยชน์ระหว่างผู้นำกับชุมชน เงินงบประมาณที่ลงในชุมชนทำให้เกิดการแตกแยก แตกสามัคคี ไม่เกิดการกระจายรายได้

4) การสื่อสารไม่ทั่วถึง ไม่มีประสิทธิภาพ (พูดไม่รู้เรื่อง) จากปัญหาของการสื่อสารที่ไม่ทั่วถึงทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่ทำโครงการเสี่ยงไร้สายกระจายข้อมูลข่าวสารจากองค์การบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่ส่งตรงถึงประชาชนทดแทนการใช้การประกาศเสียง ตามสายสามารถเป็นช่องทางในการสื่อสารการทำงานและรายงานความคืบหน้าในการแก้ไขปัญหาของชุมชนจากนายกองค์การบริหารส่วนตำบลได้เป็นอย่างดี ถือว่าเป็นโครงการที่มีความคุ้มค่าและสร้างการรับรู้เข้าใจระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่และชุมชนได้ดี โดยผู้บริหารท้องถิ่นให้ข้อมูลว่า

“.....ถ้าเป็นฝ่ายที่อยู่ตรงข้าม จะไม่พูดอะไรให้เลย ถ้าพูดก็จะให้ข้อมูลที่ผิด ชุมชนชาวบ้านก็รับรู้เข้าใจผิด.....”

5) ความขัดแย้งในชุมชนที่มาจากการขาดการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ในโครงการต่าง ๆ ที่เข้ามาในชุมชน ซึ่งมีหลาย ๆ หน่วยงานที่เข้ามาดำเนินงานซึ่งบางครั้งขาดการชี้แจงให้กับชาวบ้านได้รับทราบ ซึ่งส่งผลกระทบต่อความโปร่งใสในการบริหารชุมชน เช่น กรณีงบประมาณของวัดใหม่สันติหรืองบประมาณหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของจังหวัด โดยมีชาวบ้านให้ข้อมูลว่า

“.....พอมีเงินเข้ามาก็ทำให้ชุมชนขาดความสามัคคีและมีความขัดแย้งกัน.....”

ภาพที่ 4.7 การสัมภาษณ์เชิงลึก หมู่ 5 บ้านใหม่สันติ
ที่มา: ถ่ายเมื่อวันที่ วันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2562 ณ ตำบลมะเกลือใหม่

6) ความเข้มแข็งของกลุ่มและเครือข่ายในพื้นที่แม้จะมีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน แต่ยังไม่พบการรวมกลุ่มทำงานด้านการต่อต้านการคอร์รัปชัน ชาวบ้านต้องใช้ความอดทนหรือทนต่อสถานการณ์การถูกเอารัดเอาเปรียบ เนื่องจากมีความเกรงกลัวในอิทธิพลและความยุ่งยากที่อาจเกิดขึ้นในการขออนุญาตที่ต้องใช้ลายเซ็นของผู้ดำเนินการต่าง ๆ เช่น การขอเลขที่บ้าน การขอไฟฟ้า การขอน้ำประปาและการขอกู้ยืมเงินเพื่อการศึกษาของบุตรหลาน เป็นต้น

7) วัฒนธรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นความเบื่อหน่ายและไม่สนใจการมีส่วนร่วมเนื่องจากปัญหาชุมชนและคนมะเกลือใหม่ในเรื่องการทำมาหากิน การสร้างรายได้ที่นำไปสู่ความขัดแย้งกันที่มีเงินมีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง ชุมชนขาดความสามัคคีเกิดการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนไม่เกิดการกระจายรายได้ ผลประโยชน์เอื้อให้กับเครือข่ายและพวกพ้อง และการร้องเรียนร้องทุกข์ของชาวบ้านที่ไม่ได้รับการตอบสนอง ช่องทางร้องเรียนไม่ได้ผล ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน ชุมชนไม่กล้าตรวจสอบและร้องเรียน ซึ่งส่งผลกระทบต่อความโปร่งใสในการบริหารท้องถิ่น

8) การรวมกลุ่มและการมีส่วนร่วมของประชาชนยังไม่มี ความเข้มแข็งมากพอ เนื่องจากการที่ไม่มีกิจกรรมดำเนินการอย่างต่อเนื่องและไม่มีการงบประมาณสนับสนุนเท่าที่ควร ทำให้ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของกลุ่มในการขับเคลื่อนงานได้ในระยะยาว ประเด็นนี้จึงจำเป็นต้องมีกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม หนุนเสริมให้มีกิจกรรมการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่องและมีการงบประมาณสนับสนุน รวมทั้งให้มีพื้นที่ของภาคประชาสังคมในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการร่วมกับองค์กรบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่และโรงเรียนในพื้นที่

ทั้งนี้ในส่วนของผู้ปฏิบัติงาน ผู้วิจัยยังพบแรงดันที่สำคัญอีก 3 ประการ คือ

1) กฎระเบียบของท้องถิ่นที่ไม่ได้เปิดโอกาสให้ชุมชนคนมะเกลือใหม่ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการที่องค์การบริหารส่วนตำบลจะดำเนินการส่วนใหญ่เป็นการให้ชุมชนแสดงความคิดเห็นในประชาคมหมู่บ้านทำให้เกิดการรับรู้ของชุมชนไม่ทั่วถึง

2) วัฒนธรรมองค์กรเป็นแบบกึ่งทางการ โดยยังต้องปฏิบัติตามโครงสร้างองค์กรและลำดับชั้นการบังคับบัญชา มีการสั่งการเป็นแบบ Top-Down จากข้างบนลงล่างเป็นลักษณะดังมาก ๆ ทำงานกันตามสั่ง ทำงานกันตามนโยบาย สั่งมาแบบนี้ก็ทำตามแบบนี้ และก็บางทีก็ไม่รู้เลยว่าที่สั่งมามันถูกหรือมันผิด ลูกน้องกลัวไม่กล้าขัดแย้ง เดียวจะต้องโดนอะไรบ้าง (รู้กัน) เดียวเจ้านายจะไม่พอใจ ก็อยู่ไม่ได้ (ต้องย้าย) ในที่สุด

3) เจ้าหน้าที่ขาดความรู้ความเข้าใจในกฎระเบียบ (คนที่ทำผิด คือ คนไม่รู้ระเบียบ) เช่น ระเบียบจัดซื้อจัดจ้างที่เปลี่ยนแปลงเยอะมาก แม้จะมีการจัดอบรมให้ให้ความรู้ ส่งเจ้าหน้าที่ไปอบรม แต่กลับมาปรากฏว่าคนที่ไปอบรมไม่ได้ทำ ไม่มาถ่ายทอดต่อ ส่วนคนทำไม่ได้อบรม จึงควรมีการกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะไปอบรมหรือศึกษาต่อเพื่อมาพัฒนาตนเองและพัฒนางานได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

ปัจจัยที่สำคัญที่เป็นแรงผลักดันการเสริมสร้างธรรมาภิบาลที่เข้มแข็งของทั้ง 12 หมู่บ้าน และสถานศึกษาตำบลมะเกลือใหม่มีองค์ประกอบสำคัญร่วมกันหลายประการ ดังนี้

1) ผู้นำและภาวะผู้นำให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมกับชุมชน (มาพูดมาบอกชาวบ้านให้เข้าใจ) สร้างความเจริญในถิ่นเกิด ให้ความรู้ สร้างความร่วมมือ ทำให้ดูเป็นแบบอย่าง มีผลงานเชิงประจักษ์

2) ความสามัคคีร่วมมือกันระหว่างผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ ผู้นำชุมชน ภาคประชาสังคม และประชาชนที่ต้องรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีการสื่อสารระหว่างโรงเรียนกับชุมชนระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลกับชุมชน

3) บทบาทของผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ ผู้นำชุมชนภาคประชาสังคมที่ตระหนักในปัญหาของชุมชนร่วมกัน มีความตั้งใจจริงในการที่จะแก้ไขปัญหา (ทำงานจริงชาวบ้านเห็น)

4) การบริหารจัดการที่ได้รับการสนับสนุนและความร่วมมือจากองค์การบริหารส่วนตำบล และหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีส่วนส่งเสริมให้เกิดการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล เช่น สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา โรงเรียน วัด จังหวัด และอำเภอ

5) วัฒนธรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ประชาชนให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมเข้าประชุมเพื่อรับทราบข้อมูลข่าวสาร ให้ประชาชนรับรู้เกี่ยวกับงบประมาณ เปิดเผยข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนรับทราบ

6) ทุนติดตัวตนเอง เช่น ความรู้ ความถนัดทำกิน การแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง

ภาพที่ 4.8 การระดมความคิดเห็นคนตำบลมะเกลือใหม่

ที่มา: ถ่ายเมื่อวันที่ วันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2562

ณ องค์การบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา

4.2.2 การจัดเวทีเปิดตัวโครงการและการประชุมเชิงปฏิบัติการ โครงการกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลสู่สังคมปลอดคอร์รัปชันในจังหวัดนครราชสีมา กรณีศึกษาตำบลพระพุทธร อำเภอนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา จัดขึ้นในวันจันทร์ที่ 13 มกราคม พ.ศ. 2563 เวลา 9.00 น.-12.00 น. ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลพระพุทธร อำเภอนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษา ในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลที่เข้มแข็ง รวมถึงปัจจัยที่เป็นแรงผลักดันและแรงต้าน มีผู้เข้าร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติการจำนวน 87 คน

ภาพที่ 4.9 การประชุมเชิงปฏิบัติการคนตำบลพระพุทธร

ที่มา: ถ่ายเมื่อวันที่ วันที่ 13 มกราคม พ.ศ. 25623

ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลพระพุทธร

ได้แก่ ภาคประชาชน ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน จำนวน 33 คน เยาวชนในพื้นที่จำนวน 30 คน นักวิจัยจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และผู้ประสานงานโครงการกลางทีม Siam Lab จำนวน 9 คน และนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

จำนวน 7 คน และนักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นผู้ช่วยนักวิจัย 8 คน

จุดประสงค์กิจกรรม

1. เพื่อทราบทุนทางสังคมและทรัพยากรที่ชุมชนให้ความสำคัญ
2. เพื่อทราบประเด็นปัญหาที่คนในชุมชนประสบปัญหาร่วมกันและขั้นตอนในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น
3. เพื่อทราบรูปแบบ/วิธีการในการแก้ปัญหาของชุมชนและร่วมกันออกแบบแนวทางแก้ปัญหาของชุมชน

ผลลัพธ์ของกิจกรรม

ภายในงานมีการจัดกิจกรรมแบ่งออกเป็น 5 ส่วน คือ 1) การชี้แจงเปิดตัวโครงการ โดย ดร. ปรีชา อุยตระกูล สร้างการรับรู้ของภาคประชาสังคม องค์การบริหารส่วนตำบลและโรงเรียน เกี่ยวกับการทำกิจกรรมโครงการวิจัยการเสริมสร้างธรรมาภิบาล 2) การบรรยายพิเศษจากนายสัญญา แก่นจำปา กลุ่มงานป้องกันการทุจริต สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติจังหวัดนครราชสีมา (ป.ป.ช.) และนางวรางคณา ดุลยดิตรม ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลพระพุทธ 3) กิจกรรมระดมสมองภาคประชาสังคม และผู้นำชุมชน เพื่อทราบประเด็นปัญหาที่คนในชุมชนประสบปัญหาร่วมกัน ขั้นตอนในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ 4) กิจกรรม Experience learning Design ของเยาวชนน้อง ๆ จากโรงเรียนต่าง ๆ ในเขตพื้นที่ตำบลพระพุทธ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ และ 5) กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากทีมประสานงานกลาง (Siam Lab)

การจัดกิจกรรมกลุ่มระดมสมองไม่บรรลุปเป้าหมายด้านระยะเวลาการทำการระดมการกลุ่มที่ต้องมีการปรับกิจกรรมกลุ่มและปิดการประชุมในเวลา 12.00 น. เนื่องจากกลุ่มผู้นำชุมชนประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ต้องไปทำการแจ้งพื้นที่ภัยแล้งของหมู่บ้านร่วมกับจังหวัดและอำเภอในช่วงเวลา 13.00 น. และประธานอาสาสมัครสาธารณสุข ตำบลพระพุทธ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ เลื่อนการจัดประชุมประจำเดือนมาเป็นวันที่ 13 มกราคม พ.ศ. 2563 ทำให้กลุ่มตัวอย่างไม่มีความพร้อมในการทำการระดมสมองในช่วงเวลา 13.00 น. ดังนั้นทางผู้วิจัยและทีมกลางจึงได้ปรับกิจกรรมโดยนำกิจกรรมในภาคบ่าย เวลา 13.00 น.-15.00 น. มาดำเนินการให้แล้วเสร็จในช่วงเช้า โดยเริ่มการบรรยายพิเศษจากนายสัญญา แก่นจำปา จากนั้นทีม SIAM Lab สร้างกิจกรรมเปิดพื้นที่แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างผู้เชี่ยวชาญและภาคีเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษา ดำเนินการแบ่งกลุ่มระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่คนพระพุทธ (กลุ่มคนที่มีพลังในการตัดสินใจ) และเยาวชนอยากทำและเป็นปัญหาที่คนในชุมชนร้องเรียนต่อหน่วยงานและขั้นตอนในการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้น รูปแบบการสื่อสารในชุมชน และร่วมออกแบบแนวทางในการพัฒนาเครื่องมือสื่อสารในชุมชน ซึ่งจากกิจกรรมดังกล่าวบรรลุจุดประสงค์ในการทำความเข้าใจประเด็นปัญหาของชุมชนที่จะนำไปสู่การออกแบบเครื่องมือหรือนวัตกรรมที่ช่วยให้การแก้ปัญหาองค์กรซับซ้อนเป็นไปได้อย่างยั่งยืน โดยสรุปเนื้อหากิจกรรม ดังนี้

ตารางที่ 4.2 ตารางผลลัพธ์ของกิจกรรมตำบลพระพุท

ลำดับ	กิจกรรม	ผลลัพธ์ที่ได้
1	การเวทีเปิดตัวโครงการ (Kick off) โดย ดร. ปรีชา อุตระกุล ที่ปรึกษาโครงการวิจัยฯ	สร้างการรับรู้ของภาคประชาสังคม องค์การบริหารส่วนตำบลและโรงเรียนเกี่ยวกับการทำกิจกรรมโครงการวิจัยการเสริมสร้างธรรมาภิบาล
2	กิจกรรมการบรรยายพิเศษ	1) สร้างการรับรู้และเห็นความสำคัญของการป้องกันการทุจริตและการเสริมสร้างธรรมาภิบาล ซึ่งในตำบลพระพุท อำเภอนครชัยศรี มีหมู่บ้านที่ 1 บ้านกันผม ได้รับรางวัลหมู่บ้านสะอาด จากการคัดเลือกของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ปป.ช.) ถือเป็นความภาคภูมิใจของคนในตำบลพระพุท 2) สร้างพื้นที่แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างผู้เชี่ยวชาญและภาคีเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษา
3	กิจกรรมระดมสมองประเด็น สิ่งที่เป็นปัญหาภาคประชาชนที่ คนในชุมชนร้องเรียนต่อหน่วยงานและขั้นตอนในการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้น	1) คนตำบลพระพุทต่างให้ความสำคัญกับการขาดแคลนน้ำภัยแล้งหมดทั้งตำบล ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน วัฒนธรรมหรือกิจกรรมในชุมชน และการประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม 2) ปัญหาส่วนใหญ่ที่คนพระพุทเผชิญร่วมกันเป็นปัญหาเกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐานภายในชุมชนและภายในตำบล รวมถึงเรื่องขาดความโปร่งใสในการดำเนินโครงการ ที่ชาวบ้านสะท้อนว่า ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล โดยเฉพาะเรื่องงบประมาณ และการรับทราบข้อมูลข่าวสารโครงการของรัฐที่เข้ามาในพื้นที่ แสดงให้เห็นว่าคนในชุมชนมีความต้องการในการเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบการใช้งบประมาณของรัฐ โครงการของรัฐแต่ละโครงการทั้งในหมู่บ้านและใน

ลำดับ	กิจกรรม	ผลลัพธ์ที่ได้
		ตำบล และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานรัฐในพื้นที่ มีคำพูดว่า “สองมาตรฐาน” “การทำงานของหน่วยงานรัฐทำให้เจ็บงบประมาณในแต่ละปี” “ให้มีคณะกรรมการและประชาชนตรวจสอบได้ทุกโครงการ” เป็นต้น
		3) ปัญหาการขาดความร่วมมือของคนพระพุท ความขัดแย้งระหว่างผู้นำชุมชน เพราะมีความคิดและอคติต่อกัน ซึ่งมีผลกระทบในการพัฒนาชุมชน คนพระพุทต้องการความสามัคคีในชุมชน ร่วมมือสร้างตัวอย่างที่ดีให้เกิดขึ้นในชุมชนในตำบล
		4) คนพระพุทผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่มีความเข้าใจปัญหาเพียงเฉพาะส่วนที่ตนเกี่ยวข้องแต่ไม่ได้เข้าใจในภาพรวมของตำบล โดยเฉพาะกระบวนการแก้ปัญหาของหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชน จึงมีความจำเป็นในการสร้างความรู้ความเข้าใจอย่างเป็นระบบเพื่อให้ชุมชนเห็นภาพรวมของกระบวนการจัดการ และสามารถติดตามการแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการออกแบบเครื่องมือสื่อสารภายในชุมชนต่อไป มีคำพูดว่า “การของบโครงการติดขัดข้อกฎหมายไม่มีความรวดเร็ว” และ “โครงการของรัฐตรวจสอบยาก”
		5) การระดมสมองเพื่อหาแนวทางการพัฒนาเครื่องมือสื่อสารในชุมชน เพื่อสร้างโอกาสและศักยภาพของอบต.และชุมชนในการใช้เครื่องมือสื่อสารรูปแบบใหม่ ๆ ในการสื่อสารระหว่างกัน รวมถึงการจัดการเรื่องร้องเรียนต่าง ๆ โดยให้ชุมชนเลือกเครื่องมือสื่อสารในชุมชนที่เหมาะสมกับตนเอง และช่วยให้เกิดความโปร่งใส สร้างการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของชุมชน แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ เครื่องมือ Join และเครื่องมือ Open

ลำดับ	กิจกรรม	ผลลัพธ์ที่ได้
		6) คนพระพุทธรูปส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการสร้างเครื่องมือสื่อสารแบบ Join จำนวน 7 กลุ่ม ที่ชุมชนจะร่วมสร้างตัวอย่างที่ดีให้เกิดขึ้นในชุมชนและตำบล แก้ไขปัญหาการร้องเรียน ร้องทุกข์ ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ในชุมชน ทั้งเรื่องงบประมาณและโครงการต่าง ๆ ของรัฐทั้งในหมู่บ้านและในตำบลและการช่วยกันตรวจสอบ ความรู้ด้านการเกษตร สวัสดิการ และสิทธิประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับจึงต้องช่วยกันรายงานปัญหาดังกล่าว ส่วนเครื่องมือแบบ Open จำนวน 4 กลุ่ม ชุมชนได้ออกแบบไว้ว่า ควรเปิดเผยข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ทุกโครงการของหมู่บ้านและตำบลอย่างโปร่งใส การร้องเรียนต้องไม่เปิดเผยตัวตน (มีคนรับ-คนตอบที่ชัดเจน) งบประมาณ ข้อกฎหมายต่าง ๆ ที่ประชาชนต้องรู้ และควรรู้เพื่อสิทธิประโยชน์ของประชาชน
4.	กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากทีมประสานงานกลางและกิจกรรมระดมสมองเพื่อร่วมออกแบบเครื่องมือสื่อสารในชุมชน	1. คณะวิจัยจากทีมประสานงานกลางได้นำเสนอตัวอย่างเครื่องมือต่อต้านการคอร์รัปชันในประเทศไทย เช่น Open Parliament ระบบรัฐสภาแบบเปิดกับการสร้างความโปร่งใสอย่างครบถ้วน ซึ่งเป็นการพัฒนาเว็บไซต์แบบคู่ขนานระหว่างรัฐสภาและภาคประชาชน ซึ่งเรื่องนี้อาจจะยังดูห่างไกลความคิดของประชาชนคนพระพุทธรูป จึงไม่เป็นที่เข้าใจและมองไม่เห็นภาพ การทำแบบสอบถามออนไลน์สั้น ๆ เพื่อค้นหาเครื่องมือที่เหมาะสมสำหรับทุกคน ซึ่งส่วนใหญ่ผู้เข้าร่วมเครื่องมือมาที่บ้านและต้องแฉ ซึ่งเป็นเครื่องมือในหมวดการป้องกันและเปิดโปงที่ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมได้ 2. ภายหลังจึงได้นำเสนอตัวอย่างเครื่องมือ Citizen Feedback จากต่างประเทศ เช่น เวียดนาม อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ อินเดีย อังกฤษ สหรัฐอเมริกา

ลำดับ	กิจกรรม	ผลลัพธ์ที่ได้
		เป็นต้น โดยคณะวิจัยที่มกลางได้เสนอว่า นวัตกรรมหรือเครื่องมือเหล่านี้สามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนทำให้คนในชุมชนสามารถมีส่วนร่วมและสนับสนุนการทำงานของผู้นำชุมชนในการแก้ไขปัญหา รวมถึงส่งเสริมประสิทธิภาพการทำงานร่วมกันระหว่างประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ด้วย 3. รูปแบบการสื่อสารที่ใช้ในชุมชน/หมู่บ้าน ได้แก่ หอกระจายข่าวหมู่บ้าน จดหมาย การบอกต่อปากต่อปาก โดยมีกลุ่ม LINE ในกลุ่มแกนนำที่มีพลังในการตัดสินใจ ได้แก่ กลุ่มผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) แต่ไม่พบว่ามีกลุ่มของสมาชิกสภาตำบล และช่องทางนี้ยังจำกัดอยู่แค่กลุ่มผู้นำ เนื่องจากการใช้งานอินเทอร์เน็ตที่มีต้นทุนสูงในด้านราคาและคุณภาพของสัญญาณเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่ไม่ครอบคลุมทุกหมู่บ้าน รวมถึงรูปแบบวิถีการดำรงชีวิตของชาวบ้านส่วนใหญ่ทำการเกษตรกรรมและรับจ้างในเมืองไม่ได้เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีเหล่านี้
5.	กิจกรรม Experience learning Design ของเยาวชนน้อง ๆ จากโรงเรียนต่าง ๆ ในเขตพื้นที่ตำบลพระพุทธ Pre-test เพื่อจะได้ทราบว่าเยาวชนมีความรู้เกี่ยวกับการโกง/ทุจริต/คอร์รัปชันมากน้อยแค่ไหน โดยใช้คำถาม1) ฉันรู้จักการโกง/ทุจริต/คอร์รัปชัน (อื่นๆ...) ในระดับไหน (จาก 0-10) 2) ฉันสามารถมีส่วนในการแก้ไขปัญหาในระดับไหน (จาก 0-10)	คณะวิจัยจากทีมประสานงานกลางได้ทำกิจกรรมกับเยาวชนจากโรงเรียนต่าง ๆ ในตำบลพระพุทธ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ เพื่อทราบถึงมุมมองความเข้าใจต่อคำว่า โกง/ทุจริต/คอร์รัปชัน รวมถึงมุมมองที่เยาวชนมีต่อตนเองในการแก้ปัญหาเรื่องการทุจริตคอร์รัปชันที่อยู่ใกล้ตัวว่าเป็นอย่างไร และเกิดการรู้จักกันและกันเกิดเป็นเครือข่ายทำงานร่วมกันในอนาคต จาก 0-10 เยาวชนส่วนใหญ่ รู้จักคำว่า โกง ทุจริต คอร์รัปชัน อยู่ในระดับ 9 มากที่สุด รองลงมาระดับ 6 สะท้อนให้เห็นว่า เยาวชนประเมินว่าตนเองนั้น รู้จักคำว่าโกง/ทุจริต/คอร์รัปชัน เป็นอย่างดี แต่เมื่อเยาวชนผ่านการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในช่วงผลการ

ลำดับ	กิจกรรม	ผลลัพธ์ที่ได้
	Post-test 1) ฉันทู้จักการโกง/ทุจริต/คอร์รัปชัน (อื่นๆ...) ในระดับไหน (จาก 0-10) 2) ฉันทสามารถมีส่วนในการแก้ไขปัญหาในระดับไหน (จาก 0-10)	ประเมินตนเอง Post-test พบว่าค่าเฉลี่ยของคะแนนที่ยาวชนผู้เข้าร่วมประเมินตนเองว่ารู้จักโกง/ทุจริต/คอร์รัปชัน ลดลง นั่นแปลว่ากระบวนการได้พายาวชนผู้เข้าร่วมไปเข้าใจภาพเกี่ยวกับโกง/ทุจริต/คอร์รัปชัน ในมิติที่กว้างขึ้น ทำให้ผู้เข้าร่วมเห็นว่าสิ่งที่ตนเองรู้จักนั้น แท้จริงแล้วอยู่ในระดับไหน และการที่คะแนนเฉลี่ยลดลง แปลว่ายาวชนผู้เข้าร่วมรับรู้ตนเองมากขึ้นว่าเขายังไม่รู้อะไรเกี่ยวกับเรื่องนี้อีกบ้าง จาก 0-10 ยาวชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา โกง/ทุจริต/คอร์รัปชัน อยู่ในระดับ 5 มากที่สุด รองลงมาระดับ 7 แสดงให้เห็นว่าวิธีคิดของยาวชนที่ประเมินว่าตนเองสามารถมีส่วนในการแก้ไขปัญหาในระดับ 5 นั้นยาวชนอาจจะยังมีข้อสงสัยหรือข้อโต้แย้งอยู่ถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันได้จริงหรือไม่ แต่เมื่อยาวชนผ่านการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในช่วงผลการประเมินตนเอง Post-test พบว่า ยาวชนประเมินว่าตนเองสามารถมีส่วนในการแก้ปัญหาคอร์รัปชัน/ทุจริต/คอร์รัปชัน มากที่สุดระดับ 8 รองลงมาคือระดับ 9 แสดงให้เห็นว่ายาวชนสามารถมีส่วนในการแก้ไขปัญหาการโกง/ทุจริต/คอร์รัปชันเพิ่มขึ้น นั่นแสดงให้เห็นว่ากระบวนการ/กิจกรรมที่ทำให้ยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมได้สร้างความรู้ความเข้าใจว่าตนเองสามารถมีส่วนช่วยแก้ปัญหานี้ได้อย่างไร และมองเห็นว่ามันเป็นเรื่องใกล้ตัวและมีผลกระทบต่อนตนเองมากขึ้น ซึ่งการเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของยาวชนนั้นสามารถเชื่อมโยงระหว่างปัญหาการคอร์รัปชันที่มีอยู่ใกล้ตัวกับภาพผลกระทบที่จะเกิดขึ้นตามมาได้

ลำดับ	กิจกรรม	ผลลัพธ์ที่ได้
	Stimulate consent reward พูดถึงเรื่องการโกง/ทุจริต/คอร์รัปชัน นึกถึงเรื่องอะไรบ้าง	การกระทำอะไรที่เยาวชนคิดว่าเป็นการโกง/ทุจริต/คอร์รัปชันสามารถแยกได้ 5 ประเด็น โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ 1. การยักยอก (16) 2. หลอกลวงเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ (8) 3. การติดสินบน (7) 4. การที่บุคคลหลีกเลี่ยง ละเว้น ไม่ทำหน้าที่ของตนเอง (6) 5. การเอารัดเอาเปรียบในสังคม (6)
	Learning Experience เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง โดยให้แต่ละกลุ่มเขียนออกมาให้มากที่สุดว่า การกระทำอะไรที่คิดว่าเป็นการโกง/ทุจริต/ คอร์รัปชัน ต่อด้วยการเดินดูการกระทำที่เพื่อนเขียนออกมา แล้วช่วยกันเลือกการกระทำ (ประเด็น) ที่คิดว่าส่งผลกระทบต่อตัวเอง และผู้อื่นที่สุด 3 อันดับกลับมาคุยกันภายในกลุ่ม จากนั้นให้เอาประเด็นปัญหาทั้ง 3 อันดับ มาวาดภาพผลกระทบที่เกิดขึ้น	เลือกการกระทำที่เยาวชนคิดว่าส่งผลกระทบต่อตัวเองในกลุ่มรุนแรงที่สุด 3 อันดับ ดังนี้ กลุ่มช่าง 1) การติดสินบนการเลือกตั้งประธานนักเรียน 2) ยักยอกเงินของบริษัทออนไลน์เข้าบัญชีของตนเอง 3) การที่นักเรียนหลีกเลี่ยง ละเว้น ไม่ทำหน้าที่ของตนเอง เช่น โดดเรียน ลอกข้อสอบ เป็นต้น กลุ่มกระต่าย 1) เอาเปรียบโดยการหลอกขอยืมเงินเพื่อนแล้วไม่ยอมคืน 2) การยักยอกเงิน โดยพนักงานเก็บเงินจากการขายของได้ไว้กับตนเอง ไม่ส่งคืนเจ้านาย 3) การที่นักเรียนหลีกเลี่ยง ละเว้น ไม่ทำหน้าที่ของตนเอง เช่น โดดเรียน ลอกข้อสอบ เป็นต้น กลุ่มสิงโต 1) รัฐบาลโกงเงินประชาชน 2) นายจ้างเอาเปรียบในการไม่จ่ายค่าจ้างให้พนักงานที่ทำงานให้ 3) เอาของส่วนกลางมาเป็นของตนเอง กลุ่มปลาหูด 1) รัฐบาลโกงเงินประชาชน 2) คณะกรรมการวัดโกงเงินก่อสร้างวัด 3) หวยปลอม และต่อด้วยการระดมสมองว่าการกระทำดังกล่าวที่แต่ละกลุ่มเลือกมาส่งผลอย่างไรต่อพวกเขาบ้าง ดังนี้ กลุ่มช่าง ผลกระทบในประเด็นที่ 1 : ผู้ลงสมัครประธานนักเรียนที่ซื้อสิทธิ์ขายเสียงและโกงการเลือกตั้ง ถูกเพื่อนในโรงเรียนรวมตัวประท้วง และโดนครูทำโทษไม่ให้ลงสมัครเลือกตั้งเป็น

ลำดับ	กิจกรรม	ผลลัพธ์ที่ได้
		ประธานนักเรียนผลกระทบในประเด็นที่ 2 : โดนไล่ออก ไม่มีงานทำ เสียประวัติไปสมัครงานที่อื่นไม่ได้ ผลกระทบในประเด็นที่ 3 : ครูทำโทษโดยการหักคะแนนและเข้าห้องปกครอง ซึ่งถ้าหากทำอีกจะไม่มีสิทธิ์สอบและเรียนไม่จบ กลุ่มกระต่ายผลกระทบ ในประเด็นที่ 1 : เสียเพื่อน โดนประจาน อับอายคนอื่น ผลกระทบในประเด็นที่ 2 : โดนไล่ออกจากงานผลกระทบในประเด็นที่ 3 : โดนทำโทษ พักการเรียน หมดสิทธิ์สอบ เรียนไม่จบ กลุ่มสิงโต ผลกระทบในประเด็นที่ 1 : ประชาชน สังคม และประเทศชาติได้รับความเดือดร้อน (ไม่ได้ระบุ How) ผลกระทบในประเด็นที่ 2 : ลูกจ้างเดือดร้อนไม่มีเงินใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน และอาจเกิดการรวมตัวกันเพื่อประท้วงนายจ้าง ทำให้ต้องปิดบริษัท ผลกระทบในประเด็นที่ 3 : โดนไล่ออก กลุ่มปลาหูด ผลกระทบในประเด็นที่ 1 : เกิดงานวิ่งไล่ลุง (ข้างบ้าน) คนรวมตัวกันประท้วงขับไล่ ผลกระทบในประเด็นที่ 2 : วัดสร้างไม่เสร็จ ประชาชนเสื่อมศรัทธา ไม่ไปทำบุญที่วัดนั้น วัดกลายเป็นวัดร้างผลกระทบในประเด็นที่ 3 : เดือดร้อนเพราะต้องสูญเสียเงินโดยเปล่าประโยชน์ ภาพวาดของเยาวชนที่แสดงถึงเรื่องการโกง/ทุจริตคอร์รัปชัน ในเรื่องที่เกิดขึ้นใกล้ตัว พบเห็นจากประสบการณ์เกิดขึ้นภายในครอบครัว ภายในโรงเรียน ภายในชุมชน เช่น หวยปลอม นโยบายสร้างลานยาเสพติดด้านภัยกีฬา วิ่งไล่....ลุงข้างบ้าน การซื้อเสียงในโรงเรียน โรงเรียนสีขาวหญ้าสีเขียวเยียวสีม่วง แสดงให้เห็นถึงความคิดของเยาวชนเรื่องหวยปลอมที่บ้านต้องเสียเงินไปซื้อมา ถูกรางวัลแต่

ลำดับ	กิจกรรม	ผลลัพธ์ที่ได้
		ขึ้นเงินไม่ได้ ซึ่งเรื่องราวเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อพวกเขาและทำให้พวกเขาได้รับความเดือดร้อนโดยตรงและพบเห็นได้จากการใช้ชีวิตของชาวบ้านในชนบทที่มีการเล่นหยกกันในครอบครัว เรื่องนโยบายสร้างลานยาเสพติดด้านภักดีกีฬา แสดงถึงผลลัพธ์ที่ล้มเหลว เมื่อเยาวชนไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมรับผิดชอบตั้งแต่ต้น ซึ่งนโยบายสร้างลานกีฬาด้านภักดียาเสพติดเป็นของท้องถิ่นที่คิดกันขึ้นมา เพื่อสร้างลานกีฬาแต่กลับกลายเป็นได้ลานยาเสพติดแทน โดยดึงเอาเยาวชนเข้าไปร่วมทำเพื่อให้โครงการ/งบประมาณเสร็จสิ้นไป โดยไม่ได้ติดตามประเมินผลในส่วนที่ร่วมรับผิดชอบอย่างไร เยาวชนก็ไม่มีลานกีฬาเพื่อใช้ออกกำลังกาย ผลลัพธ์จึงไม่เกิดขึ้นจริงถือว่าเป็นนโยบายกระดาษที่ไม่เกิดประโยชน์และความคุ้มค่า ซึ่งจะมีความคล้ายคลึงกับภาพความคิดที่เยาวชนสะท้อนโรงเรียนสีขาว ฐานสีเขียว เยาวชนสีม่วง ที่ล้วนเป็นนโยบายของท้องถิ่นหรือนโยบายของสำนักงานเขตพื้นที่ประถมศึกษาที่ทำขึ้นจากคนบางกลุ่มที่เยาวชนไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมคิดตั้งแต่แรก ไม่ได้เป็นเจ้าของโครงการ/กิจกรรม ขาดการมีส่วนร่วมในทุกระดับตามแนวคิดทฤษฎี Cohen & Uphoff (1980) ในระดับ 1)การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการที่เยาวชนอาจเป็นผู้ถูกกระทำ และ3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ รวมถึง 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ที่แสดงให้เห็นว่าหน่วยงานขาดความรับผิดชอบและขาดการประเมินผลความคุ้มค่า ส่วนในเรื่อง วังไถ่...ลุงข้างบ้าน นั้นแสดงให้เห็นถึง ช่องทางของสื่อที่ทำให้เยาวชนเกิดการรับรู้ผ่านสื่อต่าง ๆ

ลำดับ	กิจกรรม	ผลลัพธ์ที่ได้
	Conclusion & Apply อภิปรายและสรุปผลการเรียนรู้ เพื่อให้เยาวชนเห็นผลกระทบของปัญหาที่ใกล้ตัวและเกิดความต้องการที่จะร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง โดยแจกโจทย์คำถามว่า ฉันคิดว่าตัวเองสามารถช่วยแก้ไขปัญหาก็เพื่อนำเสนอได้อย่างไร และทำได้ดีขึ้นถ้าได้รับการช่วยเหลือหรือสนับสนุนในเรื่องใดบ้าง	เยาวชนคิดว่าตัวเองสามารถช่วยแก้ปัญหาได้คือ 1) เริ่มต้นจากตนเอง โดยการไม่เป็นส่วนหนึ่งของการกระทำการโกง/ทุจริต/คอร์รัปชัน ไม่ควรโกงเงินผู้อื่น ไม่ขโมยของคนอื่นนั้นแสดงถึงการสร้างวินัยตนเอง ตระหนักถึงความรับผิดชอบของตนเองที่แต่ละคนจะกระทำการสิ่งต่างๆ ภายใต้ความรับผิดชอบของตน (Active Citizen) ที่ถือว่าเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตของคนในสังคมที่ต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ถึงแม้ว่าตนเองจะไม่ได้เป็นเจ้าของหน้าที่ของรัฐ ซึ่งเยาวชนควรได้รับการปลูกฝังในเรื่องนี้ในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป เช่น การใช้สิทธิสำหรับเด็กอนุบาล ถ้าเป็นเด็กประถมหรือเด็กมัธยมก็ควรใช้หลักสูตรการเรียนการสอนหน้าที่พลเมือง เป็นต้น 2) การหาแนวทางและวิธีการเพื่อรณรงค์หรือทำให้คนอื่นสามารถเห็นการกระทำการโกง/ทุจริต/คอร์รัปชันได้ โดยใช้การสื่อสารไปบอกพ่อแม่ไม่ให้โกง แจ้งตำรวจ เห็นเพื่อนลอกการบ้านลอกข้อสอบ ต้องไปบอกครู และห้ามเพื่อนโดดเรียนตักเตือนคนทำผิด นั้นแสดงถึงการหากลไกหรือช่องทางการส่งต่อเรื่องราวไปยังผู้มีอำนาจให้ลงมาแก้ไข ปัญหา ใช้การสื่อสารส่งต่อเรื่องราวที่เอื้ออำนวยให้เยาวชนปลอดภัย ซึ่งเป็นพันธกิจในงานวิจัยที่จะพัฒนาการใช้ App ในการสื่อสารส่งต่อเรื่องราวไปยังผู้มีอำนาจให้ลงมาแก้ไขปัญหาการโกง/ทุจริต/คอร์รัปชันในพื้นที่โดยที่เยาวชนไม่ต้องไปแจ้งตำรวจที่ไม่สามารถรู้ได้ว่าตำรวจจะมีความปลอดภัยให้กับตนเองหรือไม่ ช่องทางการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์รณรงค์เพื่อให้เกิดการตระหนักรู้เรื่องการทุจริตคอร์รัปชันที่เพิ่มมากขึ้นเป็นวงกว้างมากขึ้น

ลำดับ	กิจกรรม	ผลลัพธ์ที่ได้
		เยาวชนคิดว่าทำได้ดีขึ้นถ้าได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือ 2 ประเด็น คือ 1) ให้ความรู้ (Knowledge) เรื่องการต่อต้านการทุจริต การโกง การหาหลักฐานจากคนเห็นเหตุการณ์ 2) ขั้นตอนหรือกระบวนการ (Process) ในการทำให้คนอื่นไม่โกง เช่น มีช่องทางการบอก/แจ้งเบาะแส ที่ในเวทีเยาวชนบอกว่าจะไปแจ้งตำรวจ วิธีการหาหลักฐานและการส่งต่อเรื่องราวไปยังผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้ดำเนินการแก้ปัญหาต่อไป

จากตารางที่ 4.2 พบว่า จากการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและการระดมความคิด

ภาพที่ 4.10 การระดมสมองคนตำบลพระพุทธ
ที่มา: ถ่ายเมื่อวันที่ 13 มกราคม พ.ศ.2563
ณ องค์การบริหารส่วนตำบลพระพุทธ

คิดเห็นของคนตำบลพระพุทธและเยาวชนที่เป็นนักเรียนจากโรงเรียนต่าง ๆ ในตำบลพระพุทธ อำเภอเฉลิมพระเกียรติเพื่อทำความเข้าใจกลุ่มเป้าหมายให้มากที่สุด มุ่งเน้นการทำความเข้าใจในปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ความต้องการ ความจำเป็นอารมณ์ความรู้สึกและการกระทำ ต่อจากนั้นให้แต่ละกลุ่มมานำเสนอเพื่อช่วยให้คนในชุมชนและคนนอกที่เป็นฝ่ายสนับสนุนการทำงานของชุมชน สามารถมองลึกถึงต้นเหตุของปัญหาที่แท้จริงและเข้าใจความต้องการของคนในพื้นที่มากที่สุด นำไปสู่การนิยามตีกรอบปัญหาที่ต้องการแก้ไขที่ชัดเจน วิเคราะห์ปัญหาและสามารถเลือกปัญหาพร้อมสรุปความเป็นไปได้ในการ

แก้ไขปัญหา และท้ายที่สุดผู้วิจัยจะต้องสามารถตอบคำถามสำคัญได้ว่าความต้องการแก้ปัญหาของคนในชุมชนที่แท้จริงคืออะไร และจะมีรูปแบบ/วิธีแก้ปัญหาให้กับชุมชนได้อย่างไรบ้าง และทำอย่างไรรูปแบบ/วิธีการนี้จะยั่งยืนที่ชุมชนได้ใช้เป็นวิธีการแก้ปัญหาของชุมชนตำบลพระพุทธ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมาได้ต่อไป

ทุนทางสังคมของดีของตำบลพระพุทธที่นำเสนอเป็นเรื่องเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เช่น การทำการเกษตร มีการทำนาและทำสวนผักเป็นส่วนใหญ่ ประมาณร้อยละ 70 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดสามารถมีผลผลิตเป็นสินค้าส่งออกจำหน่ายเหลือจากการบริโภค สามารถทำ

ได้ทั้งนาปีและนาปรังได้ผลผลิตเฉลี่ย 550 กิโลกรัมต่อไร่ มีแม่น้ำไหลผ่าน 3 สาย คือ ลำตะคอง ลำน้ำมูล ลำบริบูรณ์ แต่ในฤดูแล้งก็จะมีน้ำ เป็นพื้นที่ภัยแล้งหมดทั้งตำบล มีการปลูกผักมากมาย หลายชนิดในพื้นที่หลังจากการทำนาและใช้พื้นที่ปลูกผักโดยตรงซึ่งจะทำกันมากที่หมู่ที่ 1 บ้านกันผม เนื่องจากมีลำน้ำลำตะคองน้อยและลำน้ำตะคองเก่าไหลผ่านและจะมีพ่อค้าแม่ค้าจากในตัวจังหวัด นครราชสีมาโทรมาสั่งให้เก็บพืชผักและจะมารับถึงที่บ้านทำให้การจำหน่ายได้สะดวก

สิ่งที่ภาคภูมิใจในฐานะที่เป็นคนตำบลพระพุท คือ หมู่บ้านช่อสะอาด ซึ่งหมู่บ้านกันผม หมู่ที่ 1 ตำบลพระพุท อ.เฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา ได้รับการคัดเลือกจากสำนักงาน คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ให้เป็น“หมู่บ้านช่อสะอาด”โดยได้รับความร่วมมือจากบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาและจัดการชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน อาสาสมัครที่ทำงานเพื่อชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ครูและชาวบ้าน ที่อาศัยอยู่ในชุมชน ตลอดจนเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ดูแลชุมชนและผู้มีส่วน เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานหมู่บ้านช่อสะอาด หมู่บ้านกันผมได้เริ่มปลูกฝังความซื่อสัตย์สุจริตจาก การเป็นครอบครัวช่อสะอาด ต่อมาก็ขยายเป็นหมู่บ้านช่อสะอาด โดยได้รับการส่งเสริมจากสำนักงาน คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตจังหวัดนครราชสีมาที่ให้ความสำคัญกับคำว่า ครอบครัวที่เป็นจุดเริ่มต้น ที่ทำให้สามารถปลูกฝังค่านิยมพฤติกรรมการปฏิบัติตนทั้งด้านคุณธรรม จริยธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต แล้วเชื่อมโยงไปถึงชุมชนเกิดความร่มเย็นเป็นสุขและความสามัคคี ชาวบ้านในหมู่บ้านกันผมมีวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง

ความปรารถนาและเป็นความคาดหวังของคนพระพุทและองค์การบริหารส่วนตำบลพระ พุทได้กำหนดเป็นวิสัยทัศน์ คือ “พระพุทน่าอยู่ ชุมชนเข้มแข็ง ยึดหลักธรรมาภิบาล ปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง” ตำบลพระพุทเป็นตำบลขนาดกลางที่มีประชาชนอาศัยอยู่หนาแน่นและมีความ สงบสุขพอสมควร เป็นชุมชนเกษตรกรรมแบบชนบทที่ต้องการได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตจาก องค์การบริหารส่วนตำบล โดยเฉพาะในเรื่องของน้ำสำหรับอุปโภคบริโภคและการเกษตรกรรมเป็น ประเด็นปัญหาที่คนในชุมชนประสบร่วมกัน โดยมีชาวบ้านได้ให้ข้อมูลว่า

“.....แล้งทั้งตำบล.....”

สภาพพื้นที่แต่ละหมู่บ้านมีสภาพพื้นที่แตกต่างกัน เช่น หมู่ที่ 1 บ้านกันผมจะมีแม่น้ำจากแม่น้ำมูลและน้ำจากลำตะคลองไหลผ่านตลอดปีทำให้ทำการเกษตรเพาะปลูกได้ผลผลิตส่งขายตลาดได้ทั้งปี แต่หมู่บ้านอื่น ๆ กลับประสบภัยแล้งขาดน้ำทั้งตำบล ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลต้องเข้ามาช่วยเหลือแก้ไขปัญหาซึ่งพบว่าเป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า เช่น การนำน้ำมาแจกชาวบ้าน และเมื่อวันที่ 18 มีนาคม พ.ศ.2562 องค์การบริหารส่วนตำบลพระพุทธ ร่วมกับชาวบ้าน หมู่ที่ 6 และหมู่บ้านใกล้เคียง ได้ร่วมกันจัดทำฝายกระสอบบรรจุทราย ณ ฝายหินทั้งบ้านหมูสี เพื่อกักเก็บน้ำเพื่อป้องกันและแก้ปัญหาภัยแล้ง ที่ก็ยังไม่สามารถแก้ปัญหาภัยแล้งครอบคลุมทุกพื้นที่ได้ ชี้ให้เห็นว่าชาวบ้านยังไม่พึงพอใจต่อการแก้ไขปัญหาภัยแล้งขององค์การบริหารส่วนตำบลพระพุทธ ที่สะท้อนถึงการบริหารจัดการที่ขาดธรรมาภิบาล และชาวบ้านต้องการให้มีหน่วยงานภายนอกมาช่วยเหลือเรื่องภัยแล้ง โดยมีชาวบ้านได้ให้ข้อมูลว่า

ภาพที่ 4.11 การทำฝายหินทั้งบ้านหมูสี
ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลพระพุทธ

“.....ทีมมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา มาทำวิจัยช่วยเรื่องแก้ปัญหาภัยแล้ง ไปถึงไหนแล้ว จะมาทำอะไรต่อ ไซ้ทีมเดียวกันหรือไม่.....”

ผู้วิจัยพบว่าคนพระพุทธที่ร่วมกระบวนการคิดเชิงออกแบบนั้นได้สะท้อนปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาที่ชาวบ้านส่วนใหญ่มีความเข้าใจปัญหาเพียงเฉพาะส่วนที่ตนเกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต แต่ไม่ได้เข้าใจปัญหาในภาพรวมของตำบล โดยเฉพาะกระบวนการแก้ปัญหาของหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชน จึงมีความจำเป็นในการสร้างความรู้ความเข้าใจอย่างเป็นระบบเพื่อให้ชุมชนเห็นภาพรวมของกระบวนการจัดการและสามารถติดตามการแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการออกแบบเครื่องมือสื่อสารภายในชุมชนต่อไป โดยมีชาวบ้านได้ให้ข้อมูลว่า

“.....การของบโครงการติดขัดข้อกฎหมายไม่มีความรวดเร็ว.....”

“.....โครงการของรัฐตรวจสอบยาก ทำเสร็จแล้วแล้วกัน.....”

อย่างไรก็ตาม ในแต่ละพื้นที่พบว่าชุมชนมีความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบ แต่ระดับการเข้ามามีส่วนร่วมค่อนข้างต่ำ เนื่องจากขาดการสร้างแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรม โดยพบประเด็นที่เป็นแรงต้านคล้ายคลึงตำบลมะเกลือใหม่ที่สำคัญ ได้แก่

1) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำชุมชนและสมาชิกชุมชนที่ขาดความเชื่อมั่นและไว้วางใจในการทำงานร่วมกัน ทั้งในส่วนของผู้นำท้องที่และผู้นำท้องถิ่นและสมาชิกชุมชนที่ขาดความเชื่อมั่นและไว้วางใจในการทำงานร่วมกัน โดยเฉพาะเรื่องความเหลื่อมล้ำในความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการทำงานของโรงเรียน

2) ความขัดแย้งในชุมชน ความขัดแย้งระหว่างท้องถิ่น (องค์การบริหารส่วนตำบล) และท้องที่ (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) การขาดการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในโครงการต่าง ๆ ที่เข้ามาในชุมชน ตำบลพระพุทธ

3) ความเข้มแข็งของกลุ่มและเครือข่ายในพื้นที่แม้จะมีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำงานด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน แต่ยังไม่พบการรวมกลุ่มทำงานด้านการต่อต้านการคอร์รัปชัน การรวมกลุ่มกันยังไม่มีวี่แวงของความเข้มแข็งมากพอเนื่องจากการที่ไม่มีกิจกรรมดำเนินการอย่างต่อเนื่องและไม่มีงบประมาณสนับสนุนเท่าที่ควร ทำให้ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของกลุ่มในการขับเคลื่อนงานได้ในระยะยาว

การสัมภาษณ์เชิงลึก (Indept interview) เป็นอีกวิธีที่ใช้ในกระบวนการวิจัยเพื่อเข้าใจความต้องการของคนในชุมชนได้อย่างถูกต้อง โดยใช้คำถามปลายเปิดที่ผลักดันให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และไม่จำกัดกรอบของการแก้ปัญหา เพื่อให้ได้ความคิดที่หลากหลายจากกลุ่มเป้าหมาย

ภาพที่ 4.12 การสัมภาษณ์เชิงลึก หมู่ 1 บ้านกันผม

ที่มา : ถ่ายเมื่อวันที่ 21 มกราคม พ.ศ.2563

ณ ตำบลพระพุทธ

มุ่งเน้นคำถาม คือ 1) ประเด็นปัญหาที่คนในชุมชนประสบร่วมกันเป็นปัญหาที่คนในชุมชนร้องเรียนต่อหน่วยงาน 2) ศักยภาพชุมชนในการจัดการปัญหาด้วยตนเองและชุมชนมีอะไรที่สามารถถอดคนอื่นได้และสามารถใช้สิ่งนั้นในการแก้ปัญหาของชุมชนได้ 3) ขั้นตอนในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น

ตำบลพระพุทธ ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอ

เฉลิมพระเกียรติ ประกอบด้วย 12 หมู่บ้าน ได้แก่

หมู่ที่ 1 บ้านกันผม หมู่ที่ 2 บ้านฝั่งตะกอง หมู่ที่ 3

บ้านพระพุทธ หมู่ที่ 4 บ้านพระพุทธ หมู่ที่ 5 บ้าน

พระพุทธ หมู่ที่ 6 บ้านหมูสี หมู่ที่ 7 บ้านด่านกะตา

หมู่ที่ 8 บ้านด่านกะตา หมู่ที่ 9 บ้านเขว้า หมู่ที่ 10 บ้านบุตานนท์ หมู่ที่ 11 บ้านหนองเรือ และหมู่ที่

12 บ้านน้ำไหล มีเนื้อที่ทั้งหมด 22 ตร.กม หรือประมาณ 13,750 ไร่ สภาพพื้นที่โดยทั่วไปส่วนใหญ่มีลักษณะราบเรียบ ถึงค่อนข้างราบเรียบใช้ทำนา ส่วนสภาพพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นลูกคลื่นลอนลาดเล็กน้อย ใช้ปลูกพืชไร่ ไม้ยืนต้นและพืชผัก มีแม่น้ำมูลไหลผ่านตลอดแนวทางทิศตะวันออกของพื้นที่ เป็นพื้นที่ชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง จำนวน 1,934 ไร่ หรือร้อยละ 12.84 พื้นที่เกษตรกรรม จำนวน 11,731 ไร่ อาชีพหลักทำเกษตรกรรมเป็นหลัก ทำนา การปลูกผัก ค้าขาย เลี้ยงสัตว์ อาชีพเสริม รับจ้างทั่วไป

การบริหารจัดการกลุ่มในลักษณะต่าง ๆ เช่น กลุ่มสหกรณ์เกษตรทำช่างสามัคคี จำกัด มีการทำเป็นกิจกรรมด้านการทำนาและรับซื้อผลผลิตข้าว กลุ่มด้านอาชีพศูนย์ส่งเสริมการผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนปทุมธานี 1 เป็นการผลิตข้าวเพื่อการกระจายพันธุ์ให้กับชุมชนในตำบล กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร เน้นในเรื่องของการแปรรูปผลผลิตด้านการเกษตร เช่น กลุ่มแม่บ้านแปรรูปไข่เค็ม กลุ่มแม่บ้านแปรรูปพริก กลุ่มแม่บ้านแปรรูปกล้วย กลุ่มแม่บ้านจักสานตะกร้า เป็นการดำเนินกิจกรรมเพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิตด้านการเกษตรให้มีมูลค่าสูงขึ้น รวมถึงสิ่งที่เป็นวัฒนธรรมของชุมชน เช่น ประเพณีบวงสรวงท่านท้าวสุรนารี (คุณย่าโม) หมู่ที่ 1 บ้านกันผม และประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ และสงฆ์พระ ซึ่งจะเห็นได้ว่าสะท้อนวิถีชีวิตในชนบทที่ชุมชนพึ่งพาธรรมชาติและเคารพศรัทธาในพระพุทธศาสนา

การบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลพระพุทธ ผู้บริหารมีภาวะผู้นำที่ให้ความร่วมมือ เข้าถึงกับชาวบ้านชุมชนดี มีผลงานสร้างความเจริญในถิ่นบ้านเกิด และเน้นความโปร่งใส โดยมีชาวบ้านได้ให้ข้อมูลว่า

“.....ผู้เฒ่าผู้แก่จับหัวนายกาได้.....”

“.....คนในพื้นที่จะทำให้แม่ภูมิใจ.....”

“.....ไม่มีเงินทอง.....”

ภาพที่ 4.13 การสัมภาษณ์เชิงลึก หมู่ 5 บ้านพระพุทธ
ที่มา : ถ่ายเมื่อวันที่ 30 มกราคม พ.ศ.2563
ณ ตำบลพระพุทธ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ

และมีการลงลายมือชื่อรับเช็คและระบุไม่มีการรับเงินทองไว้เป็นหลักฐาน ใช้การตรวจสอบงานทุกอย่างด้วยตนเองและให้เจ้าหน้าที่ทุกคนทำงานไม่บกพร่องในหน้าที่ เน้นการทำประชาคมหมู่บ้าน การพัฒนาและการแก้ปัญหาเชิงพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลพระพุทธ มุ่งเน้นการจัดทำโครงสร้างพื้นฐาน ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบตำบลพระพุทธ หมู่ที่ 6 บ้านหมูสี

โครงการออมวันละบาท เพื่อประโยชน์ที่จะเกิดกับชุมชน ซึ่งได้รับรางวัลเป็นกองทุนขนาดเล็กดีเด่นระดับประเทศ

ปัญหาชุมชนนำเสนอเป็นเรื่องใกล้ตัวประเด็นเกี่ยวกับเรื่องภัยแล้ง ขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค การทำมาหากิน การสร้างรายได้ ความขัดแย้งกันของคนในชุมชนที่มีผลประโยชน์และเงินที่เข้ามาทำให้เกิดความขัดแย้งและขาดความสามัคคี ทำให้เกิดการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน ไม่เกิดการกระจายรายได้ ผลประโยชน์เอื้อให้กับเครือข่ายและพวกพ้อง การร้องเรียนร้องทุกข์ของชาวบ้านที่ไม่ได้รับการตอบสนอง ช่องทางร้องเรียนไม่ได้ผล ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน ชุมชนไม่กล้าตรวจสอบและร้องเรียน ซึ่งส่งผลกระทบต่อความโปร่งใสในการบริหารชุมชน ดังคำพูดชาวบ้านที่ว่า

“.....เงินที่ลงในชุมชนทำให้เกิดการแตกแยกขาดความสามัคคี.....”

ปัญหาการบริหารจัดการเป็นเรื่องการเมืองท้องถิ่นเกิดกลุ่มขัดแย้งฝั่งตรงข้าม การสั่งการแบบ Top down ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและชุมชนที่ขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน อิทธิพลของผู้นำ ผู้ใหญ่บ้าน การสื่อสารไม่ทั่วถึง ชุมชนขาดจิตสำนึกในการดูแลท้องถิ่นของตนเอง ขาดการมีส่วนร่วมและชาวบ้านไม่ช่วยเหลือตนเองขาดความคิดพื้นฐานในการแก้ปัญหา (รอรัฐ) โดยผู้บริหารท้องถิ่นได้ให้ข้อมูลว่า

“.....เลือกนายๆ ให้มาแก้ปัญหา.....”

แสดงถึงการรับรู้และความคิดของคนในชุมชนที่ยังมองว่าปัญหาบางอย่างต้องให้รัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยราชการอื่น ๆ เข้ามาแก้ไขปัญหาให้ตนเองมากกว่าจะพยายามแก้ไขปัญหาด้วยกัน เช่น เรื่องน้ำท่วม ซึ่งแค่เพียงเก็บเศษถุงพลาสติกหรือเศษใบไม้ที่ปิดปากท่อออกน้ำก็จะไหลลงท่อได้ น้ำก็ไม่ท่วมแต่ชาวบ้านเลือกที่จะแจ้งองค์การบริหารส่วนตำบล

การบริหารโรงเรียนบ้านกันผม โรงเรียนบ้านกันผมตั้งอยู่หมู่ที่ 1 บ้านกันผม ตำบลพระพุทธอำเภอนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 2 จัดการศึกษาตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากการลงพื้นที่ของ ผู้วิจัยเพื่อสัมภาษณ์พูดคุยกับผู้บริหารและคณะครูของโรงเรียนพบว่าโรงเรียนบ้านกันผมได้รับการประกาศโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ให้เป็นโรงเรียนสีขาวที่มีการบริหารจัดการศึกษาโดยปลอดการทุจริตคอร์รัปชันและเข้าร่วมเป็นเครือข่ายบ้านซ่อสะอาดของ

หมู่บ้านกันผม คณะครูมีความพึงพอใจในตัวผู้อำนวยการโรงเรียนในด้านการบริหารโดยเฉพาะในด้านการเงินและงบประมาณที่มีความโปร่งใส ไม่ถือเงินของโรงเรียน เน้นการกระจายอำนาจการตัดสินใจให้ครู มีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคณะครู นักเรียนและชุมชน โรงเรียนมีการแจ้งให้ชุมชนทราบเป็นระยะ ๆ เกี่ยวกับจำนวนงบประมาณต่าง ๆ ที่ได้รับและรายได้อื่น ๆ ของโรงเรียน การมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนอยู่ในระดับดีมากโดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้และศูนย์การเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียน การปรับปรุงซ่อมแซมอาคารเรียนและบริเวณโรงเรียนให้สะอาด แข็งแรง สวยงาม น่าดู น่าอยู่ นำเรียนและชุมชนก็มีส่วนร่วมสนับสนุนให้โรงเรียนจ้างครูในสาขาขาดแคลนเพื่อมาพัฒนาคุณภาพการศึกษาผู้เรียน

ภาพที่ 4.14 การสัมภาษณ์คณะครู
ที่มา: ถ่ายเมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2563
ณ โรงเรียนบ้านกันผม ตำบลพระพุทธ

คณะครูของโรงเรียนบ้านกันผมมีความตั้งใจในการปฏิบัติหน้าที่และอุทิศเวลาเพื่อพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านคุณธรรมและด้านความรู้ความสามารถ คณะครูเห็นว่านักเรียนทุกคนยังไม่มีภาวะเสี่ยงในเรื่องยาเสพติด ชู้สาว การติดเกมส์ นักเรียนส่วนใหญ่สนใจการเรียนและการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดให้มีขึ้น

คณะกรรมการสถานศึกษามีโครงสร้างตามระเบียบของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีอดีตผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานกรรมการและมีผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันเป็นกรรมการด้วย คณะกรรมการได้มาจากการสรรหาบุคคลที่มีบทบาทเป็นผู้นำในชุมชน เช่น สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลพระพุทธ อสม. พระภิกษุ มีการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาทุกภาคเรียนหรือเมื่อโรงเรียนมีวาระสำคัญที่ต้องการความเห็นของคณะกรรมการ

การสื่อสารเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเน้นการเยี่ยมบ้านนักเรียนโดยผู้อำนวยการโรงเรียนและคณะครูเพื่อรับทราบปัญหาและความต้องการของพ่อแม่ผู้ปกครองเกี่ยวกับการพัฒนาบุตรหลาน นอกจากนั้นจัดให้มีการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา การประชุมผู้ปกครองนักเรียนทุกภาคเรียน มีการใช้เทคโนโลยีเพื่อการสื่อสาร เช่น การตั้งกลุ่มไลน์ระหว่างครูประจำชั้นกับนักเรียนและพ่อแม่ผู้ปกครอง การจัดทำ facebook .ใช้ชื่อว่า “เรารักกันผม” เพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนต่อสาธารณะให้รับทราบ

จากการศึกษาแผนปฏิบัติการประจำปีการศึกษา 2563 ของโรงเรียนพบข้อมูลที่น่าสนใจคือโรงเรียนมีโครงสร้างการบริหารแบ่งเป็น 4 ฝ่ายคือ ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายบุคคล ฝ่ายงบประมาณและฝ่ายบริหารงานทั่วไป โดยมีผลการดำเนินงาน คือ ได้รับรางวัลความเป็นเลิศทางวิชาการมีผลสอบ

ประเมินคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน (NT: National Test) ของชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ทุกวิชาได้คะแนนเฉลี่ย 74.28 % และผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านพื้นฐาน (O-NET: Ordinary National Educational Test) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทุกวิชาได้คะแนนเฉลี่ย 53.33 % ได้รับโล่เกียรตินิยมและรับใบประกาศเกียรติบัตรโรงเรียนขนาดเล็กที่มีผลการทดสอบระดับชาติได้คะแนนเฉลี่ยสูงกว่าระดับประเทศและได้รับคัดเลือกจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ให้เป็นต้นแบบโรงเรียนคุณธรรมระดับ 3 ดาวและได้รับคัดเลือกให้เป็นสถานศึกษาสีขาวระดับเงิน และมีปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน คือ 1) ด้านวัสดุอุปกรณ์ขาดแคลนเครื่องคอมพิวเตอร์เพื่อการเรียนรู้สำหรับนักเรียน 2) ด้านงบประมาณที่ไม่เพียงพอในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพได้เต็มที่ 3) ด้านบุคลากรที่ขาดครูวิทยาศาสตร์และครูปฐมวัย

ทีมเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (Siam Lab) ได้นำกระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) ได้นำเสนอตัวอย่างเครื่องมือต่อต้านการคอร์รัปชันในประเทศไทย และการทำแบบสอบถามออนไลน์สั้น ๆ เพื่อค้นหาเครื่องมือที่เหมาะสมสำหรับทุกคน ซึ่งส่วนใหญ่ผู้เข้าร่วมได้ทดลองใช้เครื่องมือหมาเฝ้าบ้านและต้องแฉ ซึ่งเป็นเครื่องมือในหมวดการป้องกันและเปิดโปงที่ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมได้ ภายหลังจึงได้นำเสนอตัวอย่างเครื่องมือ Citizen Feedback จากต่างประเทศ เช่น เวียดนาม อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ อินเดีย อังกฤษ สหรัฐอเมริกา เป็นต้น โดยคณะวิจัยทีมกลางได้เสนอว่า นวัตกรรมหรือเครื่องมือเหล่านี้สามารถแก้ไขปัญหาของชุมชน ทำให้คนในชุมชนสามารถมีส่วนร่วมและสนับสนุนการทำงานของผู้นำชุมชนในการแก้ไขปัญหา รวมถึงส่งเสริมประสิทธิภาพการทำงานร่วมกันระหว่างประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ด้วย ซึ่งเรื่องดังกล่าวอาจจะยังดูห่างไกลความคิดของคนพระพุทธรูปจึงทำให้ไม่เข้าใจและมองไม่เห็นภาพของการแก้ไขปัญหาได้จริง

จากนั้นผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการทำกิจกรรมดังกล่าวมาประชุมถอดบทเรียนร่วมกันเพื่อนำข้อมูลมาดำเนินการออกแบบวิธีการแก้ปัญหาในชุมชนให้สอดคล้องกับปัญหาในพื้นที่และวิธีการจัดการปัญหาที่มีอยู่ โดยทีม Siam Lab ได้ทดลองออกแบบเครื่องมือสื่อสารและกลไกดำเนินการจากคนในพื้นที่เพื่อช่วยให้การรายงานเรื่องราวทุกข์และร้องเรียนภายในชุมชนสะดวกขึ้น โดยสามารถส่งต่อข้อร้องเรียนไปยังหน่วยงานภายนอกได้อัตโนมัติ รวมถึงเปิดช่องทางให้คณะกรรมการชุมชน ผู้บริหารท้องถิ่น ได้สื่อสารกับคนในพื้นที่มากขึ้น เพื่อสนับสนุนการบริหารชุมชนให้มีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้โดยเครื่องมือที่ทดลองออกแบบในขั้นแรกได้แนะนำการใช้ช่องทางแอปพลิเคชัน LINE ในการผนวกรวมวิธีการแจ้งเรื่องราวทุกข์และส่งข่าวสารในชุมชนเนื่องจากผู้ใช้งานมีความคุ้นเคยกับการใช้ LINE อยู่แล้ว

โดยสรุปสภาพสังคมปัจจุบันของตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนิน และตำบลพระพุทธรูปอำเภอเฉลิมพระเกียรติ พบว่ามีสภาพสังคมชุมชนเป็นชุมชนเกษตรกรรมแบบชนบทที่ยังคงต้องการ

ได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตจากองค์การบริหารส่วนตำบล เช่น การทำกิน โดยเฉพาะในเรื่องของน้ำ สำหรับการอุปโภคบริโภคและการเกษตรกรรม การสร้างอาชีพและการเมืองที่มีความโปร่งใสและเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน

ปัจจัยที่สำคัญร่วมกันที่เป็นแรงผลักดันการเสริมสร้างธรรมาภิบาลที่เข้มแข็งของทั้งตำบล มะเกลือใหม่และตำบลพระพุทธ มีองค์ประกอบสำคัญร่วมกันหลายประการ ได้แก่

1) ผู้นำทั้งผู้บริหารท้องถิ่น ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาท้องถิ่น คณะกรรมการหมู่บ้าน ที่ต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมกับชุมชน (มาพูดมาบอกชาวบ้านให้เข้าใจ) ที่สร้างความเจริญในถิ่นเกิด ให้ความรู้ สร้างความร่วมมือ ทำให้ดูเป็นแบบอย่าง มีผลงานเชิงประจักษ์รวมถึงการติดตามประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ (งานมีคุณภาพ)

2) ประชาชนให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม เข้าประชุมเพื่อรับทราบข้อมูลข่าวสาร ให้ประชาชนรับรู้เกี่ยวกับงบประมาณ เปิดเผยข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนรับทราบ

3) ความศรัทธาและความสามัคคีร่วมมือกันระหว่างผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ ผู้นำชุมชน ภาคประชาสังคม ที่ต้องรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การสื่อสารระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลกับชุมชน

4) การมีบทบาทของผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ ผู้นำชุมชนภาคประชาสังคมที่ตระหนักในปัญหาของชุมชนร่วมกัน มีความตั้งใจจริงในการที่จะแก้ไขปัญหา (ทำงานจริงชาวบ้านเห็น)

5) การได้รับการสนับสนุนและความร่วมมือจากองค์การบริหารส่วนตำบลและหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีส่วนส่งเสริมให้เกิดการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล เช่น สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) สถานศึกษา โรงเรียน วัด จังหวัด และอำเภอ รวมถึงมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

6) ทุนิตัตว์ตนเอง เช่น ความรู้ ความถนัดทำกิน การแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง

ปัจจัยที่สำคัญร่วมกันที่เป็นแรงดันในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลที่เข้มแข็งของตำบล มะเกลือใหม่และตำบลพระพุทธ ได้แก่

1) ปัญหาเรื่องการทำมาหากิน การสร้างรายได้ที่นำไปสู่ความขัดแย้งกันที่มีผลประโยชน์ มีเงินเข้ามาเกี่ยวข้องทำให้เกิดความขัดแย้งและขาดความสามัคคี เกิดการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน ไม่เกิดการกระจายรายได้ ผลประโยชน์เอื้อให้กับเครือญาติและพวกพ้อง และการร้องเรียน ร้องทุกข์ของชาวบ้านที่ไม่ได้รับการตอบสนอง ช่องทางร้องเรียนไม่ได้ผล ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน ชุมชนไม่กล้าตรวจสอบและร้องเรียน ซึ่งส่งผลกระทบต่อความโปร่งใสในการบริหารท้องถิ่น

2) ปัญหาการบริหารจัดการ เป็นแบบสั่งการ (Top down) ความสัมพันธ์ระหว่าง

ผู้นำและชุมชนที่ขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน อิทธิพลของผู้นำ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำนึ่งเฉยไม่แก้ปัญหาของชุมชน รวมถึงกฎหมายที่ว่าด้วยการอยู่ในตำแหน่ง 60 ปี ทำให้เกิดปัญหาด้านการบริหารและไม่มีผลงาน

3) การสื่อสารไม่ทั่วถึงจากปัญหาของการสื่อสารที่ไม่ทั่วถึง ชาวบ้านไม่เข้าใจและไม่มีส่วนร่วม การรับรู้ของชุมชนไม่ทั่วถึง

4) กฎระเบียบของท้องถิ่นที่ไม่ได้เปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการที่องค์การบริหารส่วนตำบลจะดำเนินการส่วนใหญ่เป็นการให้ชุมชนแสดงความคิดเห็นในประชาคมหมู่บ้าน

การสัมภาษณ์คณะครู ประธานสถานักเรียนและนักเรียนเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมสถานักเรียนของโรงเรียนบ้านกันผมและโรงเรียนชินวงศ์อุปถัมภ์เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกด้านความซื่อสัตย์และธรรมาภิบาลพบว่า โรงเรียนบ้านกันผมและโรงเรียนชินวงศ์อุปถัมภ์ให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมสถานักเรียนโดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนานักเรียนให้สามารถนำหลักธรรมาภิบาลไปพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในด้านการมีวินัย การเคารพกติกา มีจิตอาสาเพื่อสังคม รู้จักใช้กระบวนการประชาธิปไตยและแนวทางสันติวิธี การฝึกความเป็นผู้นำที่มีความซื่อสัตย์สุจริต

บทบาทของสถานักเรียนทั้งสองโรงเรียน มีลักษณะร่วมกันคือ 1) เป็นแกนนำในการปฏิบัติกิจกรรมเพื่อส่วนรวม 2) เป็นแกนนำในการปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของตนเองและเพื่อนโดยใช้กระบวนการประชาธิปไตยและแนวทางสันติวิธี 3) เป็นแกนนำเพื่อส่งเสริมสนับสนุนและมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนและส่วนรวม 4) เป็นแกนนำและตัวอย่างในการสืบสานความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและชุมชนและการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น และเอกลักษณ์ของชาติ 5) เป็นแกนนำในการมีจิตอาสาเพื่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน ชุมชนและท้องถิ่น 6) เป็นแกนนำในการประพฤติตนให้มีคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริต

ภาพที่ 4.15 กิจกรรม Experience learning Design

ที่มา : ถ่ายเมื่อวันที่ 13 มกราคม พ.ศ. 2563

ณ องค์การบริหารส่วนตำบลพระพุทธร อำเภอนเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา

ขั้นที่ 2 พัฒนารูปแบบปฏิบัติการเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาล การติดตาม ป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันที่ปฏิบัติได้จริง สู่สังคมปลอดคอร์รัปชันในจังหวัดนครราชสีมา

จุดประสงค์กิจกรรม

1) การนิยามหรือการตีกรอบของปัญหา เป็นการระบุปัญหาที่ชุมชนต้องการแก้ไขปัญหาให้ชัดเจน เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและร่วมกันตัดสินใจเลือกปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ร่วมกัน พร้อมสรุปแนวทางความเป็นไปได้ในการแก้ปัญหา โดยการใช้การตั้งคำถามปลายเปิดที่ให้กลุ่มช่วยกันระดมสมองให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และไม่จำกัดวิธีการของการแก้ปัญหาเพื่อให้ได้ความคิดที่หลากหลายจากกลุ่มเป้าหมาย สุดท้ายนำไปสู่การนิยามปัญหาในชุมชนได้อย่างชัดเจน สามารถตีกรอบปัญหาและจับกลุ่มรูปแบบปัญหาจากการรวบรวมข้อมูลที่ได้รับจากทุก ๆ คน

2) การระดมความคิดเห็น เป็นการหาแนวคิดและแนวทางในการแก้ปัญหาให้ได้มากและหลากหลายวิธีการที่สุด โดยเริ่มตั้งแต่เกิดปัญหาจนสามารถแก้ไขปัญหได้ในที่สุด รวมทั้งวิธีการแก้ปัญหาที่ชุมชนสามารถจัดการแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง เพื่อตอบโจทย์ปัญหาที่เกิดขึ้นจาก การคิดให้ได้มากที่สุดจะทำให้ประชาชนเห็นโอกาสและศักยภาพของตนเองในการแก้ปัญหาต่าง ๆ และร่วมกันคัดเลือกความคิดที่ดีที่สุดที่สามารถปฏิบัติได้จริง โดยการเรียงลำดับความสำคัญ (Prioritization) จากการประเมินคุณค่าและผลประโยชน์ที่จะได้รับร่วมกัน เปรียบเทียบความยากง่ายในการดำเนินการคาดการณ์ถึงปัญหาอุปสรรคที่อาจจะเกิดขึ้น ซึ่งจะทำให้ประชาชนสามารถจัดลำดับความสำคัญและมีรูปแบบ/วิธีการดำเนินการที่สามารถปฏิบัติได้จริงต่อไป

ผลสัมฤทธิ์ของกิจกรรม

ภายในงานมีการจัดกิจกรรม แบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ 1) การแสวงหาความร่วมมือในการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษา โดยผู้วิจัยเป็นทีมวิชาการและผู้ประสานในพื้นที่ร่วมกับแกนนำประชาอาสา ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สภาองค์การบริหารส่วนตำบล และผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ทั้งตำบลมะเกลือใหม่และตำบลพระพุทธร 2) การระดมความคิดเห็น โดยผู้วิจัยลงพื้นที่ระดับหมู่บ้านตำบลมะเกลือใหม่ และตำบลพระพุทธร เพื่อตีกรอบของปัญหาและแนวทางในการแก้ปัญหาให้ชัดเจน ใช้การพัฒนาธรรมนูญชุมชนตำบลในพื้นที่ เช่น การเปิดรับของพื้นที่ บทบาทและสมรรถนะของผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่และชุมชน 3) การสื่อสารทำความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาธรรมนูญชุมชนตำบลในพื้นที่ โดยทีมวิชาการลงพื้นที่และประสานทำความเข้าใจ ผ่านรูปแบบทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ นัดพบปะพูดคุยร่วมกับแกนนำชุมชนและผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ตารางที่ 4.3 ตารางผลลัพธ์กิจกรรมการพัฒนาแบบปฏิบัติการเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาล

ลำดับ	กิจกรรม	ผลลัพธ์ที่ได้
1	การแสวงหาความร่วมมือในการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษา โดยการจัดตั้งทีมวิชาการและผู้ประสานในพื้นที่ตำบลมะเกลือใหม่และตำบลพระพุทธร่วมกับแกนนำประชาอาสา ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สภาองค์การบริหารส่วนตำบล และผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ประธาน อสม. ชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มอาชีพหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ เช่น รพ.สต. กองทุนหลักประกันสุขภาพ	1) ได้ความร่วมมือจากผู้นำท้องถิ่น (ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล) และผู้นำท้องที่ (ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน) และกลุ่มประชาอาสาที่จะหันหน้ามาคุยกันเพื่อทำทั้งสังคม เศรษฐกิจ และที่สำคัญคือการเมืองแบบประชาธิปไตยของพวกเขาให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ไม่ขัดแย้งกันและเกิดความสามัคคี 2) กำหนดแผนการสร้างเครือข่ายเพื่อการรับรู้และปฏิบัติร่วมกันในการแก้ปัญหาของชุมชนโดยใช้ธรรมนูญชุมชนตำบล
2	การจัดสนทนากลุ่มย่อยระดับหมู่บ้าน ตำบลมะเกลือใหม่และตำบลพระพุทธ เพื่อการตีกรอบของปัญหาและแนวทางในการแก้ปัญหาให้ชัดเจน	พบประเด็นปัญหาและข้อเสนอเพื่อทางออกของการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นจากเวทีของกลุ่มต่าง ๆ สรุปได้ ดังนี้ 1. ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนมะเกลือใหม่ และคนพระพุทเกี่ยวกับเรื่อง การสร้างอาชีพ สร้างรายได้ เศรษฐกิจ สุขภาพ สิ่งแวดล้อม และสังคม การศึกษา การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปาและน้ำเพื่อการเกษตร ข้อเสนอ คือ การเสนอให้องค์การบริหารส่วนตำบลเข้ามาดำเนินการพัฒนาและส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับประชาชน และพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้ครอบคลุมทุกหมู่บ้าน จัดลำดับความสำคัญของปัญหาและความรุนแรงของปัญหาที่ต้องดำเนินการก่อน

ลำดับ	กิจกรรม	ผลลัพธ์ที่ได้
		2. ด้านการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบล ค้นพบปัญหา 1) การพัฒนาที่ไม่เป็นไปตามความต้องการของประชาชน โครงการที่จัดทำไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ 2) สิ้นเปลืองงบประมาณ ความไม่เป็นเจ้าภาพรับผิดชอบ ต่างฝ่ายต่างดำเนินการ 3) ความไม่ต่อเนื่องในการพัฒนาและ 4) การขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ข้อเสนอ คือ ให้มีการจัดทำแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง หรือ ชุมชนมีแผนชุมชน หรือธรรมนูญชุมชนเพื่อสร้างพลังทางกฎหมายแก่ภาคประชาชน สร้างความเข้มแข็งในการจัดการตนเองของชุมชนและองค์การบริหารส่วนตำบลนำไปใช้ในการจัดทำแผนพัฒนาให้มีทิศทางการพัฒนาตำบลที่ชัดเจน 3. ด้านภาคประชาสังคม 1) ประชาชนยังไม่กล้าที่จะนำปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตคอร์รัปชันขององค์การบริหารส่วนตำบลมาเป็นประเด็นการก่อรูปของธรรมนูญชุมชน 2) ความร่วมมือของประชาชนในชุมชนบางแห่งที่ยังไม่เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมและปัญหาที่แท้จริง 3) การรับรู้และความคิดของคนในชุมชนบางกลุ่มมองว่าปัญหาบางอย่างต้องให้รัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นหรือส่วนราชการอื่น ๆ เข้ามาแก้ไขปัญหาให้ตนเองมากกว่าพยายามแก้ไขปัญหาร่วมกัน

ลำดับ	กิจกรรม	ผลลัพธ์ที่ได้
3	เพื่อสำรวจและวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนที่มีความสนใจและมีศักยภาพเพียงพอต่อการพัฒนาธรรมนุญชุมชน	ข้อเสนอคือ 1) ให้มีการทำหน้าที่รับผิดชอบของตนในบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ระเบียบต่าง ๆ ที่นำมาใช้และไม่ถูกนำมาใช้ ก่อให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า “ต่างคนต่างทำ” “ทำอะไรตามใจ” โดยไม่ฟังเสียงประชาชนที่เดือดร้อน แต่ความเสียหายตกที่ประชาชน 2) การสร้างกฎกติกาให้การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขเริ่มมาจากแผนชุมชนซึ่งตอนนี้ไม่มีใครพูดถึง แต่ยุคสมัยนี้ ต้องพูดถึงธรรมนูญชุมชน เพราะธรรมนูญสุขภาพเขาสำเร็จและเห็นผล ฝ่ายการเมืองก็ต้องมีธรรมนูญชุมชน 1) ผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญมากที่สุดในการจัดทำธรรมนูญชุมชนตำบล ตั้งแต่ผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้บริหารส่วนราชการต่าง ๆ ผู้นำท้องถิ่น และผู้นำท้องถิ่น คณะกรรมการหมู่บ้าน พระสงฆ์ (พระมหาธีรนาถ วัดป่าภูผาสูง) ผู้นำชุมชนและกลุ่มประชาอาสา 2) การพัฒนาธรรมนูญชุมชนมีความเหมือนและความแตกต่างของ 2 ตำบลและความสำเร็จขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนและการเมืองท้องถิ่น 3) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องที่จากความขัดแย้งของทั้ง 2 ฝ่ายที่ต่างมีเป้าหมายการพัฒนาแตกต่างกัน แต่การให้ความร่วมมือและการสนับสนุนซึ่งกันจึงจะเป็นการบริหารจัดการที่มีความสำเร็จและประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมเพิ่มมากขึ้น 4) ท้องถิ่นและชุมชนต้องมีความสามัคคีและให้ความร่วมมือและมีศรัทธาเชื่อมั่นไว้วางใจกัน

ลำดับ	กิจกรรม	ผลลัพธ์ที่ได้
4	ด้านการศึกษาเพื่อจัดทำนิทานคุณธรรมสำหรับเยาวชนตำบลมะเกลือใหม่และตำบลพระพุท	1) เนื่องจากประเด็นปัญหาของชุมชนนั้น ๆ ที่เด็กประสบอยู่และเห็นว่ามันเป็นปัญหาที่ต้องแก้ไข 2) เมื่อสรุปได้ดังนี้ผู้วิจัยจึงได้ร่วมมือกับคณะครูและนักเรียนของทั้งสองโรงเรียนในการนำประเด็นเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม สถานการณ์ แนวคิด ความเชื่อ และปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนมาสร้างเป็นหนังสือนิทานสำหรับเด็ก โดยมี พี่นักเรียนชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาเป็นผู้ผลิตโครงเรื่องและต้นร่างของหนังสือนิทาน 3) มีทีมนักศึกษาสาขาวิชาศิลปศึกษาเป็นผู้ช่วยพัฒนาในขั้นตอนการออกแบบตัวละคร และการระบายสี มีนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านหนังสือนิทานสำหรับเด็กปฐมวัยและผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปศึกษาเป็นผู้คอยกำกับดูแลทุกขั้นตอน
5	การสื่อสารทำความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาธรรมานุชุมชนและนิทานคุณธรรมสำหรับเยาวชนในพื้นที่ตำบลมะเกลือใหม่และตำบลพระพุท	1) ผู้วิจัยเป็นฝ่ายวิชาการลงพื้นที่และประสานทำความเข้าใจที่มาของการจัดทำธรรมานุชุมชน ผ่านรูปแบบทั้งเป็นการทางการ เช่น การสนทนากลุ่มย่อยในแต่ละหมู่บ้าน และไม่เป็นการทางการ เช่น การนัดพบปะพูดคุยร่วมกับประชาอาสา ผู้นำชุมชน และผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลหรือตัวแทน มีการวางแผนเตรียมเนื้อหาสาระธรรมานุชุมชนตำบลร่วมกับภาคประชาสังคมในพื้นที่ 2) การสื่อสารพูดคุยก่อให้เกิดกระบวนการรับฟังการเรียนรู้และเข้าใจเป้าหมายและผู้อื่น มีความเห็นอกเห็นใจกัน เกิดการยอมรับและลดปัญหาความขัดแย้ง พร้อมให้ความร่วมมือและ

ลำดับ	กิจกรรม	ผลลัพธ์ที่ได้
6	การเตรียมยกย่องธรรมานุชุมชนและนิทานคุณธรรมตำบลมะเกลือใหม่และตำบลพระพุทธ	สร้างเครือข่ายภาคประชาสังคมในการพัฒนาท้องถิ่นและตนเองต่อไป 1) จัดตั้งคณะทำงานและคณะกรรมการยกย่องธรรมานุชุมชนตำบล ผู้วิจัยมีบทบาทสำคัญในฐานะฝ่ายวิชาการ พี่เลี้ยงชุมชนช่วยในการยกย่องธรรมานุชุมชน และผู้ประสานโครงการขับเคลื่อนการพัฒนาและแก้ไขปัญหาความต้องการของชุมชนโดยใช้ธรรมานุชุมชนและนิทานคุณธรรม 2) กำหนดผลประโยชน์ร่วมกันของชุมชนเพื่อให้ทุกฝ่ายให้การยอมรับ
7	จัดทำเวทีสร้างการเรียนรู้และเวทีประชาคมตียกย่องธรรมานุชุมชนในทุกหมู่บ้าน โดยเปิดโอกาสให้มีการมีส่วนร่วมระหว่างประชาชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษาในพื้นที่ อสม. และประชาอาสา	1) ได้อธิบายความหมาย ความเป็นมาและความสำคัญของธรรมานุชุมชน และยกตัวอย่างธรรมานุชุมชนต่าง ๆ ธรรมานุเฉพาะเรื่อง ที่เป็นข้อตกลงร่วมกัน จนทำให้ชุมชนเกิดความเข้าใจมากขึ้น ต่อจากนั้นจึงทำการยกย่องธรรมานุชุมชนตำบลขึ้น 2) เปิดโอกาสให้มีการมีส่วนร่วมระหว่างประชาชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษาในพื้นที่ อสม. และประชาอาสาสร้างธรรมานุชุมชนตำบลมะเกลือใหม่ประกอบด้วย 7 ด้าน ได้แก่ 1) ชุมชนสามัคคี 2) การศึกษาดี มีคุณธรรม 3) น้อมนำวิถีพอเพียง 4) แคนธรรมะ 5) รักษาสิ่งแวดล้อม 6) คณะกรรมการธรรมานุชุมชนตำบล มะเกลือใหม่ 7) บทเฉพาะการรับรางวัลธรรมานุชุมชนตำบลพระพุทธประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ 1) อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม 2) ชุมชนประชาธิปไตย 3) โรงเรียนดี มีคุณธรรม 4) การจัดการสิ่งแวดล้อม 5) คณะกรรมการธรรมานุชุมชนตำบลพระพุทธ 6) บทเฉพาะการ

จากตารางที่ 4.3 พบว่าการพัฒนารูปแบบปฏิบัติการเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาล เกิดจากองค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่ 1) **ได้รับความร่วมมือจากผู้นำท้องถิ่น** (ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล)และผู้นำท้องที่ (ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน) และกลุ่มประชาอาสา (ในที่นี้หมายถึง ประชาชนที่ไม่ได้มีตำแหน่งหน้าที่ใด ๆ

แต่ให้ความสนใจ ตระหนักถึงปัญหาของชุมชน มีความพร้อมที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาแก้ไขปัญหาของชุมชน) ที่จะหันหน้ามาคุยกันเพื่อทำทั้งสังคม เศรษฐกิจ และที่สำคัญคือการเมืองแบบประชาธิปไตยของพวกเขาให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ไม่ขัดแย้งกัน และเกิดความสามัคคี 2) **การกำหนดแผนการสร้างเครือข่าย**เพื่อการรับรู้และปฏิบัติร่วมกันในการแก้ปัญหาของชุมชน คือ การจัดทำธรรมนูญชุมชนตำบล และนิทานคุณธรรมเพื่อการปลูกฝังคุณธรรมสำหรับเยาวชน 3) **นำประเด็นปัญหาและข้อเสนอ**เพื่อกำหนด

ภาพที่ 4.16 ชุมชนตำบลพระพุทธ
ที่มา: ถ่ายเมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2563
ณ ตำบลพระพุทธ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ

เป็นธรรมนูญชุมชนตำบลเป็นเสมือนข้อตกลงร่วมกันของคนมะเกลือใหม่หรือข้อตกลงร่วมกันของคนพระพุทธ องค์การบริหารส่วนตำบล หน่วยงาน องค์กร กลุ่มชุมชนและภาคีเครือข่ายในพื้นที่ ที่เป็นเจตนารมณ์ร่วมและพันธะร่วมกันให้สามารถใช้อ้างอิงสำหรับการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อกำหนดทิศทาง เป้าหมายอย่างชัดเจน 4) **ศักยภาพชุมชน**ที่เพียงพอต่อการพัฒนาธรรมนูญชุมชนประกอบด้วย 1) ผู้นำชุมชน มีบทบาทสำคัญมากที่สุดในการจัดทำธรรมนูญชุมชนตำบล ตั้งแต่ผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้บริหารส่วนราชการต่าง ๆ ผู้นำท้องที่และผู้นำท้องถิ่น คณะกรรมการหมู่บ้าน พระสงฆ์ ผู้นำชุมชนและประชาอาสาที่ต้องให้ความร่วมมือและสนับสนุนตั้งแต่เริ่มต้น 2) สภาพสังคมของชุมชนในพื้นที่ต้องมีวัฒนธรรมชุมชนที่ตระหนักและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ความร่วมมือระหว่างท้องถิ่นและท้องที่ ส่วนประเด็นของธรรมนูญชุมชนตำบลมาจากประเด็นปัญหาและความต้องการของชุมชนเป็นหลัก โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สังคม และสุขภาพ ซึ่งมาจากเรื่องใกล้ตัวและชุมชนมีความเห็นร่วมกันว่าเป็นเรื่องที่มีความเป็นไปได้ในการจัดการและแก้ไขปัญหา รวมถึงมีแหล่งงบประมาณและทรัพยากรสนับสนุนจากท้องถิ่น และหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างท้องถิ่น (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) ท้องที่ (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) ชุมชนและประชาอาสาที่ต้องมีความเข้มแข็งและสามัคคีให้ความสำคัญและการสนับสนุนซึ่งกันและกัน เกิดการมีส่วนร่วมและศรัทธาของประชาชน รวมถึงกลุ่มองค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ เช่น โรงเรียน วัด รพ.สต.และกลุ่มในชุมชนต่าง ๆ เช่น กลุ่มอสม. กลุ่ม

ผู้สูงอายุ กลุ่มสตรี และกลุ่มประชาอาสาในพื้นที่ได้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาธรรมนุญชุมชนตำบล เช่น ชุมชนบ้านมะเกลือใหม่ ชุมชนบ้านดงมะไฟ ชุมชนบ้านใหม่สันติ ตำบลสูงเนิน ส่วนตำบลพระพุทธ เช่น ชุมชนบ้านกันผม ชุมชนบ้านพระพุทธ ชุมชนบ้านหมูสี แต่การขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมที่สำคัญที่สุดคือ การให้การสนับสนุนของผู้นำท้องถิ่น (นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล) และ ผู้นำท้องที่ (ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการชุมชน) ที่ยังคงเป็นปัจจัยผลักดันสำคัญในการพัฒนาธรรมนุญชุมชนตำบลและการพัฒนาท้องถิ่น

ขั้นที่ 3 การสร้างต้นแบบร่างธรรมนุญชุมชนตำบล และนิทานคุณธรรม เป็นการทดสอบรูปแบบหรือวิธีการที่ได้คิดค้นขึ้นมาจะสามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาที่เป็นไปตามความต้องการของชุมชนหรือนำไปปฏิบัติจริงได้มากน้อยเพียงใด ซึ่งใช้วิธีการตั้งแต่ให้คำแนะนำแก่ทีมวิจัยและนักวิจัยพื้นที่ (กลุ่มประชาอาสา) ในการจัดทำร่างธรรมนุญชุมชนตำบลหรือข้อตกลงร่วมกันในการบริหารจัดการพื้นที่ โดยให้ถือว่าคณะผู้วิจัย คณะกรรมการหมู่บ้าน และกลุ่มประชาอาสาเป็นคณะกรรมการดำเนินการจัดทำร่างธรรมนุญชุมชนตำบล

จุดประสงค์กิจกรรม

1. การสร้างต้นแบบร่างธรรมนุญชุมชนตำบล และนิทานคุณธรรม

ผลสัมฤทธิ์ของกิจกรรม

ภายในงานมีการจัดกิจกรรม แบ่งเป็น 6 กิจกรรมคือ 1) การศึกษาแนวคิดและวิธีการจัดทำธรรมนุญชุมชนตำบลซึ่งผู้วิจัยจะเป็นฝ่ายวิชาการและเมื่อทีมวิจัยรับทราบและรับบทบาทหน้าที่เกี่ยวกับการทำธรรมนุญแล้วจึงดำเนินการตามแผนกิจกรรมการวิจัยในขั้นตอนต่อไป 2) การตั้งคณะกรรมการดำเนินการ 3) การจัดเวทีสร้างการเรียนรู้ให้กับประชาชนทั้ง 2 ตำบล 4) การยกร่างธรรมนุญชุมชนตำบล 5) การรับฟังความคิดเห็นเพื่อปรับปรุงแก้ไขธรรมนุญชุมชนตำบลและแก้ไขปรับร่างนิทานคุณธรรม โดยเรียนเชิญ อาจารย์ ดร.สักรินทร์ อินทรวงค์ และนักศึกษาหลักสูตรศิลปศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา มาเป็นพี่เลี้ยงให้ความรู้ทางศิลปะและการวาดภาพลงในนิทานคุณธรรม และ 6) การนำร่างธรรมนุญชุมชนไปประกาศเพื่อใช้บังคับและขับเคลื่อนในพื้นที่ต่อไป ในการนี้การสร้างต้นแบบมีไว้เพื่อเป็นการทดสอบความพึงพอใจของผู้ใช้งานและเพื่อให้ผู้วิจัยสามารถรวบรวมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากกลุ่มเป้าหมายให้ได้มากที่สุด เพื่อที่จะนำข้อมูลนั้นกลับมาพัฒนาต้นแบบต่อไป ก่อนจะไปสู่ขั้นตอนการสร้างจริง

ภาพที่ 4.17 เตรียมร่างธรรมนูญชุมชน
ที่มา: ถ่ายเมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2563
ณ องค์การบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่

ภาพที่ 4.18 การเผยแพร่เวทีสาธารณะ
ที่มา: วันที่ 23 กันยายน 2563

ภาพที่ 4.19 เตรียมร่างนิทานคุณธรรม
ที่มา: ถ่ายเมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2563
ณ โรงเรียนชินวงศ์อุปถัมภ์

ตารางที่ 4.4 ผลลัพธ์กิจกรรมการสร้างต้นแบบร่างธรรมนูญชุมชนตำบลและนิทานคุณธรรม

ลำดับ	กิจกรรม	ผลลัพธ์
1	จัดเวทีสร้างการเรียนรู้ให้กับประชาชนในชุมชน โดยผู้วิจัยลงพื้นที่ระดับหมู่บ้านตำบลมะเกลือใหม่ และตำบลพระพุท นำเสนอแนวคิดและวิธีทำร่างธรรมนูญชุมชนตำบล	ผู้วิจัยและชุมชนมีมติร่วมกันว่าควรทำเป็นข้อตกลงที่เป็นธรรมนูญชุมชนแบบย่อ เป็นข้อตกลงของชุมชนอาจไม่จำเป็นต้องมีบทลงโทษ แต่เป็นการอาศัยความร่วมมือร่วมใจกันเพื่อให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข
2	กระบวนการตรวจสอบ/ประเมินผล (C:Check) ปรับปรุงแก้ไขร่างธรรมนูญชุมชนตำบลและคืนข้อมูลให้ชุมชนเพื่อให้ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ทำการประกาศใช้อย่างเป็นทางการและขับเคลื่อนในพื้นที่ต่อไป	ได้รับฟังความคิดเห็น และการตรวจสอบโดยชุมชนในระดับหมู่บ้าน พบว่า ชุมชนทั้ง 2 ตำบลให้มีการนำเสนอประวัติความเป็นมาของตำบล เพื่อให้เมื่อไปอยู่ในครัวเรือนแล้วชาวบ้านจะได้อ่านเกิดความรู้ความเข้าใจในพื้นที่ รักบ้านเกิด ผู้วิจัยขอมติเพิ่มเติมในส่วน of แนวคิดเกี่ยวกับธรรมนูญชุมชน มีมติให้ความเห็นชอบจัดทำประวัติความเป็นมาและแนวคิดธรรมนูญชุมชน
3	แก้ไขปรับร่างนิทานคุณธรรม เรียนเชิญ อาจารย์ ดร.สักรินทร์ อินทรวงค์ และนักศึกษาหลักสูตรศิลปศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา มาเป็นพี่เลี้ยงให้ความรู้ทางศิลปะและการวาดภาพลงในนิทาน	ได้นิทานคุณธรรมตำบลมะเกลือใหม่ ได้แก่ 1) เด็กชายเปา 2) ปลายทางพลาตติก 3) กระรอกดอนซัดื้อ ได้นิทานคุณธรรมตำบลพระพุท ได้แก่

ลำดับ	กิจกรรม	ผลลัพธ์
		1) หมู่บ้านปุนา 2) ฝิ่นเล็ก ๆ ของเด็กกันผม 3) ส่วนเรื่อง ห้องเรียนนอกกำแพงไม่ ผ่านการจัดทำเป็นนิทานเนื่องมาจากมี ข้อความบางตอนของความคิดน้อง ๆ นักเรียน นำเสนอถึงการลงเล่นน้ำ ซึ่งขาดการ ดูแลจากครู จึงทำให้ไม่ผ่านการผลิตเป็น หนังสือนิทาน
4	นำนิทานไปเล่าโดยพี่เจ้าของเรื่องเล่าให้ น้อง ๆ ชั้นปฐมวัยฟังที่ห้องเรียน และนำไปเล่า ให้เด็ก ๆ ในชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ฟัง และให้ ผู้ปกครองเล่าให้ลูกหลานของตนฟัง โดยการ สังเกตพฤติกรรม	1) ผู้วิจัยได้ร่วมมือกับคณะครูนักเรียน โรงเรียนบ้านกันผม ตำบลพระพุท อำเภอนครชัยศรี และโรงเรียนชิน วงศ์อุปถัมภ์ ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภ สูงเนินในการพัฒนาเครื่องมือเพื่อการ สร้างความเป็นพลเมืองดี (Active Citizen) 2) เครื่องมือที่ดีที่สุดอย่างหนึ่งที่จะเข้าถึง ความรู้สึกของเด็กปฐมวัยคือนิทาน เพราะจะมีความสนุกที่จะรับฟังมากๆ แต่ สังคมไทยและครอบครัวกลับละเลยที่จะ ใช้หนังสือนิทานเป็นเครื่องมือในการ ปลูกฝังความคิดทัศนคติที่ดีให้กับเด็ก ๆ ที่ เมื่อโตขึ้นไปก็จะได้ไม่โกงและสร้างควา เป็นพลเมืองดี (Active Citizen) ได้ใน ที่สุด 3) ด้านเนื้อหาต้องมาจากประเด็นปัญหา ของชุมชนนั้น ๆ ที่เด็กประสบอยู่และคิด หาแนวทางแก้ปัญหาขึ้นมา สะท้อนให้เห็นว่า เด็กนักเรียนจะเข้าไปขอความช่วยเหลือจาก ผู้ใหญ่บ้านก่อนแล้วให้ผู้ใหญ่บ้านไปบอก อบต.ให้มาช่วยแก้ปัญหาในชุมชน

จากตารางที่ 4.4 พบว่าเมื่อได้ทำการศึกษาแนวคิดและวิธีการในการจัดทำธรรมนูญชุมชน แล้วผู้วิจัยจึงได้จัดเวทีสร้างการเรียนรู้ให้กับประชาชนในชุมชนแก่ที่มียุ้ยพื้นที่และประชาชน โดยได้อธิบายความหมาย ความเป็นมาและความสำคัญของธรรมนูญชุมชน และยกตัวอย่างธรรมนูญเฉพาะเรื่องที่เป็นข้อตกลงร่วมกันของชุมชน จนทำให้คนในชุมชนเกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้นก่อนที่จะมีการจัดเวทียกร่างธรรมนูญชุมชน ผู้วิจัยจึงขอความร่วมมือกันของชุมชน มีมติให้ธรรมนูญชุมชนตำบลควรเป็นข้อตกลงร่วมกันไม่ต้องมีบทลงโทษ เป็นธรรมนูญชุมชนตำบลแบบย่อเฉพาะพื้นที่และกำหนดให้มีชื่อของธรรมนูญชุมชนตำบลและเป็นหมวดหมู่ แต่ละหมวดแบ่งเป็นข้อๆ แต่ไม่ควรที่จะมีจำนวนข้อมากเกินไป ดังนี้

ธรรมนูญชุมชนตำบลมะเกลือใหม่ประกอบด้วย 8 หมวดคือ 1) หมวดปรัชญาและแนวคิดของตำบลมะเกลือใหม่ 2) หมวดชุมชนสามัคคี 3) หมวดการศึกษาดี มีคุณธรรม 4) หมวดน้อมนำวิถีพอเพียง 5) หมวดแดนธรรมะ 6) หมวดรักษาสีงแวดล้อม 7) หมวดคณะกรรมการธรรมนูญชุมชนตำบลมะเกลือใหม่ 8) บทเฉพาะการ ดังนี้

“แดนธรรมะภูแก้ว”

ข้อความคำขวัญของอำเภอสูงเนินประโยคนี้นี้ ได้สะท้อนนัยยะสำคัญที่กล่าวถึงตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา อันเป็นที่ยอมรับในท้องถิ่นและผู้มาเยือนดังคำขวัญของตำบลมะเกลือใหม่ว่า “กาแฟเลื่องชื่อ นามระบือโคนม ถิ่นอุดมไม้ดอก วัดเหนือยอดภูผา ศรีสง่าธรรมสถาน เต้นตระการหุ่นเหล็ก” คือความภาคภูมิใจและอัตลักษณ์ของคนมะเกลือใหม่

“ฝ่ายมีชีวิต” “อ่างเก็บน้ำวังหมาลี” เป็นการพัฒนาและการแก้ปัญหาเชิงพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่ ที่เป็นต้นแบบในการแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำในพื้นที่ภูเขา และเป็นแห่งแรกในจังหวัดนครราชสีมา ที่แสดงให้เห็นถึงความร่วมมือกันระหว่างชุมชน และองค์การบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่

กิจกรรมโครงการพัฒนาท้องถิ่นที่เข้ามาพื้นที่ตำบลมะเกลือใหม่ ทำให้เกิดทั้งการพัฒนาและความขัดแย้ง จากเดิมความเป็นอยู่ของคนในชุมชนที่เคยรักใคร่กลมเกลียวเปลี่ยนมาเป็นสภาพสังคมที่มีความขัดแย้ง ระหว่างหน่วยงานรัฐกับประชาชน ที่ต่างฝ่ายต่างมีเป้าหมายการพัฒนาที่แตกต่างกัน ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนลดลง เกิดความไม่ไว้วางใจกัน ขาดความสามัคคี และประชาชนขาดการมีส่วนร่วม ทั้งหมดล้วนเป็นปัญหาและอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

ในปี 2562 สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา องค์การบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา โรงเรียนชินวงศ์อุปถัมภ์ และประชาชนคนตำบลมะเกลือใหม่ จึงได้ร่วมกันระดมความคิดและค้นหาวิธีเพื่อลดปัญหาความ

ขัดแย้งที่เกิดขึ้น โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อหาทางออกให้กับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนครั้งแรก เริ่มต้นด้วยการประชุมเชิงปฏิบัติการระดมความคิดเห็นหาทางออก เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง การขาดธรรมาภิบาลด้านความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของประชาชน ภายใต้แนวคิดการสร้างธรรมนูญชุมชนตำบลมะเกลือใหม่สร้างพลังทางกฎหมายแก่ภาคประชาชน โดยมีผู้เข้าร่วมจากภาครัฐ ภาคเอกชน สถานศึกษา และภาคประชาชน จากทั้ง 12 หมู่บ้าน รวมทั้งสิ้นประมาณ 150 คน ผ่านการระดมความคิดเห็นทั้งสิ่งที่อยากเห็น ในสิ่งที่ภาคภูมิใจในชุมชนมะเกลือใหม่วาดภาพเพื่อสะท้อนของดีในชุมชน และข้อกังวลในสิ่งที่ชุมชนอยากให้มี/อยากรู้ แต่ยังไม่สามารถทำให้เกิดขึ้นได้จริงและหาทางออกเพื่อแก้ไขปัญหาที่สะท้อนความฝันของชุมชนมะเกลือใหม่

ประวัติของชุมชนตำบลมะเกลือใหม่ได้มีการบันทึกไว้และเล่าสืบต่อกันมาว่า นายร้อยแล มีเชื้อสายมาจากเจ้าพ่อพระยาแล จังหวัดชัยภูมิ ได้นำชาวบ้านคุมกองคาราวานมาจากจังหวัดชัยภูมิ มาจัดตั้งชุมชนและทำมาหากินอยู่ที่บริเวณบ้านมะเกลือเก่า ตำบลมะเกลือเก่า อำเภอสูงเนิน (ในปัจจุบัน พ.ศ. 2564) ซึ่งเดิมใช้ชื่อว่า ชุมชนมะเกลือ ภายหลังทราบว่าได้ตั้งตามชื่อผู้นำชุมชน คือ ชุมมะเกลือ กรมราช ลูกของนายร้อยแล ที่ได้ดูแลชุมชนต่อจากพ่อ

ต่อมาชุมชนได้มีการขยายตัวมากขึ้น ความต้องการที่อยู่อาศัยและที่ทำกินเพิ่มมากขึ้น จึงได้มีการจัดกองคาราวาน 10-15 ครอบครัว นำโดย หลวงสุวรรณ ธรรมชาติ (พ.ศ. 2326) เพื่อจับจองแสวงหาที่ทำกินใหม่โดยเดินทางมาทางทิศตะวันตกจากชุมชนมะเกลือ ด้วยความคาดหวังที่จะพบกับผืนดินที่อุดมสมบูรณ์ และได้พบกับแม่น้ำสายหนึ่ง (ห้วยป่าไผ่) อยู่ทางทิศตะวันออกของบ้านมะเกลือใหม่ในปัจจุบัน จึงได้ปลูกสร้างที่พักอาศัยและหักร้างถางพงเพื่อทำกิน อยู่ภายใต้การปกครองของหลวงสุวรรณ ธรรมชาติ แต่ก็ยังขึ้นกับชุมชนมะเกลือเดิม ที่ตั้งหมู่บ้านเป็นบริเวณริมแม่น้ำเพราะลักษณะของการดำรงชีพมีความต้องการใช้น้ำมาก ในฤดูฝนได้เกิดน้ำหลากขึ้นทำให้เกิดปัญหา จึงได้ย้ายที่อยู่อาศัยขึ้นมาทางทิศตะวันตกของห้วยป่าไผ่คือ มะเกลือใหม่ในปัจจุบัน และใช้แหล่งน้ำลำตะคลองแทน ในอดีตเคยมีลิม (โบสถ์กลางน้ำ) โบราณใกล้ลำตะคลองบริเวณทุ่งพรวัว บริเวณนั้นยังใช้ชื่อหนองลิมมาจนถึงปัจจุบัน

ชุมชนดั้งเดิมของบ้านมะเกลือใหม่ คือ ชุมชนโนนตาล ผู้นำชุมชนคือต้นตะกูล ปิวจันทิก ต่อมาได้รวมกับชุมชนมะเกลือและใช้ชื่อว่ามะเกลือใหม่มาโดยตลอด เมื่อได้อาศัยกันต่อ ๆ มา การขยายตัวของประชากรและการขยายตัวของชุมชนได้มีเพิ่มมากขึ้น ลักษณะการขยายตัวเป็นการขยายไปทางทิศเหนือ และทางด้านทิศเหนือนั้นก็ได้มีชุมชนอาศัยอยู่แล้วคือ ชุมชนโนนตาล แต่มีการย้ายถิ่นฐานไป ซึ่งเหลืออยู่ไม่กี่ครัวเรือน การขยายตัวของชุมชนหมู่บ้านมะเกลือใหม่ จึงครอบคลุมจนกลืนชุมชนโนนตาลไปจนหมด และจากการขยายตัวของชุมชนที่ใหญ่จนเกินไปจึงจำเป็นต้องมีการ

แบ่งให้เป็น 2 เขตการปกครอง โดยแบ่งเป็นบ้านมะเกลือใหม่ หมู่ที่ 1 และบ้านมะเกลือใหม่ หมู่ที่ 2 โดยใช้ถนนกลางหมู่บ้านเป็นเส้นแบ่งเขต และในปัจจุบันหลังจากที่ได้แบ่งบ้านมะเกลือใหม่ หมู่ที่ 1 และหมู่บ้านมะเกลือใหม่ หมู่ที่ 2 การขยายตัวของชุมชนได้ขยายตัวไปทางทิศใต้ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องแบ่งเขตการปกครองอีกครั้ง ในปี พ.ศ. 2544 โดยได้แบ่งออกเป็นหมู่ที่ 10 บ้านริมคลองพัฒนา และหมู่ที่ 11 บ้านอ่างแก้ว (ที่มาของชื่อหมู่บ้าน) ต่อมาได้มีการตั้งชื่อหมู่บ้านตามความเหมาะสม ซึ่งแนวทางการตั้งชื่อก็ได้มาจากการที่หมู่บ้านเดิมคือ บ้านมะเกลือ จึงได้ตั้งชื่อบ้านมะเกลือตามเดิม แต่ให้เรียกกันใหม่ตามระยะเวลาการก่อตั้ง คือ บ้านมะเกลือเดิม เรียก บ้านมะเกลือเก่า และที่ก่อตั้งขึ้นมาใหม่ เรียกว่า บ้านมะเกลือใหม่ อยู่ในเขตปกครอง อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา (สารสนเทศท้องถิ่นนครราชสีมา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี. ม.ป.ป.)

“ถิ่นเดิมโคราช พระพุทธไสยาสน์ศिला ธรรมจักรล้ำค่า ปราสาทหินโบราณ สัมโหฬารรสดี ประเพณีกินเขาคั่ว แดนธรรมะภูแก้ว” คำขวัญของอำเภอสูงเนิน ที่ได้สะท้อนนัยยะสำคัญกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของอำเภอสูงเนิน ที่มาของคำว่า "สูงเนิน" เป็นคำเรียกตามลักษณะภูมิประเทศ ซึ่งเป็นที่ราบสูงและเป็นเนิน เดิมเรียกว่า "บ้านสองเนิน" เพราะมีเนินดินอยู่สองฟากฝั่งแก้ว (บึงใหญ่ ซึ่งมีน้ำตลอดปี) ต่อมาภายหลังจึงเพี้ยนมาเป็น "สูงเนิน" เดิมขึ้นอยู่กับอำเภอสันติเยะ (อำเภอโนนไทยในปัจจุบัน)

ต่อมาสมัยรัชกาลที่ 5 มีการสร้างทางรถไฟสาย กรุงเทพฯ - นครราชสีมา และ ทางรถไฟตัดผ่านเข้าสูงเนิน อันเป็นชุมชนใหญ่ ทำให้การคมนาคมระหว่างบ้านสูงเนินกับตัวจังหวัดนครราชสีมา สะดวกสบายกว่าการติดต่อกับอำเภอสันติเยะ(โนนไทย) อีกทั้งประชาชนมาอยู่อาศัยในหมู่บ้านสูงเนินมากขึ้น

ภาพ 4.20 วัดธรรมจักรเสมาราม ตำบลเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา

ที่มา: ททท. (Tourism Authority of Thailand)

เมื่อปีพุทธศักราช 2444 ทางราชการจึงยกฐานะเป็นอำเภอสูงเนิน โดยแยกต่างหากจากอำเภอสันติเยะ (โนนไทย) และใช้ชื่อหมู่บ้านเป็นชื่อ “อำเภอสูงเนิน” อำเภอสูงเนินมีเมืองสำคัญอยู่ 2 เมือง คือ เมืองเสมาและเมืองโคราชปุระหรือเมืองโคราช ซึ่งเมืองทั้งสองเป็นเมืองประวัติศาสตร์ของชาติไทยมาช้านานตั้งแต่สมัยสุวรรณภูมิ ต่อมาจึงได้ยุบเมืองทั้งสอง ไปเป็นเมืองนครราชสีมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2442 (ร.ศ.118)

แนวคิดเกี่ยวกับธรรมนูญชุมชน ธรรมนูญชุมชน คือ กฎ กติกา ข้อบังคับ ที่ชุมชนร่วมกันวางไว้เพื่อสร้างสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ดี สร้างความมั่นคงให้กับชีวิตทรัพย์สิน และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนให้ยั่งยืน ธรรมนูญจึงเป็นการปฏิบัติการของสิทธิและอำนาจของชุมชนโดยตรง การสร้างอำนาจขององค์กรชุมชนจากฐานรากนั้น เริ่มจากการจัดการตนเองจากเรื่องเล็ก ๆ พัฒนามาสู่การทำกิจกรรมแก้ปัญหาชุมชนด้วยการคิดร่วมกัน วางแผนร่วมกัน การปฏิบัติการร่วมกัน

กระบวนการ ก่อ ร่าง สร้างและขับเคลื่อนธรรมนูญชุมชนอย่างต่อเนื่อง จึงถือเป็นการเชื่อมโยงคนในชุมชนที่จะเริ่มทำแผนพัฒนาและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน จนเกิดความเข้มแข็งของชุมชน จนสามารถพัฒนาไปสู่การจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนซึ่งเป็นเครื่องมือที่พัฒนาระบอบประชาธิปไตย ชุมชนมีกฎหมายรองรับการพัฒนาและดำเนินการในพื้นที่จนกระทั่งตกผลึกจนถึงขั้นชุมชนจัดการตนเองที่สามารถเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคมบางประการเกิดการร่วมจัดทำธรรมนูญชุมชนตำบลเป็นธรรมนูญที่บัญญัติโดยชุมชนและที่สำคัญคือการนำไปใช้ได้จริงในทางปฏิบัติ

ภาพ 4.21 ก่อ ร่าง สร้างและขับเคลื่อนธรรมนูญชุมชน

ที่มา: สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอหนองนาคำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พุทธศักราช 2560 กำหนดสิทธิและอำนาจแก่ปวงชนชาวไทยอย่างชัดเจนตามบัญญัติมาตรา 3 ซึ่งชุมชนสามารถใช้อำนาจอธิปไตยของตนได้โดยตรง เพื่อให้เข้าถึงสิทธิต่างๆ ที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองและคุ้มครองให้ เป็นการใช้อำนาจเพื่อร่วมกันตัดสินใจ กำหนดวิถีชีวิตและอนาคตชุมชนของตนเองโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่

ดีของชุมชนโดยอำนาจอธิปไตยของคนในชุมชนประกอบด้วยอำนาจ 3 ด้าน คืออำนาจในการกำหนดกติกาเพื่อใช้ร่วมกันในชุมชน เช่น กติกาว่าด้วยการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ กติกาว่าด้วยการจัดสรรสวัสดิการ เป็นต้น อำนาจทางการบริหาร ได้แก่ อำนาจในการที่จะบริหารจัดการกิจการต่างๆ ของชุมชน เช่น การจัดการป่าชุมชน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน การจัดการเงินและการคลังของชุมชน เป็นต้น ส่วนอำนาจตุลาการ ได้แก่ อำนาจในการพิจารณาตัดสินคุณค่าต่างๆ ที่ประสงค์จะให้เกิดขึ้นในชุมชน เช่น การตัดสินใจในการพัฒนาชุมชน การตัดสินใจในทางเลือกที่จะดำเนินการ การตัดสินใจในการกำหนดแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นต้น (ทศพล สมพงษ์. 2555)

ธรรมนูญชุมชนตำบลมะเกลือใหม่ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2564 เป็นเครื่องมือและกลไกที่ให้โอกาสประชาชน องค์การบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่ สถานศึกษา ภาคเอกชนและภาคีเครือข่ายใช้เป็นเครื่องมือในการกำกับ ดูแลชุมชนท้องถิ่น เสมือนข้อตกลงร่วมกันของชาวตำบลมะเกลือใหม่ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยมีจุดหมายปลายทางที่มุ่งหวังเดียวกันคือ “ความอยู่ดีมีสุขของคนตำบลมะเกลือใหม่เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งภายใต้วิถีการดำเนินชีวิตที่ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เสริมหนุนด้วยพลังทางกฎหมายของประชาชน โดยธรรมนูญชุมชนตำบลมะเกลือใหม่ ฉบับนี้เป็นเจตนารมณ์และพันธะร่วมกันของสังคมของคนตำบลมะเกลือใหม่ ให้สามารถใช้อำนาจสำหรับการพัฒนาเพื่อกำหนดทิศทางและเป้าหมายของกระบวนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นภายใต้ศักยภาพของทรัพยากรท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ด้วยหลักการมีส่วนร่วมและการพึ่งตนเอง

กระบวนการจัดทำสาระสำคัญของธรรมนูญชุมชนตำบลมะเกลือใหม่และกระบวนการแปลงธรรมนูญชุมชนตำบลมะเกลือใหม่ไปสู่การปฏิบัติในอนาคตนั้น จะเป็นกลไกและกระบวนการทางสังคมเชื่อมโยงและขับเคลื่อนการพัฒนาสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนและสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนต่อไป

ข้อ 1 ธรรมนูญนี้เรียกว่า “ธรรมนูญชุมชนตำบลมะเกลือใหม่ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2564”

ข้อ 2 การประกาศใช้ธรรมนูญชุมชนตำบลมะเกลือใหม่ ให้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่..... เป็นต้นไป

ข้อ 3 ในธรรมนูญชุมชนตำบลมะเกลือใหม่ ฉบับนี้

ชุมชนสามัคคี หมายถึง คนตำบลมะเกลือใหม่ ได้รับการปลูกฝังให้มีความรักและความภาคภูมิใจในรากเหง้า มีจิตสำนึกในการเป็นเจ้าของพื้นที่ เป็นคนมีระเบียบ มีวินัยต่อตนเอง สนับสนุนหลักการประชาธิปไตยในชุมชน และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเป็นชุมชนเข้มแข็ง กำหนดกฎระเบียบ มาตรการของชุมชน เป็นแนวทางปฏิบัติโดยชุมชนเอง

การศึกษาดี มีคุณธรรม หมายถึง คนตำบลมะเกลือใหม่ให้การสนับสนุนการดำเนินงานของสภาเด็กและเยาวชน สนับสนุนให้ได้เรียนหนังสือทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการเรียนรู้ตามอัธยาศัยอย่างต่อเนื่อง ปลูกจิตสำนึกรักบ้านเกิด รักถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ ส่งเสริมให้มีความรู้คู่คุณธรรม ได้เรียนหนังสือในโรงเรียนที่มีการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนอย่างเหมาะสม

น้อมนำวิถีพอเพียง หมายถึง คนตำบลมะเกลือใหม่ดำเนินชีวิตภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีความพอดี มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่ดี โดยใช้ความรู้คู่คุณธรรม มีระบบการบริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐาน ถนน แหล่งน้ำ ไฟฟ้า ประปา โดยชุมชนให้มีความเพียงพอต่อการดำเนินชีวิตครอบคลุมพื้นที่ที่เกิดปัญหาและการประกอบอาชีพ

แดนธรรมะ หมายถึง คนตำบลมะเกลือใหม่ร่วมกัน อนุรักษ์ สืบสานศิลปวัฒนธรรม

ชนบธรรมเนียมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งบุคคลและสถานที่สำคัญ จัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ของชุมชน

รักษาสีงแวดล้อม หมายถึง คนตำบลมะเกลือใหม่ร่วมกัน อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ป่าไม้ แหล่งน้ำธรรมชาติ ให้คงอยู่ในสภาพสมบูรณ์ รู้จักใช้อย่างประหยัด คุ่มค่า และรับผิดชอบต่อคนตำบลมะเกลือใหม่

คณะกรรมการธรรมนูญชุมชนตำบลมะเกลือใหม่ หมายถึง คณะกรรมการหมู่บ้าน ภาคีเครือข่ายหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรชุมชน ประชาอาสาที่ร่วมดำเนินกิจกรรมสร้างเสริมธรรมาภิบาลในพื้นที่ตำบลมะเกลือใหม่

ข้อ 4 ธรรมนูญฉบับนี้ใช้เป็นกรอบและแนวทางการดำเนินชีวิต การดำเนินงานของประชาชนตำบลมะเกลือใหม่ หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษา

หมวดที่ 1 ปรัชญาแนวคิดของตำบลมะเกลือใหม่

ข้อ 5 ชุมชนสามัคคี การศึกษาดี มีคุณธรรม น้อมนำวิถีพอเพียง แดนธรรมะ รักษาสิ่งแวดลอม

หมวดที่ 2 ชุมชนสามัคคี

ข้อ 6 ตำบลมะเกลือใหม่ มีองค์กรหลักในการพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย บ้าน วัด สถานศึกษา องค์กรบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่และส่วนราชการที่จะส่งเสริมคนตำบลมะเกลือใหม่ สมาชิกทุกครอบครัวให้มีความรู้และความสามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตได้

ข้อ 7 คนตำบลมะเกลือใหม่ ได้รับการปลูกฝังให้มีความรักและความภาคภูมิใจในรากเหง้า มีจิตสำนึกในการเป็นเจ้าของพื้นที่ เป็นคนมีระเบียบ มีวินัยต่อตนเองและส่วนรวม และมีส่วนร่วมพัฒนาเป็นชุมชนเข้มแข็ง กำหนดกฎระเบียบ มาตรการของชุมชน เป็นแนวทางปฏิบัติโดยชุมชนเอง

ข้อ 8 คนตำบลมะเกลือใหม่ให้ความสำคัญในเรื่องสิทธิและหน้าที่ของตนเองตามระบอบประชาธิปไตย สนับสนุนหลักการประชาธิปไตยในชุมชนเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยให้การสนับสนุนการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชน สภาเกษตรกร สภาองค์กรบริหารส่วนตำบล คณะกรรมการไถ่เกลี่ยกรณีพิพาทระดับหมู่บ้าน และระดับตำบล

ข้อ 9 คนตำบลมะเกลือใหม่ต้องให้ความสำคัญในการประชุม เข้าร่วมประชุมทุกครั้งทุกระดับทั้งการประชุมระดับคุ้ม หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง

ข้อ 10 คนตำบลมะเกลือใหม่ทุกระดับเรือน มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน ร่วมค้นหาปัญหา ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ไขปัญหา และร่วมประเมินผล การตัดสินใจจากการมีส่วนร่วมของชุมชน เกิดความภาคภูมิใจ สามัคคี มีคุณธรรม

ข้อ 11 คนตำบลมะเกลือใหม่ต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎ ระเบียบ และข้อบังคับ ของชุมชนที่เป็นที่ยอมรับและเป็นข้อตกลงร่วมกัน ให้คนตำบลมะเกลือใหม่ได้ยึดถือปฏิบัติ

ข้อ 12 คนตำบลมะเกลือใหม่ต้องเปิดโอกาสให้มีการโต้เถียงอย่างมีวุฒิภาวะจากทุกกลุ่ม ความคิด เพื่อให้ประชาชนมีข้อสรุปที่สมเหตุผลในการตัดสินใจ ไม่ตกเป็นเหยื่อของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่ แสวงหาอำนาจทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจ

ข้อ 13 คนตำบลมะเกลือใหม่ ต้องเปิดพื้นที่ให้แก่ประชาชนที่ด้อยโอกาส เคยถูกละเลย ให้ได้สิทธิมีเสียงในฐานะพลเมืองที่เท่าเทียม ได้รับการดูแลจากชุมชน และได้รับสวัสดิการตามสิทธิ ขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง เท่าเทียม จากองค์การบริหารส่วนตำบล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ข้อ 14 คนตำบลมะเกลือใหม่ ทุกคนต้องมีสิทธิอย่างเท่าเทียมกันในการแสดงความคิดเห็น ร่วมดำเนินงานและรับผลประโยชน์ โดยการเข้าร่วมกิจกรรมและโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่ได้รับการ สนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งช่วยในการยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวและชุมชน โดยรวมให้สูงขึ้น

หมวดที่ 3 การศึกษาดี มีคุณธรรม

ข้อ 15 คนตำบลมะเกลือใหม่และองค์การบริหารส่วนตำบล ต้องให้การสนับสนุนการ ดำเนินงานของสภาเด็กและเยาวชน ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้ได้เรียนหนังสือทั้งการศึกษาใน ระบบ นอกระบบและการเรียนรู้ตามอัธยาศัย อย่างต่อเนื่อง

ข้อ 16 คนตำบลมะเกลือใหม่ องค์การบริหารส่วนตำบลและโรงเรียน ต้องให้การศึกษาเน้น การปลูกจิตสำนึกรักบ้านเกิด รักถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ ส่งเสริมให้มีความรู้คู่คุณธรรม ได้เรียนหนังสือใน โรงเรียนที่มีการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียน มีศักยภาพในการศึกษาต่อ

ข้อ 17 คนตำบลมะเกลือใหม่และองค์การบริหารส่วนตำบลร่วมกันสร้างแหล่งเรียนรู้ใน ชุมชนที่หลากหลาย โดยมุ่งเน้นวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของตำบลและพัฒนาให้มีเครือข่าย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในตำบล และภายนอกตำบล

ข้อ 18 คนตำบลมะเกลือใหม่มีองค์กรหลักในชุมชน ประกอบด้วย บ้าน วัด โรงเรียน และ องค์การบริหารส่วนตำบล ที่ส่งเสริมคนตำบลมะเกลือใหม่ทุกครอบครัวให้ได้รับการศึกษาทุกระดับ ทุกประเภท ให้มีความรู้คู่คุณธรรม สามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตได้

หมวดที่ 4 น้อมนำวิถีพอเพียง

ข้อ 19 คนตำบลมะเกลือใหม่ดำเนินชีวิตภายใต้แนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่และหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 คือ ความพอดี ความมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่ดี โดยใช้ความรู้คู่คุณธรรม

ข้อ 20 คนตำบลมะเกลือใหม่มีระบบการบริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐาน ถนน แหล่งน้ำ ระบบสาธารณูปโภค ไฟฟ้า น้ำประปา โดยชุมชนให้มีความเพียงพอต่อการดำเนินชีวิต และครอบคลุมพื้นที่เกิดปัญหาและการประกอบอาชีพ

ข้อ 21 คนตำบลมะเกลือใหม่ทุกครอบครัวมีการจัดทำบัญชีครัวเรือน ได้รับการปลูกฝังการออกจากครอบครัว ชุมชน หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง ได้รับการสำรวจความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) เพื่อนำข้อมูลไปจัดทำแผนชุมชน

ข้อ 22 คนตำบลมะเกลือใหม่ส่งเสริมให้มีการนำอินทรีย์ชีวภาพเข้ามาใช้ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ลด เลิก การใช้สารเคมีซึ่งเป็นภัยต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม

ข้อ 23 คนตำบลมะเกลือใหม่ต้องได้รับความปลอดภัย เมื่อเข้าร่วมกิจกรรมส่วนรวม หรือไปร่วมกิจกรรมที่มีการแสดง การละเล่น หากมีบุคคลใดที่ก่อเรื่องทะเลาะวิวาทบุคคลนั้นต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น

ข้อ 24 คนตำบลมะเกลือใหม่ต้องได้รับการช่วยเหลือที่ทันต่อเหตุการณ์ในกรณีเกิดภัยพิบัติ อุบัติเหตุฉุกเฉิน โดยมีศูนย์ประสานงานบรรเทาสาธารณภัยที่มีความพร้อม ทั้งคน วัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่ โดยมีอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) หน่วยกู้ชีพ กู้ภัย ให้บริการตลอด 24 ชั่วโมง

ข้อ 25 คนตำบลมะเกลือใหม่และองค์การบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่ ต้องมีการส่งเสริมให้ประชาชนมีจิตอาสา และส่งเสริมให้กระทำความดี โดยการยกย่องชมเชย ประกาศเกียรติคุณ เมื่อกระทำความดีเป็นที่ประจักษ์ต่อชุมชน

หมวดที่ 5 แดนธรรมะ

ข้อ 26 คนตำบลมะเกลือใหม่ต้องร่วมกัน อนุรักษ์ สืบสานศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ โดยนำหลักศีลห้า การเคารพนับถือ “ศาลปู่ตา” ทั้งบุคคลและสถานที่สำคัญ จัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ของชุมชน

ข้อ 27 คนตำบลมะเกลือใหม่และองค์การบริหารส่วนตำบลร่วมกันพัฒนาวัด ศาสนาสถาน ให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชนและเป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมะ คุณธรรมจริยธรรม ส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยมุ่งเน้นหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

หมวดที่ 6 รักษาสิ่งแวดล้อม

ข้อ 28 คนตำบลมะเกลือใหม่ร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ป่าไม้ แหล่งน้ำ ธรรมชาติ ให้คงอยู่ในสภาพสมบูรณ์ รู้จักใช้อย่างประหยัด คุ่มค่า และรับประโยชน์โดยคนตำบลมะเกลือใหม่

ข้อ 29 คนตำบลมะเกลือใหม่ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการค้นหาครุภูมิปัญญา และปราชญ์ชาวบ้าน ในสาขาต่าง ๆ เช่น การแพทย์พื้นบ้าน อาหารไทยโบราณ ดนตรีพื้นบ้าน ถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่คนรุ่นใหม่

ข้อ 30 คนตำบลมะเกลือใหม่ ร่วมกันพัฒนาสภาพแวดล้อมในชุมชนให้น่าอยู่ หน้าบ้านสวย ด้วยการปลูกไม้ดอกไม้ประดับ หลังบ้านสวน ด้วยการปลูกพืชผักสวนครัวรั้วกินได้ ปลูกสมุนไพรในบ้าน ดูแลความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง ที่ร่วมกันพัฒนาสภาพแวดล้อมให้เป็นตำบลปลอดภัย โดยไม่ทิ้งขยะตามถนน สถานที่สาธารณะและสถานที่ราชการ

ข้อ 31 คนตำบลมะเกลือใหม่ ไม่เผาป่า ไม่เผาหญ้า ไม่เผาตอซังข้าว ซึ่งเป็นการทำลายจุลินทรีย์ในดิน ส่งเสริมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแทนการเผา

ข้อ 32 คนตำบลมะเกลือใหม่ร่วมกันอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา แหล่งต้นน้ำ การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ การเกษตรพื้นที่สูงและทุ่งเลี้ยงสัตว์ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่

ข้อ 33 คนตำบลมะเกลือใหม่ให้ความสำคัญการทำเกษตรชีวภาพ เกษตรอินทรีย์ และปลอดภัย มีความเป็นอยู่ร่วมกับธรรมชาติแบบยั่งยืน

ข้อ 34 คนตำบลมะเกลือใหม่ มีการคัดแยกขยะในครัวเรือน

หมวดที่ 7 คณะกรรมการ

ข้อ 35 องค์การบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่เป็นเจ้าภาพดำเนินการกระบวนการสรรหาคณะกรรมการธรรมนูญชุมชนตำบลมะเกลือใหม่ โดยให้มีผู้แทนจากทุกหมู่บ้าน โดยกระบวนการสรรหาต้องยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยมีสัดส่วนคณะกรรมการที่ประกอบด้วย

(1) ผู้แทนภาครัฐ จำนวน 3 คน

(2) ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 5 คน จากฝ่ายบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่ จำนวน 1 คน ฝ่ายสภาองค์การบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่ที่คัดเลือกกันเอง จำนวน 2 คน และฝ่ายข้าราชการส่วนตำบล จำนวน 2 คน

(3) ผู้แทนจากภาคประชาชน จำนวน 12 คน จากกลุ่มประชาอาสาในพื้นที่ตำบลมะเกลือใหม่คัดเลือกกันเอง หมู่บ้านละ 1 คน

(4) ผู้แทนฝ่ายปกครองท้องถิ่น จำนวน 13 คน จากตำแหน่ง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในพื้นที่ของตำบลมะเกลือใหม่

ข้อ 36 ให้กรรมการในคณะกรรมการธรรมนูญตำบลมะเกลือใหม่ มีวาระอยู่ในตำแหน่งคราวละ 4 ปี เมื่อกรรมการในวาระหนึ่งอยู่ในตำแหน่งครบวาระ 4 ปีแล้ว ยังมิได้มีการแต่งตั้งกรรมการขึ้นใหม่ ให้กรรมการที่ครบวาระนั้น อยู่ในตำแหน่งต่อไปจนกว่ากรรมการซึ่งได้รับการแต่งตั้งใหม่เข้ารับหน้าที่

ข้อ 37 กรรมการ นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระแล้ว ให้พ้นจากตำแหน่งในกรณีดังต่อไปนี้

- (1) ตาย
- (2) ลาออก
- (3) ย้ายไปดำรงตำแหน่งหรือไปประกอบวิชาชีพหรืออาชีพในท้องถิ่นหรือพื้นที่อื่น
- (4) เป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ
- (5) เป็นบุคคลล้มละลาย
- (6) ได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่โทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ

ข้อ 38 ให้คณะกรรมการธรรมนูญตำบลมะเกลือใหม่ มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

- (1) จัดทำประกาศธรรมนูญตำบลมะเกลือใหม่ เพื่อขับเคลื่อนการนำธรรมนูญตำบลมะเกลือใหม่ไปสู่การปฏิบัติ
- (2) เข้าไปมีส่วนร่วมการวิเคราะห์แผนแต่ละหมู่บ้าน เพื่อจัดทำเป็นแผนงาน แผนกิจกรรมของตำบลมะเกลือใหม่ เพื่อเสนอต่อสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- (3) ให้คำแนะนำในการจัดทำข้อมูลและแผนดำเนินงานที่เกี่ยวกับปัญหาต่างๆ ในพื้นที่ตำบลมะเกลือใหม่
- (4) แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อดำเนินงานที่เกี่ยวข้องได้ตามความจำเป็น เหมาะสม

ข้อ 39 จัดให้มีคณะที่ปรึกษากรรมการสำนักงานธรรมนูญชุมชนตำบลมะเกลือใหม่ ประกอบด้วย

- (1) ผู้แทนทางศาสนา จำนวน 3 รูป/คน จากการคัดเลือกของประชาชนที่เป็นที่เลื่อมใสศรัทธา
- (2) นายอำเภอสูงเนิน
- (3) ผู้กำกับสถานีตำรวจภูธร อำเภอสูงเนิน
- (4) เกษตรอำเภอสูงเนิน
- (5) สาธารณสุขอำเภอสูงเนิน
- (6) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.)
- (7) พัฒนาการอำเภอสูงเนิน
- (8) ท้องถิ่นอำเภอสูงเนิน

ข้อ 40 บทบาทหน้าที่ของที่ปรึกษา มีดังนี้

- (1) ให้คำปรึกษา ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะแก่คณะกรรมการธรรมนูญชุมชนตำบลมะเกลือใหม่

(2) ให้การสนับสนุนและส่งเสริมการดำเนินงาน และจัดกิจกรรมของคณะกรรมการ ธรรมนูญชุมชนตำบลมะเกลือใหม่

(3) ร่วมประชุมกับคณะกรรมการธรรมนูญชุมชนตำบลมะเกลือใหม่ตามวาระ โอกาส

หมวดที่ 8 บทเฉพาะกาล

ข้อ 41 กรณีที่มีการละเมิดธรรมนูญฉบับนี้ ให้คณะกรรมการธรรมนูญชุมชนตำบลมะเกลือใหม่ นำประเด็นดังกล่าวมาปรึกษาหารือในที่ประชุมคณะกรรมการธรรมนูญชุมชนและเสนอให้ใช้มาตรการทางสังคมดำเนินการตามความเหมาะสมร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล

ข้อ 42 ให้คณะกรรมการธรรมนูญชุมชนประเมินการดำเนินงานภายใน 30 วัน หลังวันที่ 10 ธันวาคม ของทุกปี เพื่อทราบผลการดำเนินการและเผยแพร่ให้ประชาชนรับทราบ การยกเลิกการใช้ ธรรมนูญชุมชนตำบลมะเกลือใหม่ ต้องผ่านการทำประชามชของทุกหมู่บ้าน

ภาพ 4.22 ธรรมนูญชุมชนตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสองเนิน จังหวัดนครราชสีมา

ที่มา: โคราชมาร์เก็ตติ้ง แอนด์ โปรดักชั่น, 2564

ธรรมนูญชุมชนตำบลพระพุทธรูปประกอบด้วย 7 หมวด คือ 1) หมวดปรัชญาและแนวคิดของ ตำบลพระพุทธรูป 2) หมวดอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม 3) หมวดชุมชนประชาธิปไตย 4) หมวดโรงเรียนดี มีคุณธรรม 5) หมวดการจัดการสิ่งแวดล้อม 6) หมวดคณะกรรมการธรรมนูญชุมชนตำบลพระพุทธรูป 7) บทเฉพาะการ ดังนี้

ธรรมนูญตำบลพระพุทธเป็นเสมือนข้อตกลงร่วมกันของชาวตำบลพระพุทธ หน่วยงาน องค์กร กลุ่มชุมชน ภาศิเครือข่าย ในพื้นที่เพื่อสร้างชุมชนให้เกิดความเป็นประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง จึงเป็นรูปแบบการพัฒนานโยบายสาธารณะแบบมีส่วนร่วม โดยมีจุดหมายปลายทางที่มุ่งหวังเดียวกัน คือ “**ตำบลพระพุทธประชาธิปไตยเข้มแข็ง**” ภายใต้วิถีการดำเนินชีวิตที่ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยธรรมนูญฉบับนี้เป็นเจตนารมณ์ร่วมและพันธะร่วมกันของสังคมของคนตำบลพระพุทธ ให้สามารถใช้อำนาจสำหรับการพัฒนาเพื่อกำหนดทิศทางและเป้าหมายของกระบวนการสร้างประชาธิปไตยในอนาคต

ในปี 2563 สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา องค์การบริหารส่วนตำบลพระพุทธ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา โรงเรียนบ้านกันผม และประชาชนตำบลพระพุทธ ได้ร่วมกันระดมความคิดและค้นหาวิธีเพื่อลดปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อหาทางออกให้กับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนครั้งแรก เริ่มต้นด้วยการประชุมเชิงปฏิบัติการระดมความคิดเห็นหาทางออก เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง การขาดธรรมาภิบาลด้านความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของประชาชน ภายใต้แนวคิดการสร้างธรรมนูญชุมชนตำบลพระพุทธ สร้างพลังทางกฎหมายแก่ภาคประชาชน โดยมีผู้เข้าร่วมจากภาครัฐ ภาคเอกชน สถานศึกษา และภาคประชาชน จากทั้ง 12 หมู่บ้าน ผ่านการทำฉากทัศน์ทั้งสิ่งที่อยากเห็น ในสิ่งที่ภาคภูมิใจในชุมชนพระพุทธ วาดภาพเพื่อสะท้อนของดีในชุมชน และข้อกังวลในสิ่งที่ชุมชนอยากให้มี/อยากรู้ แต่ยังไม่สามารถทำให้เกิดขึ้นได้จริงและหาทางออกเพื่อแก้ไขปัญหาที่สะท้อนความฝันของชุมชนพระพุทธ ซึ่งพบว่าผู้เข้าร่วมได้กำหนดภาพฝันและวิสัยทัศน์ในธรรมนูญชุมชนตำบลพระพุทธ 4 ด้าน ได้แก่ **1) อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม 2) ชุมชนประชาธิปไตย 3) โรงเรียนดี มีคุณธรรม 4) การจัดการสิ่งแวดล้อม**

ประวัติความเป็นมาของชุมชนตำบลพระพุทธได้มีการบันทึกไว้ในสมัยก่อนบ้านพระพุทธลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นป่า มีโจรผู้ร้ายออกปล้นบ้านเรือนชาวบ้านในละแวกนี้เป็นประจำ บางครอบครัวหนีไปอยู่ที่อื่น บางครอบครัวได้ตั้งรกรากอยู่ที่หมู่บ้านนี้ และชาวบ้านต่างบนบานศาลกล่าวไปต่างๆ นานา กาลต่อมามี “พระผุด” ขึ้นมากลางลำน้ำของหมู่บ้าน จึงทำให้ชาวบ้านที่เห็นเหตุการณ์ต่างตกตะลึง และให้ความเคารพนับถือมาเป็นเวลานาน ต่อมาเมื่อโจรผู้ร้ายเข้ามาปล้นจี้ชาวบ้านและได้ขโมยพระองค์ดังกล่าวไปด้วย สำเนียงภาษาโคราช คำว่า “ผุด” ตรงกับคำว่า “พุทธ” และเพื่อให้หมู่บ้านอยู่อย่างสงบ ร่มเย็น ปุ่ยา ตายาย จึงเรียกชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านพระพุทธ” หมู่บ้านได้ขยายใหญ่ขึ้น และใช้เรียกชื่อเป็นตำบลพระพุทธ จนถึงปัจจุบัน

คำขวัญอำเภอเฉลิมพระเกียรติ กล่าวว่า “เมืองไผ่ย่าง ช้างสิงา พาล่องแพ แลไทรงาม ลือนามสนามบิน” ได้สะท้อนนัยยะสำคัญที่กล่าวถึงอำเภอเฉลิมพระเกียรติ เป็นชุมชนเล็ก ๆ ริมแม่น้ำมูล เรียกว่า หมู่บ้านท่าช้าง เป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีความเจริญแห่งหนึ่งของจังหวัดนครราชสีมา เนื่องจากสถานที่ตั้งบ้านเรือนมีความเหมาะสม เพราะตั้งอยู่บริเวณชุมทางน้ำ ในอดีตท่าช้างจึงเป็นเมืองขนถ่ายสินค้า จากเรือกลไฟที่แล่นมาจากแม่น้ำโขง และ แม่น้ำชี จึงมีความสำคัญในระดับเมืองท่าของมณฑลนครราชสีมา

การขนถ่ายสินค้าในอดีตกระทำด้วยความยากลำบาก เนื่องจากไม่มีถนนหนทางสะดวก เช่นปัจจุบัน ส่วนใหญ่จึงใช้ช้างเป็นพาหนะในการขนถ่ายสินค้าเป็นสำคัญ ประกอบกับเป็นเส้นทางของบรรดาช้างป่าที่มักลงมาหากินยังบริเวณชุมทางน้ำและความสมบูรณ์ของป่าในอดีต ที่นี้จึงถูกเรียกว่า "ท่าช้าง"

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้สร้างทางรถไฟสายแรกของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากกรุงเทพฯ มาสิ้นสุดที่นครราชสีมา แต่ก็ยังไม่สะดวกในการขนถ่ายสินค้าเท่าใดนัก ดังนั้นในปลายปี 2446 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ ได้โปรดเกล้าให้สร้างทางรถไฟต่อจากเมืองนครราชสีมาถึงอุบลราชธานี พร้อมกับสร้างสะพานข้ามแม่น้ำมูล ทำให้ส่งผลกระทบกับการขนถ่ายสินค้าทางเรือ โดยเฉพาะเมืองทางรถไฟสร้างเสร็จและเปิดดำเนินการ การขนถ่ายสินค้าทางเรือกลไฟก็ต้องปิดกิจการลง เพราะสินค้าสามารถขึ้นลงได้ที่สถานีรถไฟท่าช้าง รวมทั้งสามารถส่งไปยังเมืองต่าง ๆ ได้สะดวกรวดเร็ว

จากเมืองเล็กสู่เมืองใหญ่ เมื่อความเจริญเข้ามาพร้อมกับทางรถไฟ รวมทั้งการก่อสร้างถนนหนทางทำให้ท่าช้างกลายเป็นเมืองขนาดใหญ่ สามารถแข่งเขตการปกครองออกจากเมืองนครราชสีมา และจัดตั้งเป็นกิ่งอำเภอท่าช้าง ในปี พ.ศ. 2466 (บริเวณที่ตั้งของโรงเรียนเพ็ชรมาตุคลาในปัจจุบัน ตั้งอยู่ในกิ่งอำเภอท่าช้าง) จนกระทั่งปี พ.ศ. 2496 ได้รับการยกฐานะเป็นอำเภอจักราช พร้อมกับการย้ายที่ทำการไปสร้างที่บ้านจักราช และกิ่งอำเภอท่าช้างก็กลายเป็นเพียง "ตำบลท่าช้าง" แม้ว่าจะกลับมาเป็นเพียงตำบลหนึ่ง แต่ร่องรอยความเจริญก็ไม่ได้จางหายไป

ชาวตำบลท่าช้างสามารถพัฒนาชุมชนขึ้นเป็น สุขาภิบาลท่าช้าง จนกระทั่งสามารถจัดตั้งเป็นกิ่งอำเภอท่าช้างพัฒนา ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวกรมการปกครองกระทรวงมหาดไทย กำลังเสนอจัดตั้งอำเภอเฉลิมพระเกียรติ ในแต่ละภูมิภาค ภูมิภาคละหนึ่งแห่ง เนื่องในพระมหามงคลวโรกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี ในวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2539 สุขาภิบาลท่าช้างได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอเฉลิมพระเกียรติ โดยแยกเป็นตำบลช้างทอง ตำบลท่าช้าง ตำบลหนองยาง ตำบลพระพุทธ ตำบลหนองงูเห่า ออกจากอำเภอจักราช และ ตั้งศูนย์ราชการที่ตำบลท่าช้าง

อำเภอเฉลิมพระเกียรติ เป็นอำเภอซึ่งได้รับการประกาศจัดตั้งเป็นอำเภอกรณีพิเศษ โดยไม่ผ่านการเป็นกิ่งอำเภอ มี เพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี โดยมีการตั้งชื่ออำเภอว่า อำเภอเฉลิมพระเกียรติ ใน 5 จังหวัด ดังนี้

1. อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา
2. อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครศรีธรรมราช
3. อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน
4. อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์
5. อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี

ธรรมนูญชุมชนตำบลพระพุทธร ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2564 เป็นเครื่องมือและกลไกที่ให้โอกาสประชาชน องค์การบริหารส่วนตำบลพระพุทธร สถานศึกษา ภาคเอกชนและภาคีเครือข่าย ใช้เป็นเครื่องมือในการกำกับ ดูแลชุมชนท้องถิ่น เสมือนข้อตกลงร่วมกันของชาวตำบลพระพุทธร ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยมีจุดหมายปลายทางที่มุ่งหวังเดียวกันคือ พระพุทธร่น่าอยู่ ประชาธิปไตยเข้มแข็ง ยึดหลักธรรมาภิบาล น้อมนำเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง ภายใต้วิถีการดำเนินชีวิตที่ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เสริมหนุนด้วยพลังทางกฎหมายของประชาชน โดยธรรมนูญชุมชนตำบลพระพุทธรฉบับนี้เป็นเจตนารมณ์และพันธะร่วมกันของสังคมของคนตำบลพระพุทธร ให้สามารถใช้อำนาจสำหรับการพัฒนาเพื่อกำหนดทิศทางและเป้าหมายของกระบวนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ภายใต้ศักยภาพของทรัพยากรท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ด้วยหลักการมีส่วนร่วมและการพึ่งตนเองของคนตำบลพระพุทธร

กระบวนการจัดทำสาระสำคัญของธรรมนูญชุมชนตำบลพระพุทธรและกระบวนการแปลงธรรมนูญชุมชนตำบลพระพุทธรไปสู่การปฏิบัติในอนาคตนั้น จะเป็นกลไกและกระบวนการทางสังคม เชื่อมโยงและขับเคลื่อนการพัฒนาสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนและสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนต่อไป

ข้อ 1 ธรรมนูญนี้เรียกว่า “ธรรมนูญชุมชนตำบลพระพุทธร ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2564”

ข้อ 2 การประกาศใช้ธรรมนูญชุมชนตำบลพระพุทธร ให้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่..... เป็นต้นไป

ข้อ 3 ในธรรมนูญชุมชนตำบลพระพุทธร ฉบับนี้

การอนุรักษ์ หมายถึง คนตำบลพระพุทธร่วมกันอนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ตำบลพระพุทธร

ชุมชนประชาธิปไตย หมายถึง ประชาชนชาวตำบลพระพุทธรมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนกิจกรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตั้งแต่การมีส่วนร่วมคิดวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมลงมือทำ และร่วมประเมินผล

การศึกษาดี หมายถึง ประชาชนชาวตำบลพระพุทธร่วมร่วมในการวางแผนการจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนสำหรับโรงเรียนในพื้นที่ให้เกิดความเหมาะสมกับท้องถิ่นตำบลพระพุทธร

คุณธรรม หมายถึง ประชาชนชาวตำบลพระพุทธร่วมเป็นผู้ที่มีคุณความดี มีจิตสำนึกในเรื่องความจริงความดีงามและใช้เป็นหลักดำเนินชีวิต

ภาคีเครือข่าย หมายถึง หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรชุมชน บุคคลต้นแบบที่ร่วมกันดำเนินกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพ บุคคล ครอบครัว ชุมชนในพื้นที่ตำบลพระพุทธร

หมวดที่ 1 ปรัชญาและแนวคิดของธรรมนูญชุมชนตำบลพระพุทธร

ข้อ 4 คนตำบลพระพุทธร่วมสร้างประชาธิปไตยภายใต้แนวคิด “พระพุทธร่วมอยู่ประชาธิปไตยเข้มแข็ง ยึดหลักธรรมาภิบาล น้อมนำเศรษฐกิจพอเพียง”

หมวดที่ 2 อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม

ข้อ 5 คนตำบลพระพุทธร่วมกันอนุรักษ์ สืบสานวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งบุคคล และสถานที่สำคัญ จัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ของชุมชน

ข้อ 6 คนตำบลพระพุทธร่วมได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัดการความรู้ด้านการอนุรักษ์ สืบสานวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการจัดการความรู้ และสนับสนุนการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่คนรุ่นใหม่จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ข้อ 7 คนตำบลพระพุทธร่วมส่งเสริมเยาวชนให้มีการทำกิจกรรม หรือร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ สืบสานวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

ข้อ 8 คนตำบลพระพุทธร่วมกันอนุรักษ์ศิลปและวัฒนธรรม ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น ตามฮีตสิบสอง คองสิบสี่

หมวดที่ 3 ชุมชนประชาธิปไตย

ข้อ 9 คนตำบลพระพุทธร่วมมีความเลื่อมใส ศรัทธา เชื่อมมั่น ในระบอบประชาธิปไตย อันมีชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

ข้อ 10 คนตำบลพระพุทธร่วมทุกครัวเรือน มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน ร่วมค้นหาปัญหา ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ไขปัญหา และร่วมประเมินผล การตัดสินใจจากการมีส่วนร่วมของชุมชน ทำให้คนตำบลพระพุทธร่วมเกิดความภาคภูมิใจ สังคมรู้จัก สามัคคี มีคุณธรรม

ข้อ 11 คนตำบลพระพุทธร่วมได้รับการปลูกฝัง ให้มีความรักและความภาคภูมิใจในรากเหง้า ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง และมีส่วนร่วมกันพัฒนาเป็นชุมชนเข้มแข็ง กำหนดกฎระเบียบ หรือ มาตรการของชุมชน เป็นแนวทางปฏิบัติโดยชุมชนเอง

ข้อ 12 คนตำบลพระพุทธร่วมให้ความสำคัญเรื่องสิทธิและหน้าที่ของตนเองตามระบอบประชาธิปไตย สนับสนุนหลักการประชาธิปไตยในชุมชน โดยให้การสนับสนุนการดำเนินงานของสภาเด็กและเยาวชน สภาองค์กรชุมชน สภาเกษตรกร สภาองค์กรบริหารส่วนตำบล และอื่น ๆ

ข้อ 13 สนับสนุนและส่งเสริมความรู้ ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมบุคคลครัวเรือน ชุมชน เกิดการผลิตเอง ใช้เอง ปลูกเอง กินเอง อย่างเป็นรูปธรรม โดยเน้นเกษตรอินทรีย์

ข้อ 14 คนตำบลพระพุทธให้ความสำคัญในการประชุม เข้าร่วมประชุมทุกครั้ง ทุกระดับ ทั้งการประชุมระดับคุ้ม หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง

ข้อ 15 องค์การบริหารส่วนตำบลพระพุทธสนับสนุนงบประมาณเพื่อบริหารจัดการตามแผนงาน หรือกิจกรรมโครงการ ที่คณะกรรมการธรรมนุญตำบลพระพุทธกำหนด

หมวดที่ 4 โรงเรียนดี มีคุณธรรม

ข้อ 16 คนตำบลพระพุทธ ได้รับการส่งเสริม สนับสนุนให้ได้เรียนหนังสือทั้งการศึกษาในระบบ นอกกระบบและการเรียนรู้ตามอัธยาศัย อย่างต่อเนื่อง

ข้อ 17 คนตำบลพระพุทธได้รับการปลูกจิตสำนึกรักบ้านเกิด รักถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ ส่งเสริมให้มีความรู้ ยึดมั่นในศีลธรรม และมุ่งส่งเสริมผู้เรียนให้มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ

ข้อ 18 คนตำบลพระพุทธกลุ่มวัยเรียน ได้รับการศึกษาในโรงเรียนที่มีการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียน

ข้อ 19 คนตำบลพระพุทธร่วมกันพัฒนาวัด ศาสนสถาน ให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชนและเป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมะ คุณธรรม จริยธรรม ส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมุ่งหลักปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

หมวดที่ 5 การจัดการสิ่งแวดล้อม

ข้อ 20 คนตำบลพระพุทธ ส่งเสริม สนับสนุน ร่วมกันสร้างอาสาสมัครชุมชน ในการดูแลจัดการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ตำบลพระพุทธ

ข้อ 21 คนตำบลพระพุทธ สร้างภาคีเครือข่ายด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม กับหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ทั้ง ภาครัฐ และเอกชน

ข้อ 22 คนตำบลพระพุทธ ควบคุม กลิ่นขยะ สิ่งปฏิกูล น้ำเสีย เสียง ฝุ่นละออง แสง คว้นให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม ตามเกณฑ์ที่ร่วมกันกำหนด

ข้อ 23 คนตำบลพระพุทธส่งเสริมการจัดการธรรมชาติให้ร่มรื่น และสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อสุขภาพ

หมวดที่ 6 คณะกรรมการธรรมนุญตำบลพระพุทธ

ข้อ 24 ให้องค์การบริหารส่วนตำบลพระพุทธเป็นเจ้าภาพดำเนินการกระบวนการสรรหาคณะกรรมการธรรมนุญตำบลพระพุทธ ไม่น้อยกว่า 12 คน ให้มีผู้แทนจากทุกหมู่บ้าน โดยกระบวนการสรรหา ต้องยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน

ข้อ 25 จัดให้มีคณะกรรมการธรรมนุญตำบลพระพุทธ มีสัดส่วนคณะกรรมการที่ประกอบด้วย

- (1) ผู้แทนภาครัฐ จำนวน 4 คน
- (2) ผู้แทนจากภาคประชาชน จำนวน 12 คน จากกลุ่มอาสาสมัครในพื้นที่ตำบล พระพุทธคัดเลือกกันเอง หมู่บ้านละ 1 คน
- (4) ผู้แทนฝ่ายปกครองท้องถิ่น จำนวน 14 คน จากตำแหน่ง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ใน เขตพื้นที่ตำบลพระพุทธ

ข้อ 26 คณะกรรมการธรรมนูญตำบลพระพุทธ มีวาระอยู่ในตำแหน่ง คราวละ 4 ปี เมื่อ กรรมการในวาระหนึ่งอยู่ในตำแหน่งครบวาระ 4 ปีแล้ว ยังมิได้มีการแต่งตั้งกรรมการขึ้นใหม่ ให้ กรรมการที่ครบวาระนั้น อยู่ในตำแหน่งต่อไปจนกว่ากรรมการซึ่งได้รับการแต่งตั้งใหม่เข้ารับหน้าที่

ข้อ 27 กรรมการ นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระแล้ว ให้พ้นจากตำแหน่งในกรณี ดังต่อไปนี้

- (1) ตาย
- (2) ย้ายไปดำรงตำแหน่งหรือไปประกอบวิชาชีพหรืออาชีพในท้องถิ่นหรือพื้นที่อื่น
- (3) เป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ
- (4) เป็นบุคคลล้มละลาย
- (5) ได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่โทษสำหรับความผิดที่ได้ กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ

ข้อ 28 ให้คณะกรรมการธรรมนูญตำบลพระพุทธ มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

- (1) จัดทำประกาศธรรมนูญตำบลพระพุทธ เพื่อขับเคลื่อนการนำธรรมนูญตำบล พระพุทธไปสู่การปฏิบัติ
- (2) วิเคราะห์แผนแต่ละหมู่บ้าน เพื่อจัดทำเป็นแผนงาน แผนกิจกรรมของตำบล พระพุทธ เพื่อเสนอต่อสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- (3) ให้คำแนะนำในการจัดทำข้อมูลและแผนดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับปัญหาต่างๆ ใน พื้นที่ตำบลพระพุทธ
- (4) แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อดำเนินงานที่เกี่ยวข้องได้ตามความจำเป็น

หมวดที่ 7 บทเฉพาะกาล

ข้อ 41 กรณีที่มีการละเมิดธรรมนูญฉบับนี้ ให้คณะกรรมการธรรมนูญชุมชนตำบลพระพุทธ นำประเด็นดังกล่าวมาปรึกษาหารือในที่ประชุมคณะกรรมการธรรมนูญชุมชนและเสนอให้ใช้ มาตรการทางสังคมดำเนินการตามความเหมาะสมร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล

ข้อ 42 ให้คณะกรรมการธรรมนูญชุมชนประเมินการดำเนินงานภายใน 30 วัน หลังวันที่ 10 ธันวาคม ของทุกปี เพื่อทราบผลการดำเนินการและเผยแพร่ให้ประชาชนรับทราบ การยกเลิกการใช้ธรรมนูญชุมชนตำบลพระพุทธร ต้องผ่านการทำประชาคมของทุกหมู่บ้าน

ภาพ 4.23 ธรรมนูญชุมชนตำบลพระพุทธร อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา

ที่มา: โคราชมาร์เก็ตติ้ง แอนด์ โปรดักชั่น, 2564

หนังสือนิทานคุณธรรม เป็นเครื่องมือในการสื่อสารและถ่ายทอดแนวคิดพลเมืองตื่นรู้ที่เสริมสร้างหลักธรรมาภิบาลพื้นฐานแก่เด็กเล็กและเยาวชนคนรุ่นใหม่ผู้เป็นอนาคตของชุมชนประเทศและสังคมโลก

กระบวนการพัฒนาหนังสือนิทาน เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษา ในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลสู่สังคมปลอดคอร์รัปชันในจังหวัดนครราชสีมา กรณีศึกษาตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนิน และตำบลพระพุทธร อำเภอเฉลิมพระเกียรติจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งผู้วิจัยได้พัฒนาเครื่องมือในการสร้างสำนึกการมีส่วนร่วมในการต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชันให้กับเครือข่ายภาคประชาสังคม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาของจังหวัดนครราชสีมา สำหรับภาคการศึกษานั้นผู้วิจัยได้ร่วมมือกับคณะครูและนักเรียนโรงเรียนบ้านกันผม ตำบลพระพุทธร อำเภอเฉลิมพระเกียรติและโรงเรียนชินวงศ์อุปถัมภ์ ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนินในการพัฒนาเครื่องมือเพื่อการสร้างความเป็นพลเมืองตื่นรู้ (Active Citizen) ให้กับนักเรียนซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่าการสร้างพลเมืองตื่นรู้จะต้องเริ่มตั้งแต่ระดับปฐมวัยและเครื่องมือที่ดีที่สุดอย่างหนึ่งที่จะเข้าถึงความรู้สึกของเด็กวัยนี้คือนิทานนิทาน ส่วนด้านเนื้อหาก็หาต้องมาจากประเด็นปัญหาของชุมชนนั้น ๆ ที่ได้ก่อกวนอยู่ เมื่อสรุปได้ดังนี้

ผู้วิจัยจึงได้ร่วมมือกับคณะครูและนักเรียนของทั้งสองโรงเรียนดังกล่าวในการนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม สถานการณ์ แนวคิด ความเชื่อและปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนมาสร้างเป็นหนังสือนิทานสำหรับเด็ก โดยมีพี่น้องนักเรียนชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาเป็นผู้ผลิตโครงเรื่องและต้นร่างของหนังสือนิทาน มีทีมนักศึกษาศาสาวิชาศิลปศึกษาเป็นผู้ช่วยพัฒนาในขั้นของการออกแบบตัวละครและการระบายสี มีนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านหนังสือนิทานสำหรับเด็กปฐมวัยและผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปศึกษาเป็นผู้คอยกำกับดูแลทุกขั้นตอน สุดท้ายได้หนังสือนิทานคุณธรรมที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองต้นรู้ที่เชื่อมโยงกับปัญหาของชุมชนและธรรมาภิบาลชุมชน ดังนี้

โรงเรียนชินวงศ์อุปถัมภ์ ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดนครราชสีมา

4.24 นิทานกระรอกตอนซี้ดื้อ

ที่มา: โรงเรียนชินวงศ์อุปถัมภ์

หนังสือนิทานเรื่อง “กระรอกตอนซี้ดื้อ” เป็นเรื่องเกี่ยวกับฝูงกระรอกเผือก (ภาษาถิ่นโคราชเรียกว่า ตอน) ที่อาศัยอยู่ในป่าของวัดป่าภูผาสว่าง ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งกระรอกเผือกฝูงนี้ปัจจุบันมีผู้นำอาหารไปให้กินทุกวันจนไม่รู้จักหาอาหารในธรรมชาติเองได้ แต่ในหนังสือนิทานเล่มนี้ได้แก่นักเรียนจากโรงเรียนชินวงศ์อุปถัมภ์ช่วยกันคิดว่ามีกระรอกหนุ่มตัวหนึ่งที่กล้าคิดนอกกรอบในการหาอาหารจากธรรมชาติและกล้าผจญภัยไปในป่ากว้าง และกลับมาชักชวนเพื่อน ๆ กระรอกตัวอื่น ๆ ให้ออกไปท่องป่ากว้างเพื่อหาอาหารในธรรมชาติด้วยกัน นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่าคุณสมบัตินี้ความเป็นพลเมืองต้นรู้เพื่อสร้างสังคมธรรมาภิบาล คือ สมาชิกภายในชุมชนต้องรู้จักคิดนอกกรอบ คิดวิเคราะห์เหตุและผลไม่จำเป็นต้องเชื่อหรือทำตามสิ่งที่ทำตาม ๆ กันมา ต้องมีผู้นำที่รู้จักคิดสร้างสรรค์ต่อยอดมีภาวะผู้นำที่มีอุดมการณ์ กล้าคิดกล้าตัดสินใจ เห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวม ซึ่งสำนึกเหล่านี้ควรได้รับการปลูกฝังไปตั้งแต่วัยเด็กเล็กเพื่อให้พัฒนาต่อยอดให้เข้มแข็งยิ่งขึ้นเมื่อเขาเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต

4.25 นิทานปลายทางพลาสติก

ที่มา: โรงเรียนชินวงศ์อุปถัมภ์

นิทานเรื่อง “ปลายทางของพลาสติก” เป็นนิทานที่จะส่งเสริมแนวคิดพลเมืองต้นรู้เกี่ยวกับการรักษาสิ่งแวดล้อม ให้เด็กรู้จักระวังในการใช้ถุงพลาสติกเนื่องจากเป็นปัญหาใหญ่ของโลก เด็กอาจจำกัดการใช้หรือเลือกที่จะไม่ใช้หากมีทางเลือกที่ดีกว่า ในขณะเดียวกันก็รู้วิธีการกำจัดอย่างถูกต้อง เนื้อหาของนิทานช่วยเชื่อมโยงแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม เนื่องจากพื้นที่ของอำเภอนี้เป็นบ่อขยะของเมือง

4.26 นิทานเด็กชายเปา

ที่มา: โรงเรียนชินวงศ์อุปถัมภ์

นิทานเรื่อง “เด็กชายเปา” เป็นนิทานที่จะส่งเสริมแนวคิดพลเมืองต้นรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตนให้เป็นพลเมืองที่มีประโยชน์ต่อตนเองและสังคม เนื้อหานิทานเป็นเรื่องของเด็กชายที่มาจากต่างถิ่นต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคมใหม่ด้วยความยากลำบาก แต่มีคุณตาและคุณยายรวมถึงหลักการทางพุทธศาสนาเป็นผู้ช่วยประคอง เด็กชายเปาจึงมีจิตอาสาในเรื่องที่เกี่ยวกับสาธารณะ มีจิตใจที่ละเอียดอ่อน มีน้ำใจต่อเพื่อนที่มีความทุกข์จนสร้างเป็นบุคลิกภาพของตนเองที่มีความสุขุมเยือกเย็นมากกว่าเด็กในวัยเดียวกัน

โรงเรียนบ้านกันผม ตำบลพระพุทธ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา

4.27 นิทานฝันเล็ก ๆ ของเด็กกันผม

ที่มา: โรงเรียนบ้านกันผม

4.28 นิทานหมู่บ้านปูนา

ที่มา: โรงเรียนบ้านกันผม

นิทานเรื่อง “ฝันเล็ก ๆ ของเด็กกันผม” เป็นนิทานที่จะส่งเสริมแนวคิดพลเมืองต้นรู้เกี่ยวกับการสร้างพลังและแรงจูงใจในการเรียนรู้ของเด็กนักเรียนเองรวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ทำให้เกิดการรับรู้ร่วมกันระหว่างโรงเรียนและชุมชน การบริหารจึงเกิดความโปร่งใสมีธรรมาภิบาลในสถานศึกษา

นิทานเรื่อง “หมู่บ้านปูนา” เป็นนิทานที่จะส่งเสริมแนวคิดพลเมืองต้นรู้เกี่ยวกับการรักษาสังแวดล้อม การปฏิเสธการใช้สารเคมี เนื้อหาของนิทานช่วยเชื่อมโยงแนวคิดนิเวศวิทยาเชิงลึก (Deep ecology) ซึ่งเกี่ยวข้องกับความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนที่จะไม่จับปูในช่วงเวลาขยายพันธุ์ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการออกกฎข้อตกลงของชุมชน (ธรรมนูญชุมชน) จะช่วยให้ความหลากหลายทางชีวภาพ (Bio-diversity) คงอยู่ต่อไปได้ การปลูกฝังแนวคิดนิเวศวิทยาเชิงลึกแก่เด็กปฐมวัยจึงเป็นวิถีทางแห่งความยั่งยืนในการปกป้องโลกใบนี้

ขั้นที่ 4 เพื่อพัฒนาและทดสอบประสิทธิภาพรูปแบบปฏิบัติการเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลที่เข้มแข็งเป็นรูปธรรม ปฏิบัติการได้จริง ที่เกิดจากชุมชนเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ขึ้นมา การทดลองปฏิบัติการพร้อมทั้งประมวลผลความสำเร็จ และอุปสรรคในการดำเนินการเสริมสร้างธรรมาภิบาล การติดตาม ป้องกัน การทุจริตคอร์รัปชัน รวมถึงทำการเรียนรู้และจัดกิจกรรมในพื้นที่ร่วมกับทีม SIAM Lab โดยอาศัยการมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบล โรงเรียนและภาคประชาสังคม

จุดประสงค์กิจกรรม

1. เพื่อพัฒนาและทดสอบประสิทธิภาพรูปแบบปฏิบัติการเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลที่เข้มแข็งเป็นรูปธรรม ปฏิบัติการได้จริง ที่เกิดจากชุมชนเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ขึ้นมา

ผลสัมฤทธิ์ของกิจกรรม

ภายในงานมีการจัดกิจกรรม แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ 1) การทดสอบการนำธรรมนูญชุมชนตำบลไปใช้ เป็นขั้นตอนสุดท้ายในกระบวนการคิดเชิงออกแบบและถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญในการพัฒนาต้นแบบที่ถูกสร้างขึ้นหรือการบริการที่จะสามารถแก้ปัญหาชุมชนและตอบสนองความต้องการของผู้ใช้งานได้อย่างตรงจุด (เกาฏุกที่ค้น) โดยการนำต้นแบบที่สร้างขึ้นและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือกรอบปัญหาที่ได้กำหนดไว้และกระตุ้นให้ประชาชนกลุ่มเป้าหมายเข้ามามีส่วนร่วมในมากที่สุดเพื่อสังเกตประสิทธิภาพการใช้งาน โดยนำผลตอบรับ ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ตลอดจนคำแนะนำมาใช้ในการพัฒนาและปรับปรุงต่อไป 2) นำนิทานคุณธรรมตำบลมะเกลือใหม่ ได้แก่ เรื่อง เด็กชายเปา เรื่อง ปลายทางพลาสติก และเรื่องกระรอกด่อน และ นิทานคุณธรรมตำบลพระพุท ไดแก่ เรื่อง หมูบ้าน ปูนา และเรื่องผีนเล็ก ๆ ของเด็กกันผม นำไปเล่าโดยพี่เจ้าของเรื่องเล่าให้น้อง ๆ ชั้นปฐมวัย ฟังที่ห้องเรียน และนำไปเล่าให้เด็ก ๆ ในชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ฟัง และให้ผู้ปกครองเล่าให้ลูกหลานของตนฟัง โดยการสังเกตพฤติกรรม 3) จัดเวทีคือข้อมูลสู่ชุมชน ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ในวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2564 ผู้วิจัยนำเสนอรายงานผลการดำเนินงานโครงการวิจัยตั้งแต่เริ่มลงพื้นที่แสวงหาความร่วมมือในการเข้าร่วมโครงการวิจัยฯ จนมาถึงช่วงสุดท้ายของการวิจัยที่จะขอระดมสมองจากประชาอาสาทุกท่านเกี่ยวกับกระบวนการปรับปรุง (A : Act) สรุปรายงานผลการดำเนินงานพัฒนาธรรมนูญชุมชนทั้งธรรมนูญชุมชนตำบลมะเกลือใหม่ และธรรมนูญชุมชนตำบลพระพุท และนิทานคุณธรรมตำบลมะเกลือใหม่ และนิทานคุณธรรมตำบลพระพุท เพื่อเผยแพร่สู่ชุมชนทั้ง 2 ตำบลและสาธารณะ ตรวจสอบความถูกต้องของผลการศึกษาในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อนำข้อคิดเห็นจากทุกภาคส่วนเพิ่มเติมรายงานการวิจัยและผลการศึกษาให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ตารางที่ 4.5 ผลลัพธ์การพัฒนาและทดสอบประสิทธิภาพรูปแบบปฏิบัติการเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลที่เข้มแข็งเป็นรูปธรรม ปฏิบัติการได้จริง ที่เกิดจากชุมชนเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ขึ้นมา

ลำดับ	กิจกรรม	ผลลัพธ์
1	การนำธรรมนูญชุมชนตำบลมะเกลือใหม่และการนำธรรมนูญชุมชนตำบลพระพุทไธสงไปใช้	ในเวทีคืบข้อมูลสู่ชุมชน กลุ่มประชาอาสาทั้ง 2 ตำบล ได้แลกเปลี่ยนความคิดและให้คำแนะนำว่า ควรรอหรือนำธรรมนูญชุมชนไปใช้ปฏิบัติหลังจากการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลแล้วเสร็จ จะเป็นการดีมากทั้งนี้ก็จะเกิดทั้งแนวคิดและการบริหารจัดการใหม่ที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำธรรมนูญชุมชน เพื่อให้องค์การบริหารส่วนตำบลรับรู้และนำไปกำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่นที่เป็นไปตามความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง
2	นันทนาการคุณธรรมไปใช้	พี่เล่าสู่ น้อง ๆ ในโรงเรียน พบว่ามีความภาคภูมิใจในผลงานของตนเอง สะท้อนเรื่องราวชีวิต สร้างภูมิคุ้มกัน น้องๆ สนุกจากการฟังนิทาน แยกแยะบอกได้ว่าลักษณะของตัวละครในเรื่องเป็นอย่างไร ครูเล่าสู่ นักเรียน มีหนังสือนิทานที่พัฒนาขึ้นจากนักเรียนของโรงเรียนสะท้อนวิถีคิด มุมมองของนักเรียนที่มีต่อโรงเรียนและชุมชนและมีความสุขสนุกสนาน ผู้ปกครองเล่าสู่ลูกหลาน ไม่ได้ทำเพราะเข้าพื้นที่ไม่ได้เนื่องจากสถานการณ์โควิด 19
3	เวทีคืบข้อมูลสู่ชุมชน	1) สรุปรายงานผลการดำเนินงานพัฒนาธรรมนูญชุมชนทั้งธรรมนูญชุมชนตำบลมะเกลือใหม่ และธรรมนูญชุมชนตำบลพระพุทไธสง และนิทานคุณธรรมตำบลมะเกลือใหม่และนิทานคุณธรรมตำบลพระพุทไธสง เพื่อเผยแพร่สู่ชุมชนทั้ง 2 ตำบลและสาธารณะ

ลำดับ	กิจกรรม	ผลลัพธ์
		รวมถึงการรับฟังความคิดเห็นจากภาคประชาอาสา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษา และภาคีที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อคิดเห็นจากทุกภาคส่วนเพิ่มเติม ตรวจสอบความถูกต้องของรายงานการวิจัย และผลการศึกษาให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น
	2) การบรรยายพิเศษ โดย อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริดี วิวิธคุณากร เกี่ยวกับการนำธรรมนูญชุมชนตำบลไปใช้ได้จริง และความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน	
	3) ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดพิมพ์ธรรมนูญชุมชนตำบลมะเกลือใหม่จำนวน 500 เล่ม และธรรมนูญชุมชนตำบลพระพุทธร จำนวน 500 เล่ม เพื่อแจกจ่ายไปยังครัวเรือนอย่างทั่วถึงเพื่อสร้างการรับรู้และเป็นช่องทางการสื่อสารประชาสัมพันธ์ว่าตอนนี้ตำบลของเรามีธรรมนูญชุมชนตำบลเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติและการพัฒนาท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม นับว่าเป็นก้าวแรกของการเพิ่มพลังทางกฎหมายของประชาชน (ภาคผนวก ก)	
	4) ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดพิมพ์นิทานคุณธรรมตำบลมะเกลือใหม่และนิทานคุณธรรมตำบลพระพุทธร (ภาคผนวก ข)	

จากตารางที่ 4.5 พบว่าสรุปรายงานผลการดำเนินงานการกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลสู่สังคมปลอดคอร์รัปชันในจังหวัดนครราชสีมาโดยใช้การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมพัฒนาธรรมนูญชุมชนตำบลทั้งธรรมนูญชุมชนตำบลมะเกลือใหม่และธรรมนูญชุมชนตำบล

พระพุทฺธ และนิทานคุณธรรมตำบลมะเกลือใหม่และนิทานคุณธรรมตำบลพระพุทฺธ เพื่อเผยแพร่สู่ชุมชนทั้ง 2 ตำบลและสาธารณะ ซึ่งวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2562 เผยแพร่บทความวิชาการ “คอร์รัปชันในนครราชสีมา ไม่มีที่ท่าจะลดลง ถ้าไม่เร่งเสริมสร้างธรรมาภิบาล” โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อารีย์ ศรีอำนวย และ วันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ.2562 เผยแพร่บทความวิชาการ “เปิดปมปัญหาเพื่อพัฒนาระบบป้องกันการคอร์รัปชันในนครราชสีมา” โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิมพ์จี บรรจงปรุ เป็นกลไกการเผยแพร่บทความวิจัยเพื่อสังคมไทย ไร้คอร์รัปชัน ผ่านเฟซบุ๊ก SIAM Lab

ผู้วิจัยได้จัดทำร่างธรรมนูญชุมชนตำบลเพื่อเสนอต่อนายกองคการบริหารส่วนตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนิน และนายกองคการบริหารส่วนตำบลพระพุทฺธ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา โดยการร่างธรรมนูญชุมชนตำบลและบันทึกข้อความผ่าน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา เพื่อส่งไปยังนายกองคการบริหารส่วนตำบลเพื่อดำเนินการตามความเหมาะสมต่อไป ส่วนที่ยังไม่สามารถดำเนินการได้ คือ การติดตามการดำเนินงานเกี่ยวกับการขับเคลื่อนธรรมนูญชุมชนตำบลมะเกลือใหม่และธรรมนูญชุมชนตำบลพระพุทฺธ และการติดตามการใช้นิทานคุณธรรม ที่ได้สร้างขึ้น เพื่อการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมนั้น ยังไม่สามารถสรุปผลการติดตามประเมินผลได้เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ในจังหวัดนครราชสีมาเป็นพื้นที่สีแดงเข้ม ทำให้ไม่สามารถเข้าหมู่บ้านเพื่อติดตามการใช้นิทานคุณธรรมได้

การใช้ธรรมนูญชุมชนตำบลทั้ง 2 ตำบล ผู้เข้าร่วมเวทีคืนข้อมูลให้ข้อเสนอแนะไว้ว่าควรเป็นช่วงหลังการเลือกตั้งนายกองคการบริหารส่วนตำบลและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลแล้วเสร็จ เพื่อเป็นการเริ่มสิ่งดี ๆ ใหม่ ๆ ในตำบลและการเข้าพื้นที่ในตอนนี้น่าจะเกิดผลดีต่อการดำเนินการวิจัยที่อาจจะถูกโยกเข้าการเมืองท้องถิ่นในเรื่องการเป็นฝ่ายไหน เป็นคนของใคร เป็นต้น

โดยสรุปภาพรวมผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการตามข้อเสนอโครงการจากการสรุปบทเรียนการทำงานวิจัย พบว่ากระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลสู่สังคมปลอดคอร์รัปชันในจังหวัดนครราชสีมา เป็นรูปแบบการขับเคลื่อนงานที่มีนายกองคการบริหารส่วนตำบล ผู้ใหญ่บ้านเป็นแกนหลักในการเชื่อมประสานคนหลายภาคส่วนมาทำงานร่วมกัน ได้แก่ ประธานอสม. กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มสตรี และที่สำคัญที่ขาดไม่ได้คือ กลุ่มประชาอาสา โดยมีการชักนำเชิญชวนนำคนที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างธรรมาภิบาล สร้างความเข้มแข็งทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของชุมชนมาร่วมกันเป็นทีมวิจัยหรือมาร่วมเวทีประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการพัฒนาธรรมนูญชุมชนตำบลขึ้น ซึ่งได้ออกแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory

Action Research) โดยมีนักวิจัยหลักคือ ทีมนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา นักวิจัยรองคือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน (ผู้นำชุมชน ข้าราชการ ราษฎรชาวบ้าน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) โดยมีความเชื่อว่าการได้เรียนรู้ข้อมูลด้วยตนเอง การได้กระทำด้วยตนเอง การได้ทำงานร่วมกัน จะสร้างความตระหนักถึงปัญหาร่วมกัน และหาระเบียบกติกา ร่วมกันแก้ปัญหา โดยในทุกขั้นตอนจะมีการจัดเวทีสรุปข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละช่วงระยะเวลาการวิจัย มีการสนทนากลุ่ม และประชุมเชิงปฏิบัติการ ทบทวนและสรุปผลงานดำเนินงาน และได้แนวทางหรือผลงานที่ตรงกับความต้องการของชุมชนมากที่สุด

การเสริมสร้างธรรมาภิบาลและความเข้มแข็งภาคประชาสังคมจะต้องอาศัยกลไกชุมชนเพื่อเป็นต้นแบบในการพัฒนาชุมชนและต้องได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อนกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมในครั้งนี้ ประกอบกับผู้ที่จะเข้าใจและรู้จักตนเองมากที่สุดก็คือคนในชุมชน ผู้วิจัยจึงเป็นกลไกหนึ่งที่เสริมหนุนทางวิชาการที่สำคัญในการที่จะทำให้การวิจัยเพื่อพัฒนานี้ประสบความสำเร็จ การวิจัยนี้จึงมีแนวคิดที่ว่าทุกขั้นตอนกระบวนการต้องมาจากชุมชน โดยชุมชนและเพื่อชุมชน

ภาพ 4.29 เวทีคืนข้อมูลสู่ชุมชน

ที่มา: ถ่ายวันที่ 1 มีนาคม 2563 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลสู่สังคมปลอดคอร์รัปชันในจังหวัดนครราชสีมา กรณีศึกษา ตำบลมะเกลือใหม่ อำเภอสูงเนิน และตำบลพระพุทธร อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา ลักษณะการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลที่เข้มแข็ง รวมถึงปัจจัยที่เป็นแรงผลักและแรงต้าน 2) เพื่อพัฒนารูปแบบปฏิบัติการเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาล การติดตาม ป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันที่ปฏิบัติได้จริงสู่สังคมปลอดคอร์รัปชันในจังหวัดนครราชสีมา 3) เพื่อพัฒนาและทดสอบประสิทธิภาพรูปแบบปฏิบัติการเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลที่เข้มแข็งเป็นรูปธรรม ปฏิบัติการได้จริง ที่เกิดจากชุมชนเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ขึ้นมา การทดลองปฏิบัติการพร้อมทั้งประมวลผลความสำเร็จ และอุปสรรคในการดำเนินการเสริมสร้างธรรมาภิบาล การติดตาม ป้องกันการทุจริตคอร์รัปชัน รวมถึงทำการเรียนรู้และจัดกิจกรรมในพื้นที่ ร่วมกับทีม SIAM Lab (Social Integrity Architecture and Mechanism Design Lab) โดยอาศัยการมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบล โรงเรียนและภาคประชาสังคม

5.1 สรุปผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันและปัญหาของกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลที่เข้มแข็ง พบว่ามีสภาพสังคมชุมชนเป็นชุมชนเกษตรกรรมแบบชนบทที่ยังคงต้องการได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตจากองค์การบริหารส่วนตำบล เช่น การทำกิน โดยเฉพาะในเรื่องของน้ำสำหรับการอุปโภคบริโภคและการเกษตรกรรม การสร้างอาชีพและการเมืองที่มีความโปร่งใสและเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน

2. ปัจจัยที่สำคัญที่เป็นแรงผลักดันการเสริมสร้างธรรมาภิบาลที่เข้มแข็ง คือ 1) การให้ความร่วมมือของผู้นำทั้งผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องที่ 2) ประชาชนให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม 3) ความศรัทธาและความสามัคคีร่วมมือกันระหว่างผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ ผู้นำชุมชนภาคประชาสังคม 4) การมีบทบาทของผู้นำที่ตระหนักในปัญหาของชุมชนร่วมกัน 5) การได้รับการสนับสนุนและความร่วมมือจากองค์การบริหารส่วนตำบลและหน่วยงานต่าง ๆ 6) ทุนิตัตว์ตนเอง เช่น ความรู้ ความถนัดทำกิน การแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง

3. ปัจจัยที่สำคัญที่เป็นแรงต้านในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลที่เข้มแข็ง คือ 1) ปัญหาเรื่องการทำมาหากินและการสร้างรายได้ที่นำไปสู่ความขัดแย้งกันที่มีเงินและผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง 2) ปัญหาการบริหารจัดการเป็นแบบสั่งการ (Top down) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและชุมชนที่ขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน 3) การสื่อสารไม่ทั่วถึงไม่เข้าใจไม่รู้ 4) กฎระเบียบของท้องถิ่นที่ไม่ได้เปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

4. รูปแบบปฏิบัติการเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาล การติดตาม ป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันที่ปฏิบัติได้จริงสู่สังคมปลอดคอร์รัปชันในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า เป็นรูปแบบการขับเคลื่อนงานที่มีนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ใหญ่บ้านเป็นแกนหลักในการเชื่อมประสานคนหลายภาคส่วนมาทำงานร่วมกัน เกิดจากองค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่ 1) ได้รับความร่วมมือจากผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และกลุ่มประชาอาสา 2) การกำหนดแผนการสร้างเครือข่าย โดยการจัดทำธรรมนูญชุมชนตำบลและนิทานคุณธรรม 3) นำประเด็นปัญหาและข้อเสนอเพื่อกำหนดเป็นธรรมนูญชุมชนตำบลเป็นเสมือนข้อตกลงร่วมกันที่เป็นเจตนารมณ์ร่วมและพันธะร่วมกันให้สามารถใช้อ้างอิงสำหรับการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อกำหนดทิศทาง เป้าหมายอย่างชัดเจน 4) ศักยภาพชุมชนที่เพียงพอต่อการพัฒนาธรรมนูญชุมชน ได้แก่ 1) ผู้นำชุมชน 2) วัฒนธรรมชุมชนที่ตระหนักและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน 3) ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างท้องถิ่น (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) ท้องที่ (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) ชุมชนและประชาอาสา

3. พัฒนาและทดสอบประสิทธิภาพรูปแบบปฏิบัติการเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลที่เข้มแข็งเป็นรูปธรรมปฏิบัติการได้จริง ที่เกิดจากชุมชนเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ขึ้นมาพบว่ามีคำแนะนำร่างธรรมนูญชุมชนตำบลต่อกองการบริหารส่วนตำบลเพื่อนำไปประกาศใช้ต่อไปและการใช้ธรรมนูญชุมชนควรเป็นช่วงหลังการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบลและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลแล้วเสร็จเพื่อเป็นการเริ่มสิ่งดี ๆ วิธีการปฏิบัติใหม่ ๆ ที่มีธรรมาภิบาลในตำบล

5.2 การอภิปรายผล

ข้อค้นพบจากการวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น มีประเด็นที่น่าสนใจในการอภิปราย ดังนี้

1. กระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคมควรติดต่อกับกลุ่มผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) สมาชิกสภาอบต. และกลุ่มประชาอาสา และควรใช้ช่องทางการสื่อสาร Line ที่สะดวกและง่ายให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบโครงการทั้งที่อยู่ในองค์การบริหารส่วนตำบลและในตำบลได้เพราะมีความคุ้นเคย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะลักษณะของเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคมที่เกิดขึ้นจะมีลักษณะของการได้รับความร่วมมือจากผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) ชุมชน และกลุ่มองค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ เช่น รพ.สต. วัด โรงเรียน และกลุ่มในชุมชนต่าง ๆ อย่างกลุ่มสตรี กลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่ม อสม. ซึ่งจะเป็กลุ่มคนที่มีพลังในการทำงานและสร้างการเครือข่ายการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมที่มีความเข้มแข็งได้ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของธัญญ์ณภัทร์ เจริญพานิช และเพ็ญพร ตั้งปฏิการ (2563) ที่พบว่าการการพัฒนาธรรมาภิบาลชุมชนจังหวัดพิษณุโลกนั้นเกิดจากการให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่และการตระหนักในปัญหาของชุมชนเป็นหลัก โดยเฉพาะด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและสังคม และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของกิตติพงษ์ เกียรติวัชรชัย และคณะ (2562) ที่กล่าวถึงปัจจัยความสำเร็จของจัดทำธรรมาภิบาลเมืองของชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืนของหมู่บ้านสันติสุข 9 ตี จังหวัดบุรีรัมย์ว่าปัจจัยด้านผู้นำและปัจจัยด้านคณะกรรมการหมู่บ้านมีบทบาทสำคัญมากที่สุด

2. ประชาชนให้ความสำคัญต่อสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนเกี่ยวข้องกับความต้องการได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของตนเองเป็นหลักมาจากประเด็นใกล้ตัวก่อน เช่น การทำมาหากิน การส่งเสริมอาชีพและการสร้างรายได้และต้องการมีส่วนร่วมในการรายงานปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาาร่วมกัน การตรวจสอบการใช้งบประมาณของรัฐ และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานรัฐในพื้นที่ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะวิถีชุมชนเกษตรกรรมแบบชนบททั่วไปจะมีความสนใจในปัญหาที่เป็นเรื่องใกล้ตัวก่อนเกี่ยวข้องกับเรื่องปากท้องความเป็นอยู่ การทำมาหากินก่อนและอาจจะเป็นประเด็นปัญหาที่ชุมชนมีความคิดเห็นร่วมกันว่าเป็นเรื่องที่มีความเป็นไปได้ในการที่จัดการและแก้ไขปัญหหรือพัฒนาได้ก่อน รวมทั้งมีแหล่งงบประมาณและทรัพยากรสนับสนุนจากท้องถิ่นและหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของธัญญ์ณภัทร์ เจริญพานิช และเพ็ญพร ตั้งปฏิการ (2561) ที่พบว่าการตระหนักในปัญหาของชุมชนเป็นปัจจัยหลักสำคัญที่จะช่วยให้หลักดันที่ก่อให้เกิดมีส่วนร่วมในการรายงานปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาาร่วมกันในพื้นที่ ซึ่งประเด็นของธรรมาภิบาลชุมชนจะมาจากปัญหาและความต้องการในชุมชนโดยเฉพาะด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและสังคมรวมถึงเป็นเรื่องที่มีความเป็นไปได้ในการจัดการและแก้ไขหรือพัฒนาและมีแหล่งงบประมาณและทรัพยากรสนับสนุนจากท้องถิ่น และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของบงกช ดารารัตน์ (2562) ที่ศึกษาวิธีการจัดการความขัดแย้งของ

หมู่บ้านชนบทไทย ในกรณีศึกษาของหมู่บ้านป่าจี้ หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งสะโตก อำเภอสันป่าตอง จังหวัด เชียงใหม่พบว่า การตระหนักในปัญหาของชุมชนเป็นหนึ่งในเครื่องมือของธรรมนูญชุมชนซึ่งเป็นเครื่องมือ สำคัญของการจัดการความขัดแย้งในชุมชน เนื่องจากเป็นกฎเกณฑ์ที่คนในชุมชนยอมรับร่วมกันบนพื้นฐาน ของการมองเห็นปัญหาร่วมกัน (law of the commons) เป็นเจ้าของร่วมกันและยังเป็นไปตามหลัก ประชาธิปไตยที่เกิดจากการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของชุมชนร่วมกัน

3. ชุมชนมีความต้องการการได้รับการคุ้มครองจากการเป็นผู้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการพบเห็น การทุจริตคอร์รัปชันและเสนอช่องทางในการร้องเรียนร้องทุกข์ที่ไม่เปิดเผยตัวตนและปลอดภัยเพราะ เกรงว่าอาจถูกกลั่นแกล้งหรือได้รับการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมอันเนื่องมาจากการร้องทุกข์กล่าวโทษหรือ แจ้งเบาะแสการทุจริต ทั้งนี้ช่องทางในการร้องเรียนที่ทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดทำไว้ คือ หนังสือ ร้องเรียนกล่องรับฟังความคิดเห็น มี Facebook Line ที่ทุกช่องทางจะปรากฏตัวตนของผู้ให้ข้อมูลอัน นำไปสู่ความไม่ปลอดภัยในชีวิตส่วนตัวและการทำงานที่มีโอกาสถูกกลั่นแกล้ง ส่วนรูปแบบการสื่อสารที่ ใช้ในชุมชน/หมู่บ้าน ได้แก่ หอกระจายข่าวหมู่บ้าน จดหมายข่าวของท้องถิ่น การบอกปากต่อปาก ช่องทางของกลุ่ม Line ในกลุ่มแกนนำ เช่น กลุ่มผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) ซึ่งช่องทางนี้ยังจำกัดอยู่แค่กลุ่มผู้นำเนื่องจากการใช้งานอินเทอร์เน็ตที่มีต้นทุนสูงในด้านราคาและ คุณภาพของสัญญาณเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่ไม่ครอบคลุมทุกหมู่บ้านรวมถึงรูปแบบวิถีการดำรงชีวิต ของชาวบ้านส่วนใหญ่ทำการเกษตรกรรมและรับจ้างในเมืองไม่ได้เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีเหล่านี้ อย่างไรก็ตามเมื่อประชาชนได้เรียนรู้ที่จะเป็นเจ้าของอำนาจประชาธิปไตยและตระหนักถึงและรักษาสิทธิ หน้าที่ของตนด้วยความเป็นพลเมืองตื่นรู้แล้วนั้น ทำให้ถือเป็นโอกาสที่ทุกหน่วยงานของรัฐและองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นต้องให้ความสำคัญในเรื่องการปกปิดข้อมูลของผู้แจ้ง โดยทุกขั้นตอนต้องเป็นความลับ และยึดกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด ดังนั้นการคุ้มครองการถูกฟ้องให้ความผิดอาญาหรือในทางแพ่งฐานหมิ่น ประมาท (วิธีการปิดปากมิให้แจ้งเบาะแสหรือรายงานต่อรัฐในกรณีทุจริตคอร์รัปชัน) รวมทั้งได้รับการ เยียวยาความเสียหายหากถูกข่มขู่ คุกคามหรือก่อให้เกิดความเสียหายจากกรณีแจ้งเบาะแสการทุจริต คอร์รัปชันเพราะบางเรื่องประชาชนก็ไม่อาจดำเนินการได้เพราะถือว่าประชาชนผู้ตรวจสอบไม่ได้เป็น ผู้เสียหายโดยตรงซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของวิชญพงษ์ โพธิพิรุฬห์ และอังศุธร ศรีสุทิสสะอาด¹ (2563) พบว่า หน่วยงานควรปรับปรุงพัฒนาแนวนโยบาย ขอบกฎหมายและแนวปฏิบัติต่าง ๆ ที่ทุกส่วน ราชการควรปฏิบัติร่วมกัน ได้แก่ การจัดทำช่องทางในการแจ้งเบาะแส การรักษาความลับของข้อมูลผู้แจ้ง เบาะแสและแนวทางการคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแสและที่สำคัญ ป.ป.ช. และ ป.ป.ท. จะต้องสร้างความเชื่อมั่น

¹ วิชญพงษ์ โพธิพิรุฬห์ และอังศุธร ศรีสุทิสสะอาด. (2563). ราชการไทยไร้คอร์รัปชัน: การสำรวจ ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่รัฐต่อการแจ้งเบาะแสการทุจริต. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ สนับสนุนโดย สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.)

ให้กับประชาชน เจ้าหน้าที่รัฐ เกี่ยวกับความเป็นอิสระทางการเมืองและประสิทธิภาพของหน่วยงานในการจัดการกับเรื่องร้องเรียน รวมทั้งเป็นแนวทางของสังคมในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

4. การมีส่วนร่วมตัดสินใจของประชาชนอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ เนื่องจากขาดการสร้างแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมและยังไม่ให้ความสำคัญต่อการเข้ามามีส่วนร่วม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นไปในลักษณะที่เป็นแบบพิธีการ ประชาชนขาดจิตสำนึก ความเข้าใจและการเมืองท้องถิ่นที่เป็นวิถีปฏิบัติของคนในชุมชนท้องถิ่นที่มีอยู่รวมถึงการกระบวนการมีส่วนร่วมที่ขาดความจริงใจ ขาดการให้เกียรติซึ่งกันและกันและมีการสื่อสารทางเดียวทำให้ได้รับข้อมูลที่ไม่ถูกต้องและไม่พอเพียง ไม่ตอบสนองต่อความสงสัยของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรวมทั้งไม่มีการแจ้งความก้าวหน้าหรือการเปลี่ยนแปลงของโครงการอย่างต่อเนื่อง ขาดการอธิบายกระบวนการต่าง ๆ อย่างชัดเจน ซึ่งเป็นปัญหาส่วนใหญ่ที่พบเห็นได้ในชุมชนอันนำไปสู่การขาดความน่าเชื่อถือและขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน อย่างไรก็ตามความไว้วางใจและความน่าเชื่อถือของข้อมูลและตัวผู้นำจะนำมาซึ่งความร่วมมือ ความเข้าใจและการสื่อสารที่ดีสอดคล้องกับผลงานวิจัยของธัญญภัทร์ เจริญพานิช และเพ็ญพร ตั้งปฏิการ (2561) พบว่าชุมชนควรปรับกระบวนการคิด จิตสำนึก ความเข้าใจและวัฒนธรรมที่เป็นวิถีปฏิบัติของคนในชุมชนท้องถิ่นมาสู่การสร้างสำนึกความเป็นพลเมืองท้องถิ่น (local citizen) ซึ่งจะต้องอาศัยเวลาในการปรับเปลี่ยนควบคู่กับการพัฒนาต้นแบบหรือตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมและการสร้างองค์ความรู้และความคิดใหม่ในการเผยแพร่ให้แก่คนในชุมชนอย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างวัฒนธรรมของความเป็นพลเมืองที่คนในชุมชนและผู้นำชุมชนและท้องถิ่นมีจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อชุมชนและสังคมที่ตนอยู่ มองเห็นปัญหาของตนเองเชื่อมโยงกับผลประโยชน์ของส่วนรวมได้ และสามารถพัฒนาชุมชนของตนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานรัฐราชการหรือแม้แต่ภาคเอกชนได้

5. ปัจจัยแรงต้านกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมเสริมสร้างธรรมาภิบาลเกิดจากการขาดความเชื่อมั่นและไว้วางใจระหว่างผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ ผู้นำชุมชนและสมาชิกชุมชน โดยเฉพาะเรื่องความเหลื่อมล้ำในความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการที่มามีความคิดเห็นไม่ตรงกันที่เกิดจากปัญหาไม่มีช่องทางในการสื่อสารการพัฒนาให้กับชุมชนและให้ความสำคัญกับประโยชน์ส่วนตัวมากเกินไปยังไม่ครอบคลุมกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด การพัฒนาไม่ต่อเนื่อง ไม่ตอบสนองความต้องการของประชาชนรวมถึงความไม่เข้าใจในปัญหาที่ชัดเจนของชุมชน ไม่มีการพูดคุยชวนคิดชวนคุยเรื่องปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอรวมถึงการมีทัศนคติในทางลบหรือคู่ขัดแย้งทางการเมืองจึงทำให้เกิดความขัดแย้งที่อาจก่อให้เกิดความรุนแรงได้ ตลอดจนปัญหาการเมืองท้องถิ่นซึ่งถือว่าเป็นต้นตอสำคัญของปัญหาที่ทำให้เกิดความแตกแยกแบ่งพรรคพวกอย่างชัดเจน ด้วยเหตุนี้จึงควรให้ความสำคัญกับการสร้างความเชื่อมั่นและไว้วางใจขึ้นโดยใช้การมีส่วนร่วมในการจัดการของเครือข่ายความร่วมมือทุกภาคส่วน เช่น ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ ประชาชน และกลุ่มองค์กรต่าง ๆ เพราะเมื่อมารวมกลุ่มทำกิจกรรมก็จะทำให้ชุมชนได้เปิดใจ เรียนรู้ปัญหาร่วมกันและสร้างความคุ้นเคยมี

ความยืดหยุ่นไม่ติดความเป็นทางการก่อให้เกิดความเชื่อมั่นและไว้วางใจกันมากขึ้น เกิดความสามัคคีภายในชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งสามารถจัดการความขัดแย้งได้ด้วยสันติวิธี ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ จักรี ศรีจารุเมธีญาณ และพระพนิต วทมน (2560) ศึกษาภาวะผู้นำกับการพัฒนาชุมชน บว่าการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนหรือสังคมมนุษย์นั้นจะมีความต้องการที่แตกต่างกันหลากหลายทั้งในด้านความต้องการและความรู้สึกนึกคิด มนุษย์จึงมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาไปในทางที่ดีเพื่อตอบสนองต่อความต้องการและบรรลุยังประโยชน์และความสำเร็จที่เป็นจุดมุ่งหมายที่ต้องอาศัยความร่วมมือและความสามัคคีระหว่างผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ และประชาชนเป็นสำคัญ โดยใช้สื่อกลางที่สำคัญในการช่วยประสานคนให้เข้ามามีส่วนร่วมบริหารจัดการได้อย่างสมบูรณ์ ถูกต้องและเหมาะสมคือ “ผู้นำ” ซึ่งเป็นบุคคลที่จะมาช่วยเป็นกำลังแรงใจและมั่นคงมองในการปฏิบัติงานร่วมกัน เหตุนี้ในการพัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชนถือว่าเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถที่จะระดมกำลังพลและทรัพยากรในด้านต่าง ๆ เพื่อใช้ในการบริหารการพัฒนาหรือร่วมกิจกรรมของชุมชนไปสู่การบรรลุจุดมุ่งหมายได้ดียิ่งขึ้น

6. ปัจจัยแรงต้านกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมเสริมสร้างธรรมาภิบาลเกิดจากการขาดการสื่อสารที่ไม่มีประสิทธิภาพและบางครั้งขาดการชี้แจงให้กับชาวบ้านได้รับทราบอันนำไปสู่การสร้าง ความขัดแย้งในชุมชน (พวกเขา..พวกเรา ถ้าไม่ใช่พวกเรา..เราไม่ให้อะไร) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะภาครัฐหรือองค์การบริหารส่วนตำบลยึดติดติดเงื่อนไขและระเบียบของทางราชการและใช้การสื่อสารที่เป็นทางการ เช่น หอกระจายข่าว แผ่นพับ จดหมายข่าวที่สร้างการรับรู้เข้าใจของชาวบ้านได้ไม่มากเพราะชาวบ้านไม่ได้อ่านหนังสือได้ทุกคนและอาจเป็นการแสดงถึงการกดขี่ทางสังคมที่กระทำต่อผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ซึ่งการสื่อสารในวิถีชุมชนนั้นจะมีผู้นำชุมชนหรือแกนนำชุมชนที่เป็นผู้ส่งสารหลักเป็นการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ Informal Communication โดยเน้นเป็นการพูดคุย แลกเปลี่ยนแนวคิดและปรึกษาปัญหากันระหว่างกลุ่มสมาชิกด้วยกันอยู่เป็นประจำ ดังนั้นผู้นำชุมชนที่เปิดกว้างมีการรับฟังความคิดเห็นของชาวบ้านและมีเวทีการประชุมกลุ่มย่อยที่เปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็น ปรึกษาหารือข้อสรุปเพื่อเป็นมติในการปฏิบัติงานเป็นการสื่อสารในลักษณะสองทางที่เป็นประโยชน์มากสำหรับผู้ส่งสารที่จะทราบว่า การสื่อสารของตนประสบผลสำเร็จหรือไม่หรือมีข้อบกพร่อง มีอุปสรรคในการสื่อสารอย่างไร ทำให้แกนนำและชาวบ้านส่วนใหญ่มีความเข้าใจตรงกันในการสื่อสารแต่ละครั้ง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Nair & White (1993, อ้างถึงใน ปาริชาติ สถาปัตตานนท์ 2549) พบว่าการปรึกษาหารือนับเป็นการออกแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมมิใช่การโน้มน้าวใจบุคคลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่พึงประสงค์แต่การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ผู้เกี่ยวข้องหันหน้าเข้าหากันและดำเนินการปรึกษาหารือร่วมกันเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ผลของการวิจัยยังค้นพบด้วยว่ารูปแบบการสื่อสารด้วยการปรึกษาหารือได้แทรกอยู่ในทุกระยะของการจัดการป่าชุมชนโดยเริ่มต้นในรูปแบบของการล้อมวงหารือที่มีรูปแบบไม่เป็น

ทางการและสอดคล้องกับการศึกษาของวรรณวิมล หุตินทรวงศ์ (2549) พบว่าการสื่อสารโดยการเดินทางไปพูดคุยชักชวนสมาชิกโดยตรงถึงที่บ้าน เป็นการเปิดโอกาสให้มีการพูดคุยซักถามแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันได้ง่ายขึ้นนับเป็นการสื่อสารแบบสองทางในทิศทางแบบแนวนอน

7. ปัจจัยแรงผลักดันกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมเสริมสร้างธรรมาภิบาลเกิดจากความเข้มแข็งของกลุ่มและเครือข่ายความร่วมมือในพื้นที่ วัฒนธรรมการมีส่วนร่วมในการจัดการเพื่อแสดงความโปร่งใสในการบริหารกิจการภาครัฐและความสามารถในการตอบสนองความต้องการของประชาชนรวมถึงการจัดทำธรรมนูญชุมชนซึ่งถือว่าเป็นการสร้างพลังทางกฎหมายแก่ภาคประชาชนที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งของกลุ่มประชาชนขึ้นซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของชุมแพ แสนยะบุตร และศุภวัฒนากร วงศ์ธนวสุ (2560) พบว่ากระบวนการและวิธีการในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเกิดจากการประกาศเจตนารมณ์ของสมาชิกชุมชนเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการทุจริตในพื้นที่ของตนซึ่งมีการเข้าร่วมในรูปแบบจิตอาสาจนเกิดเป็นองค์กรชุมชนเพื่อต่อต้านการทุจริตทั้งนี้ปัจจัยของความสำเร็จที่ทำให้เกิดการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเพื่อต่อต้านการทุจริตในเขตเทศบาลตำบลกลางหมื่นประกอบด้วย ศักยภาพผู้นำ นโยบายของผู้นำ กลไกการตรวจสอบและการสนองตอบความต้องการของประชาชน และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของสุภาวงศ์ จันทวานิช และวิศนี ศิลตระกูล (2541) ได้ศึกษาการพัฒนาแนวคิดและเครื่องชี้วัดสังคมและคุณภาพชีวิตในต่างประเทศพบว่าการเกิดขึ้นขององค์กรชุมชนเกิดจากประชาชนหรือชาวบ้านมีวัฒนธรรมและอุดมการณ์ในทิศทางเดียวกันร่วมกันพัฒนาศักยภาพขององค์กรให้บรรลุการพึ่งตนเองในการพัฒนาในที่สุดใช้วิธีการเข้าร่วมองค์กรชุมชนอาสาสมัครในการป้องกันการทุจริตในระดับชุมชนจะเป็นลักษณะของการใช้รูปแบบจิตอาสา เชิญประชุม การออกเสียง แสดงความคิดเห็นและสรุปผลการประชุมโดยฉันทามติและเกิดความต่อเนื่องของกิจกรรมในองค์กรชุมชนอย่างสม่ำเสมอซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของประเวศ วะสี (2541) ได้ศึกษายุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจสังคมและศีลธรรม พบว่าปัจจัยที่ทำให้ชุมชนมีศักยภาพสูงจะมีลักษณะที่สำคัญร่วมกันคือมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความรัก มีการกระทำร่วมกันและการเรียนรู้ร่วมกัน

8. ธรรมนูญชุมชนตำบลที่เกิดจากฉันทามติของชาวบ้านในชุมชนส่งผลให้เกิดพลังร่วมในการปฏิบัติตามและถือเป็นการเพิ่มพลังทางกฎหมายให้กับชาวบ้านในชุมชน การมีคณะกรรมการธรรมนูญชุมชนตำบลเกิดขึ้นถือเป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เกิดขึ้นจากพื้นที่ที่ร่วมกันคิด ร่วมปฏิบัติ ร่วมทดลองผ่านกิจกรรมที่หลากหลายของผู้วิจัยเพื่อให้เกิดธรรมนูญชุมชนตำบลที่ปราศจากสายการบังคับบัญชาหรือการสั่งการของทางราชการ แต่ธรรมนูญชุมชนตำบลเกิดขึ้นจากความต้องการและความยินยอมพร้อมใจทางออกเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนเกิดผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนสอดคล้องกับสถาบันปวงผญาพยาว (2555) พบว่าธรรมนูญก๊วนพะเยา: สู่การพัฒนาบนฐานการมีส่วนร่วม

5.3 ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้กระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลผ่านธรรมนูญชุมชนตำบลและนิทานคุณธรรมกลายเป็นแนวปฏิบัติในวิถีวัฒนธรรมชุมชน ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเป็น 3 ระดับ ดังนี้

5.3.1. ระดับภาคประชาสังคม

1) ประชาชน (ประชาอาสา) ควรให้ความสำคัญต่อการปรับกระบวนการคิด จิตสำนึก ความเข้าใจและวัฒนธรรมชุมชนสู่การสร้างสำนึกความเป็นพลเมืองตื่นรู้และการใช้หลักธรรมาภิบาลเพื่อส่งเสริมค่านิยมไม่ยอมรับการทุจริตคอร์รัปชันให้เป็นวิถีวัฒนธรรมชุมชน

2) คณะกรรมการธรรมนูญชุมชนต้องยึดธรรมนูญชุมชนที่ได้ร่วมกันพัฒนาขึ้นใช้เป็นวิธีปฏิบัติงานของชุมชนอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องและควรจัดกิจกรรมเสริมสร้างธรรมาภิบาลและการปลูกจิตสำนึกด้านการทุจริตคอร์รัปชันแก่ครู นักเรียน นักศึกษาและประชาชนอย่างสม่ำเสมอ

5.3.2. ระดับนโยบาย

1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาควรมีความร่วมมือในนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นร่วมกันให้ยึดถือความซื่อสัตย์และร่วมมือกันใช้ธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นเป็นวิถีวัฒนธรรมองค์กร

2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรท้องที่และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติต้องสนับสนุนและเร่งผลักดันหมู่บ้านสะอาดในทั้งสองตำบลเพื่อเป็นพื้นที่นำร่องที่สามารถเป็นต้นแบบของพื้นที่อื่น ๆ ให้มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

3) กระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลควรมุ่งปลูกฝังเยาวชนให้เห็นความสำคัญของมีธรรมาภิบาลเพื่อการลดการทุจริตคอร์รัปชัน

4) ระบบการร้องทุกข์ ร้องเรียน และการแจ้งเบาะแสเกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชันควรมีมาตรการรักษาความปลอดภัย การไม่เปิดเผยตัวตนให้กับผู้แจ้งข้อมูล ให้มีในทุกพื้นที่เพื่อความสะดวกและง่ายต่อการใช้งานและควรมีการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น สื่อสังคม (Social Media) มาเป็นช่องทางการชี้เบาะแส การให้ข้อมูลรวมถึงการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชันและการเสริมสร้างธรรมาภิบาลอย่างต่อเนื่อง

5) กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ในฐานะหน่วยงานกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องผลักดันให้เกิดการจัดทำธรรมนูญชุมชนเป็นวาระสำคัญในการขับเคลื่อนให้เกิดผลสำเร็จต่อไป

5.3.3 การวิจัยระยะต่อไป

ควรศึกษาวิจัยการสร้างกลไกการขับเคลื่อนที่ทรงพลังในการนำธรรมนุญชุมชนไปสู่การปฏิบัติ เช่น

1) มิติด้านการศึกษา ทำอย่างไรที่จะให้สถานศึกษาคิดค้นรูปแบบการรณรงค์ให้นำธรรมนุญชุมชนสู่การปฏิบัติ และการสร้างธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นในชุมชน เช่น การใช้ละครธรรมาภิบาลในการรณรงค์เรื่องคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริต การมีธรรมาภิบาล และการต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชันโดยใช้ข้อมูล กรณีศึกษา กรณีตัวอย่าง เหตุการณ์และสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนเนื้อหาในธรรมนุญชุมชนมาเป็นเค้าโครงเรื่อง และฝึกให้นักเรียนออกแบบบทละครรูปแบบการแสดง และนำไปแสดงทั้งในสถานศึกษา และในชุมชนได้รับชม เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ และเกิดจิตสำนึกเรื่องความซื่อสัตย์ สุจริต การต่อต้านการทุจริต การมีธรรมาภิบาลให้กับชุมชน เพิ่มเติมจากการสร้างหนังสือสำหรับเด็กที่ดำเนินการในการวิจัยในครั้งนี้

2) มิติด้านวัฒนธรรม ทำอย่างไรที่จะให้ทุกภาคส่วนนำปรัชญาแนวคิดในธรรมนุญชุมชน ไปรณรงค์เพื่อเปลี่ยนแนวคิดหรือวิธีปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องหรือเอื้อต่อการทุจริต คอร์รัปชัน และขาดธรรมาภิบาล ไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้อง เช่น ให้ลดบทบาทของนักการเมืองท้องถิ่น สมาชิก อบต. นักการเมือง ข้าราชการ พ่อค้า คหบดีที่มีพฤติกรรมทุจริตคอร์รัปชัน และขาดธรรมาภิบาล ในกิจกรรมด้านประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ เช่น ไม่เชิญทอดผ้าบังสุกุลในงานฌาปนกิจศพ ไม่เชิญเป็นประธานในงานแต่งงาน งานอุปสมบท งานประเพณีอื่น ๆ ในชุมชน เป็นต้น

3) มิติด้านศาสนา ทำอย่างไรที่จะเพิ่มบทบาทของพระภิกษุสงฆ์หรือผู้นำทางศาสนาในการเชิญชวนให้ชุมชนปฏิบัติตามธรรมนุญชุมชน และการเห็นคุณค่าของความซื่อสัตย์สุจริต และการมีธรรมาภิบาล เช่น การเทศนาธรรมะเพื่อสร้างความเข้าใจ ทศนคติและความเชื่อที่ถูกต้องเกี่ยวกับผลบุญของความซื่อสัตย์ สุจริต และการมีธรรมาภิบาล และผลกระทบที่เกิดจากการทำชั่วด้วยการทุจริตคอร์รัปชัน และขาดธรรมาภิบาล เป็นต้น

4) มิติด้านสื่อ เทคโนโลยี และดิจิทัลแพลตฟอร์ม ทำอย่างไรในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแพลตฟอร์มเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และการรณรงค์เพื่อนำธรรมนุญชุมชนไปสู่การปฏิบัติ และการสร้างความรู้ ความเข้าใจ และจิตสำนึกในการซื่อสัตย์ สุจริต มีธรรมาภิบาล และการต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชันที่เกิดในชุมชน หน่วยงาน และบุคคลใดบ้างที่จะมีบทบาทในด้านนี้

บรรณานุกรม

- กมลวรรณ ขจรกิตติสกุลชัย, (2554). ปัญหาและอุปสรรคในการพิจารณาคดีเจ้าหน้าที่ทุจริต. จาก <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/lawnujournal/article/download/98795/76850> สืบค้นเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2564.
- กิตติพงษ์ เกียรติวัชรชัย และคณะ. (2562). การพัฒนาธรรมนุญพลเมืองสู่ชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษา ธรรมนุญหมู่บ้านสันติสุข 9 ตี จังหวัดบุรีรัมย์. (รายงานการวิจัย). คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- กิตติชัย รัตนะ. (2559). การสร้างกลุ่มและเครือข่ายในการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม. จาก <http://www.ieat.go.th/pdf>. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2564.
- กุหลาบ มัลลิกะมาส. (2518). คดีชาวบ้าน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- กำลุนเทพ เทวกุล. (2536). รายงานผลการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ในการระดมสรรพกำลังเพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้. นครปฐม: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรี.
- เกริก ยุ้นพันธ์. (2547). การเล่านิทาน. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2545). การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพฯ: ส.เอเชียเพลส.
- โกวิท พวงงาม. (2545). การปกครองท้องถิ่นไทย หลักการและมิติใหม่ในอนาคต. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ชนิษฐา จิตชินะกุล. (2545). คดีชนวิทยา. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- จินตนา สุขจันนันท. (2549). การศึกษาและการพัฒนาชุมชน. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เจือจันทร์ จงสถิตอยู่. (2536). รายงานผลการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ในการระดมสรรพกำลังเพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้. นครปฐม: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรี.
- เฉลียว บุรีภักดิ์, เฉียบ ไทยยิ่ง, ภัทรามน จำปาเงิน, บุญเรือง ศรีเหรียญ, ลือชา ธรรมวินัยสถิต, มยุรี วัดแก้ว, วันทนา กลิ่นงาม, รวิวงศ์ ศรีทองรุ่ง, ทรงจิต พูนลาภ และประพิรพร อักษรศรี. (2545). ชุมชนวิชาการ วิจัยชุมชน ชุมชนการเรียนรู้ด้วยตนเอง. หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตการจัดการและประเมินโครงการ. นนทบุรี: เอส. อาร์. พรินติ้ง แมสโปรดักส์.
- ชัยอนันต์ สมุทรวานิช, (2543). ธรรมชาติของการมีส่วนร่วมของประชาชนและกระบวนการทางด้านสิ่งแวดล้อม , กรุงเทพฯ: เดือนตุลาการพิมพ์.
- ตระกูล มีชัย. (2548). การเมืองท้องถิ่น : การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนตำบล. พิมพ์ครั้งที่ 1. สถาบันพระปกเกล้า.
- ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ. (2547). จัปชีพจรประเทศไทย: ตัวชี้วัดประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล. กรุงเทพฯ: เอ พี. กราฟฟิค ดีไซน์และการพิมพ์.

- ถวิลวดี บุรีกุล และเมธิดา พงษ์ศักดิ์ศรี. สนทนากลุ่ม : เทคโนโลยีเพื่อการมีส่วนร่วมและการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย. กรุงเทพฯ: จริยสุนิทวงศ์การพิมพ์, 2548.
- ทรงวุฒิ เรืองวาทศิลป์. (2550). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาในพื้นที่บริการของโรงเรียนล้อมแรดวิทยา อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง. (วิทยานิพนธ์การบริหารการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ทศพล สมพงษ์. (2555). ประชาธิปไตยชุมชนจากแนวคิดสู่การจัดการ. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง สถาบันพระปกเกล้า.
- ธนา ประมุขกุล. (2547). บทความปริทัศน์. ขอนแก่น : ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพเขต 6.
- ธวัช เบญจาทิกุล. (2529). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของชาวนาในการพัฒนา: หมู่บ้านชาวเขาขณะเลิกการประกวดหมู่บ้านพัฒนาตัวอย่างของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดเชียงใหม่ ประจำปี พ.ศ. 2527. (วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต). คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธัญญ์ณภัทร์ เจริญพานิช และเพ็ญพร ตั้งปฏิการ. (2563). ธรรมนูญชุมชน: เครื่องมือของการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน กรณีศึกษาจังหวัดพิษณุโลก. Rajabhat J. Sci. Humanit. Soc. Sci. 20(1): 128-140.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2541). ธรรมนูญแห่งชาติ ยุทธศาสตร์กฎหมายประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สายธาร
- ธีรวัฒน์ ชูญาติ. (2552). การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 2. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต. สาขาการบริหารการศึกษา. วิทยาลัยบัณฑิตบริหารธุรกิจ.
- ธีรวุฒิ กายแก้ว. (2556). การสร้างเครือข่ายทางสังคม: กรณีศึกษา นักฟุตบอลสมัครเล่นในกลุ่มกรุงเทพเหนือ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- เอียรชัย ณ นครและคณะ. (2553). ประชาธิปไตยชุมชน: กลไกขับเคลื่อนภาคพลเมืองเข้มแข็ง. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง สถาบันพระปกเกล้า.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. (2546). การมีส่วนร่วม : หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณีตัวอย่าง. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สิริลักษณ์การพิมพ์.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2527). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล.
- บงกช ดารารัตน์. (2561). ความเปลี่ยนแปลงในชนบทไทย: การจัดการความขัดแย้ง” กรณีศึกษาของหมู่บ้านป่าจี้ หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งสะโตก อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่. ในการประชุมวิชาการสาขานิติศาสตร์ระดับชาติ ครั้งที่ 1 (หน้า 64-81). เชียงใหม่. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2542). การสร้างธรรมาภิบาล (good governance) ในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : วิทยุชุมชน.
- บุญส่ง ครุศรี. (2538). นิทานเพลงพื้นบ้านโคราช. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.

- ประคอง นิมนานเหมินทร์. (2551). *นิทานพื้นบ้านศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2550). *วรรณคดีท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงาน วิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประภาพร มาแสง. (2545). *การพัฒนามนุษย์เพื่อการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมือง และสังคมที่ดี*. วารสารกรุงรัตนโกสินทร์ 220 ปีที่ 3 (5) : 19–20.
- ปรัชญา เวสารัชช์. (2528). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท*. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร. (2543). *กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา*. กรุงเทพฯ:โครงการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- พระมหาสุญญา เขื่อนคนหมื่น. (2554). “*ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารแนวทศพิธราชธรรมกับการบริหารตามแนวพระพุทธศาสนาของผู้บริหารวิทยาลัยอาชีวศึกษารัฐบาลในเขตกรุงเทพมหานคร*.” วิทยานิพนธ์ปริญญา ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- พระมหาสุทนต์อภากโร. (2547). *เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ*. กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส).
- พิทยา พานทอง และคณะ. (2556). *แนวทางการพัฒนาระบบตรวจสอบภายในกับธรรมาภิบาลในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ 8 จังหวัด ภาคเหนือ เชียงราย เชียงใหม่ พะเยาแพร่ น่าน ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน*.
- พิชญานี เชิงศิริ. (2542). *การศึกษาวรรณกรรมนิทานไทยตามทฤษฎีโครงสร้างนิทานของ วลาดิมีร์ พรอพพ์*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และพรพนทิพย์ เพชรมาก. (2551). *การบริหารสังคม ศาสตร์แห่งศตวรรษเพื่อสังคมไทยและสังคมโลก*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.
- ไพวรรณ เครือวรรณ. (2514). *นิทานมุขปาฐะบ้านดงเมือง ตำบลลำพาน อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. มหาวิทยาลัยสารคาม.
- วนิดา ก่องคำ. (2554). *การสร้างเครือข่ายทางสังคมคนพิการของเทศบาลตำบลเจดีย์แม่ครัว*. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ .
- วรเดช จันทรศร. (2558). *ปรัชญาของการบริหารภาครัฐแนวใหม่ : ทฤษฎีองค์ความรู้ และการปฏิรูป*. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด สหายบล็อกและการพิมพ์.
- วรรณพร กลิ่นบัว. (2553). *การสร้างเครือข่ายทางสังคมผ่าน www.Facebook.com ของกลุ่มวัยทำงาน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทสาขาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

วสันต์ เหลืองประภัสร์และคณะ. (2557). “โครงการการสังเคราะห์ตัวแบบเชิงทฤษฎีและการบริหารจากผลการดำเนินโครงการวิจัยเพื่อพัฒนากลไกความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหาาร่วมกันของคนในพื้นที่.”

โครงการวิจัยเสนอต่อ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

วิไล มาศจรัส. (2545). เทคนิคการเขียนและการเล่านิทานสำหรับเด็ก. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ชารอักษร.

วิเชียร เกษประทุม. (2550). นิทานพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.

ศตวรรษ พุทธวงศ์. (2551). ทฤษฎีเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาล. เข้าถึงได้จาก www.ccn-annysa.blogspot.com.

สืบค้นเมื่อ 18 มิถุนายน 2563.

สมพันธ์ เดชะอธิกและทศพล สมพงษ์. (2555). 108 คำศัพท์เพื่อการสนับสนุนการเมืองภาคพลเมือง.

กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง สถาบันพระปกเกล้า.

สมนึก จงมีวสิน. (2557). ขั้นตอนการพัฒนาสมมูลการอยู่ร่วมกันอย่างมีสุข (ระหว่างภาคอุตสาหกรรมและภาคชุมชน) ผ่านกระบวนการจัดทำธรรมนูญชุมชนเพื่อการเจริญเติบโตร่วมกันอย่างยั่งยืน. เข้าถึงได้จาก <https://thaipublica.org> สืบค้นเมื่อ 18 มิถุนายน 2563

สหทยา วิเศษ. (2547). การจัดการลุ่มน้ำโดยชุมชน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา.

สังคีต พิริยะรังสรรค์. (2549). คอร์รับชั้นแบบเบ็ดเสร็จ. กรุงเทพฯ: ร่วมด้วยช่วยกัน.

สุชาติ จักรพิสุทธ์. (2547). ปฏิรูปการศึกษาในสังคมไทยชุมชนกับการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา นักวิชาการมหาวิทยาลัยเที่ยงคืน. จาก <http://www.midnightuniv.org/midnight2545/document9562.html>.

สืบค้นเมื่อ 19 ธันวาคม 2563.

เสน่ห์ จัยโต. (2557). มิติใหม่การบริหารธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : ทฤษฎี และงานวิจัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

เสนีย์ คำสุข. (กรกฎาคม - กันยายน 2544). ธรรมรัฐ, นักบริหาร. 21 (1) : 54 – 56

อนุภาพ ธีรลาภ. (2528). การวิเคราะห์เชิงสมมติฐานการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ชนบท :

ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาบริหารบริหารรัฐกิจ). คณะรัฐศาสตร์: มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์.

อรทัย กักผล. (2547). การพัฒนาระบบการจัดซื้อจัดจ้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า.

อรพินท์ สฟโชคชัย. (2541). สังคมเสถียรภาพและกลไกประชาธิปไตย (good governance). รายงานที่ดีอาร์ไอ, 20 (15), 30-45.อมสิน.

อรอนงค์ โชคสกุล, ศรีอัมพร ประทุมรัตน์. (2544). การผลิตนวัตกรรมการเรียนการสอน : การจัดทำหนังสือสำหรับเด็ก. ชัยนาท : ชมรมพัฒนาความรู้ด้านระเบียบกฎหมาย.

อานันท์ ปันยารชุน, มุมมองนายอานันท์, มติชน, (11 กรกฎาคม 2542) : 2.

อุดม รัฐอมฤต และคณะ. (2559). การทุจริตเชิงนโยบาย : มาตรการในทางกฎหมายเพื่อควบคุมและป้องกันปัญหาการทุจริตเชิงนโยบายในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- อุษา ช่วยบำรุง. (2550). *ศึกษามิปัญญชาวบ้านที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้*. ปริญญานิพนธ์
มหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เอเจอร์ แซม. (2545). *ธรรมาภิบาลการปกครองที่โปร่งใสด้วยจริยธรรม*, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์น้ำฝน
- Arnstien, S.R. (1969). *A Ladder of Citizen Participation*. Journal of the American Institute of
Planners. 35(4).
- Berkley, G.E. (1975). *The craft of public administration*. Boston : Allyn and Bacon.
- Bertot, John Carlo; Paul T. Jaeger, and Justin M. Grimes, (2010). *Using ICTs to create a culture of
transparency: E-government and social media as openness and anticorruption
tools for societies*. Government Information Quarterly 27, 264–271. Retrieved December
18, 2020, from [https://www.researchgate.net/publication/223369308UsingICTS to Create
A Culture of Transparency E-Government and Social Media as Openness and Anti
Corruption Tools for Societies](https://www.researchgate.net/publication/223369308UsingICTS to Create A Culture of Transparency E-Government and Social Media as Openness and Anti Corruption Tools for Societies)
- Bevir, M. (2010). *Democratic governance*. USA. : Princeton University Press.
- Bingham, et al., (2005). *The New Governance: Practices and Processes for Stakeholder
and Citizen Participation in the Work of Government*. Retrieved January 4, 2017,
from <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1540-6210.2005.00482>.
- Boissevain, Jeremy J. & Clyde Mitchell. (1973). *Network Analysis: Studies in
Human Interaction Change & Continuity in Africa*. Mouton. The Hague. Paris.
Retrieved December 10, 2018, from [https://www.journals.uchicago.edu/doi/pdf/10
.1086/226134](https://www.journals.uchicago.edu/doi/pdf/10.1086/226134)
- Bureau of Management. (2017). *UNDP policy against fraud and other corrupt practices
("UNDP Anti- fraud Policy")*. Bureau of Management, Office of Audit and Investigations,
Ethics Office. June 2017. Retrieved January 9 , 2019, from [https://www1.undp.org/
content/dam/undp/documents/about/transparencycdocs/UNDP_Anti-
aud_Policy_English_FINAL.pdf](https://www1.undp.org/content/dam/undp/documents/about/transparencycdocs/UNDP_Anti-aud_Policy_English_FINAL.pdf)
- Burke, Adam. (1999). *Communications & Development : a practical guide*. London : Social Deve
lopment Division Department for International Development Retrieved July 20,
2021. From [http:// www.eldis.org /vfile/ upload/ 1/document /0708/DOC7389.pdf](http://www.eldis.org/vfile/upload/1/document/0708/DOC7389.pdf)
- Clifford, P.G. (1992). *The myth of empowerment*. Nursing Administration
- Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. (1981). *Rural Development Participation: Concept and Measure
For Project Design Implementation and Evaluation: Rural Development Comm
ittee Center for international Studies*. New York: Cornell University Press.

- Costa, Antonio Maria. (2005). *United Nations Handbook on Practical Anti-corruption Measures for Prosecutors and Investigators*, Vienna, June 2005. Retrieved December 18, 2018, from <https://www.unodc.org/pdf/corruption/publicationshandbook.pdf>
- Creighton, J.L. (2005). *A Guide Book for Involving Citizens in Community*. US: John Wiley & Sons.
- Dahl, Robert A. (1977). *Modern Political Analysis*. (3rd ed). New Delhi: Prentice-Hall of India.
- Davenport, Thomas H. and Laurence Prusak. (1998). *Working knowledge: How organizations manage What they Know*. Retrieved December 15, 2018, from <https://www.researchgate.net/publication/229099904>
- Doig, Alan. (1995). *Good government and sustainable anti-corruption strategies: A role for independent anti-corruption agencies?*. Retrieved January 9, 2021, from <https://online.library.wiley.com/doi/10.1002/>
- Dyer, Jeffrey H. & Kentaro Nobeoka, (2000). *Creating and managing a high-performance knowledge-sharing network: the Toyota case*. *Strategic Management Journal*, 21(3), 345 - 367. Retrieved December 15, 2018, from [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1097](https://doi.org/10.1002/(SICI)1097)
- Fornaroff, A. (1980). *Community involvement in Health System for Primary Health Care*. Geneva: World Health Organization.
- Huntington, S. & Nelson, S. (1975). *No easy choice : political participation in developing countries*. New York: Harvard University Press.
- Johnston, M. and Kpundeh, S. J. (2002). *Building A Clean Machine Anti Corruption Coalitions and Sustainable*. Retrieved January 4, 2021, from <https://web.worldbank.org/archive/PDF>
- Kennett, P. (2010). *Global Perspectives on Governance. In The New Public Governance?: Emerging Perspectives on the Theory And Practice of Public Governance*. Stephen P. Osborne (ed.); London : Routledge.
- Kettl, Donald F. (2002). *The Transformation of Governance: Public Administration for Twenty-First Century America*. Baltimore and London: Johns Hopkins University
- King Prajadhikok's Institute. (2005). *Expansion Project to Bring Good Corporate Governance Indicators to Practice*.
- Krapornsak, P. (2018). Good Governance and Economic Growth: An Investigation of Thailand and Selected Asian Countries. *Eurasian Journal of Economics and Finance*, 6(1), 2018, 93-106. DOI: 10.15604/ejef.2018.06.01.009. Available online at: <https://eurasianpublications.com/wp-content/uploads/2021/02/EJEF-6.1.9.pdf> (Accessed on: 20 September 2021).

- Komalasari, K. and Saripudin, D. (2015). *Integration of Anti-Corruption Education in Kurian*, George Thomas (2011). *The encyclopedia of political science*. Washington: CQ Press.
- Loffler, E. (2005). *Governance and Government: Networking with External Stakeholders*. In *Public Management and Governance*. Tony Bovaird & Elke Loffler (eds.). London: Taylor & Francis Group.
- McGuire, M., & Agranoff, R. (2011). *The limitations of public management networks*. Public Administration, 89(2), 265-284.
- Mungiu-Pippidi, Alina. (2013). *Becoming Denmark: Historical Designs of Corruption Control*. Social Research: An International Quarterly. 80. 1259-1286
- Pasimeni, P. (2011). The Europe 2020 Index. Soc Indic Res (2013) 110:613–635 DOI 10.1007/s11205-011-9948-9. Available online at: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s11205-011-9948-9.pdf>. (Accessed on: 20 September 2021).
- Phongpaichit, Pasuk & Piriyaarangsarn, Sungsidh. (1996). *Corruption & Democracy in Thailand*. Bangkok: Silkworm Books.
- Putnam, Robert D. (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press. Quarterly. 16 : 1-5.
- Public Affairs Research Institute. (2016). *Discussion Document: Towards a National AntiCorruption Strategy for South Africa*. Pretoria : Government Communications. Retrieved November 29, 2020, from <https://www.corruptionwatch.org.za/>.pdf.
- Raymond, Roger Daley. (1978). *A study of Relationships between Environment and Student Achievement*. Dissertation Abstracts International 43.
- Rose-Ackerman, Susan. (1999). *Political Corruption and Democracy*. Retrieved December 18, 2018, from <https://www.researchgate.net/publication/267852328> Political Corruption and Democracy
- Rothstein, B. (2012). The Oxford Handbook of Governance. Edited by Levi-Faur, D. DOI:10.1093/oxfordhb/9780199560530.013.0010. Available on line at: <https://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199560530.001.0001/oxfordhb-9780199560530-e-10>. (Accessed on: 20 September 2021).
- Salamon, Lester M. (2002). *The Tools of Government: A Guide to the New Governance*. Retrieved January 15, 2019, from http://spia.uga.edu/faculty_pages/tyler.scott/teaching/PADP6950_Spring2017/Readings/Salamon.2002.Ch1.pdf

- School's Activities*. American Journal of Applied Sciences 2015, 12 (6): 445.451 DOI: 10.3844 /ajassp.2015.445.451
- Seufert, Andreas., Georg von Krogh and Andrea Back. (1999). *Towards knowledge networking*. Article in Journal of Knowledge Management, September 1999. 3(3), 180 – 190.
- Smith, Mark & Ingram, Richard. (2018). *Relationship-based practice: emergent themes in social work literature*. Retrieved January 15, 2019, from <https://www.iriss.org.uk/sites/default/files/2018-02/insights-41.pdf>
- Starkey, Paul. 1997. *Networking for Development*. London: IFRTD (The International Forum for Rural Transport and Development).
- UNDP. (2012). *Local Governance, Human Rights Based Approach and Gender Mainstreaming in the Context of Europe and the CIS*. Retrieved 19 December, 2021 , from <http://hrba.undp.sk/index.php>.
- Stith Thomson, E. Folklore (New York : Holt Rinehart and Winson , 1946) 15 อ้างถึงใน วิเชียร ณ นคร (2531). รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษานิทานพื้นบ้านในจังหวัดนครศรีธรรมราช. ม.ป.ท.: ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้, วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช.
- UNODC. (2017). *Anti-Corruption Education in Schools and Universities*. UNCAC Article 13, para. 1 (c). 8th intersessional meeting of the open-ended intergovernmental Working Group on Prevention. 21 – 23 August 2017, Vienna. Retrieved December 1, 2018, from <https://www.unodc.org/pdf>.
- Warsta, Matias. (2004). *Corruption in Thailand. International Management: Asia*. Swiss Federal Institute of Technology, Zurich, April 22nd 2004. Retrieved December 9, 2017, from <http://aceproject.org/>
- William, E. (1976). *Electoral Participation in a Low Stimulus Election*. Rural Development. 4(1): 111–124.
- Wilson, S.M.Z. (1996). *The Self-Empowerment Index : A Measure of Internally and Externally Teacher Autonomy*. Educational and Psychological Measurement. 12(8) : 53. Dijk, J.V. (2006). *The network society*. London: SAGE Publications.
- World Bank. (1989). *Sub-Saharan Africa: From Crisis to Sustainable Growth*. Washington D.C.: World Bank.

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

กระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาสังคม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาในการเสริมสร้างธรรมาภิบาลสู่สังคมปลอดคอร์รัปชันในจังหวัดนครราชสีมา

ชื่อ-นามสกุล.....อายุ.....ปี ตำแหน่ง
สัมภาษณ์เมื่อวันที่.....

คำชี้แจง: โปรดให้ข้อเสนอแนะในการที่จะทำให้ประชาชน ชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลและสถานศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายการมีส่วนร่วมเสริมสร้างธรรมาภิบาลที่เกิดขึ้นในชุมชนเพิ่มมากขึ้น

การสัมภาษณ์

ผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่น	1) ผลงานที่ภาคภูมิใจของนายกองค์การบริหารส่วนตำบล
2) นโยบายอะไรบ้างที่ทำให้ภารกิจต่าง ๆ ประสบผลสำเร็จอย่างโดดเด่น
3) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลอย่างไร
4) ท่านมีวิธีการอย่างไรในการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลที่เน้นให้ความโปร่งใสและการมีส่วนร่วม
5) ท่านใช้รูปแบบใดในการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลที่ทำให้ภารกิจประสบผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพ
6) ท่านคิดว่าอะไรที่เป็นแรงผลักดันและแรงต้านที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล
7) ท่านคิดว่าองค์กรให้น้ำหนักความสำคัญเรื่องอะไรเป็นเรื่องใหญ่ที่สุด
ผู้บริหารสถานศึกษาและคณะครู	1) ผลงานที่ภาคภูมิใจของท่านในฐานะผู้อำนวยการโรงเรียน
2) นโยบายอะไรบ้างที่ทำให้ภารกิจต่าง ๆ ประสบผลสำเร็จอย่างโดดเด่น
3) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานของโรงเรียนอย่างไร
4) ท่านมีวิธีการอย่างไรในการบริหารโรงเรียนที่เน้นให้ความ

โปรงใสและการมีส่วนร่วม

5) ท่านใช้รูปแบบใดในการบริหารโรงเรียนที่ทำให้ภารกิจประสบผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพ

6) ท่านคิดว่าอะไรที่เป็นแรงผลักดันและแรงต้านที่ส่งผลต่อ

ความสำเร็จในการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล

7) ท่านคิดว่าโรงเรียนให้น้ำหนักความสำคัญเรื่องอะไรเป็นเรื่องใหญ่ที่สุด

เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน

1) ผลงานที่ภาคภูมิใจของท่านในฐานะที่ท่านเป็นผู้ปฏิบัติงาน

2) แนวทางการทำงานตามนโยบายของผู้บริหารและปฏิบัติ

ตามแผนงานอย่างไรให้ประสบผลสำเร็จ

3) แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ

บริหารงานของโรงเรียนและขององค์การบริหารส่วนตำบลอย่างไร

4) องค์กรของท่านมีแนวทางการบริหารองค์กรที่เน้นให้ความ

โปรงใสและการมีส่วนร่วมอย่างไร

5) ท่านคิดว่าอะไรที่เป็นแรงผลักดันและแรงต้านที่ส่งผลต่อความ

สำเร็จในการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล

6) ท่านคิดว่าองค์กรของท่านให้น้ำหนักความสำคัญเรื่องอะไรเป็นเรื่องใหญ่ที่สุด

ประชาชน

1) ในฐานะที่เป็นคนมะเกลือใหม่ มีความภาคภูมิใจในเรื่องใดบ้าง

2) ท่านเข้าไปมีส่วนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลอย่างไรบ้าง

3) ท่านคิดว่าองค์การบริหารส่วนตำบลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง และมีสิ่งที่จะต้องแก้ไขอะไรบ้าง

4) มีเรื่องอะไรบ้างที่ท่านอยากรู้แต่ไม่ได้รับการเปิดเผยให้รู้

แบบบันทึก: การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)

1) วิธีดำเนินงานที่หน่วยงานใช้ในการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล

2) ปัจจัยสำคัญในการบริหารองค์กรให้มีธรรมาภิบาล

3) วิธีการที่องค์กรใช้ในการสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาค

ประชาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษา